

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KÖK DEĞERLER HAKKINDAKİ METAFORİK
ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyma ÇELİK

Malatya, 2021

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KÖK DEĞERLER HAKKINDAKİ METAFORİK
ALGILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şeyma ÇELİK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Bahar DOĞAN KAHTALI

Malatya, 2021

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğr. Üyesi Bahar DOĞAN KAHTALI'nın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Ortaokul Öğrencilerinin Kök Değerler Hakkındaki Metaforik Algıları” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Şeyma ÇELİK

ÖN SÖZ

Çalışmamın her aşamasında karşılaştığım güçlüklerde bana yol gösteren, bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan, enerjisi ve güler yüzü ile beni başarabileceğime dair motive eden, birçok konuda kendisini örnek aldığım ve öğrencisi olmaktan onur duyduğum değerli danışmanım ve hocam Dr. Öğr. Üyesi Bahar DOĞAN KAHTALI'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Lisans ve yüksek lisans eğitimimde beni akademik ve meslekî anlamda her zaman ileriye taşıyan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Hasan KAVRUK'a, Prof. Dr. Nesrin SİS'e, Prof. Dr. Songül TAŞ'a, Prof. Dr. İlhan ERDEM'e, Prof. Dr. Esra MERT'e, Doç. Dr. Salim DURUKUĞLU'na, Dr. Öğr. Üyesi Ramazan ÇİFTLİKÇİ'ye emeklerinden ötürü teşekkür ediyorum.

Araştırma sürecinde benden desteklerini esirgemeyen sevgili arkadaşlarım Necla BAYRAKTAR'a, Zehra KÖRKLÜ'ye, Havva TÜRKER SARILI'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın her döneminde büyük emekleri olan ve her zaman beni destekleyen annem Şenay EŞER'e ve babam Mehmet EŞER'e; aldığım her kararda yanımda olan, varlıkları bana güç veren ablalarım Ayşe BEZGİN ve Arzu GÜLBAY'a teşekkür ediyorum.

Maddi, manevi her anlamda bana destek olan, çalışmam için benimle beraber emek veren, bana çalışma azmi aşılayan, çalışmalarımı tamamlamam için biricik oğlumuzla benim yerime de ilgilenen sevgili eşim Orhan ÇELİK'e sabrı ve destekleri için teşekkür ediyorum.

Ailemizin mutluluk ve neşe kaynağı biricik oğlum Aras ÇELİK'e geleceğe dair umutlarımı güçlendirdiği ve bana başarıma gücü verdiği için teşekkür ediyorum.

Şeyma ÇELİK

ÖZET

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KÖK DEĞERLER HAKKINDAKİ METAFORİK ALGILARI

ÇELİK, Şeyma

Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal
Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bahar DOĞAN KAHTALI

2021, xii+227

Ortaokul öğrencilerinin adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik kök değerlerine yönelik algılarını açıklamada kullandıkları metaforları tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada veri toplama ve yorumlama sürecinde nitel araştırma yöntemleri desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırma 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Doğu Anadolu'nun batısında yer alan bir ilin merkez ilçesinde öğrenim görmekte olan 500 ortaokul öğrencisi ile yürütülmüştür. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış anket formu yoluyla elde edilmiştir. Toplanan verilerin analiz edilmesi ve yorumlanmasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ortaokul öğrencilerinin en fazla metafor ürettikleri değer dostluk; kavram yanılgılarının en fazla olduğu, metafor üretmekte en fazla problem yaşadıkları değer öz denetim değeri olmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin bir kısmının adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, yardımseverlik değerlerine ilişkin olumsuz algıları tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Ortaokul öğrencileri, kök değerler, değer eğitimi, metafor.

ABSTRACT

METAPHORICAL PERCEPTIONS OF SECONDARY SCHOOL STUDENTS ABOUT ROOT VALUES

ÇELİK, Şeyma

A Master's Thesis, İnönü University Institute of Educational Sciences, Turkish
Language Teaching Programme

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Bahar DOĞAN KAHTALI

2021, xii+227

Phenomenology which is one of the qualitative research patterns is used in this study in order to gather and interpret data which is aimed to detect the metaphors the secondary school students use to express perceptions for the values justice, friendship, honesty, self control, patience, love, respect, responsibility, patriotism and helpfulness. The study is carried out with the participation of 500 secondary school students in the central district of a province in the west of Eastern Anatolia in the 2019-2020 education year. The study findings were obtained through a semi configured survey which was prepared by the researcher. Content analysis method was used in the analysis and evaluation of gathered data. According to the findings from the research, the value which the middle school students produce the most metaphor is friendship; the value in which the most concept error and the most problems they have producing metaphor is self control. It has been detected that some of the students participating the survey have negative perception for the values such as justice, friendship, honesty, patience, love, respect and helpfulness.

Key Words: Secondary school students, root values, values education, metaphor.

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖN SÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç	4
1.3. Önem	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar	5
1.6. Tanımlar	5
2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Kuramsal Bilgiler	7
2.1.1. Değer.....	7
2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması	8
2.1.3. Değerler Eğitimi	11
2.1.4. Değerlerin Kazanılmasında Ailenin Rolü	13
2.1.5. Değerlerin Kazanılmasında Okul ve Öğretmenin Rolü	14
2.1.6. Türkçe Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi	16
2.1.7. Kök Değerler.....	19
2.1.8. Metafor.....	27
2.1.9. Metaforların Sınıflandırılması	30
2.1.10. Metaforların Eğitim ve Öğretimde Kullanılması.....	31

2.2. İlgili Araştırmalar.....	32
3. YÖNTEM	36
3.1. Araştırmanın Modeli	36
3.2. Çalışma Grubu	36
3.3. Verilerin Toplanması	37
3.3.1. Kullanılan Ölçme Araçlarına İlişkin Bilgiler.....	37
3.3.3. Araştırma Verilerinin Toplanma Süreci	38
3.4. Verilerin Analizi.....	38
4. BULGULAR VE YORUM	41
4.1. Adalet Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	41
4.2. Dostluk Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	57
4.3. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum	74
4.4. Öz Denetim Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum	91
4.5. Sabır Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum	100
4.6. Saygı Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum	114
4.7. Sevgi Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum	131
4.8. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	149
4.9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum	164
4.10. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	181
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	200
5.1. Sonuç	200
5.1.1. Adalet Değerine İlişkin Sonuçlar.....	201
5.1.2. Dostluk Değerine İlişkin Sonuçlar.....	202
5.1.3. Dürüstlük Değerine İlişkin Sonuçlar	203
5.1.4. Öz Denetim Değerine İlişkin Sonuçlar	204
5.1.5. Sabır Değerine İlişkin Sonuçlar	205
5.1.6. Saygı Değerine İlişkin Sonuçlar	206
5.1.7. Sevgi Değerine İlişkin Sonuçlar	207

5.1.8. Sorumluluk Değerine İlişkin Sonuçlar	209
5.1.9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Sonuçlar	210
5.1.10. Yardımseverlik Değerine İlişkin Sonuçlar	211
5.2. Öneriler	212
5.2.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler	212
5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	212
KAYNAKÇA.....	214
EKLER.....	223
EK 1. Uygulama İzni	223
EK 2. Kök Değerlere İlişkin Öğrenci Metaforları Yapılandırılmış Formu	225
EK 3. Etik Kurul Kararı	227

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmanın Çalışma Grubuna İlişkin Bilgiler	37
Tablo 2. Ortaokul Öğrencilerinin Adalet Değerine İlişkin Ürettikleri Metaforlar	41
Tablo 3. Adalet Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	44
Tablo 4. Eşitlik Sağlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	45
Tablo 5. Doğruyu Gösterme/ Doğruyu Yanlış Ayırt Etme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	46
Tablo 6. Hak ve Kurallar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	47
Tablo 7. Denge Sağlama/ Denkleştirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	49
Tablo 8. Yaşamsal Zorunluluk Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	50
Tablo 9. Adaletsizlik Duygusu Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	51
Tablo 10. Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar ..	53
Tablo 11. Yaşamı Güzelleştirme/ İyileştirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	54
Tablo 12. İdeal Adalet Düzeni Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	55
Tablo 13. Cezalandırma Aracı Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	57
Tablo 14. Dostluk Değerine İlişkin Metaforlar	58
Tablo 15. Dostluk Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	61
Tablo 16. Yakın İlişkiler Kurma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	62
Tablo 17. Destekleme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	63
Tablo 18. Tamamlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	65
Tablo 19. Özen Gösterme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	66
Tablo 20. Sağlamlık/ Dayanıklılık Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	68
Tablo 21. Hayatı Güzelleştirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	69
Tablo 22. Vazgeçilmez Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	70
Tablo 23. Eksikliğinin Verdiği Olumsuzluklar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	72
Tablo 24. Dostluğa İlişkin Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	73
Tablo 25. Dürüstlük Değerine İlişkin Metaforlar	74
Tablo 26. Dürüstlük Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	77
Tablo 27. Farklı Bir Değerle Bağdaştırma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	78

Tablo 28. Dürüstlüğün Sembolleri Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	80
Tablo 29. Bir Şarta Bağlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	81
Tablo 30. Gerçeklerle İlişkilendirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	83
Tablo 31. Saflık ve Temizlik Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	84
Tablo 32. Dürüstlüğün Olumlu Getirileri Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	86
Tablo 33. Dürüst Olmama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	87
Tablo 34. Dürüstlüğe Dair Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	89
Tablo 35. Güzel ve Değerli Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	90
Tablo 36. Öz Denetim Değerine İlişkin Metaforlar	92
Tablo 37. Öz Denetim Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	93
Tablo 38. Kendi Kendine Yetebilme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	94
Tablo 39. Karar Verme ve Seçim Yapma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	96
Tablo 40. Duygu, Düşünce ve Davranışarı Kontrol Etme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	97
Tablo 41. Kendini Tanıma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	98
Tablo 42. Sabır Değerine İlişkin Metaforlar	100
Tablo 43. Sabır Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	103
Tablo 44. Beklemek ve Zaman Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	104
Tablo 45. Kararlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	106
Tablo 46. Sınırlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	107
Tablo 47. Sabır Kavramına İlişkin Semboller Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	109
Tablo 48. Zorluklarla Mücadele Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	110
Tablo 49. Duyguları Kontrol Etme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	112
Tablo 50. Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	113
Tablo 51. Saygı Değerine İlişkin Metaforlar	115
Tablo 52. Saygı Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	118
Tablo 53. Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	118
Tablo 54. Saygı Değerine Yönelik Semboller Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	120
Tablo 55. Koşula Bağlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	121
Tablo 56. Değer Katma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	123
Tablo 57. Doğru Davranışa Yönlendirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	124
Tablo 58. Düzen ve Devamlılığı Sağlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	127
Tablo 59. Mutlak Zorunluluk Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	128

Tablo 60. Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	130
Tablo 61. Sevgi Değerine İlişkin Metaforlar	132
Tablo 62. Sevgi Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	134
Tablo 63. Bağ Kurma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	135
Tablo 64. Koşula Bağlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	137
Tablo 65. Güzel ve Değerli Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	138
Tablo 66. Yaşamsal İhtiyaç Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	140
Tablo 67. Sevgiye Dair Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	141
Tablo 68. Faydalı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	143
Tablo 69. Artan, Çoğalan Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	144
Tablo 70. Ölçüsü Olmayan Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	145
Tablo 71. Birlik, Beraberlik Kurma/ Bütünleştirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	147
Tablo 72. Emek, Fedakârlık Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	148
Tablo 73. Sorumluluk Değerine İlişkin Metaforlar	150
Tablo 74. Sorumluluk Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	152
Tablo 75. Görev Bilincine Sahip Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	153
Tablo 76. Zorunlu Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	155
Tablo 77. Sorumluluğun Yerine Getirilmemesi Durumu Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	156
Tablo 78. Faydalı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	158
Tablo 79. Sorumlu Olmanın Zorlukları Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	160
Tablo 80. Doğru Zamanlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	161
Tablo 81. Dikkatli ve Duyarlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	163
Tablo 82. Vatanseverlik Değerine İlişkin Metaforlar	165
Tablo 83. Vatanseverlik Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler.....	167
Tablo 84. Kahraman ve Fedakâr Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	168
Tablo 85. Bağlayıcı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	170
Tablo 86. Koruyucu Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	171
Tablo 87. Zorunlu Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	173
Tablo 88. Sınırsız ve Sürekli Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	174
Tablo 89. Önemli ve Öncelikli Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	176
Tablo 90. Güzellikleri Barındırma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	177

Tablo 91. Birlik, Beraberlik ve Dayanışma Sağlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	178
Tablo 92. Çalışkan Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	180
Tablo 93. Yardımseverlik Değerine İlişkin Metaforlar	182
Tablo 94. Yardımseverlik Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	185
Tablo 95. Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar ...	186
Tablo 96. Güzellikleri Barındırma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	187
Tablo 97. Faydalı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	189
Tablo 98. Birlik, Beraberlik, Dayanışma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	190
Tablo 99. Paylaşma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	192
Tablo 100. Karşılıklı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	193
Tablo 101. Duyarlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	195
Tablo 102. Yardımseverliğe İlişkin Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	196
Tablo 103. Zorunlu Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar	197
Tablo 104. Karşılıksız Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar.....	199

KISALTMALAR LİSTESİ

f: Frekans

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SIL International: Uluslararası Yaz Dilbilim Enstitüsü

TDK: Türk Dil Kurumu

?: Yüzde

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

Bireylerin başkalarıyla iletişim kurabilmesi, duygu ve düşüncelerini ifade edebilmesi, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ana dili vasıtasıyla gerçekleşir. Bireyler okul çağına gelinceye dek ana dilini sistemsiz bir şekilde edinir. Okul çağından sonra ise sistemli, planlı, programlı ana dili etkinlikleri başlar. Ortaokulda Türkçe eğitimi metin temelli ve tematik yaklaşımla yapılmaktadır. Öğrencilere okuma, yazma, konuşma ve dinleme öğrenme alanlarında katkı sağlamak amacıyla yapılan Türkçe eğitiminde metinler gelişigüzel seçilmemekte, metin seçiminde bazı ölçütler göz önünde bulundurulmaktadır. Bu ölçütlerden biri de 2017 yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından öğretim programlarında yapılan değişikliklerle programların ana odağını oluşturan değer kavramıdır. Mevcut öğretim programlarını da kapsayan geniş bir literatür taraması yapılarak öğrencilere aktarılması hedeflenen millî, manevî ve evrensel değerler on ana başlık altında toplanmış ve bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar belirlenmiştir. Öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen kök değerler adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017b). Bu doğrultuda Türkçe derslerinde gerek metinlerle gerek ders içi etkinliklerle söz konusu değerlerin aktarılması için çalışmalar yapılmaktadır.

Değerler, bireylerin başka bireylerin, toplumsal olguların ve şeylerin değerini ölçmede kullandıkları ölçütlerdir. İyi, kötü, doğru, yanlış, güzel, çirkin şeklindeki değerlendirmeler değerlerin kılavuzluğunda yapılmaktadır (Ulusoy ve Aslan, 2019). Değerler kişiler arasındaki iletişim ve etkileşimi dolayısıyla da toplumun yapısını ve işleyişini etkilemesi bakımından oldukça önemlidir. Fichter'a (1990/2006) göre bireylerin bağlı bulundukları toplumun ideal düşünme ve davranma yollarını belirleyen değerler, bireylere toplumda sosyal olarak kabul gören davranışların şemasını gösterirler ve böylece bireylerin sosyal rolleri seçmesinde ve bu rolleri gerçekleştirmesinde onlara rehberlik ederler. Değerler bu yönüyle toplumda sosyal kontrolü sağlamaktadır.

Toplumlar sahip oldukları değerleri korumak, gelecek nesillere aktarmak suretiyle toplumsal devamlılığı sağlama amacı güderler. Bir toplumun varlığını sürdürebilmesi, içerisinde barındırdığı bireylerin gelişimini desteklemesi için değerlerin aktarımına, sahip olduğu değerlerin o toplumda yaşayan bireylerce benimsenmesine başka bir ifadeyle değerler eğitime ihtiyaç duyulmaktadır (Güven, 2014). Toplumda beklenmedik ve istenmeyen davranışların ortaya çıkmasını engellemek için değerler eğitimi sistemli ve planlı bir şekilde yapılmalıdır. Bu doğrultuda okul çağındaki çocuklara toplumsal değerlerin kazandırılması amacıyla değerler eğitimi öğretim programlarında yer almaya başlamış ve ders içi, ders dışı etkinlikler buna göre planlanmıştır.

Temel insani özellikleri oluşturan değerler, hayatın rutin akışında ve karşılaşılan problemlerle başa çıkmada eyleme geçmeyi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır (MEB, 2018). Türk millî eğitim sisteminin başlıca amaçlarından biri de öğrencileri sağlıklı, mutlu bir şekilde hayata hazırlarken iyi insan ve iyi vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer, tutum, davranış ve alışkanlıklarla donatmaktır. Bu nedenle değerlerin eğitim süreci içerisinde yeni nesillere aktarılması belirlenen hedeflere ulaşmada ve kültürel devamlılık konusunda oldukça önemlidir (MEB, 2017a).

Değer eğitimi bütün eğitimin nihai amacı ve ruhu olmakla birlikte müfredattan ayrı bir öğrenme alanı olarak görülmemeli ve bu bakımdan okullar ve öğretmenler değerleri müfredatların bütünleyici bir parçası olarak görmelidir. Kazandırılması hedeflenen değerlerin anlamlı ve kalıcı olması için değerler kazanımların içerik boyutu ile ilişkilendirilerek ve konu anlatımından çok akıl yürütme, araştırma, sorgulama, bağlantı kurma, yorum yapma, değerlendirme gibi becerilerini kullanabilecekleri çalışmalarla aktarılmalıdır. Değerlerin aktarılması sadece sınıf veya okul ortamı ile sınırlı kalmamalı, okul- aile iş birliğinin de sağlanması gerekmektedir (MEB, 2017b).

Eğitimin her alanında olduğu gibi değerler eğitimi konusunda da eksiklikleri belirlemek, yeni yöntemler ve hedefler ortaya koymak için öğrencilerden dönüt almak oldukça önemlidir. Okullarda yapılan değer eğitiminin sonuçlarını tespit etmek, öğrencilerin değer algısını fark edip buna göre eksiklikleri gidermek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Değer kavramı soyut bir kavram olduğu için öğrencilerin algılarını tespit etmek amacıyla çeşitli somutlamalar yapılmalıdır. Bu doğrultuda öğrencilerin değer algılarını betimlemede etkili olan araçlardan biri de metaforlardır.

Bir kavramın bireyde oluşturduğu etiket, anlam ya da kavramsal ifade olarak tanımlanan metafor kavramı bir görme ve anlama sürecidir. Kavramlara yönelik derinliği ve deneyimleri ifade etmesi bakımından bireylerin bir kavramı başka bir kavramla açıklamasından daha güçlü ve önemli bir zihinsel üretilimdir (Eraslan, 2011). Modern metafor kuramının temsilcileri Lakoff ve Johnson'a (1980/2015) göre metafor gündelik hayatta sadece dilde değil düşünce ve eylemde de yaygındır. Gündelik kavram sistemi içerisinde düşünülen ve eylemde bulunulan terimler temelde doğası gereği metaforiktir. Metaforlar bir tecrübeyi daha çok bilinen bir tecrübe ile ilişkilendirme veya bir kavramı herkes tarafından bilinen bir kavramla anlamlandırmadır.

Arslan ve Bayrakçı (2006) metaforların dilsel ve edebî araçlar olarak kullanılmalarının yanı sıra eğitim-öğretim alanında da kullanılabileceğini, metaforların öğrencilerin sınıf içerisinde özellikle zor kavram ve terimleri daha net bir şekilde anlamalarında, soyut kavramların zihinde somutlaştırılması ve görselleştirilmesinde son derece faydalı olduğunu belirtmişlerdir.

Metaforlar, bireylerin durumları ve olayları algılama yollarını etkilediğinden gerçekleri yeniden tanımlamak ve birtakım problem durumlarını yeniden kavramsallaştırmada kullanılmaktadır (Goldstein, 2005). Kısacası metaforlar, bireylerin dünyayı ve kendilerini algılama biçimlerini göstermeye yarayan araçlardır (Girmen, 2007).

Gelişen ve değişen dünyada teknolojik gelişmeler, kültürler arası yoğun etkileşim ulusların değer algılarını etkilemekte ve değiştirmektedir. Türkçe dersi de sadece bir ana dili eğitimi dersi olmayıp değerler eğitiminin yoğun olarak yapıldığı bir derstir. Nitekim 2018 ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programları'nda değerlerin öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı olduğu belirtilmiştir (MEB, 2018a; MEB, 2019). Mevcut durumun tespit edilmesinin yeni hedefler belirleme, uygulamaları gözden geçirme, eksiklikleri tespit edip gerekli düzenlemeleri yapma hususunda önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Bu durumdan yola çıkılarak bu araştırmanın problem cümlesi "Ortaokul öğrencilerinin kök değerler hakkındaki algıları nelerdir?" sorusu olmuştur.

1.2.Amaç

Ortaokul öğrencilerinin programlarda yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik kök değerlerine ilişkin zihinlerinde yer alan algıların metaforik olarak araştırılması ve aydınlatılması bu araştırmanın temel amacıdır. Bu amaç çerçevesinde öğrencilerin değerlere ilişkin metaforik algıları belirlenerek öğrencilerin gözünden değer kavramı belirlenmeye çalışılmış olup aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinin adalet değerine ilişkin algıları nelerdir?
2. Ortaokul öğrencilerinin dostluk değerine ilişkin algıları nelerdir?
3. Ortaokul öğrencilerinin dürüstlük değerine ilişkin algıları nelerdir?
4. Ortaokul öğrencilerinin öz denetim değerine ilişkin algıları nelerdir?
5. Ortaokul öğrencilerinin sabır değerine ilişkin algıları nelerdir?
6. Ortaokul öğrencilerinin saygı değerine ilişkin algıları nelerdir?
7. Ortaokul öğrencilerinin sevgi değerine ilişkin algıları nelerdir?
8. Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin algıları nelerdir?
9. Ortaokul öğrencilerinin vatanseverlik değerine ilişkin algıları nelerdir?
10. Ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerine ilişkin algıları nelerdir?

1.3. Önem

Bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması, bireyler arası ilişkilerinde olumlu sonuçlar elde edebilmesi o toplumun değerlerini içselleştirerek davranışa dönüştürmesiyle ilgili bir durumdur. Bu nedenle bireyin okul öncesi dönemde ailesinden edinmiş olduğu değerlerin okul döneminde sistemli, planlı ve programlı bir şekilde öğretimine devam edilmektedir. Değerler eğitime yönelik çalışmaların düzenlenmesi ve planlanması için öğrencilerin değer algıları hakkında bilgi sahibi olmak önem arz etmektedir. Türkiye’de 2017 yılından itibaren Milli Eğitim Bakanlığı tarafından değer eğitimi aktif olarak verilmeye çalışılmakta, öğretim programları bu yönde düzenlenmektedir. Öğrencilere eğitim ve öğretim etkinlikleri ile okullarda verilen değer eğitiminin amacına ulaşp ulaşmadığını, öğrencilerin verilen değerleri ne ölçüde

içselleştirdiğini anlayabilmenin bir yolu da değer algılarını tespit etmekten geçmektedir. Değerlerin öğrenciler tarafından nasıl algılandığının belirlenmesinin eğitim ve öğretim etkinliklerinin planlanmasında, öğrencilerin değerlere ilişkin kavram yanılgılarının giderilmesinde uygulayıcılara rehberlik edebileceği düşünülmektedir. Literatürde değerler ve değerler eğitimi ile ilgili pek çok çalışma olmasına rağmen ortaokul öğrencilerinin kök değerlerin tamamı hakkındaki algılarını tespit etmeyi amaçlayan çalışma bulunmamaktadır. Bu doğrultuda ortaokul öğrencilerinin öğretim programlarında yer alan kök değerlere ilişkin algılarını metaforlar aracılığıyla tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma alandaki bir boşluğu doldurabileceği için önemlidir.

1.4. Varsayımlar

- Veri toplamak amacıyla hazırlanan formun geçerli ve güvenilir olduğu,
- Veri toplamak amacıyla çalışmaya dâhil edilen öğrencilerin samimi ve doğru cevaplar verdiği varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

- Araştırma 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nin batısında yer alan bir şehrin merkez ilçelerinden birinde öğrenim görmekte olan farklı sınıf düzeylerindeki 500 öğrenci ile sınırlıdır.
- Araştırma verileri, araştırmada kullanılan veri toplama aracı ile toplanan verilerle sınırlıdır.
- Araştırma verileri 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan on kök değerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Değer: “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2011: 607) olarak tanımlanan değer kavramı başka bir deyişle “bir toplum içinde bir inanç ve ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kural veya kıymetler” (Çelikkaya, 1998: 176) olarak ifade edilebilmektedir.

Değerler Eğitimi: “Ötekini anlama, tahammül etme, toplumsal duyarlılığı geliştirme ifadelerinin işaret ettiği davranışları gösteren insan yetiştirmek amacıyla uygulanan faaliyetlerin tamamı” (Ekşi ve Katılmış, 2016: 13) değerler eğitimi olarak tanımlanmaktadır.

Metafor: “Metafor, bir kavramın bireyde oluşturduğu etiket, anlam ya da kavramsal ifadelerdir” (Eraslan, 2011: 1). Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde (2011: 1641) “bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma” şeklinde tanımlanmaktadır. “Metaforlar, bir nesnenin farklı yönlerini diğer nesnelerle karşılaştırarak ortaya koyan betimlemelerdir” (Berg ve Lune, 2011/2015: 274).

2. KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Bilgiler

Bu başlık altında değer kavramı, değerlerin sınıflandırılması, değerler eğitimi, değerlerin kazanılmasında aile, okul ve öğretmenin rolü, Türkçe Öğretim Programlarında değerler eğitimi, kök değerler, metafor, metaforların sınıflandırılması ve metaforların eğitim ve öğretimde kullanılması hakkındaki bilgiler başlıklar halinde sunulmuştur.

2.1.1. Değer

Değer kavramı bireyin davranışlarına yön veren, toplumsal hayatı şekillendiren bağlantılar olarak açıklanabilir. İnsan davranışlarını belirleyen ve insan ilişkilerini düzenleyen değer kavramına yönelik çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. TDK (2011: 607) değer kavramını “bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” olarak tanımlamaktadır. Değer, bir şeyin önemini belirlemek için kullanılan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet ve faydalı niteliklerdir. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile olan bağlantısıdır (Ulusoy ve Dilmaç, 2018).

Bireyin çevresiyle iletişimi sonucunda benimsediği ve davranışlarına yön veren motivasyon kaynağı olan değer kavramı sosyoloji, psikoloji, antropoloji, felsefe gibi farklı bilim alanlarının konusu olmuş ve her disiplin değer kavramını farklı boyutlarıyla tanımlamaya çalışmıştır. Güngör (1993) değer kavramını bireysel açıdan değerlendirmekte ve bir şeyin arzu edilebilir veya edilemezliğine dair bireylerde var olan inançlarla ilişkilendirmektedir. Erdem (2003) de değer kavramını belli bir durumu bir başka duruma tercih etme eğilimi olarak tanımlayarak değer kavramının bireysel yönüne vurgu yapmaktadır. Halstead (1996) değer kavramını bireyin davranışlarına rehberlik ederek yön veren, karar verme ve her türlü değerlendirme süreçlerinde ölçüt işlevi gören, kişiliğin ve bireysel kimliğin bir parçası haline gelmiş ilkeler, düşünceler veya idealler olarak açıklamaktadır.

Değerler bireylerin yaşamında yol gösterici ilkeler bütünü ve aynı zamanda ölçütler dizisidir. Birey değerler hakkındaki öğrenmelerini sosyal çevresi aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda değerlerin sosyal normların ve toplumsal kuralların temelini oluşturduğu ve bir çeşit toplumsal denetim aracı olma görevi gördüğü söylenebilir. Değer kavramını kültürden bağımsız tanımlamak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Özensel'e (2003) göre değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdir ve toplumsal kişi ve bu kişinin davranış örüntüleri sosyolojik incelemeler için bir başlangıç noktasıdır. Değerler, toplumun ulaşmak istediği hedefler, arzu ettiği güzel tutum ve davranışlar, toplumun varlığı, beraberliği, devamlılığı, işleyişi için toplumun büyük bir bölümü tarafından onaylanmış temel kaide ve kurallardır (Ulusoy ve Arslan, 2019).

Değerler bireylerin sosyal yaşama uyumunu kolaylaştıran unsurlardır. Değerler bir toplumda ulaşılmak istenen standartları gösteren en genel, soyut ve ideal kültürel öğelerdir (Zencirkıran, 2017). Toplumların geçmiş ile gelecek arasında bağ kurmasını sağlayan önemli etmenlerden biri de benimsedikleri değerlerdir. Değerler yalnızca toplumun ortak hafızasının oluşmasını ve devamlılığı sağlama işlevi değil aynı zamanda toplumsal düzeni sağlama işlevi de görmektedir. Bu bağlamda değer aktarımının toplumsal düzen ve devamlılık açısından önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.

2.1.2. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerlerin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler mevcuttur. Araştırmacılar değerleri farklı başlıklar halinde sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırmalardan en fazla bilinen ve kabul edilenler Rokeach, Spranger, Schwartz ve Nelson'un sınıflandırmalarıdır.

Rokeach (1973) değerleri amaç (gaye) değerler ve araç (vasıta) değerler olmak üzere iki başlık altında değerlendirmiştir. Amaç (gaye) değerler, yaşamın temel amaçlarını içeren kişisel ve sosyal değerlerdir. Tercih edilen hedeflerden oluşmakla birlikte kişiyi ve toplumu merkeze almaktadır. Aile güvenliği, dünya barışı, başarılı olma, bilgelik, dini olgunluk, özgürlük, rahat bir yaşam sürme, sosyal kabul, ulusal güvenlik, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan veren bir hayat, iç huzur, mutluluk, öz saygı, gerçek dostluk amaç değerlerdir. Araç değerler ise amaç değerlere ulaşmak için tercih edilen davranış şekilleridir. Bağımsız, nazik, dürüst, neşeli, sevecen, sorumluluk

sahibi, temiz, yaratıcı, affedici olma gibi değerler ise araç değerler kapsamında değerlendirilmektedir.

Spranger (1928) değerleri estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerler olmak üzere altı temel başlıkta incelemiştir. Buna göre bilimsel değer; gerçeğe, bilgiye, muhakemeye, eleştirel düşünceye önem verir ve bilimsel değerleri benimseyen birey deneysel, eleştirici, entelektüel ve akılcıdır. Ekonomik değer; faydalı, pratik olana önem verir ve ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir. Estetik değer; uyum, simetri ve forma önem verir. Birey yaşamı olayların bir çeşitliliği olarak görür ve sanatın toplum için bir zorunluluk olduğunu düşünür. Sosyal değerde; başkasını sevmeye, başkasına yardım etme ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Sevgisini insanlara sunan, nazik, sempatik ve bencil olmayan bir birey söz konusudur. Politik değerde; her değerün üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir. Dini değer ise evreni bir bütün olarak kavrayıp kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Din uğruna dünyevi hazların feda edilmesi söz konusudur (aktaran Akbaş, 2004).

Değerlerin sınıflandırılması konusunda yapılan çalışmalardan biri de Nelson' a aittir. Nelson (1974) değerleri bireysel değerler, grup değerler ve sosyal değerler olmak üzere üç başlıkta incelemektedir. Bireysel değerler; seçim yapma, satın alma, hobiler gibi tüm kişisel tercihlerle ilgili değerlerdir. Grup değerler; aile, kulüp, dini ya da politik bir grup gibi belirli bir grubun üyeleri tarafından benimsenen ve paylaşılan değerlerdir. Sosyal değerler ise bireyin mevcut toplumsal yapı içerisinde varlığını devam ettirmesine yarayan adalet, saygı, farklılık, eşitlik gibi değerlerdir (aktaran Arslan ve Aybek, 2019).

Schwartz (1996), değerleri doğuştan var olan temel ihtiyaçlar, sosyal etkileşime dayalı ihtiyaçlar ve toplumun devamlılığını sağlayan kurumsal ihtiyaçlar kapsamında değerlendirmiştir. Sınıflandırmayı yaparken değerleri içerik ve yapılarına göre incelemiş ve insan ihtiyaçlarının bilişsel temsilleri olarak ele almıştır. Sınıflandırmada 60'tan fazla ülkede yapılan bir araştırma sonucu 10 evrensel değer ve bu değerlere ilişkin 56 alt değer tespit edilmiştir. Buna göre toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerindeki denetim gücünü açıklamak için güç, toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi için başarı, bireysel zevk ve hazzı açıklamak için hazcılık, düşünce ve eylemlerde bağımsızlık için öz yönelim, tüm insanların ve doğanın iyiliğinin gözetilmesi için evrenselcilik, bireyin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetmesini açıklamak için

iyilikseverlik, kültür veya dinsel fikirlere saygı ve bağlılığı ifade etmek için geleneksellik, toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması için uyma, kişinin kendi huzuru ve sürekliliğini ifade etmek için güvenlik değer grupları oluşturulmuştur (aktaran Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000; Akbaş, 2004).

Bu sınıflandırmaların dışında da çeşitli değer sınıflandırmaları yapılmıştır. Ülken (2016) değerleri içkin değerler, aşkın değerler ve normatif değerler olmak üzere üç başlıkta sınıflandırmıştır. Öznenin kendi dışındaki dünyadan oluşturduğu, bilincin eşya ile ilişkisinden doğan değerler içkin değerlerdir. Bu değerlerin bir kısmı duyguya ve duyuşa bağlı sanat değerleri olmakla birlikte bir kısmı ise düşünce değerleridir. Bireylerin sosyal çevresiyle etkileşiminden doğan, kişiler arası ilişkilerden meydana gelen değerler aşkın değerlerdir. Bu değerler inanma üzerine kurulmuş olan ahlâk ve dindir. Normatif değerler ise kişilerden doğan sözler, şeyler ve eylemlerin birbirleriyle değişiminden ortaya çıkan değerlerdir.

Güngör (2018) değerleri estetik değerler, ahlâki değerler, teorik değerler, iktisadî değerler, dinî değerler, siyasî değerler ve sosyal değerler olmak üzere yedi başlıkta sınıflandırmıştır. Her bir değere ait özelliklerin açıklandığı sınıflandırmada estetik değerler her şeyin ölçülü ve ahenkli olduğu güzelliklerle dolu bir dünyayı, ahlâki değerler vicdan huzuru ve yalansız bir dünyayı, teorik değerler cahillikten arınmış ve bütün gerçeklerin bilindiği bir dünyayı, iktisadî değerler konforlu bir hayat ve ekonomik bağımsızlığı, dinî değerler günahlardan arınmayı, siyasî değerler eşitliğin ve hürriyetin sağlanmasını, sosyal değerler ise gerçek dostluk ve yardımlaşmayı ifade etmektedir.

Dilmaç ve Arıcak (2012) yapmış oldukları çalışma sonucunda değerleri toplumsal değerler, kariyer değerleri, entelektüel değerler, maneviyat, materyalistik değerler, insan onuru, romantik değerler, özgürlük ve fütüvvet olmak üzere dokuz başlıkta ele almışlardır. Çalışmaya göre yardımseverlik, tevazu, nezaket, saygı ve hoşgörü toplumsal değerleri; kalite, eğitim ve kariyer kariyer değerleri; beden sağlığı, akıl sağlığı, bilgi, başarı gibi kavramlar entelektüel değerleri; ibadet, din, iman, iç huzur maneviyat; para, mal/mülk, statü gibi maddi amaç ve araçlar materyalistik değerleri; namus, şeref, onur gibi kavramlar insan onurunu; aşk, sevgili gibi kavramlar romantik değerleri; bağımsızlık, emek, kültür, kavramları özgürlüğü; cömertlik, cesaret gibi kavramlar ise fütüvvet değerini karşılamaktadır.

2.1.3. Değerler Eğitimi

Toplumsal bütünlüğün sağlanması ve korunması toplumu oluşturan bireyler tarafından benimsenen ortak değerlerle ilişkilidir. Değerler çeşitli yollarla nesilden nesile aktarılmaktadır. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü okulların amaçlarından biri de öğrencilere toplumun ortak değerlerini aktarmak ve benimsetmektir. Değer eğitimi bilginin yanı sıra öğrencinin kişiliğini iyileştirmesi, geliştirmesi ve içinde yaşadığı topluma karşı sorumluluklarını öğrenmesini kapsamaktadır. Değerler eğitimi sayesinde bireyler toplumla bütünleşmeyi, sosyalleşmeyi ve kültürel anlamda aidiyet duygusuna sahip olmayı öğrenirler (Ulusoy ve Arslan, 2019). Bireyler içinde yaşayacağı toplumun değerlerini bilerek dünyaya gelmemektedir. Değerler zamanla çeşitli yaşantılarla desteklenerek ve sosyal etkileşimler sonucu öğrenilen yargılardır. Bu sebeple değerler öğrenilerek kazanılır ve gelecek kuşaklara öğretilerek aktarılır (Çiçek, 2019).

Literatürde “değerler eğitimi”, “ahlâk eğitimi”, “karakter eğitimi” kavramlarının birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmekle birlikte öğretim programlarında sıkça yer alan değerler eğitimi kavramına yönelik farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Karagöz’e (2009) göre değerler öğretimi insanın içindeki iyi olma yanını ortaya koyarak hayat boyu sürdürme işlemidir. Yaman (2012), değerler eğitimini bireylerin sahip oldukları değerlerin farkına varması, ihtiyaç duydukları değerleri kazanması, içselleştirmesi ve bu değerleri davranışa dönüştürmesi süreci olarak tanımlamaktadır. Değerler eğitimi, toplumun sahip olduğu kültürün devamlılığını sağlamak için toplumca benimsenmiş değerlerin ve kişilik özelliklerinin gelecek nesillere aktarım süreci olarak tanımlanabilir.

Değerler eğitimi davranışsal anlamda olgunlaşmış, kişiliği gelişmiş ve içinde yaşadığı toplumun değerlerinin farkında olan bireyler yetiştirmek amacıyla okullarda verilen sistemli eğitimidir (Kantar, 2014). Değerler eğitimi, değerleri öğretmek için açık bir girişimdir ve doğru şekilde yapıldığında şüphesiz ki bireyin gelişimine önemli katkıları olmaktadır. Ancak yanlış ve sistemsiz yapıldığında ya da hiç yapılmadığında uyumsuzluk ve mutsuzluk kaynağı olabilmektedir (Keskin, 2008). Eğitimin üzerinde yoğunlaştığı iki hedef akademik anlamda başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmektir (Ekşi, 2003). Değer eğitiminin iki temel hedefi ise insanların daha karakterli bir yaşam sürmelerini, hayatlarından memnun olmalarını sağlamak ve toplumun iyiliğine katkıda bulunmaktır (Akbaş, 2006).

Bireyler doğuştan değerlerle donatılmış olarak dünyaya gelmediklerinden değerlerin yeni nesiller tarafından kazanılması hayatın işleyişi içerisinde formal ya da informal şekilde gerçekleşmektedir (Erbaş, 2020). Değerler eğitimi; toplumun değerlerini, erdemlerini ve kurallarını belli bir plan ve program içerisinde öğrencilere öğretmeyi, onları olumlu bir karakterde yetiştirmeyi ve geliştirmeyi amaçlamaktadır (Jones, 2009 aktaran Erbaş, 2020). Değerler eğitiminin amacı; öğrencilere evrensel değer ve erdemlerin kazandırılması, değerlere karşı öğrencilerde farkındalık oluşturulması ve temel değerlerin davranışa dönüştürülmesidir (B. Kara, 2017). Nitekim bir ülkenin eğitim sistemini o ülkenin önem verdiği ve eğitim sistemine de yansımış olan değerler şekillendirir ve bu değerler, eğitimin amaçlarını, yönünü ve çerçevesini belirler (H. Doğan, 1997).

Değer karakterin, ahlâkın, vatandaşlığın ve iyi insanın en önemli unsuru olarak kabul edilebilmektedir ve bundan dolayı bir alanda yapılan değerler eğitiminin diğer alanlarda yetiştirilmek istenen insan profiline katkıda bulunması beklenmektedir (Y. Yıldırım, 2019). Eğitim ile toplumsal ve evrensel değerler arasında önemli bir ilişki vardır. Eğitim değerlerin aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalarına yardımcı olacak bilgi, beceri, tutum, davranış ve alışkanlıkları kazandırma amacı taşıyan eğitim değerlerle şekillenmiş bir etkinliktir. Demokratik toplumlarda akademik başarının yanı sıra insan ilişkilerini düzenleyen değerler giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Millî, manevi ve evrensel değerlerin tanınması, benimsenmesi ve içselleştirilerek davranışa dönüştürülmesinde aile, toplum ve medyanın yanı sıra öğretim programlarının da önemli bir etkisi bulunmaktadır (MEB, 2017a).

Değerler, toplumsal yapının oluşturulması, toplumsal düzenin ve devamlılığının sağlanması açısından önemli bir güce sahiptir. Toplumsal yaşamın içerisinde oluşturulan ve yasallaştırılan kanunlar toplumsal değerlerden güç alırken aynı zamanda toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde de değerler yer almaktadır. Bir davranışın genel anlamda olumlu olarak nitelendirilmesi kabul görmüş olan toplumsal değerlere uygun olmasına bağlıdır (Torun, 2019). Değerlerin bireysel ve toplumsal kontrol mekanizması olma işlevi görmektedir ve düzenin sağlanmasında önemli bir unsurdur.

İletişim sistemlerinin gelişmesi ile birlikte davranışsal yönlendirmelerle değer aktarımının zorlaştığı söylenebilir. Bu nedenle değerler eğitiminde kullanılan yaklaşımlar

da değişmiş ve sistemli, planlı, programlı etkinlikler eğitim süreçlerine dâhil edilmiştir. Değer eğitimi çok yönlü bir süreçtir. Bu sürecin önemli parçalarından biri ailedir ve ailede systemsiz ve programsız olarak yapılan değer aktarımı süreci bireyin okula başlaması ile sistematik ve bir plan dâhilinde yapılmaya başlamaktadır. Bireyin içerisinde büyüdüğü aile, okul çevresi, öğretmenleri, sosyal çevresi değer aktarım sürecini etkilemekte ve yönlendirmektedir.

2.1.4. Değerlerin Kazanılmasında Ailenin Rolü

Her toplumun temeli kendini oluşturan ailelere dayanmaktadır. Aile toplumun çekirdeği ve temelidir (Ağdemir, 1991). Aile, bireylerin doğumundan itibaren üyesi olduğu en küçük gruptur (Ulusoy ve Dilmaç, 2018). Bireyler davranış şekillerini aileleri ile olan etkileşimleri sonucu kazanmaktadır. Toplumların temelini oluşturan ailelerin yapısı toplumun yapısını doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda ailede yapılan değer aktarımı ve değer eğitimi önemli bir yere sahip olmaktadır.

Yavuzer (1990) aile kavramını çocuğun kişiliğinin oluşmasını büyük ölçüde etkileyen, değerler sistemini çocuğa aktaran, sosyalleşme sürecine katkıda bulunan bir yapı olarak açıklamaktadır. Değerler eğitimi bireyin doğumundan itibaren başlamaktadır. Başka bir ifade ile değerlerin öğrenilmesi öncelikle ailede başlayıp daha sonra okul ve sosyal çevre ile devam eden bir süreçtir. Birey, değerleri aile ve çevreden informal yollarla öğrenmekte, çevre ile etkileşime girmeye başladığı zaman toplumun farklı değerlerini de öğrenmeye başlamaktadır (Çiçek, 2019).

Yaman'a (2012) göre bireyin değerleri kazanabileceği en uygun mekân ve zaman ailesi ve çocukluğudur. Ancak bireyin değer kazanabilmesi için öncelikle ailenin ilgili değerleri benimsemesi ve çocuğa aktaracak düzeyde bilinç sahibi olması gerekmektedir. Vrasman (2001) ailenin çocukların gelenek ruhuyla, ahlâklı ve genel insanî değerlerle eğitilmesinde ve yetiştirilmesinde merkezi görevi yerine getirmesi bakımından her dönemde önemli bir unsur olduğunu belirtmektedir (aktaran Keskin, 2008).

Bireyin içinde bulunduğu topluma uyumu ve sosyalleşme süreci ailede başlamaktadır. Birey içinde bulunduğu toplumun ahlâki, kültürel ve sosyal değerlerini ilk olarak aile ortamında öğrenmektedir. Bunun yanı sıra bireyin gelişiminde belirli davranışları kazanması gereken kritik evreler bulunmaktadır. Davranışlar bu kritik zaman

dilimlerinde öğrenilmediğinde bireyin bu davranışı gelecekte öğrenmesinin güçleşeceği düşünülmektedir. Bu durum çocukluk döneminde ailede yapılan değer aktarımının önemini ortaya koymaktadır.

2.1.5. Değerlerin Kazanılmasında Okul ve Öğretmenin Rolü

Değer yargılarının temelini doğduğu ailede atan birey, okul çağına geldiğinde daha önce informal yollarla edinmiş olduğu değerlerle ilgili sistemli, planlı bir değer eğitime tabi tutulmaktadır. İnsani ve sosyal açıdan eğitim, okulun temel işlevi olan bireyin bütün yönleriyle gelişimine ve sosyal beceriler kazanmasına fayda sağlamaktır (Selanik Ay, 2018). Değer eğitiminin önem kazanması ile birlikte okullara önemli görevler düşmüş ve okullar değer eğitiminin merkezi haline gelmiştir.

Okullar öğrencilere verilen dersler vasıtasıyla öğrencilerin değer sistemlerini farklı yönlerden geliştirmektedir. Farklı derslerde yapılan her türlü etkinlik öğrencilere doğrudan değer kazanımı sağlarken aynı zamanda örtük öğrenmelerin de yaşanmasını desteklemektedir. Değerler eğitimi ders müfredatlarından bağımsız düşünülmemeli ve eğitim-öğretim ortamlarının bütün bileşenleriyle bağlantılı olarak kazandırılmalıdır (Aydın, 2019).

Okullarda değer eğitimi etkili hale getirebilmek ve kalıcılığını sağlamak için okulun ortak bir kültür anlayışı çerçevesinde hareket etmesine zemin hazırlamak gerekmektedir. Okul çalışanlarının öğrencilere rol model olması ve değerler konusunda tutarlı davranması değerlerin daha kalıcı olmasını sağlayabilmektedir. Türkiye’de 18. Milli Eğitim Şûrası’nda değerler eğitimi hususunda bazı kararlar alınmıştır ve bu doğrultuda hazırlanan öğretim programlarında değerler eğitimi konusuna ağırlık vermeye başlanmıştır. Şûra kararlarına göre öğrencilerin sahip olduğu değerleri belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmalı ve bu araştırmalar belirli aralıklarla yinelenmelidir. Değer eğitiminde doğrudan yapılacak bir değer aktarımı yerine millî ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık oluşturacak etkinliklere ve yaklaşımlara yer verilmelidir. Değer eğitime, okul öncesinden başlayarak eğitim ve öğretimin her kademesinde, tüm derslerde okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, öğrenci, yönetici, aile ve sosyal çevre ile iş birliği içinde olunmalıdır. Öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra değerlerin oluşumunda önemli bir yeri olan

duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine yönelik de yatırım yapılmalıdır (MEB, 2010).

Öğretim programlarının uygulayıcısı olarak öğretmenlerin değerler eğitiminde rolü oldukça önemli bir yere sahiptir. Öğretmenler öğrencileri doğrudan veya dolaylı olarak değerler konusunda etkilemektedir. Öğretmenler, pedagojik kapsam dışına çıkmadan değerleri ifade etmekte ve eğitim programlarına göre öğrencilerinde değerleri geliştirmek istemektedir. Öğretmenler öğrencileri ile kurdukları iletişimle süreci yönetmekte ve geliştirmektedirler (Aydın, 2019).

Öğretmenler yalnızca akademik anlamda donanımlı bireyler yetiştirmekle yükümlü değildir. Topluma uyum sağlayabilen, farklı kültürlerle ve yaşam biçimlerine karşı hoşgörü, ulusal ve evrensel değerleri benimseyen bireyler yetiştirmek öğretmenlerin görevleri arasında yer almaktadır. Öğretmenler bu amaçları yerine getirebilmek için öğrencilere uygun rol model olmalı, eğitim ve öğretim programlarında yer alan değerler ve değer eğitimi yaklaşımlarını benimseyip uygulamalıdır. Uyanık Balat ve Dağal'a (2009) göre, öğretmenler öğrencilerin değerleri fark etmesini sağlamalı, onları değerler konusunda düşünmeye teşvik etmeli ve günlük yaşamlarında uygulamaları konusunda isteklendirmelidir.

Öğretmenler öğrencilere model olmanın yanı sıra demokrasi, sevgi, saygı, hoşgörü, adalet, vatan ve millet sevgisi gibi değerleri barındıran bir sınıf ortamı oluşturmalıdır. Lickona (1993) değer eğitiminde öğretmenin çeşitli rolleri olduğunu belirtmektedir. Buna göre öğretmenler değerlerin sınıf ortamında öğrenciler tarafından yaşayarak öğrenilmesi için saygının hâkim olduğu pozitif bir akran kültürü oluşmasını sağlamalıdır. Demokratik bir sınıf ortamında karar alma sürecinde öğrencilerin de sorumluluk alması sağlanmalıdır. Öğretmenler öğretim programlarının içeriğini değerleri kazandırma sürecinde araç olarak kullanmalıdır. Ahlaki açıdan dikkatli davranmak, erdemleri bilmek, empati, öz eleştiri, ahlaki düşünme ve ahlaki kararlarda kararlı olmak öğrencilerde bir ahlak yansımasını meydana getirmektedir. Aynı zamanda iş birlikli öğrenmeyi kullanma ve öğrencilere çatışma çözme öğretme değerler eğitimi konusunda önemli noktalar.

2.1.6. Türkçe Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda Türk Milli Eğitiminin genel amaçları açıklanırken eğitimin insana kazandırması gereken hedefler ve değerler şu şekilde belirtilmiştir:

“Türk milletinin bütün fertlerini, Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek; Beden, zihin, ahlak ve ruh duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek” (MEB, 1973: 5101).

Eğitimin temel amaç ve hedefleri örgün eğitim kurumları için hazırlanan programlar vasıtasıyla bir plan dâhilinde, sistemli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Eğitimin temel hedeflerinden biri de millî, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerleri benimseyen, koruyan ve geliştiren bireyler yetiştirmek olduğuna göre öğretim programlarında değerler eğitimi yer bulmalı ve bu doğrultuda eğitim-öğretim faaliyetleri sürdürülmelidir. Değerlerin nesilden nesile aktarılmasında edebî eserler rol üstlenmekte ve edebî eserlerin araç olarak kullanıldığı Türkçe dersleri, değer aktarımında da bir işlev görmektedir (Yaman, Taflan ve Çolak, 2009). Köklerini bireysel ve toplumsal dünyanın sınırlarını oluşturan dil yoluyla aktarılan kültürel mirastan alarak geliştirilen değerlerin iletimi kuşkusuz ki Türkçenin en güzel şekilde kullanıldığı metinler yoluyla olmaktadır (Ekinci Çelikipazu ve Aktaş, 2011).

Öğrencilere değer aktarımı konusunda ihtiyaç duyulan iletişimin gerçekleşmesi açısından da Türkçe dersi önemli bir role sahiptir. Birey okul öncesi dönemde edinmiş olduğu ana dilinin inceliklerini, uygun kullanımını ve dilin barındırdığı kültürel öğeleri Türkçe dersi vasıtasıyla öğrenmektedir. Türkçe dersi gerek değer eğitimi için gerekli olan iletişim sürecini gerçekleştirme, gerek dersin içerik özellikleri, gerekse Türkçe ders kitaplarında yer alan ve Türkçe öğretiminin bir aracı olan metinler bakımından değer eğitimi için oldukça önemli ve gereklidir (Kaygana, Yapıcı ve Aytan, 2013).

2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığı yapılandırmacı yaklaşımı benimsemiş ve öğretim programlarını bu yaklaşım doğrultusunda yeniden düzenlemiştir. 2006

İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda değerler eğitimi ayrı bir başlıkta incelenmeyip programın genel amaçlarında değerler eğitime yer verilmiştir. Program'a göre öğrencilerin Türk dilinin, millî birlik ve bütünlüğünün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri; Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları; hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözüm üretmeleri; millî, manevi ve ahlâki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır. Program'da "Sevgi", "Millî Kültür" ve "Toplum Hayatı" temaları zorunlu temalar olarak belirlenmiş ve bu temalarla ilişkili alt temalarda çeşitli değerler yer almıştır. Sevgi, vatan sevgisi, yardımlaşma, dayanışma, dostluk, konukseverlik değerleri alt temalarda yer alan değerler arasındadır (MEB, 2006).

2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda yine değerler eğitimi ayrı bir başlık altında incelenmemiş "Programın Genel Amacı" başlığı altında değer eğitimi konusuna yer verilmiştir. Program'a göre öğrencilerin kişisel, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmelerini sağlamak; millî, manevi, ahlaki, tarihi, kültürel, sosyal, estetik ve sanatsal değerlere önem vermelerini sağlamak; millî duygu ve düşüncelerini güçlendirmek; Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla milli ve evrensel değerleri tanımaları amaçlanmaktadır (MEB, 2015). Program'da sınıf düzeylerine göre temalar ve konu örnekleri verilmiş ve çeşitli değerler yer almıştır. Buna göre "Biz ve Değerlerimiz" temasında aile, büyüklerimiz, insan ilişkileri, dostluk, vefa, sadakat, merhamet, saygı, sevgi, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma, arkadaşlık, sözünde durma, çalışkanlık, dürüstlük konu örneklerine; "Millî Kültürümüz" temasında yurdumuz, özellikli şehirler, yerler, kültürel, tarihi vb. önemli mekânlar, geleneksel sporlar, gelenekler, dinî bayramlar, vatan, bayrak, millî bayramlar, tarihi şahsiyetler konu örneklerine; "Millî Mücadele ve Atatürk" temasında millî mücadele, kahramanlık, cesaret, fedakârlık, Çanakkale konu örneklerine; "Vatandaşlık Bilinci" temasında ise eşitlik, özgürlük, sorumluluk, görev bilinci, adalet, hukukun üstünlüğü, çalışma, üretme, paylaşma, emeğin değeri, vergi bilinci, tüketici bilinci konu örneklerine yer verilmektedir (MEB, 2015).

MEB 2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) ilk kez değerler eğitimi ayrı bir başlıkta ele almış ve değerler eğitiminin amaçlarından ve yönteminden söz etmiştir. Program'a göre eğitim, değerlerle şekillenmiş

bir etkinliktir ve temel amacı öğrencilere iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmayı sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve alışkanlıkları kazandırmaktır. Bu bağlamda okullarda yapılan değer eğitiminin amaçlarından biri de öğrencilerin sağlıklı, tutarlı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerine yardımcı olmaktır. Değerlerin eğitim süreci içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması Türk millî eğitiminin temel hedeflerine ulaşılmasında ve kültürel devamlılık açısından son derece önem taşımaktadır. Millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede aile, toplum, medyanın yanı sıra önemli bir etkisi bulunan öğretim programlarında derslerin doğasına uygun olarak kazanımlar içerisinde yer alan değer ifadeleri, öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hale getirilerek örtük bir biçimde kazandırılmaya çalışılmalıdır (MEB, 2017a).

MEB 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) değerleri öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı olarak açıklamaktadır. Dün, bugün ve yarını birbirine bağlama işlevi olan değerler hayatın rutin akışı içinde bireyin karşılaştığı sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmesini sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır. Eğitimin tek amacı akademik anlamda başarılı bireyler yetiştirmek değildir. Eğitimin asli görevi temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek ve yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını, davranışlarını etkileyebilmektir. Program’da eğitim sisteminin değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programlarıyla gerçekleştirdiği belirtilmektedir. Bu anlayışla değerler; öğretim programlarında ayrı bir program, konu, ünite, öğrenme alanı olarak değerlendirilmeyip öğretim programlarının her birinde ve her biriminde yer almaktadır. 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik kök değerlerine yer verilmiştir. Programda bu değerlerin öğrenme sürecinde ilişkili olduğu alt değerler ve öteki kök değerlerle birlikte ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır (MEB, 2018).

MEB 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) “Değerlerimiz” başlığı altında bir değişikliğe gitmemiş ve 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan açıklamalar aynı şekilde verilmiştir (MEB, 2019).

2.1.7. Kök Değerler

Adalet : “ Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkını verme, doğruluk” (TDK, 2011: 24) şeklinde tanımlanan adalet kavramı, toplum düzeni ve toplumu oluşturan bireyler arasındaki uyumun sağlanması için oldukça önemli bir değerdir. Hökelekli (2011), adalet kavramını bir şeyi yerli yerine koymak, her hakkı sahibine vermek, hüküm ve davranışlarda tarafsız ve ilkeli olmak, eşitliği gözetmek şeklinde tanımlamaktadır.

Adalet, bir toplumda değerlerin, ilkelerin, ideallerin, erdemlerin cisimleşmiş, somutlaşmış ve hayata geçirilmiş olması; herkesin hak ettiği ödül veya cezayla karşılaşması durumudur. Adalet kavramı hem bireysel hem de toplumsal düzlemde ele alınabilmektedir. Bu doğrultuda bireysel anlamda adalet insanların vicdanlarında yer etmiş bulunan, ondan kaynaklanan nesnel bir değer olmak durumundadır ve adil olmayı, adil davranmayı ifade etmektedir. Buna göre bir eylem, başkalarının haklarını etkilediği durumlarda bu haklara saygı göstermek koşuluyla gerçekleştirildiğinde adildir. Toplumsal düzlemde adalet kavramı, kuralların uygulanmasındaki tarafsızlık ve toplumdaki kaynakların önceden saptanmış bir ahlaki ölçüte uygun şekilde dağılımını ifade etmektedir (Cevizci, 1999).

Çeçen (1975) de adalet kavramını tanımlarken toplumsal yönü üzerine vurgu yapmakta ve adaleti hak ve hukukun gerçekleştirilmesi, bir toplum içinde barış, uyum, ahenk, düzen, eşitlik, haklılık yaratma görevleriyle hukukun özü ve amacı olarak tanımlamaktadır. Toplumu oluşturan bireyler arasındaki uyum kuşkusuz toplum düzenini de etkilemektedir. Adalet değeri diğer kök değerlerle doğrudan ilişkilidir. Adaletin olmadığı bir toplumda bireyler arasında sevgi, saygı, hoşgörü gibi diğer değerlerden söz etmek pek de mümkün olmayacaktır.

Adalet değerinin kazandırılmasında eğitimcilerin bireye doğru yaklaşımı önem arz etmektedir. Öğrencilerinin farklı bireysel özelliklerini dikkate alarak tutum sergileyen bir öğretmenin öğrencilere doğru bir rol model olacağı düşünülmektedir. Adil bir sınıf ortamı öğrencilerin bu değeri benimsemesine, içselleştirmesine ve hayatının kalan kısmında adalet değerine sahip olarak yaşamasına katkı sağlayacaktır.

Dostluk: Toplumsal bir varlık olan insan yaşadığı sevinç, hüznün, heyecan gibi duyguları paylaşma ihtiyacı hissetmektedir. Bu ihtiyaç doğrultusunda çevresinde güvенеbileceği bireylerle sevgi, saygı, paylaşma, yardım, fedakârlık gibi pek çok değeri de içerisinde barındıran dostluk bağları kurmaktadır. TDK (2011:706), dost sözcüğünü “sevilen, güvencilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılın kimse” olarak tanımlamaktadır.

Çelik’e (2008) göre dostluk kalplerin birbirine eğilmesi ile oluşan sevgi ve saygı bağıdır. Başka bir ifadeyle duygu ve düşünce bakımından çok iyi anlaşın insanların birbirlerine iyi ve kötü günde destek ve yardımcı olmaları; ilişkilerinde samimi, şefkatli ve iyi niyetli davranmalarıdır.

Dostluk, sevgisinde samimi ve içten insanların menfaatten uzak ilişkileridir (Altın, 2010). Bu ilişki ağı karşılıksız iyilik, koşulsuz güvencil duygu, şefkat, yardımlaşma, fedakârlık gibi pek çok değeri içinde barındırmaktadır. Özen’e (2015) göre dostluk kişiliğin önemli bir parçasıdır ve bu önemli, anlamlı duygunun bireyin yaşamının ilk dönemlerinden itibaren var olması ve karşılanması gerekmektedir. İnsan yaşamının sürdürülebilir olması için fiziksel ihtiyaçların yanı sıra birtakım duygusal ihtiyaçların da karşılanması gerekmektedir. Çocuğun hem duygusal hem de sosyal gelişimi açısından zorunluluk arz eden dostluk duygusu da bunlardan biridir.

Diğer tüm değerler gibi dostluk değerinin de temelleri aile ortamında atılmakta ve eğitimle desteklenmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin birbirleriyle ve öğretmenleriyle olan ilişkileri oldukça önem arz etmektedir. Karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı olumlu bir sınıf iklimi öğrencilerin bu değeri benimsemesine katkı sağlayacaktır. Sınıf içi etkinliklerde, derslerde, okul etkinliklerinde dostluğun önemi ve bireye kattıkları öğrencilere aktarılmalı ve dostça ilişkiler kurmalarında onlara rehberlik edilmelidir.

Dürüstlük: Bireyin toplumda yaşamını sürdürürken sağlıklı ilişkiler kurmasının ön koşulu güvencil duygusudur. Güvencil duymak için ise doğruluk ve dürüstlük gerekmektedir. Dürüst sözcüğü sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayın insanları nitelemek için kullanılmaktadır ve bu niteliğe sahip olan kişilerin aynı zamanda güvencilir, saygıdeğer, sorumlu, adil bireyler olduğu anlamına gelmektedir (Mindivanlı, Küçük ve Aktaş, 2012).

Bireyin sahip olduğu değerler arasında bağlantılar bulunmaktadır. Dürüstlük içtenlik, samimiyet, adalet, affedicilik, doğruluk, güvenilirlik gibi pek çok kavramı içinde barındıran bir değerdir. Tutum ve davranışlarında çelişkiye yer vermemek, tutarlı davranmak, sözünde durmak dürüst insanlara özgü davranışlardır. Toplumu oluşturan bireyler arasındaki ilişkilerin olumlu şekilde kurulmuş olması o toplumun huzur ve mutluluğunun sağlanmasında ön koşuldur. Bireyler arasındaki sağlıklı ve olumlu ilişkiler için de dürüstlük önemli ilkelerden biridir.

Dürüstlük, kişinin doğuştan getirdiğı bir özellik değildir ve insanlar doğumla birlikte dürüst veya dürüst olmayan kişi olarak nitelendirilmemektedir. Birey, başlangıçta ailesinin ve içinde yaşadığı çevrenin etkisiyle kararlarını vermektedir. İlerleyen süreçte ise kendi seçimlerine göre tercihlerini belirlemektedir. Bu da dürüstlük değerinin bireye öğretilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu süreçte ilk sorumluluk ebeveynlerde daha sonra ise birey üzerinde etkili yapı olan okullardadır (Güven, 2014).

Işık'a (2010) göre dürüstlük tüm toplumlarda insan davranışlarına ilişkin aranan bir niteliktir ve dürüst olmayan davranışlar toplumlar tarafından kabul edilebilir değildir. Sağlıklı bir toplum yapısı oluşturabilmek için ilk çocukluk ve okul çağında dürüstlük eğitiminin bireylere verilmesi gerekmektedir. Başka bir ifadeyle ilköğretim dürüstlük eğitiminin verileceğı kritik dönemdir.

Öz Denetim: Öz denetim kavramına dair pek çok farklı bakış açısı ve tanımlamalar mevcuttur. Öz denetim en basit ifade ile kendi hal ve hareketlerini kontrol edebilme yeteneğı ve bu hareketlerden doğan sonuçları kabul etme durumudur (Aamondt ve Wang, 2011/2018). Öz denetim kavramı bireyin içsel süreçleriyle ilgili bir kavram olarak değerlendirilmeye yatkın olsa da bireyin yakın çevresine ve içinde yaşadığı topluma uyumu ile doğrudan ilişkilidir.

Kişinin içinde yaşadığı dünyaya uyum sürecinde kendini olumsuz durumlara maruz bırakabilecek içsel yönlendirmeleri kontrol altında tutabilme becerisi olarak ifade edilebilen öz denetim becerisi en temel yaşam becerilerinden biridir. İş, eğitim, sağlık gibi hayatın birçok alanında kişiye önemli avantajlar sağlayan öz denetim becerisi yüksek kişilerin sosyal ilişkileri daha güçlü, ruhen ve bedenen daha sağlıklı, iş ve eğitim

hayatlarında daha başarılı oldukları gözlemlenmektedir (Ulaş, Epçaçan, Sökmen ve Yasul, 2015).

Öz denetim bireyin amaçlarına ulaşmak için ortaya koyduğu duygu, düşünce ve davranışların tamamını ifade etmektedir (Zimmerman, 2000). Bireyin varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi, ihtiyaç algısının kendi açısından gerçekçi olması ve ihtiyaçlarını giderme konusunda dengeli davranmasıyla doğru orantılıdır. Bu doğrultuda bireyin kendi potansiyellerinin ve kazanımlarının farkında olması ve kendisi için en uygun sınırı belirlemesi olarak açıklanabilecek öz denetim, ihtiyaçlar ve ihtiyaçların karşılanması konusunda sınırsızlığın giderilerek kontrol edilebilir bir sınır edinme sürecidir (Yakut, 2019).

Kendini geliştirmek için çaba harcama, kısa ve uzun dönemli amaçlara sahip olma, fiziksel ve duygusal sağlığını koruma, problemlerini çözmek için mantıklı yollara başvurma, kendi kendini yönetme, kendi arzu ve isteği ile çatışsa bile görevini tamamlama öz denetim ile ilgili kazanılması istenen kişisel niteliklerdir (Doğan ve Gülüşen, 2014). Bireyin öz denetim becerisi sürekli değişen ve gelişen dünyaya uyum sağlayabilmesi; umutsuzluk, başarısızlık ve yetersizlik kaygısı, kararsızlık, güvensizlik, olumsuz benlik algısı gibi durumlarla başa çıkabilmesi ile ilişkilidir. Öz denetim sağlamış olduğu bireysel ve toplumsal faydalarla okul çağı çocuklarına kazandırılması hedeflenen önemli bir kök değeridir.

Sabır: Bireyler günlük hayatta olumsuz, istenmeyen birtakım durumlarla karşılaşabilmektedir. Bu durumlar karşısında yaşanan olumsuz duygularla baş etmede sabır önemli bir yere sahiptir. Sabır kavramı Türkçe sözlükte acı, yoksulluk, haksızlık gibi üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, olacak veya gelecek bir şeyi telaşlanmadan bekleme şeklinde açıklanmaktadır (TDK, 2011). Sabır kavramı yalnızca keder, acı gibi olumsuz durumlar karşısında dayanma gücünü ifade etmemektedir. Sabır, yaşamda karşılaşılabilecek olaylara yönelik sakince bekleyebilmek, sorunlar karşısında pes etmemek ve sorunları çözmeye çalışmaktır (Önal, 2008).

Mehrabian (1999) sabır kavramını sınırlı, kararlı, planlanmış bir eylem, bir kişilik özelliği olarak tanımlamakta ve üç tip sabırdan bahsetmektedir. Buna göre gündelik

yaşamda sıkça karşılaşılan trafik sıkışıklığı, sırada beklemek, otobüs veya uçak saati bekleme durumları kısa süreli sabırdır. Bireylerin uzun süren rahatsızlıklar, maddi problemler gibi herhangi bir zorlayıcı yaşantı karşısında baş edebilme yeteneği uzun süreli sabır olarak tanımlanmaktadır. Bireylerin sosyal ilişkilerinde diğer bireylere gösterdiği tahammül ise kişiler arası sabır olarak ifade edilmektedir (aktaran Eliüşük, 2014).

Sabır, insanları manevi yönden zenginleştiren önemli değerlerden biridir. Sabırlı insan olaylar karşısında öfkesini, davranışlarını kontrol etmekte ve düşünerek hareket etmektedir. Ayrıca yapılan yanlışlara karşı daha anlayışlı ve hoşgörülü bir tavır takınmaktadır. Bu nedenle sabır, hoşgörü ve af gibi önemli erdemlerle birlikte düşünülmelidir.

Saygı: Saygı kavramı “değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu” (TDK, 2011: 2047) olarak tanımlanmaktadır. Bireye saygı insanın kendisinden başlayarak tüm insanlığı insan olma temelinde değerlendirmesidir ve bu davranış şekli insanların bir arada uyum içinde yaşamalarını sağlamaktadır. Bunun için insanların karşılıklı saygıya dayalı ilişkiler kurup bu ilişkileri sürdürebilmeleri gerekir. Saygıya dayalı ilişkiler kişinin kendini saygıya değer bulması ile başlamaktadır ve aynı zamanda insan onurunu gözetmeyi de içermektedir (Ünüvar, 2019).

Yaman’ a (2012) göre saygı, bireyin önce kendisine sonra başkalarına değer vermesidir. Birey önce kendisine saygı duymalı, kendisiyle barışık olmalıdır. Diğer insanlara saygı duymanın yolu benlik saygısından geçmektedir. Saygı, çok boyutlu bir kavramdır ve sadece kişiler arası ilişkiler ve davranış şekilleri ile sınırlandırılmamalıdır. Kırıl (2018) saygıyı bir kavram, ahlaki bir duygu ve ahlaki bir eylem olarak açıklamakta ve kendine, özerkliğe, kişilere saygı olarak sınıflandırmaktadır. Buna göre insan sürekli değişim halinde olan bir varlıktır ve saygının şekli ve yönü değişebilmektedir. Ancak saygı her koşulda toplumsal yaşam için büyük bir önem taşımaktadır. Temelinde ölçü ve dikkat olan davranışlar toplumsal yaşamı düzenlemekte, huzur ve güven ortamı oluşturmakta, diğer temel değerleri desteklemektedir.

Sevgi: İnsanın yaşamındaki en temel duygulardan biri olan sevgi aynı zamanda insan için önemli bir ihtiyaçtır. İnsan doğası gereği sevmek ve sevilmek ister. Hökelekli (2011) sevgi kavramını insanları birbirine yaklaştıran ve kaynaştıran, içsel olarak bağlayan doğal, ruhsal bir eğilim; kişiyi öteki insanlardan ayıran duvarları yıkan, öteki insanlarla birleştiren etkin bir güç; kişinin bütünlüğünü, bireyselliğini yitirmeden diğer insanlarla ve varlıklara birleşmesi olarak tanımlamaktadır.

İnsanları birbirlerine yaklaştıran, toplumu birleştiren ve bütünleştiren sevgi sayesinde insanlar birbirine hoşgörüyü kenetlenmekte ve nitelikli toplumların oluşmasında önemli pay sahibi olmaktadır. Sevgi değeri sayesinde toplumlarda birlik ve beraberlik duygusu, sosyal dayanışma sağlanmaktadır (Güven, 2014). Sevgi; saygı, hoşgörü, yardımlaşma, adalet gibi pek çok değerın temelini atan ve olumlu bir toplum yapısı oluşturan bir değerdir.

Erdemli bir insan olmanın ön koşulu evrensel ve toplumsal değerleri benimsemek ve bu değerlere göre yaşam biçimini şekillendirmekten geçmektedir. Sevgi kavramını yalnızca bir kişiye, nesneye veya duruma karşı duyulan hoşlanma hissine indirgemek yanlış olacaktır. Kayadibi (2012) sevginin beşerî anlamda ele alındığında insan duyguları arasında en derin ve köklü duygu olduğunu belirtmektedir. Sevgi bireylere güven duygusu vermekte ve onları başarıya götürmekte önemli bir rol oynamaktadır. Sevginin olduğu yerde neşe, mutluluk, huzur, başarı ve verimlilik vardır. Sevgi insanları birbirine yaklaştıran, dayanıştıran, yardımlaştıran, bütünleştiren bir unsurdur ve bunun için ailede, okulda, yaşanılan çevrede devamlı olmalıdır.

Sevmek, yaşamı daha anlamlı ve değerli kılan en temel duygulardan biri olmakla birlikte her bireyde eşit şekilde gelişim göstermemektedir. Bu nedenle sevme duygusu da geliştirilmeye ve çeşitli şekillerde güçlendirilmeye muhtaçtır. Bu doğrultuda sosyal çevrenin değer gelişimi üzerindeki etkisi önem arz etmektedir. Bireyin dünyaya geldiği aile, yaşadığı sosyal çevre, okul çevresi sevgi değerini benimsemesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Sorumluluk: Sorumluluk kavramı pek çok açıdan ele alınabilecek bir kavramdır. Bireyin yapmış olduğu davranışların veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını kabul etmesi (TDK, 2011) olarak tanımlanan sorumluluk kavramının bir

başka açıdan tanımlanması ise bireyin oluşumundan psikolojik olarak mesul olduğu sonuç ve gelişmeleri üzerine almayı vicdani bir ödev saymasıdır (Cevizci, 1999).

Sorumluluk bireyin bir davranışı yapıp yapmama konusundan özgür olduğu durumlarda ortaya çıkmaktadır. Hayta Önal (2005), sorumluluğun bireyin ödül ve ceza ile yaptığı görevlerden bağımsız düşünülmesi gerektiğini vurgulamakta ve sorumluluğu bireyin iç denetimi ile mesuliyetindeki görevleri gerçekleştirmesi olarak tanımlamaktadır. Ancak toplum tarafından bireyden beklenen davranışlar bireyi etkilemekte ve sorumluluk duygusunu şekillendirmektedir.

Sorumluluk çok yönlü bir değer olmakla beraber diğer değerlerle de sıkı bir ilişki içindedir. Kılınç (2015: 29), sorumluluğu “bireyin uyum sağlaması, üzerine düşen görevleri yerine getirmesi ve kendine ait bir olayın başkaları üzerindeki etkilerinin sonuçlarını üstlenmesi, başkalarının haklarına saygı göstermesi ve kendi davranışının sonuçlarına sahip çıkabilmesi” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle sorumluluğun saygı ve öz denetimle ilişki içinde olduğu söylenebilmektedir. Kasa (2015), öğrencilerin kazanmış oldukları sorumluluk değerinin kendine iyi bakmasını sağlayıp sağlıklı olmasına, kendini ve çevresini temiz tutmasına, vatanına ve çevresine karşı görevlerini yerine getirmesine katkı sağlayacağını belirtmektedir. Bu doğrultuda sorumluluk değerini kazanan öğrenci sağlıklı olma, temizlik, vatanseverlik, çalışkanlık gibi pek çok değeri de beraberinde kazanmaya başlayacaktır. Sorumluluk öz güven, disiplin, irade ve bağımsız düşünebilme yeteneği gerektiren bir değerdir. Şahan (2011) sorumluluk sahibi bireyleri kendine ve başkalarına karşı saygılı davranan, bağımsız düşünebilen ve karar verebilen, tedbirli, çalışkan, benlik kavramı gelişmiş, görev bilinciyle ve gelecek üzerine planlar yaparak yaşayan, davranışlarının sonucunun hesabını verebilen, güvenilir bireyler olarak nitelendirmektedir.

Aile, sosyal çevre ve eğitim ortamları bireyin sorumluluk değerini şekillendiren ve süreç doğru yönetildiğinde sorumluluk alma becerisini geliştiren faktörlerdir. Çocukların küçük yaşta yerine getirebileceği çeşitli sorumluluklar almasının kendilerine güvenmelerini sağlaması açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Sorumluluk bireyin aile, eğitim, meslek hayatında başarılı olması ve kendisinden beklenen davranışları yerine getirebilmesi açısından önemli bir değerdir.

Vatanseverlik: Vatan, bir milletin sosyal ve maddi ihtiyaçlarını karşıladığı, barındığı, atalarının eserleri ile duygusal anlamda beslendiği yerdir. Başka bir deyişle bireyin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamış olduğu coğrafi mekândır (Elban, 2015). Bireylerin maddi, manevi, kültürel anlamda bağ kurdukları, benimsedikleri vatanlarına, ülkelerine karşı sevgileri ise vatanseverlik olarak nitelendirilebilmektedir. Vatana duyulan bu sevgi ve kurulan gönül bağı içerisinde fedakârlığı da barındırmaktadır. Nitekim vatanını sevmek onun için çeşitli fedakârlıkları göze alabilmektir. Vatan kelimesi yalnızca üzerinde insanların yaşadığı toprak parçası olma anlamını taşımamakta aynı zamanda duygusal çağrışımlar barındırmaktadır. Gündüz (2016) vatani ulus ve devlet ile doğrudan ilişkilendirmekte, bir milletin üzerinde egemenlik hakkına sahip olduğu coğrafi mekân olarak tanımlamaktadır. Ayrıca bu mekânın etkilediği insanlar tarafından kutsanan ve bağlılık gösterilen bir gerçeklik olduğunu belirtmektedir.

Vatanseverlikle ilgili yapılan araştırmalar ve tanımlamalar incelendiğinde vatanseverliğin millî kimlik, millî gurur, vatan sevgisi, memleket hasreti, toprak bütünlüğü gibi kavramlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Vatanseverlik her insanın doğuştan getirdiği ve içinde doğup büyüdüğü vatanına karşı duyduğu olumlu duyguların bir yansımasıdır (D. D. Gündüz, M. Gündüz, Mertol ve elikkol, 2019).

Vatansever bir birey vatanının iyiliğini ve çıkarlarını her şeyin üstünde görür, vatanına hizmet etmekten haz duyar. S. Yıldırım (2006) vatanseverliği kişinin ülkesine fayda sağlayacak eylemlerde bulunması olarak açıklamaktadır. Bu doğrultuda evre bilinci, toplumu oluşturan bireylere karşı sevgi, saygı, dürüstlük, hoşgörü, alışkanlık, sorumluluk sahibi olma gibi birey ve toplum yararına olan değerler aslında vatanseverliğin bir parçasıdır. Vatanını seven kişi bunun bir gereği olarak vatanına sadakatle bağlı olmakta, işinin gerektirdiği sorumluluklarını yerine getirmekte, toplumda yaşayan diğer kişilere karşı saygı ve dürüstlük çerçevesinde davranmaktadır. Çocuklara erken yaşlarda kazandırılan vatanseverlik değeri hem bireysel hem de toplumsal gelişimlerine katkı sağlayacaktır.

Yardımseverlik: Yardım, kendi gücünü ve imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanma durumudur (TDK,2011). Yardımseverlik ise yardımda bulunmayı sevmek, istemek, karşılık beklemeksizin iyilik yapmak, mevcut imkânlarla faydalı işler yapmak anlamına gelmektedir.

Yardımseverlik bireyler arasındaki bağılılığı güçlendiren, eksiklikleri gideren, boşlukları dolduran bir duygu ve toplumda dayanışmanın, bağılılığın sonucu olarak ortaya çıkmış davranışlar bütünüdür. Bir toplumun varlığını sürdürebilmesi toplumda yaşayan bireyler arasındaki dayanışmaya dolayısıyla bireylerin yardımseverlik değerini davranışa dönüştürmesine bağlıdır (Aktepe, 2010). Sosyal bir varlık olan insan, birlikte yaşamak zorundadır ve bu zorunluluğun bir parçası olarak toplumsal dayanışma, paylaşma ve yardımlaşma gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Toplumda bireyler arasındaki maddi ve manevi her türlü yardım huzurun, birlik ve beraberliğin oluşmasında önemli bir rol oynayacaktır. Bireylerin zor dönemlerde birbirlerine destek olması, yalnızca maddi unsurları değil mutluluk, üzüntü gibi duyguları paylaşması toplumsal yaşama katkı sağlayacaktır.

Fedakârlık, merhamet, sosyal sorumluluk, iş birliği, paylaşmak, gönüllülük, cömertlik yardımseverlik değerinin boyutları olarak sınıflandırılmaktadır (Yetim, 2015). Tüm bunlar erken yaşta kazanılan değerlerdir ve eğitim ortamları bu değerlerin kazandırılmasında oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Yardımseverlik değeri için çocuktan beklenebilecek davranışlar kendisine önerilen yardımı kabul etme, çevresine karşı duyarlı olma, çevresindeki yardıma ihtiyaç duyan kişileri fark etme, çevresindekilere yardım önerme ve yardım etme, yardıma ihtiyaç duyduğunda çevresinden yardım isteme şeklindedir (Sapsağlam, 2020). İş birliğine, paylaşmaya dayalı sınıf ve okul etkinlikleri yardımlaşma değerinin öğrencilerce kazanılması açısından fayda sağlayacaktır.

2.1.8. Metafor

Metafor sözcüğü TDK Türkçe Sözlük'te (2011: 1641) mecaz sözcüğü ile tanımlanmıştır. Meczaz “ bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek şekilde kullanma” anlamına gelmektedir. Metafor; felsefe, edebiyat, dilbilim, psikanaliz gibi pek çok akademik disiplinin konusu olmuştur. Metafor sözcüğü Eski Yunancadaki *meta* (üzerine) ve *pherin* (taşımak) sözcüklerinin birleşmesi ile oluşmuş ve bir “şey”in bazı yönlerinin bir başka “şey”e taşındığı ya da transfer edildiği özgül zihinsel/dilbilimsel süreçleri ifade etmektedir (Cebeci, 2013).

Metafor anlayışı antik çağdan bugüne altı önermede şekillenmektedir (Ricoeur, 1973/2019).

1. Metafor bir mecazdır, adlandırmayı ilgilendiren bir söylem ögesidir.
2. Metafor, bir adın anlamının kelimelerin sözcüksel anlamından çıkarak genişlemesini temsil etmektedir.
3. Bu sapmanın nedeni benzerliktir.
4. Benzerlik, aynı yerde kullanılmış olabilecek sözcüksel anlamın yerine bir kelimenin mecaz anlamını ortaya koymaya yaramaktadır.
5. Bu nedenle vekil olan anlam herhangi bir anlambilimsel yenilik sunmaz. Yani mecazî sözcük, sözcüksel anlamına tercüme edilebilmektedir.
6. Anlambilimsel bir yenilik sunmadığı için metafor gerçeklik hakkında yeni bir bilgi sağlamamaktadır.

Ricoeur (1973/2019) bu maddelerin kaynaklık ettiği anlam çerçevesini ve metaforların özelliklerini açıklamaktadır. Buna göre metafor basit bir adlandırma, sözcüklerin anlamlandırılmasındaki bir yer değiştirme değildir. Metafor, sözcüğün anlamından çok cümlelerin anlamıyla ilgilidir yani cümle içerisinde anlam kazanmaktadır.

“Metaforlar (benzetmeler, eğretilmeler, istiareler, mecazlar) olayların oluşumu ve işleyişi hakkında düşünceleri yapılandıran, yönlendiren ve kontrol eden en güçlü zihinsel araçlardan biridir.” (Saban, 2004: 131). Lakoff ve Johnson (1980/2015) metaforun gündelik hayatta sadece dilde değil bireyin düşünce ve eylemlerinde de etkili olduğunu belirtmektedir. Buna göre gündelik kavram sistemi yani kendileriyle düşünülen ve eylemde bulunulan terimler metaforiktir. Metafor yalnızca bir dil yani kelime sorunu değildir. İnsanın düşünme süreci büyük ölçüde metaforiktir.

Bireyler yaşamın bir gereği olarak birbirleri ile iletişim kurmaktadır. Bu iletişimi sağlayan en önemli unsur ise dildir. Dil yalnızca duygu ve düşünceleri ifade etmek için kullanılan bir araç değildir. Dil aynı zamanda düşünceye yön verir. Metaforlar da bireyin deneyimlerini yansıtan bilgi kaynaklarıdır ve var oluşunu dilin temel bazı özelliklerine borçludur. Başka bir ifadeyle doğuşu veya ortaya çıkması dilin genel özellikleriyle ilişkilidir. Metaforlar dili güzelleştirmek, ifadeleri güçlendirmek, dolaylı dil kullanarak eleştirilerden kurtulmak, bazı konuları dolaylı olarak anlatabilmek, dil açısından sözlüksel bir boşluğu doldurmak gibi sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Tepebaşı, 2013).

Metaforlar, bireylerin kendi dünyalarını anlamlandırmalarına ve yapılandırmalarına yarayan güçlü bir zihinsel haritalama ve modelleme mekanizması

olarak dikkat çekmektedir. Metaforlar bireylerin zihinsel süreçler yoluyla dış dünyayı anlatmasına, görselleştirmesine anlamlandırmasına yardım etmektedir. Ayrıca bilişsel ve edebi alanların yanı sıra eğitimsel alanda da metaforlardan faydalanılmaktadır. Sınıf içerisinde öğrencilerin özellikle zor kavram ve terimleri daha net bir şekilde anlamaları, soyut kavramların zihinde somutlaştırılması ve görselleştirilmesinde metaforlar son derece faydalı olmaktadır (Arslan ve Bayrakçı, 2006).

Metafor, nesnelerin imaj şemalarının insan zihninde yansıyan biçimlerinin zihnindeki algılama süzgecinden geçirildikten sonra dinleyiciye aktarmada kullanılan bir anlatım yoludur ve bu açıdan bakıldığında metafor insan beyninin anlam üretmedeki yüksek kabiliyetinin bir göstergesidir (Yunusoğlu, 2016). Metaforların zihinsel süreçlerde hem düşünme biçimini hem de düşüncelerin ifade edilmesini etkilemektedir. Metaforlar anlatılmak isteneni kolay anlatma görevi üstlenen araçlardır.

Metaforlar zıtlıklar birliği olmak gibi ilginç bir özelliğe sahiptir ve somut ile soyut, görsel ile sözel, sezgisel ile kavramsal, rasyonel ve psişik olanı birleştirmektedir. Metaforların adlandırma, soyut kavramların oluşturulması, yönlendirme, yeni bilgi üretimi, psikolojik etki, paradigmalara çeşitlendirilmesi, iletişimsel ve eğitsel işlevler gibi işlevleri ve sağladığı imkânlar bulunmaktadır (Nesterova, 2011).

Metaforlar dilde üslup güzelliğini sağlamanın yanı sıra belirsiz veya anlaşılması zor olan konuları kolay anlaşılabilir duruma getirmeyi sağlamaktadır. Metaforların genellikle söylemi güzelleştirmeye yarayan bir söz sanatından ibaret olduğu düşünülmektedir ancak önemi bundan çok daha büyüktür. Metafor kullanımı bireyin dünyayı kavrayışına sinen bir düşünce ve görme biçimi anlamına gelmektedir. Metaforlar söylenmek isteneni daha az sözcükle ve daha vurgulu bir şekilde ifade etme şansını sunmaktadır. Aynı zamanda metaforlar bireyleri yaratıcı düşünmeye, hayal etmeye, kendi yaşantısı içinde anlamlandırmaya yönlendirmekte ve dilin derinliklerinde kendilerini bulmalarını sağlamaktadır. Bu bakımdan bireylerin duygu, düşünce ve yaşantılarını tanımlamalarında metaforlardan faydalanmaları kaçınılmazdır (Girmen, 2007).

Metaforlar bireylerin soyut kavramları algılamakta yine kendisinden ve çevresinden yola çıkıp çeşitli özellikleri aktararak bir zemine oturtmasını sağlamaktadır. Ayrıca metaforlar soyut kavramları yapıya kavuşturma işlevinin yanı sıra bireylerin kavramlara, olgulara bakış açıları konusunda da ipucu vermektedir. Soyut kavramların nasıl

anlamlandırıldığı metaforik görüş ile aranabilirken kavramlara yüklenen anlamların ne olduğu metaforlar ile yanıt bulabilmektedir. Bu bağlamda metaforlar eğitim, ekonomi, sosyoloji, psikoloji gibi birçok alanda bireylerin yaklaşımlarını öğrenmek amacı ile veri toplama aracı olarak da kullanılmaktadır (Seyhan, 2019).

2.1.9. Metaforların Sınıflandırılması

Metaforlarla ilgili pek çok sınıflama yapılmıştır ancak metaforları kesin çizgilerle sınıflandırmak mümkün olmamıştır. Uluslararası Yaz Dilbilim Enstitüsü (2020) Dil Terimleri Sözlüğü'nde (Glossories of Linguistic Terms) metaforların sınıflandırılmasını Lakoff (1987), Johnson (1981), Beekman ve Callow (1974), Mish (1971) araştırmalarından hareketle geleneksel metaforlar, karışık metaforlar ve yeni metaforlar olarak üç ana başlıkta sınıflandırmaktadır. Buna göre geleneksel metaforlar, bir kültürde günlük dilde, o kültürün kavramsal sisteminin bir kısmına yapı kazandırmak için kullanılan metaforlardır. Karışık metaforlar aynı ifadede özellikle aynı cümlede, aynı kavramı ifade etmek için kullanılan farklı metaforlardır ve çoğu kez kavramların çatışmasına neden olmaktadır. Yeni metafor sınıflamasına dâhil edilen metaforlar ise kültürün diline yansıyan ancak kavramsal sisteminin bir parçası olmayan metaforlardır.

Çağdaş metafor teorisi kavramsal metaforları yapı, yönelim ve ontolojik metaforlar olarak sınıflandırmaktadır (Küçük, 2016). Metaforları birbirinden net bir şekilde ayırmak mümkün olmasa da günlük yaşamda kullanılan metaforlar yapı, yönelim ve ontolojik metaforlardır (Girmen, 2007).

Yapı Metaforları: Yapı metaforları bir kavramı oldukça ayrıntılı bir tarzda işlemeye yarayan ve aynı zamanda kavramın bazı boyutlarına dikkat çekerken diğer boyutlarını gizlemeyi kolaylaştıran metaforlardır. Yapı metaforları kavramlara atıfta bulunma, kavramları nicelleştirme ve yüksek ölçüde yapıya kavuşmuş ve açıkça ifade edilmiş bir kavramı diğerini yapıya kavuşturmak için imkân sağlamaktadır (Lakoff ve Johnson, 1980/2015). Başka bir ifade ile bir kavramın farklı bir yapıya kavuşmasını sağlayan yapı metaforları, metaforların kavramsal olarak nasıl yapılandığını göstermektedir (Girmen, 2007).

Yönelim Metaforları: Yönelim metaforları kavramı bir diğerine göre yapıya kavuşturmayan, bunun yerine bütün bir kavramlar sistemini diğerine göre organize eden ve bir kavrama uzay/mekân yönelimi veren metaforlardır. Yukarı-aşağı, içeri-dışarı, ön-arka, beri-öte, merkez-çevre gibi uzay/mekân doğrultusu ile ilişkili olan yönelim metaforları, taşıdıkları özellikleri insanın fiziksel yapısından almaktadır. Buna örnek olarak “Mutlu olan yukarıda; kederli olan aşağıdadır.” metaforu verilebilir. “Kendimi yukarıda hissediyorum. Bu moralimi yükseltti. Ruhum kanatlandı. Ne zaman onu düşünsem ayaklarım yerden kesilir. Derde düştüm. Ruhen dibe vurdum.” örnekleri incelenerek yönelim metaforlarının fiziksel ve kültürel tecrübelerden doğduğu söylenebilmektedir (Lakoff ve Johnson, 1980/2015).

Ontolojik Metaforlar: Ontolojik metaforlar, akıl yürütmenin temeli olan ancak genellikle metafor olduklarının farkında olunmayan metaforlardır. Bireyin tecrübelerindeki soyut kavramların somutlaştırılmasında kullanılmaktadır. Birey, soyut kavramları fiziksel nesneler olarak tanımlayabilirse onlar hakkında konuşabilir, onları kategorize edebilir, gruplandırabilir, niceliklerini belirleyebilir ve bu şekilde onlar hakkında düşünebilir. Ontolojik metaforlar; atıfta bulunmak, nicelik belirlemek, boyutları ve nedenleri teşhis etmek, amaçları belirlemek ve eylemleri motive etmek gibi amaçlara hizmet etmektedir (Lakoff ve Johnson, 1980/2015).

2.1.10. Metaforların Eğitim ve Öğretimde Kullanılması

Soyut kavramların zihinde somutlaştırılmasını sağlayan metaforlar eğitimin çeşitli alanlarında kullanılmaktadır. Olaylar, durumlar, kavramlar arasında bağlantı kurmaya yarayan metaforlar öğrencilerin anlamakta zorluk çektiği soyut konu ve kavramların somutlaştırılarak öğretilmesi açısından öğretim faaliyetlerinde fayda sağlamaktadır. Metaforlar, bilinmeyenlerin öğretilmesi için etkili bir teknik olmasının yanı sıra yeni öğrenmeler ile önceden var olan bilgiler arasında güçlü bağlar kurarak öğrenilen bilgilerin kalıcılığını sağlamaktadır. Eğitsel alanda kullanıldıklarında metaforlar, anlamayı aktif bir şekilde yapılandıran bir öğrenme yaklaşımı sağlamaktadır (Arslan ve Bayrakçı, 2006).

Metafor kullanımı bir çeşit düşünceyi örgütleme yolu olarak görülmektedir. Metaforlar öğrencileri farklı şekillerde düşünmeye yöneltmekte, onlara alternatif yolları görme olanağı sunmakta ve belirsiz kavramlara açıklık getirmektedir. Metaforlar

öğrencilerin kavramları etkin bir biçimde yapılandırmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca dikkati sağlamada ve yeni anlamlandırmaların oluşturulmasında fayda sağlamaktadır (Beşkardeş Günay, 2007).

Metaforlar, bireylerin düşünce, eylem ve anlatımlarında doğal bir biçimde yer almaktadır. Bireysel, sosyal, kültürel ve evrensel nitelikleri bulunan metaforlar bilişsel gelişim sürecini olumlu yönde etkilediğinden dil gelişiminde metaforlara yer verilmesi öğrencilerin görsel imge oluşturma, yaratıcı düşünme, sözlü ve yazılı anlatım becerilerini geliştirme gibi olumlu etkiler sağlayacaktır (Girmen, 2007). Özetle bireylerin metaforlar yoluyla kavramlar arasında bağ kurması, öğrenme sürecini kolaylaştırmakta ve kalıcılığına katkı sağlamaktadır.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerini desteklemenin yanında metaforlar, araştırmacılar tarafından mevcut durumların analizi için veri toplama aracı olarak da kullanılmaktadır. Nitel araştırmalarda metaforlar yoluyla veri toplama hem sosyal hem de fen bilimlerinde etkili olarak kullanılmaktadır. Eğitim bilimlerinde veri toplama aracı olarak kullanılan metaforlar, veri toplanan popülasyonun metafor formunda yer alan kavram hakkındaki algılarının ortaya çıkarılmasında bir araç görevi görmektedir (Kılcan, 2019). Bireylerin kavramlarla ilgili üretmiş oldukları metaforların onların zihinlerinde yer alan bağlantılar, çağrışımlar ve bakış açıları ile ilgili ipuçları sağladığı söylenebilmektedir.

2.2. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma ile ilgili olan çalışmalar yöntemleri, amaçları, çalışma grupları, ulaştıkları sonuçlar ve bu araştırma ile ilgileri bakımından ele alınacaktır. Bu nedenle literatürde araştırma ile ilgili çalışmalar incelenirken değerler, değerler eğitimi ve bunları metafor ve diğer yöntemlerle araştıran tezler bu bölümde verilmeye çalışılmıştır.

E. Kara (2020), “Birleştirilmiş ve Müstakil Sınıflarda Öğrenim Gören İlkokul Öğrencilerinin Kök Değerlere Yönelik Algılarının Karşılaştırılması” adlı yüksek lisans tezinde birleştirilmiş ve müstakil sınıflarda öğrenim gören 3. ve 4. Sınıf öğrencilerinin 2018 yılında güncellenen öğretim programlarında yer alan kök değerlere ilişkin algıları karşılaştırmıştır. Karma bir araştırma olan çalışmada hem nicel hem de nitel yaklaşım takip edilmiştir. Araştırma verileri “Örnek Olay/Durum Formu”, “Kişisel Bilgi Formu”

ve “Kök Değerlere İlişkin Görüş Formu” kullanılarak elde edilmiş ve verilerin analizi sonucunda müstakil sınıf öğrencilerinin adalet, dostluk ve saygı kök değerlerine; birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin ise sabır, sorumluluk ve yardımseverlik kök değerlerine daha çok sahip olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin kök değerlere yönelik görüşlerinin incelenmesi sonucunda ise iki farklı sınıf türünde öğrenim gören öğrencilerin kök değerlere yönelik algılarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırmada genel bir karşılaştırma yapılmış ve müstakil sınıf öğrencilerinin kök değerlere yönelik algılarının birleştirilmiş sınıf öğrencilerine göre çeşitlilik gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Varol (2020), “Değerler Eğitimi Dersinin İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Değer Algılarına Etkisinin Kelime İlişkilendirme Testi ve Resim Çizimleri Aracılığıyla İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde dördüncü sınıf öğrencilerinin Milli Eğitim Bakanlığı öğretim programlarında yer alan vatanseverlik, tasarruflu olma ve çalışkan olma değerlerinin, değer eğitimi dersi aracılığı ile uygulanmasının etkisini incelemiştir. Çalışma grubunda 36 öğrenci yer alan ve 12 hafta süren araştırmada vatanseverlik, tasarruflu olma ve çalışkan olma değerine yönelik ön test şeklinde kelime ilişkilendirme testi ve öğrencilerin kendilerini görsel olarak ifade etmelerine olanak sağlayacak resim çizimleri yaptırılmıştır. Daha sonra uygulaması yapılan her bir değer için son test şeklinde kelime ilişkilendirme testi uygulanmış ve resim çizimleri istenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre değerler eğitimi dersinin disiplinler arası ilişkilendirmeler yapılarak uygulanan değerler eğitimine göre daha başarılı olduğu belirtilmiştir.

Bağcı Çeliksoy (2019), “Öğretmen Adaylarının ‘Değerler’ ve ‘Değerler Eğitimi’ Algılarının Metafor Yoluyla Analizi” adlı yüksek lisans tezinde öğretmen adaylarının değerleri ve değerler eğitimini nasıl kavramsallaştırdığını ve nasıl ifade ettiklerini metafor yoluyla ortaya çıkarmayı amaçlamış ve çalışmasında olgubilim (fenomenoloji) desenini kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda “değerler” ve “değerler eğitimi” kavramlarına ilişkin geliştirilen metaforlar ve bu metaforlara bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri incelendiğinde “Değerler” kavramına ilişkin “İhtiyaç duyulan-Olmazsa olmaz bir unsur olarak” değer kategorisi için metafor üretilirken “Değerler Eğitimi” kavramı için “Etkileyici-Şekillendirici Bir Unsur” olarak değer eğitimi kategorisinde en fazla metafor üretilmiştir.

Berber (2019), “4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Öğretimine İlişkin Öğrencilerin Oluşturduğu Metaforların İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde “saygı, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik” değerleri ile öğrencilere yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile sorular sorarak bu değerlerle ilgili metaforlar oluşturmalarını istemiştir. Ayrıca veri toplanan okullara giderek bir ay süresince katılımlı gözlem çalışması yapmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda öğrencilerin bir kısmının belirlenen değerleri yansıtmada sorunlar yaşadıklarını tespit etmiş ve bu durumun öğrencilerin değerleri içselleştirmede sorunlar yaşadığını işaret etmekte olduğu yorumunu yapmıştır. Araştırma kapsamında yapılan gözlemlerde bazı öğrencilerin belirlenen değerleri davranışlarına yansıtma konusunda sorun yaşadığı belirlenmiştir.

Ekiz Alpaslan (2019), “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Değerler Eğitimi ile İlgili Yeterlilikleri ve Sahip Oldukları Metaforlar” adlı yüksek lisans tezinde karma araştırma desenini kullanmış, değerler eğitimi yeterliliği ölçeği ve yazılı görüş formu ile öğretmen adaylarının değer eğitimi ile ilgili yeterliliklerini belirlemeye çalışmıştır. Ayrıca yazılı bir form aracılığıyla öğretmen adaylarının değerler ve değerler eğitimine ilişkin oluşturdukları metaforlar tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen verilerin analizleri sonucunda sınıf öğretmenliği adaylarının değerler eğitimi öz yeterliliklerinin ortalamanın üzerinde olduğu belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının değer kavramına yönelik metaforik algılarının incelenmesi sonucunda ise çalışmaya katılan öğretmen adaylarının değerleri içinde yaşanan toplumu belirleyen ve toplum için faydalı bir unsur olarak algıladığı, toplumun dengesini sağlayan ve yaşam kadar temel olan bir unsur olarak gördükleri tespit edilmiştir.

Bartev (2017), “Ortaokul Öğrencilerinin İnsani Değerler Açısından Durumlarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde öğrencilerin insani değerler açısından mevcut durumlarının cinsiyet, okul türü, anne eğitim seviyesi, baba eğitim seviyesi gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tarama modelinde bir çalışma yapmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 816 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada cinsiyet değişkeni açısından uygulamış olduğu ölçeğin tüm boyutlarında kız öğrenciler lehine anlamlı bir farkın olduğunu tespit etmiştir. Ölçeğin alt boyutları değerlendirildiğinde sadece “dürüstlük” değeriyle ilgili olarak okul türü değişkenine göre devlet okulu öğrencileri lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca

ilköğretim ve lise mezunu anneler ile üniversite mezunu anneler arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın üniversite mezunu annelerin lehine olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Güney (2017), “İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Sorumluluk Değerine İlişkin Geliştirdikleri Metaforların İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde toplam 225 dördüncü sınıf öğrencisi ile çalışmıştır. Araştırmada ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin geliştirdikleri metaforları, bu metaforların hangi kavram kategorileri altında toplandığını, metaforların cinsiyete göre dağılımını ve oluşan metaforların sorumluluk tanımı ile uyumunu belirlemeye çalışmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim modeli kullanılan araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin bir kısmının oluşturduğu metaforların sorumluluk tanımı ile uyumsuz olduğu belirlenmiştir.

Çakmak (2016), “Ortaokul Öğrencilerinin Adalet, Dürüstlük, Saygı, Sorumluluk ve Barış Değerleri Hakkındaki Algıları (Diyarbakır İli Örneği)” adlı yüksek lisans tezinde ortaokul öğrencilerinin adalet, dürüstlük, saygı, sorumluluk ve barış değerleri hakkındaki algılarını ve bu algıların cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacıyla nitel yöntemle çalışmıştır. 572 ortaokul öğrencisinden yapılandırılmış anket formları vasıtasıyla veri toplamış, topladığı verileri içerik analizi yöntemi ile analiz etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların en çok, adalet için “eşitlik”, dürüstlük için “doğruluk veya yalan söylememek”, saygı için “büyüklere karşı gelmemek”, sorumluluk için “üzerine düşen görevi yapmak” ve barış için “küs olmamak ve kavga etmemek” değerlendirmesinde bulundukları yargılarına ulaşmıştır.

Yukarıda adı geçen çalışmalar öğrencilerin değerlere yönelik algılarını ölçme, değerlere ve değerler eğitime yönelik algıları metafor analizi yöntemi ile belirleme amacı taşıyan çalışmalardır. Yapılan çalışmalarda öğrencilerin değerlere yönelik algılarının belirlenmesinin planlanacak etkinlikler ve izlenecek yöntemler üzerinde önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Bu araştırma da öğrencilerin öğretim programlarında yer alan kök değerlere ilişkin algılarını metafor yoluyla belirlemeye çalıştığından bu çalışmalarla ilgili olduğu düşünülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, araştırmanın çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Ortaokul öğrencilerinin kök değerlerle ilgili sahip oldukları algıları metaforlar yoluyla belirlenmeye çalışan bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, bireylerin yaşadıkları dünyayı ve buradaki deneyimlerini nasıl algıladıklarını ve yorumladıklarını analiz etmek üzere geliştirilen araştırma yaklaşımlarını adlandırmak için kullanılan genel bir tanımdır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşkın, 2015). Olgubilim (fenomenoloji) deseni farkında olunan fakat ayrıntılı ve derinlemesine bir anlayış geliştirilemeyen olgulara odaklanan bir yaklaşımdır. Olgular yaşanan dünyada olaylar, deneyimler, yönelimler, algılar, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmekte ve bazı durumlarda bu olgular tam olarak anlaşılamamaktadır. Bireylere tamamen yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamıyla kavranamayan olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Bu araştırmada, ortaokul öğrencilerinin kök değerleri nasıl algıladığını belirlemek amaçlanmış olup bu nedenle olgubilim (fenomenoloji) yaklaşımı kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırma Türkiye'nin doğusunda yer alan bir ilin merkez ilçelerinin birinde yer alan üç ortaokulda yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu olasılık temelli örnekleme yöntemlerinden tabaka örnekleme ile saptanmıştır. Tabaka örnekleme, sınırları belirlenmiş bir evrende alt birim grupları veya alt tabakaların mevcut olduğu durumlarda kullanılan bir yöntemdir ve önemli olan evreni kendi içinde saf ve benzeşik bir olgu

olarak değerlendirmek yerine evren içindeki alt tabakaların varlığından yola çıkılarak evren üzerinde çalışmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmada ortaokul 5-8. sınıflarda okuyan öğrenciler benzeşik bir grup olarak ve her sınıf düzeyi evrenin alt tabakaları olarak düşünüldüğü için her tabakadan belirli sayıda öğrenci seçilerek çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmanın Çalışma Grubuna İlişkin Bilgiler

Çalışma Grubu	Cinsiyet	f
5. Sınıf	Kız	51
	Erkek	57
	Toplam	108
6. Sınıf	Kız	61
	Erkek	52
	Toplam	113
7. Sınıf	Kız	76
	Erkek	67
	Toplam	143
8. Sınıf	Kız	78
	Erkek	58
	Toplam	136
TOPLAM		500

3.3.Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılacak veriler kök değerlere ilişkin öğrenci algılarını tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan kök değerlere ilişkin öğrenci metaforları yapılandırılmış formu aracılığıyla elde edilmiştir.

3.3.1. Kullanılan Ölçme Araçlarına İlişkin Bilgiler

Araştırmada veri toplama araçlarının hazırlanma aşamasında bireylerin sahip oldukları algıları ortaya çıkarmak amacıyla metaforların bir araç olarak kullanıldığı çeşitli araştırmalar incelenmiş, alan yazın taraması yapılarak uzman görüşlerine başvurulmuş ve verileri toplamak için yarı yapılandırılmış sorular içeren açık uçlu anket formları oluşturulmuştur. Oluşturulan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcılarla ilgili kişisel verilere yönelik sorular yer almaktadır. On maddeden oluşan ikinci bölüm ise öğrencilerin kök değerlere yönelik algıları ile ilgilidir. Bu doğrultuda

ortaokul öğrencilerinin kök değerlere ilişkin metaforik algılarını belirlemek üzere; *Adalet...gibidir. Çünkü...*, *Dostluk...gibidir. Çünkü...*, *Dürüstlük...gibidir. Çünkü...*, *Öz denetim...gibidir. Çünkü...*, *Sabır...gibidir. Çünkü...*, *Saygı...gibidir. Çünkü...*, *Sevgi...gibidir. Çünkü...*, *Sorumluluk...gibidir. Çünkü...*, *Vatanseverlik...gibidir. Çünkü...*, *Yardımseverlik...gibidir. Çünkü...* soruları öğrencilere yöneltilmiştir.

Formda yer alan ‘gibidir’ ifadesi ile kavramlara ilişkin metafor oluşturulması, ‘çünkü’ ifadesi ile de oluşturulan metaforun gerekçelendirilmesi amaçlanmıştır. Katılımcılara kolaylık sağlaması ve örnek teşkil etmesi adına ikinci bölümde araştırmaya konu olan değerlerin dışında farklı kavramlara yönelik örnek metafor cümlelerine de yer verilmiştir. Araştırma formunun görünüş ve kapsam geçerliği için iki alan uzmanından görüş alınarak forma son hâli verilmiştir.

3.3.3. Araştırma Verilerinin Toplanma Süreci

Araştırma için Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden yazılı izin alınmış (EK 1) ve etik kurul onayının (EK 3) ardından uygulamanın yapılacağı okul yetkilileri uygulama ve uygulama formu ile ilgili bilgilendirilmiştir. Araştırmanın verileri 2019-2020 Eğitim-Öğretim dönemi Şubat ve Mart aylarında araştırmacı tarafından toplanmıştır. Uygulama formu katılımcılara araştırmacı tarafından dağıtılmış ve uygulamanın aynı standartlarda gerçekleşmesi için araştırmacı uygulama öncesinde gerekli açıklamaları yapmıştır. Araştırmada çalışma grubunda yer alan öğrencilerin tamamı gönüllü olarak çalışmaya katılmıştır. Katılımcıların ilgili metaforları oluşturabilmeleri için herhangi bir zaman kısıtlaması yapılmamakla birlikte bir ders saati içinde katılımcılar formları tamamlayarak teslim etmişlerdir. Öğrenciler tarafından doldurulan formlar birer doküman olarak bu araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur.

3.4.Verilerin Analizi

Ortaokul öğrencilerinin kök değerlere yönelik geliştirdikleri metaforların analizinde elde edilen veriler nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmayı amaçlamaktadır. İçerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışmaktadır. Bu yöntemde temel olarak yapılan işlem birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir

araya getirerek bunları okuyucunun anlayacağı biçimde düzenlemek ve yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu amaç çerçevesinde çalışmanın verilerinin analizinde ve yorumlanmasında kodlama ve ayıklama, kategori geliştirme, geçerlik ve güvenirlik çalışması aşamaları izlenmiştir (Saban, 2009).

Kodlama ve Ayıklama: Bu aşamada katılımcılara ait formlar numaralandırılarak her bir kök değer için ayrı kodlama işlemi yapılmıştır. Öncelikle katılımcılar tarafından üretilen metaforların listesi yapılmış ve her bir metafora kod verilmiştir. Metaforlar gerekçeleri göz önünde bulundurularak anlamı en iyi şekilde yansıtacak bir kavram bulunmaya çalışarak kodlanmıştır. Bu aşamada katılımcıların belli bir metaforu net bir şekilde ifade edip etmediği değerlendirilmiştir. Herhangi bir metafor imgesi içermeyen, metafor yerine çeşitli açıklama ve tanımlamaların yapıldığı, çift metafor üretilen, üretilen metaforun gerekçelendirilmediği, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmayan yanıtlar geçersiz kabul edilmiştir.

Kategorileri Geliştirme Aşaması: Bu aşamada her bir kök değer için katılımcılar tarafından üretilen metaforlar ortak özellikler bakımından irdelenerek kategoriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla katılımcıların üretmiş oldukları metaforlar ve gerekçeleri bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Oluşturulan metaforlar mantıksal dayanakları ve konuları açısından ilişkilendirilerek gruplandırılmış ve metaforlara ait gerekçelerin benzer noktaları göz önüne alınarak metaforlar çeşitli kategorilere ayrılmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması: Geçerlik ve güvenirlik, bilimsel bir araştırmaya ait sonuçların inandırıcılığını sağlamak için kullanılan en önemli iki ölçüttür (Saban, 2009). “Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 270). Bu doğrultuda araştırmacının veri analizi sürecinde metaforların kodlama, ayıklama ve kategori geliştirme aşamaları detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Öte yandan bulgular bölümünde, katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ait gerekçelerden aynen alıntılara, örneklere yer verilmiştir.

Nitel yaklaşımda araştırmacıların olayları algılama ve yorumlama biçimlerinde farklılıklar olabileceği sebebiyle aynı verilerin farklı araştırmacılar tarafından algılanıp yorumlanmasının güvenirliği sağlamada etkili olduğu düşünülmektedir (Yıldırım ve

Şimşek, 2018). Bu düşünceye paralel olarak katılımcıların üretmiş oldukları metaforların hangi ölçütler doğrultusunda kategoriler haline getirileceğini saptamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcılara ait metaforların listeleri, gerekçeleri ve kavramsal kategorileri uzman tarafından incelenmiş, uzmanın yaptığı eşleştirmelerle araştırmacının oluşturduğu kategoriler karşılaştırılmıştır. Süreç içerisinde araştırmacı ve uzman sürekli görüş alışverişi ve analize dair değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Çelişkiye düşülen ifadeler tekrar değerlendirilmek suretiyle dağılımın güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Adalet Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırma kapsamında 500 öğrenciden adalet değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiş ve öğrencilerden alınan 74 yanıt geçersiz kabul edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri metafor üretmek yerine adalet kavramının tanımının yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, metafor üretilmiş ancak gerekçesinin açıklanmamış olması veya üretilen metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamadır. Aşağıda geçersiz kabul edilen metaforlara örnek verilmiştir:

“Adalet özgürlük gibidir. Çünkü adalet mülkün temelidir.” (Ö128-7)

“Adalet su gibidir. Çünkü adalet olmazsa suçlu çoğalırdı.” (Ö109-7)

“Adalet insanlığın temeli gibidir. Çünkü adaletli olanlar alçakgönüllüdür.” (Ö194-5)

“Adalet mülkün temeli gibidir. Çünkü suçlular yakalanır.” (Ö110-7)

“Adalet bir şeyi çoğunluğun seçmesi gibidir. Çünkü adalet hayatımızda vardır.” (Ö300-6)

Geçerli olarak belirlenen 426 yanıtın analizi sonucunda çalışmaya katılan öğrencilerin toplamda 143 farklı metafor ürettikleri belirlenmiştir. Üretilen metaforlar Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2. Ortaokul Öğrencilerinin Adalet Değerine İlişkin Ürettikleri Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Terazi	175	%41,07	73	Güzel bir yemek	1	%0,23
2	Eşitlik	12	%2,81	74	Hak	1	%0,23
3	Dürüstlük	10	%2,34	75	Hakem	1	%0,23
4	Özgürlük	9	%2,11	76	Haksızlık	1	%0,23
5	Su	9	%2,11	77	Ham elma	1	%0,23
6	Anne	8	%1,87	78	Hapishane	1	%0,23
7	Baba	8	%1,87	79	Hassas tartı	1	%0,23

8	Öğretmen	8	%1,87	80	Hava	1	%0,23
9	Nefes	5	%1,17	81	Hayvanlar	1	%0,23
10	Güneş	5	%1,17	82	Hırka	1	%0,23
11	Aile	5	%1,17	83	Hile	1	%0,23
12	Anne-baba	4	%0,93	84	Huzur	1	%0,23
13	Doğruluk	4	%0,93	85	Hüküm	1	%0,23
14	Hâkim	4	%0,93	86	Hürriyet	1	%0,23
15	Kurallar	4	%0,93	87	Hz. Ömer	1	%0,23
16	Mahkeme	4	%0,93	88	İbadet	1	%0,23
17	Hayat	4	%0,93	89	İğne	1	%0,23
18	Boşluk	3	%0,70	90	İki seçenek arasında kalmak	1	%0,23
19	Avukat	3	%0,70	91	İki beyaz güvercin	1	%0,23
20	Hz. Muhammet	3	%0,70	92	İmkansız olasılık	1	%0,23
21	Kalp	3	%0,70	93	İnce bir köprü	1	%0,23
22	Kardeşlik	3	%0,70	94	İnsan vücudu	1	%0,23
23	Tartı	3	%0,70	95	İyilik	1	%0,23
24	Anne Yüreği	2	%0,46	96	Kale	1	%0,23
25	İnsan	2	%0,46	97	Kan	1	%0,23
26	Kanun	2	%0,46	98	Kantinde sıraya girmek	1	%0,23
27	Organ	2	%0,46	99	Kelebek	1	%0,23
28	Oyun	2	%0,46	100	Kelepçe	1	%0,23
29	Paylaşım	2	%0,46	101	Kendine değer vermek	1	%0,23
30	Savaşmak	2	%0,46	102	Kendini savunma	1	%0,23
31	Sınav	2	%0,46	103	Kılıç	1	%0,23
32	Silah	2	%0,46	104	Kiraz	1	%0,23
33	Çalar saat	2	%0,46	105	Kör bir insan	1	%0,23
34	Akıl	1	%0,23	106	Köşe yazısı	1	%0,23
35	Anne kuş	1	%0,23	107	Kurşun	1	%0,23
36	Anne sevgisi	1	%0,23	108	Kuş	1	%0,23
37	Anne şefkati	1	%0,23	109	Lastik	1	%0,23
38	Aynaya bakmak	1	%0,23	110	Merhem	1	%0,23
39	Baba yüreği	1	%0,23	111	Oyuncak	1	%0,23
40	Barışmak	1	%0,23	112	Özgür bir kuş	1	%0,23
41	Bıçak	1	%0,23	113	Para	1	%0,23
42	Bir evin temeli	1	%0,23	114	Pasta	1	%0,23
43	Bir kuşun kanat çırpışı	1	%0,23	115	Polis	1	%0,23
44	Bir kadının avuçlarında açan çiçek	1	%0,23	116	PupG (bir oyun)	1	%0,23
45	Bir kadının özgürlüğü	1	%0,23	117	Pusula	1	%0,23

46	Bozuk terazi	1	%0,23	118	Saat	1	%0,23
47	Bozuk saat	1	%0,23	119	Sağlık	1	%0,23
48	Büyük balığın küçük balığı yemesi	1	%0,23	120	Sevgi	1	%0,23
49	Can	1	%0,23	121	Sınıf başkanı	1	%0,23
50	Can damarı	1	%0,23	122	Sigorta	1	%0,23
51	Cennet	1	%0,23	123	Tahta	1	%0,23
52	Çocuk	1	%0,23	124	Tahterevalli	1	%0,23
53	Denizin ortasındaki küçük tahta bir sal	1	%0,23	125	Tarafsızlık	1	%0,23
54	Denklem	1	%0,23	126	Taş	1	%0,23
55	Devletin hükmü	1	%0,23	127	Temel	1	%0,23
56	Doğa	1	%0,23	128	Temiz bir dünya	1	%0,23
57	Doğrular	1	%0,23	129	Temiz insan	1	%0,23
58	Doğru yol	1	%0,23	130	Temiz bir kalp	1	%0,23
59	Dost	1	%0,23	131	Tohum	1	%0,23
60	Dostluk	1	%0,23	132	Topal bir insan	1	%0,23
61	Duvar boyası	1	%0,23	133	Toplum	1	%0,23
62	Dünyadaki düzen	1	%0,23	134	Trafik	1	%0,23
63	Düzenek	1	%0,23	135	Tren sözcüğündeki ‘i’ harfi	1	%0,23
64	Eğitim	1	%0,23	136	Türklerin yüreği	1	%0,23
65	Ekmek	1	%0,23	137	Ulu bir çınar	1	%0,23
66	Elma	1	%0,23	138	Ülkenin kalbi	1	%0,23
67	Eşkenar üçgen	1	%0,23	139	Ünlü bir şarkı	1	%0,23
68	Eşya	1	%0,23	140	Yarış	1	%0,23
69	Evimiz	1	%0,23	141	Yemek	1	%0,23
70	Evlilik	1	%0,23	142	Yok	1	%0,23
71	Evrendeki düzen	1	%0,23	143	Zaman	1	%0,23
72	Görünmezlik	1	%0,23				
Toplam						426	100

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin yazmış oldukları metaforların tekrarlanma sıklığının 1 ile 175 arasında değiştiği görülmektedir. En sık tekrarlanan metafor 175 öğrencinin üretmiş olduğu “terazi” metaforudur. “Eşitlik” metaforu 12 öğrenci tarafından üretilmiş olup ikinci sık tekrarlanan metafordur. “Dürüstlük” 10 öğrenci tarafından üretilmiştir ve bu metaforu 9 kez tekrarlanan “özgürlük” ve “su” metaforları takip etmektedir. “Anne”, “baba” ve “öğretmen” metaforları ise 8 kez tekrarlanmıştır.

Ortaokul öğrencilerinin “adalet” değerine ilişkin metaforları kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Kategorileştirme aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek gruplandırma yapılmış; yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada “adalet” değerine ilişkin metaforlar “Eşitlik Sağlama”, “Hak ve Kurallar” , “Denge Sağlama/ Denkleştirme” , “Doğruyu Gösterme/ Doğruyu ve Yanlış Ayırt Etme” , “Yaşamı Güzelleştirme/ İyileştirme” , “Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama” , “Yaşamsal Zorunluluk” , “İdeal Adalet Düzeni”, “Cezalandırma Aracı” , “Adaletsizlik Duygusu” olmak üzere 10 kategoride birleştirilmiştir. Kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Adalet Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Adalet Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Eşitlik Sağlama	141	%33,09
Doğruyu Gösterme/ Doğruyu Yanlış Ayırt Etme	63	%14,78
Hak ve Kurallar	55	%12,91
Denge Sağlama/Denkletirme	51	%11,97
Yaşamsal Zorunluluk	40	%9,38
Adaletsizlik Duygusu	19	%4,46
Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama	18	%4,22
Yaşamı Güzelleştirme/İyileştirme	15	%3,52
İdeal Adalet Düzeni	13	%3,05
Cezalandırma Aracı	11	%2,58
Toplam	426	%100

Tablo 3 incelendiğinde üretilen 426 metafordan 141’inin “Eşitlik Sağlama” kategorisinde yer aldığı ve adalet değeri için en fazla metafor üretilen kategori olduğu görülmektedir. “Doğruyu Gösterme/Doğruyu Yanlış Ayırt Etme” kategorisi söz konusu değere ilişkin en fazla metaforun yer aldığı kategoridir.

Eşitlik Sağlama

Yapılan analizlere göre 426 geçerli metafordan 141’inin “adalet” değerini “eşitlik” imgesi olarak değerlendirdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışma grubundan elde

edilen metaforların %33,09'luk kısmına denk gelmektedir. “Terazi”, “Eşitlik”, “Anne”, “Öğretmen” bu kategoride en fazla frekans değerine sahip metaforlardır. Bu kategoride yer alan metaforlar incelendiğinde katılımcıların adalet kavramını eşitlik, paylaşım ve kişiler arasında herhangi bir ayırım yapılmaması ile bağdaştırdığı tespit edilmiştir. Bu kategoriye alınan metaforlar ve frekans değerleri Tablo 4’ te sunulmuştur.

Tablo 4. Eşitlik Sağlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Eşitlik Sağlama	Terazi	72	Eşitlik	11	Anne	7	Öğretmen	7
	Aile	4	Anne-Baba	4	Baba	4	Anne yüreği	2
	Kardeşlik	2	Paylaşım	2	Anne sevgisi	1	Anne şefkati	1
	Bir kadının özgürlüğü	1	Denklemler	1	Doğa	1	Duvar boyası	1
	Evlilik	1	Hayvanlar	1	Hırka	1	İki beyaz güvercin	1
	İnsan	1	Kiraz	1	Sınav	1	Anne kuş	1
	Çocuk	1	Eğitim	1	Elma	1	Eşkenar üçgen	1
	Hürriyet	1	Kardeş	1	Özgürlük	1	Yemek	1
	Tarafsızlık	1	Tartı	1	Zaman	1	Hakem	1
	Toplam							141

Tablo 4’te görüldüğü üzere Eşitlik Sağlama kategorisinde 141 öğrenci tarafından toplam 36 farklı metafor üretilmiştir. Bu metaforlardan en fazla tekrarlanan “terazi” (f=72) olmuştur. “Eşitlik” (f=11), “anne” (f=7), “öğretmen” (f=7) tabloda sık tekrarlandığı görülen diğer metaforlardandır. Eşitlik Sağlayan Adalet kategorisine alınan metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir:

“Adalet terazi gibidir. Çünkü eşit şartlarda değerlendirir.” (Ö202-8)

“Adalet terazi gibidir. Çünkü özellikleri aynı olan hiçbir farkı olmayanı eşit görür.” (Ö60-8)

“Adalet eşitlik gibidir. Çünkü adalet herkese eşit davranır.” (Ö355-5)

“Adalet eşitlik gibidir. Çünkü herkesin aynı şekilde cezalandırılması ve ödüllendirilmesidir.” (Ö132-7)

“Adalet anne gibidir. Çünkü anne bütün çocuklarına aynı ve eşittir.” (Ö207-8)

“Adalet öğretmen gibidir. Çünkü kimseye farklı davranmaz. Herkese eşittir.” (Ö313-6)

“Adalet aile gibidir. Çünkü ailede her şey adaletli ve eşittir.” (Ö208-8)

“Adalet anne-baba gibidir. Anne ve baba evlatlarında ayırım yapmazlar.” (Ö176-6)

“Adalet denklemler gibidir. O da eşitliği sağlar.” (Ö241-7)

“Adalet sınav gibidir. Çünkü orada herkes öğrencidir ve kimse kimseden üstün değildir. Herkese aynı kâğıt verilir.” (Ö65-8)

“Adalet eşkenar üçgen gibidir. Çünkü eşkenar üçgenin iç açıları eşittir. Adalet de eşitlik demektir.” (Ö400-8)

“Adalet eğitim gibidir. Çünkü eğitimde eşitlik vardır.” (Ö195-5)

Doğruyu Gösterme / Doğruyu Yanlış Ayırt Etme

Yapılan analizlere göre 426 geçerli metafordan 63’ünün “adalet” değerini doğruluk ile ilişkilendirdiği tespit edilmiştir. Bu çalışma grubunun %14,78’lik kısmına denk gelmektedir. Bu kategoride en fazla frekans değerine sahip metaforlar “Terazi, Dürüstlük ve Doğruluk” olmuştur. Katılımcılar üretmiş oldukları metaforların gerekçelerini bildirirken adaletin bireyi doğru olana yönlendiren bir değer olduğunu aynı zamanda doğru ve yanlış ayırt eden bir sistem olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu kategoride oluşturdukları metaforları doğruluk ile gerekçelendirdikleri ve adalet ile doğruluk arasında bir bağlantı kurdukları söylenebilmektedir. Kategoriyeye dâhil edilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 5’ te sunulmuştur.

Tablo 5. Doğruyu Gösterme/ Doğruyu Yanlış Ayırt Etme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Doğruyu Gösterme/	Terazi	35	Dürüstlük	7	Doğruluk	3	Tartı	2
Doğruyu Yanlış	Hız. Muhammet	2	Baba	1	Doğrular	1	Doğru yol	1
Ayırt Etme	Güneş	1	Hâkim	1	Hassas tartı	1	Hüküm	1
	Akıl	1	Kör bir insan	1	Mahkeme	1	Öğretmen	1
	Pusula	1	Temiz bir kalp	1	Çalar saat	1		
	Toplam							63

Tablo 5’te görüldüğü üzere Doğruyu Gösterme/ Doğruyu Yanlış Ayırt Etme kategorisinde 19 farklı metafor üretilmiştir. Bu metaforlardan en sık tekrarlanan “terazi”

(f=35) metaforu olmuştur. “Dürüstlük” (f=7) sık tekrarlanan diğer metaforlardandır. Öğrencilerin kategoriye dâhil edilen metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Adalet terazi gibidir. Çünkü terazi her şeyi doğru ölçer. Adalet de öyledir.” (Ö105-7)

“Adalet terazi gibidir. Her zaman doğruyu gösterir.” (Ö17-8)

“Adalet terazi gibidir. Bozulmadığı sürece her zaman doğruyu gösterir.” (Ö408-7)

“Adalet dürüstlük gibidir. Çünkü adalet hep doğruyu söyler.” (Ö143-7)

“Adalet Hz. Muhammed gibidir. Çünkü Hz. Muhammed eğer bir karar doğruysa doğru yanlışsa yanlış der. Haksızlığı affetmez ve her zaman doğruyu söyler.” (Ö97-7)

“Adalet kör bir insan gibidir. Çünkü gözü kapalı bile doğru kararı vermesi gerekir.” (Ö250-7)

“Adalet benim için pusula gibidir. Çünkü her zaman doğru yolu gösterir.” (Ö235-8)

“Adalet öğretmen gibidir. Çünkü bize hep doğru olanı gösterir.” (Ö283-6)

“Adalet akıl gibidir. Çünkü akıl hep doğruyu söyler.” (Ö39-8)

“Adalet bir baba gibidir. Çünkü babalar hep doğru karar verir.” (Ö52-8)

Hak ve Kurallar

426 geçerli metafordan 55’i “Hak ve Kurallar” kategorisine dâhil edilmiştir. Katılımcıların adalet kavramını bireye hak sağlayan, hak ettiğini veren, bireyin haklarını savunan ve koruyan, haklı ile haksız ayırt eden ve aynı zamanda değişmeyen kurallardan örülü bir sistem olarak açıkladıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Bu kategoride değerlendirilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Hak ve Kurallar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Hak ve Kurallar	Terazi	18	Kurallar	3	Avukat	3	Baba	2
	Hâkim	2	Mahkeme	2	Kanun	2	Doğruluk	1
	Hapishane	1	Özgürlük	1	Bir kuşun kanat çırpışı	1	Kantinde sıraya girmek	1

Devletin hükmü	1	Baba yüreği	1	Sınav	1	Tahterevalli	1
Yarış	1	Kendini savunma	1	Trafik	1	Dürüstlük	1
Türklerin yüreği	1	Eşitlik	1	Hak	1	İyilik	1
İki şık arasında kalmak	1	Hız. Ömer	1	Aile	1	Dostluk	1
Kale	1	Savaşmak	1				
Toplam							55

Tablo 6’da görüldüğü üzere Hak ve Kurallar kategorisine dâhil edilen 55 öğrenci tarafından oluşturulan 30 farklı metafordan en sık tekrarlanan “terazi” (f=18) olmuştur. Öğrencilerin kategoriye alınan metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Adalet bir terazi gibidir. Çünkü eşit kollu terazide aldığın şeyin kütlesine göre fiyat ödersin. Adalette ise yaptığın suça göre bedel ödersin.” (Ö48-8)

“Adalet terazi gibidir. Çünkü terazide haksızlık yapılmaz.” (Ö170-6)

“Adalet bir terazi gibidir. Çünkü haklı olan hep ağır basar.” (Ö98-7)

“Adalet kurallar gibidir. Çünkü kurallara uyulmalıdır. Çünkü adalet ve kurallara uyulmalıdır.” (Ö323-5)

“Adalet kantinde sıraya girmek gibidir. Çünkü herkes kavga etmeden istediğini alır.” (Ö193-5)

“Adalet bir sınav gibidir. Çünkü ne hak ettiysen veya karşılığın neyse onu alırsın.” (Ö240-7)

“Adalet trafik gibidir. Çünkü kurallara uymazsan sonuçları kötü olur.” (Ö253-7)

“Adalet Hz. Ömer gibidir. Çünkü o haksızlığın karşısında durmuş, çok adaletlidir.” (Ö469-8)

“Adalet iki şık arasında kalmak gibidir. Çünkü haklıyı ve haksızı seçmek zorundadır.” (Ö91-7)

“Adalet mahkeme gibidir. Çünkü mahkemelerde haklı haksız kim karar verilir.” (Ö147-7)

Denge Sağlama / Denkleştirme

Çalışma kapsamında adalet değeri için geçerli sayılan 426 metafordan 51'i Denge Sağlama/ Denkleştirme kategorisine dâhil edilmiştir. Bu toplam metaforlar içerisinde %11,97'lik kısma denk gelmektedir. Bu kategoride değerlendirilen metaforların gerekçeleri analiz edildiğinde katılımcıların adaletin toplumsal dengeyi sağladığını, kişiler arası uyumu kolaylaştırdığını ve bireysel farklılıkları en aza indirip bireyleri denkleştirdiğini belirttikleri tespit edilmiştir. Aynı zamanda katılımcılar adaletin karşılıklı olduğuna vurgu yapmaktadır. “Denge Sağlama/ Denkleştirme” kategorisine alınan metaforlar ve frekans değerleri Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Denge Sağlama/ Denkleştirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Denge Sağlama/ Denkleştirme	Terazi	43	Bir evin temeli	1	Denizin ortasındaki küçük tahta bir sal	1	Dünyadaki düzen	1
	Dürüstlük	1	Evrendeki düzen	1	İnce bir köprü	1	İnsan vücudu	1
	Aynaya bakmak	1						
	Toplam							51

Tablo 7 incelendiğinde “Denge Sağlama/ Denkleştirme” kategorisinde 51 katılımcının üretmiş olduğu 9 farklı metafordan en sık tekrarlananın “terazi” (f=43) olduğu görülmektedir. Tabloda yer alan diğer metaforların tamamının frekans değeri 1’dir. Öğrencilerin bu kategoriye dâhil edilen metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Adalet terazi gibidir. Çünkü en ufak eşitsizlikte denge bozulur.” (Ö124 K7)

“Adalet terazi gibidir. Çünkü terazi adaletli olmazsa bir taraf ağır bir taraf hafif gelir.” (Ö419 K7)

“Adalet terazi gibidir. Çünkü adalet olmazsa toplumdaki denge bozulabilir.” (Ö458 K8)

“Adalet terazi gibidir. Çünkü eğer biri yukarıda biri aşağıda olursa dengelenmez. Adalet sağlanmaz.” (Ö464 K8)

“Adalet aynaya bakmak gibidir. Çünkü adaletli olursan karşıdaki kişi de sana adaletli davranır.” (Ö390 K6)

“Adalet bir evin temeli gibidir. Çünkü temel yıkılmadan ev yıkılmaz.” (Ö135 E7)

“Adalet denizin ortasındaki küçük tahta bir sal gibidir. Çünkü salın ne tarafına ağırlık yaparsan sal o tarafa yatıp batar. Ortasında dengeli durursan batmaz.” (Ö448 E8)

“Adalet ince bir köprü gibidir. Çünkü eğer dengeyi kaybedersen sonu kötü bitebilir.” (Ö264 E7)

“Adalet dünyadaki düzen gibidir. Çünkü dünyadaki düzen olmasaydı her şey karışırdı.” (Ö340 E5)

Yaşamsal Zorunluluk

Çalışma kapsamında geçerli sayılan 426 metaforun 40’ı “Yaşamsal Zorunluluk” kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam metaforların %9,38’lik kısmına denk gelmektedir. Çalışmaya katılan 40 öğrencinin adaletin yaşam için zorunluluğuna vurgu yaptığı aynı zamanda bir toplum için gerekli olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir. “Yaşamsal Zorunluluk” kategorisinde değerlendirilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Yaşamsal Zorunluluk Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Yaşamsal Zorunluluk	Su	9	Nefes	5	Hayat	3	Kalp	3
	Güneş	2	Özgürlük	2	Terazi	2	Can damarı	1
	Dost	1	Dürüstlük	1	Evimiz	1	Hava	1
	Kan	1	Kendine değer vermek	1	Kural	1	Lastik	1
	Para	1	Sağlık	1	Sevgi	1	Ülkenin Kalbi	1
	Can	1						
Toplam								40

Tablo 8 incelendiğinde Yaşamsal Zorunluluk kategorisinde 40 öğrenci tarafından toplam 21 farklı metafor üretildiği ve bunlardan en sık tekrarlananın “su” (f=9) olduğu görülmektedir. Öğrenciler adalet değerini yaşam için zorunlu olan “kalp, güneş, kan, hava” gibi diğer unsurlarla ilişkilendirmişlerdir. Öğrencilerin bu kategoriye dâhil edilen metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Adalet su gibidir. Çünkü su olmazsa yaşayamayız. O yüzden adalet olmazsa da yaşayamayız.” (Ö100-7)

“Adalet nefes gibidir. Çünkü nefes almadan da adalet olmadan da yaşanmaz.” (Ö261-7)

“Adalet para gibidir. Çünkü mutlaka gereklidir.” (Ö116-7)

“Adalet sağlık gibidir. Çünkü olmadan yaşayamayız.” (Ö384-6)

“Adalet kan gibidir. Çünkü kırmızı adaletin rengidir. Adalet yaşamak için gereklidir.” (Ö327-5)

“Adalet ülkenin kalbi gibidir. Çünkü adalet ülkede olmazsa olmaz.” (Ö499-5)

“Adalet güneş gibidir. Çünkü güneş olmazsa hiçbir yer aydınlık olmaz ve kötü bir yaşam olur. Adalet olmazsa da kötü ve hiç kimse birbirine iyi davranmaz.” (Ö158-6)

“Adalet bir can gibidir. Çünkü adalet olmazsa hayat olmaz.” (Ö393-6)

“Adalet kalp gibidir. Çünkü kalp olmadan insan yaşayamaz. Adalet de onun gibidir.” (Ö108-7)

“Adalet evimiz gibidir. Çünkü adaletsiz ve evsiz yaşam olmaz.” (Ö321-5)

Adaletsizlik Duygusu

Üretilen 426 metafordan 19’u “Adaletsizlik Duygusu” kategorisine alınmıştır. Bu da toplam metafor sayısı içerisinde %4,46’lık kısma denk gelmektedir. Katılımcıların ürettikleri olumsuz metaforlar ve gerekçelerinde bildirdikleri adaletin olmayışına dair inançlar bu kategorinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. . “Adaletsizlik Duygusu” kategorisine dâhil edilen metaforlar ve frekans yüzleri Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Adaletsizlik Duygusu Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Adaletsizlik	Boşluk	3	Bozuk terazi	1	Bozuk saat	1	Görünmezlik	1
Duygusu	Tren sözcüğündeki i harfi	1	Büyük balığın küçük balığı yemesi	1	Bir kadının avuçlarında açan çiçek	1	İmkansız olasılık	1
	Haksızlık	1	Hile	1	Köşe yazısı	1	Mahkeme	1
	Savaşmak	1	Yokluk	1	Hayat	1	İnsanlar	1
	Tahta	1						

Tablo 9 incelendiğinde “Adaletsizlik Duygusu” kategorisinde 19 öğrenci tarafından üretilmiş 17 farklı metafor olduğu görülmektedir. Bu metaforlardan en sık tekrarlanan üç katılımcının ürettiği olduğu “boşluk” metaforu olmuştur. Ürettikleri metaforlar bu kategoriye dâhil edilen katılımcıların adalet duygusunu “bozuk saat, bozuk terazi, haksızlık, hile” gibi olumsuz unsurlarla ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların “Adaletsizlik Duygusu” kategorisi kapsamında değerlendirilen metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Adalet boşluk gibidir. Çünkü yoktur. Dünyadaki adalet kavramı geçersizdir.” (Ö245-7)

“Adalet bozuk bir terazi gibidir. Çünkü bazen kimseye hakkını vermez.” (Ö90-7)

“Adalet bozuk saat gibidir. Çünkü yalnızca iki defa doğruyu gösterir.” (Ö410-7)

“Adalet imkânsız olasılık gibidir. Çünkü dünyadaki adalet şu zamanda, nesilde yerini bulamıyor.” (Ö248-7)

“Adalet trendeki “i” harfi gibidir. Çünkü var ama yok. Sözde var ama yazıda yok.” (Ö205-8)

“Adalet büyük balığın küçük balığı yemesi gibidir. Çünkü hep parası olan kazanır.” (Ö280-6)

“Adalet bir kadının avuçlarında açan çiçek gibidir. Çünkü onlar için ümit edecek çok az şeylerden biridir.” (Ö233-8)

“Adalet köşe yazıları gibidir. Sadece mahkeme duvarlarında yazar.” (Ö492-5)

“Adalet hayatımız gibidir. Çünkü bir var olup bir gider.” (Ö351-5)

“Adalet görünmezlik gibidir. Çünkü hiçbir zaman hiçbir yerde görünmeyendir.” Ö260-7

Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama

Çalışma kapsamında geçerli bulunun 426 metafordan 18’i “Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama” kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam metafor sayısının %4,22’lik kısmına denk gelmektedir. Katılımcıların adalet kavramını bireye güven, huzur, sorumluluk veren; özgürlük ve düzen sağlayan; toplumdaki eksiklikleri

tamamlayan, dağıttıkça çoğalan bir unsur olarak açıkladıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Güven, huzur, sorumluluk, düzen gibi kavramlar toplumsal işleyişi ve düzeni kolaylaştıran unsurlar olarak düşünülebileceğinden ilgili metaforlar “Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama” kategorisinde değerlendirilmiştir. Kategoride yer alan metaforlar ve frekans değerleri Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama	Özgürlük	3	Hz. Muhammet	1	Topal bir insan	1	Ulu bir çınar	1
	Ünlü bir şarkı	1	Tohum	1	Düzenek	1	Sınıf başkanı	1
	Toplum	1	Ekmek	1	Baba	1	Sigorta	1
	Anne	1	Kelebek	1	Özgür bir kuş	1	Temel	1
	Toplam							18

Tablo 10 incelendiğinde kategori kapsamında 18 öğrenci tarafından 12 farklı metafor üretildiği ve bunlardan en sık tekrarlananın “özgürlük (f=3)” olduğu görülmektedir. Bunun dışında katılımcılar adalet değerini “Hz. Muhammet, topal bir insan, ulu bir çınar, ünlü bir şarkı, anne, baba” gibi metaforlarla açıklamışlardır. “Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama” adalet kategorisine dâhil edilen metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Adalet özgürlük gibidir. Çünkü adaletli olmazsan bu dünyada özgür yaşayamazsın.” (Ö468-8)

“Adalet Hz. Muhammed gibidir. Çünkü onun sonsuz güveni vardır.” (Ö473-8)

“Adalet sınıf başkanı gibidir. Çünkü her sınıfta sınıf başkanı olması gerekir. Sınıf başkanı sınıfın düzeninden sorumludur. Her şehirde de adalet olması gerekir.” (Ö317-5)

“Adalet ulu bir çınar gibidir. Çünkü toprağa köklerini sağlam bir şekilde tutunan ulu bir çınar uzun yıllar yaşar. Adalette sağlam bir şekilde olursa o ülke huzurlu olur uzun yıllar yaşar.” (Ö366-6)

“Adalet ekmek gibidir. Çünkü insanlar yemeğin yanında ekmek yerler. Ekmek olmadan yemek eksik kalır. Adaletsiz bir dünya da eksik demektir.” (Ö289-6)

“Adalet bir düzenek gibidir. Çünkü toplumda düzeni sağlar.” (Ö137-7)

“Adalet baba gibidir. Çünkü güven verir.” (Ö401-7)

“Adalet kelekler gibidir. Çünkü istediğin gibi uçabilir rahatça hareket edersin.” (Ö316-6)

“Adalet sigorta gibidir. Çünkü başına kötü bir iş gelirse yanında olur.” (Ö325-5)

Yaşamı Güzelleştirme / İyileştirme

Adalet değeri için kabul edilen 426 geçerli metafordan 15’i “Yaşamı Güzelleştirme/ İyileştirme” kategorisine dâhil edilmiştir. Bu adalet değeri için kabul edilen toplam metaforların %3,52’lik kısmına denk gelmektedir. Üretmiş oldukları metaforlar bu kategoride değerlendirilen katılımcıların adalet değerinin hayatı güzelleştirdiğini, insanı mutlu ettiğini, olumsuzlukları ortadan kaldırdığını belirttikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Kategori kapsamına alınan metaforlar ve frekansları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Yaşamı Güzelleştirme/ İyileştirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Yaşamı Güzelleştirme/ İyileştirme	Güneş	2	Özgürlük	2	Barışmak	1	Cennet	1
	Eşya	1	Huzur	1	Kuş	1	Merhem	1
	Pasta	1	Temiz bir dünya	1	Temiz insan	1	Güzel bir yemek	1
	Oyuncak	1						
	Toplam							15

Tablo 11 incelendiğinde “Yaşamı Güzelleştirme/ İyileştirme” kategorisinde 15 öğrenci tarafından 13 farklı metafor üretildiği ve bunlardan “güneş” , “özgürlük” metaforlarının 2 kez tekrarlandığı görülmektedir. Adaletin kişiye huzur ve mutluluk verdiğini, rahatlık ve daha iyi bir yaşam sağladığını belirten katılımcılar adaleti “barışmak, cennet, eşya, huzur, kuş, merhem, pasta” gibi metaforlarla açıklamaktadırlar. Bu kategoriye alınan metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Adalet güneş gibidir. Çünkü adalet herkese güneş gibi yaklaşır ısıtır, aydınlatır.” (Ö115-7)

“Adalet güneş gibidir. Çünkü bir doğar yani her yeri aydınlatır güzelleştirir. Battığında ise karanlık olur, insan yolunu bulamaz.” (Ö278-7)

“Adalet insanların özgürlüğü gibidir. Çünkü dünyamız adaletli olursa insanlarımız rahat ve özgür olur.” (Ö238-7)

“Adalet cennet gibidir. Çünkü adaletsiz dünyanın cehennemden farkı yoktur.” (Ö357-5)

“Adalet merhem gibidir. Çünkü her yaramızı kapatır.” (Ö8-8)

“Adalet pasta gibidir. Çünkü adaleti tatmak lezzetlidir.” (Ö242-7)

“Adalet güzel bir yemek gibidir. Çünkü ne kadar adaletliysen o kadar mutlu hoş olursun”. (Ö349-5)

“Adalet oyuncak gibidir. Çünkü adalet olmadan mutlu olunmaz.” (Ö303-6)

“Adalet barışmak gibidir. Çünkü adaleti sağlayamazsan bu dünyada kardeşlik ve kan bağı dahi olsa küslükler olur.” (Ö145-7)

“Adalet huzur gibidir. Çünkü adalet olan her yerde mutluluk vardır.” (Ö181-6)

İdeal Adalet Düzeni

Adalet değerine ait 426 geçerli metafordan 13’ü “İdeal Adalet Düzeni” kategorisine dâhil edilmiştir. Bu toplam metafor sayısının %3,05’lik kısmına denk gelmektedir. Üretmiş oldukları metaforlar bu kategoride değerlendirilen katılımcıların adaletin ne olduğundan çok nasıl olması gerektiği konusunda açıklamalar yaptıkları belirlenmiştir. Katılımcılar adaletin asla hata yapmaması gereken, hatayı kabul etmeyen bir unsur olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda adaletin zamanında yerini bulması gerektiğini belirten katılımcıların üretmiş oldukları metaforlar ve frekans değerleri Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. İdeal Adalet Düzeni Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
İdeal Adalet	Terazi	5	Organ	2	İğne	1	Oyun	1
Düzeni	Saat	1	Çalar saat	1	Ham bir elma	1	İbadet	1
	Toplam							13

Tablo 12 incelendiğinde “İdeal Adalet Düzeni” kategorisinde 13 öğrenci tarafından üretilen 8 farklı metafordan en sık tekrarlananın “terazi” (f=32) olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcılar adaletin nasıl olması gerektiğine dair fikirlerini açıklarken “organ, iğne, oyun, saat, çalar saat, ham bir elma ve ibadet” metaforlarını kullanmışlardır. Söz konusu kategoriye dâhil edilen metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Adalet terazi gibidir. Çünkü küçücük bir hata bile yapmamalıdır.” (Ö122-7)

“Adalet terazi gibidir. Çünkü hiç şaşmamalıdır.” (Ö398-7)

“Adalet bir organ gibidir. Çünkü düzgün çalışmazsa sonu kötü olur.” (Ö388-6)

“Adalet yanlış damara yapılmaması gereken bir iğne gibidir. Yanlışlık yapılırsa bir insanın hayatına mal olur.” (Ö20-8)

“Adalet oyun gibidir. Çünkü oyunda hile olmaz. Adalet de hile yapmamalıdır.” (Ö88-7)

“Adalet bir saat gibidir. Çünkü suçun telafi edilmesi için belli bir zaman gerekir. Bu zaman bittiğinde suç telafi edilemez.” (Ö79-7)

“Adalet çalar saat gibidir. Çünkü zamanı gelince çalmalıdır.” (Ö440-8)

“Adalet ham bir elma gibidir. Çünkü zamanı gelince olgunlaşır.” (Ö442-8)

“Adalet ibadet gibidir. Çünkü vaktinde yapılmalıdır.” (Ö367-6)

Cezalandırma Aracı

Adalet değerine ait geçerli kabul edilen 426 metaforun 11’i “Cezalandırma Aracı” kategorisine alınmıştır. Bu sayı toplam metafor sayısının %2,58’lik kısmına denk gelmektedir. Çalışmaya katılan öğrencilerin adaleti kişilerin işledikleri suçlar karşısında ceza veren, suçun karşılığında bedel ödeten bir yapı olarak açıkladıkları bulgusu bu kategorinin oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Söz konusu kategoriye dâhil edilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13. Cezalandırma Aracı Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Cezalandırma Aracı	Silah	2	Bıçak	1	Hâkim	1	Kelepçe	1
	Kılıç	1	Kurşun	1	Oyun	1	Polis	1
	PupG (Oyun)	1	Taş	1				
	Toplam							11

Tablo 13’de görüldüğü üzere adaleti bir ceza mekanizması olarak gören katılımcılardan ikisi “silah” metaforunu üretirken “bıçak, hâkim, kelepçe, kılıç, kurşun, polis, taş, oyun” gibi metaforlar üretilmiştir. Cezalandırma Aracı kategorisine dâhil edilen metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Adalet silah gibidir. Çünkü adaletsiz bir olayda patlar.” (Ö483-5)

“Adalet bir silah gibidir. Çünkü namlusu suçluyu gösterir.” (Ö53-8)

“Adalet bıçak gibidir. Çünkü suçsuz sapına suçlu demire koyulur.” (Ö427-7)

“Adalet hâkim gibidir. Çünkü insanlar bazen suç işleyebilir ve adalette o suçun cezasını verebilir.” (Ö295-6)

“Adalet bir kelepçe gibidir. Çünkü hak yerini bulsun diye suçluya kelepçe takılır.” (Ö38-8)

“Adalet keskin bir kılıç gibidir. Çünkü haksızlar cezasını çeker.” (Ö7-8)

“Adalet tabancadaki bir kurşun gibidir. Çünkü hep kötülerini nişan alır.” (Ö485-5)

“Adalet oyun gibidir. Çünkü oyunda hile yaparsan bir daha ebe olursun.” (Ö378-6)

4.2. Dostluk Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmaya katılan 500 öğrencinin dostluk değerine ilişkin üretmiş olduğu 60 metafor geçersiz kabul edilerek dostluk değerine ilişkin 440 geçerli metafor tespit edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri dostluğa dair çeşitli açıklamalar ve tanımlamalar yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, üretilen metafora geçerli bir gerekçe sunulmaması, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasıdır. Aşağıda geçersiz kabul edilen yanıtlar örneklendirilmektedir:

“Dostluk iyi günde değil kötü günde belirir. Çünkü o zaman dostun kimdir anlarsın.” (Ö481-5)

“Dostluk arkadaş gibidir ve kardeşlik gibidir. Çünkü dostluk büyük bir duygudur.” (Ö461-8)

“Dostluk dostuna çok güvenme vurur seni arkandan gibidir. Çünkü her dosta güvenilmez.” (Ö459-8)

“Dostluk insanların arkadaşlarının her şeyde yanında olması gibidir. Çünkü insanlar bazı dostlarının peşinden işler çeviriyor ama bazıları ise her şeyi söylemektedir.” (Ö4-8)

“Dostluk her zaman her daim yanında gibidir. Çünkü başımıza bir şey gelince yanımızdaki ikinci kişidir. İlki anne-babadır.” (Ö25-8)

Geçerli olarak belirlenen 440 yanıtın analiz edilmesi sonucunda ortaokul öğrencilerinin dostluk değerine ilişkin 177 farklı metafor ürettiği tespit edilmiştir. Üretilen metaforlar Tablo 14’de sunulmuştur.

Tablo 14. Dostluk Değerine İlişkin Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Kardeşlik	77	%17,5	90	Duvar	1	%0,22
2	Arkadaş	29	%6,59	91	Gökkuşağı	1	%0,22
3	Kardeş	25	%5,68	92	Gül	1	%0,22
4	Arkadaşlık	21	%4,77	93	Gül ile bülbül	1	%0,22
5	Sevgi	15	%3,4	94	Güneş ve gece	1	%0,22
6	Aile	11	%2,5	95	Güvercin	1	%0,22
7	Bir elmanın yarısı	9	%2,04	96	Hak	1	%0,22
8	Bağ	7	%1,59	97	Hastane	1	%0,22
9	Çiçek	6	%1,36	98	Hava	1	%0,22
10	Zincir	6	%1,36	99	Hayattaki yol arkadaşı	1	%0,22
11	Güneş	5	%1,13	100	Hayvanlar	1	%0,22
12	Et ve tırnak	5	%1,13	101	İki eş	1	%0,22
13	Kalp	5	%1,13	102	İki ip	1	%0,22
14	Ağaç	4	%0,9	103	İki rengin uyumu	1	%0,22
15	Gölge	4	%0,9	104	İkiz kardeş	1	%0,22
16	İyilik	4	%0,9	105	İlaç	1	%0,22
17	Mutluluk	4	%0,9	106	İnsanın kalbi	1	%0,22

18	Barış	3	%0,68	107	İp bağı	1	%0,22
19	Berberlik	3	%0,68	108	Kağıt	1	%0,22
20	Bina	3	%0,68	109	Kağıt ve kalem	1	%0,22
21	Cam	3	%0,68	110	Kahve ve kahve fincanı	1	%0,22
22	Ev	3	%0,68	111	Kan kardeşlik	1	%0,22
23	Günlük	3	%0,68	112	Kandil	1	%0,22
24	Güvenmek	3	%0,68	113	Kar tanesi	1	%0,22
25	Kalem	3	%0,68	114	Kardan adam	1	%0,22
26	Mıknatıs	3	%0,68	115	Kardelen	1	%0,22
27	Su	3	%0,68	116	Işık	1	%0,22
28	Yemek	3	%0,68	117	Karı koca	1	%0,22
29	Abla	2	%0,45	118	Kilitli kelepçe	1	%0,22
30	Ağacın kökleri	2	%0,45	119	Kol saati	1	%0,22
31	Akarsu	2	%0,45	120	Kolye	1	%0,22
32	Altın	2	%0,45	121	Komşu	1	%0,22
33	Anne	2	%0,45	122	Köpek	1	%0,22
34	Baba	2	%0,45	123	Kördüğüm olmuş ip	1	%0,22
35	Düğümlemiş ip	2	%0,45	124	Kuş	1	%0,22
36	Dünya	2	%0,45	125	Lamba	1	%0,22
37	Elmas	2	%0,45	126	Lastik toka	1	%0,22
38	Fedakarlık	2	%0,45	127	Melek	1	%0,22
39	İnanmak	2	%0,45	128	Mercimek	1	%0,22
40	Kitap	2	%0,45	129	Merhamet	1	%0,22
41	Para	2	%0,45	130	Merhem	1	%0,22
42	Sonsuzluk	2	%0,45	131	Mevsimler	1	%0,22
43	Tahin ve pekmez	2	%0,45	132	Meyve	1	%0,22
44	Yaprak	2	%0,45	133	Mont	1	%0,22
45	Yardımseverlik	2	%0,45	134	Nankör kedi	1	%0,22
46	Yıldız	2	%0,45	135	Nefes	1	%0,22
47	İki el	2	%0,45	136	Nehir	1	%0,22
48	Kelebek	2	%0,45	137	Okul	1	%0,22
49	Kilit	2	%0,45	138	Otel	1	%0,22
50	Adalet	1	%0,22	139	Oyun	1	%0,22
51	Ağacın yaprağı	1	%0,22	140	Önem	1	%0,22
52	Ağaç ve ağacın meyvesi	1	%0,22	141	Paylaşmak	1	%0,22
53	Alışveriş	1	%0,22	142	Psikoloğa gitmek	1	%0,22
54	Akrep ve yelkovan	1	%0,22	143	Renkler	1	%0,22
55	Anne karnındaki sıcaklık	1	%0,22	144	Saat	1	%0,22
56	Anne şefkati	1	%0,22	145	Saç kesimi	1	%0,22
57	Anne ve çocuk arasındaki	1	%0,22	146	Sağlam bir ip	1	%0,22

	sevgi						
58	Arı ve polen	1	%0,22	147	Sağlık	1	%0,22
59	Ateş	1	%0,22	148	Samimiyet	1	%0,22
60	Av	1	%0,22	149	Selpak mendil	1	%0,22
61	Ay	1	%0,22	150	Senaryo	1	%0,22
62	Ayna	1	%0,22	151	Sır	1	%0,22
63	Bahçe	1	%0,22	152	Sırdışlık	1	%0,22
64	Bal	1	%0,22	153	Silgi	1	%0,22
65	Battaniye	1	%0,22	154	Siyah pantolon	1	%0,22
66	Beden	1	%0,22	155	Solmayan bir çiçek	1	%0,22
67	Bilinmezlik	1	%0,22	156	Sonbahar ve kurumuş	1	%0,22
					yaprak		
68	Bir ağacın yeşermesi	1	%0,22	157	Süt	1	%0,22
69	Bir çiçeğin yeşermesi	1	%0,22	158	Şemsiye	1	%0,22
70	Bir çift ayakkabı	1	%0,22	159	Takım sporu	1	%0,22
71	Birlikte ağlamak	1	%0,22	160	Tencere-kapak	1	%0,22
72	Boş kumbara	1	%0,22	161	Terazi	1	%0,22
73	Boya kalemleri	1	%0,22	162	Terzi	1	%0,22
74	Bozuk eşya	1	%0,22	163	Toprak	1	%0,22
75	Bulutlar	1	%0,22	164	Tost	1	%0,22
76	Can suyu	1	%0,22	165	Tutacak	1	%0,22
77	Can yoldaşlığı	1	%0,22	166	Tuz	1	%0,22
78	Cennet	1	%0,22	167	Tükenmez kalem	1	%0,22
79	Civciv	1	%0,22	168	Vanilyalı,çikolatalı	1	%0,22
					dondurma		
80	Çay ve şeker	1	%0,22	169	Vücut	1	%0,22
81	Çelik	1	%0,22	170	Yapıştırıcı	1	%0,22
82	Çiğköfte	1	%0,22	171	Yapboz	1	%0,22
83	Çilek ve çekirdeği	1	%0,22	172	Yaşama sevinci	1	%0,22
84	Çin Seddi	1	%0,22	173	Yeni açan çiçekler	1	%0,22
85	Çocuklar	1	%0,22	174	Yokuş	1	%0,22
86	Dayanışma	1	%0,22	175	Yoldaşlık	1	%0,22
87	Defter ve kalem	1	%0,22	176	Yorgan	1	%0,22
88	Deniz	1	%0,22	177	Zeytinle peynir	1	%0,22
89	Duman	1	%0,22				
	Toplam					440	100

Tablo 14 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin dostluk değerine ilişkin üretmiş oldukları metaforların tekrarlanma sıklığının 1 ile 77 arasında değiştiği görülmektedir. En

sık tekrarlanan metafor 77 öğrencinin üretmiş olduğu “Kardeşlik” metaforudur. 29 öğrencinin dostluk değerine ilişkin üretmiş olduğu “Arkadaş” metaforu ikinci en sık tekrarlanan metafordur. Bu metaforu 25 öğrenci tarafında üretilen “Kardeş” ve 21 öğrenci tarafından üretilen “Arkadaş” metaforları takip etmektedir. “Sevgi”, “Aile”, “Bir elmanın yarısı”, “Bağ” metaforları diğer metaforlara göre sık tekrarlanan metaforlar arasında yer almaktadır.

Ortaokul öğrencilerinin “Dostluk” değerine ilişkin üretmiş oldukları metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Kategorilerin belirlenmesi aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek gruplandırma yapılmış; yakın gerekçeli metaforlar aynı kategori altında toplanmıştır. Buna göre araştırmada “Dostluk” değerine ilişkin metaforlar “Yakın İlişkiler Kurma”, “Destekleme”, “Tamamlama”, “Özen Gösterme”, “Sağlamlık/ Dayanıklılık”, “Hayatı Güzelleştirme”, “Vazgeçilmez Olma”, “Eksikliğinin Verdiği Olumsuzluklar”, “Olumsuz Algılar” olmak üzere 9 kategoride incelenmiştir. Kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri Tablo 15’te sunulmuştur.

Tablo 15. Dostluk Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Dostluk Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Yakın İlişkiler Kurma	165	%37,5
Destekleme	92	%20,9
Tamamlama	54	%12,27
Özen Gösterme	39	%8,86
Sağlamlık/ Dayanıklılık	31	%7,04
Hayatı Güzelleştirme	23	%5,22
Vazgeçilmez Olma	13	%2,95
Eksikliğinin Verdiği Olumsuzluklar	12	%2,72
Dostluğa İlişkin Olumsuz Algılar	11	%2,5
Toplam	440	%100

Tablo 15 incelendiğinde üretilen 440 geçerli metafordan 165’inin “Yakın İlişkiler Kurma” kategorisine dâhil edildiği ve en fazla metaforun bu kategoride yer aldığı görülmektedir. “Destekleme” kategorisi ise 92 metaforla ikinci sırada yer almaktadır.

Yakın İlişkiler Kurma

Yapılan analizlere göre dostluk değerine ilişkin üretilen 440 geçerli metafordan 165’inin dostluk kavramını güven, sadakat, paylaşmak, birbirini korumak, birbirleri ile sırlarını paylaşmak, sevmek, hiçbir koşulda ayrılmamak gibi kişiler arasındaki yakın ilişkilerle açıkladığı tespit edilmiştir. Bu da toplam metafor sayısının %37,5’lik bölümüne denk gelmektedir. “Yakın İlişkiler Kurma” kategorisine dâhil edilen metaforlar tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Yakın İlişkiler Kurma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Yakın İlişkiler	Kardeşlik	77	Kardeş	25	Sevgi	15	Aile	11
Kurma	Bağ	7	Arkadaş	3	Günlük	3	Güvenmek	3
	Anne	2	Baba	2	İnanmak	2	Abla	2
	Anne karnındaki sıcaklık	1	Anne şefkati	1	Anne-çocuk arasındaki sevgi	1	Arkadaşlık	1
	Deniz	1	Hayvanlar	1	İkiz kardeş	1	Kan kardeşlik	1
	Paylaşmak	1	Samimiyet	1	Sır	1	Sırdaşlık	1
	Yoldaşlık	1						
	Toplam							165

Tablo 16 incelendiğinde Yakın İlişkiler Kurma kategorisinde toplam 165 öğrenci tarafından 25 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Bu metaforlardan en sık tekrarlanan “kardeşlik” (f=77) olmuştur. Söz konusu kategoriye dâhil edilen metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir:

“Dostluk kardeşlik gibidir. Çünkü dostluk iki insanın birbirini kardeş gibi görüp sırrını paylaşmasıdır.” (Ö274-7)

“Dostluk kardeşlik gibidir. Çünkü dostuna kardeşin gibi bağlanır bir daha bırakmak istemezsin.” (Ö29-8)

“Dostluk kardeş gibidir. Çünkü başın dertte olduğunda zor durumda kaldığında hep yanında olur.” (Ö152-6)

“Dostluk sevgi gibidir. Çünkü dostluğun içinde sevgi vardır. (Ö227-8)

“Dostluk aile gibidir. Çünkü hiçbir zaman birbirinden ayrılmazlar.” (Ö408-7)

“Dostluk bağ gibidir. Çünkü bir dostun bir arkadaşınla hep yan yanaysan ona bağlı olursun ve onla dostluk kurarsın.” (Ö173-6)

“Dostluk günlük gibidir. Çünkü sırlarımızı günlüğe anlattığımda kimseye söylemez dost da ona benzer.” (Ö218-8)

“Dostluk anne gibidir. Çünkü annene nasıl güvenir her şeyini paylaşırsan dostuna da her şeyini paylaşır güvenebilirsin.” (Ö420-7)

“Dostluk ikiz kardeş gibidir. Çünkü dostlar birbirini sever ve korurlar.” (Ö186-6)

“Dostluk deniz gibidir. Çünkü her bir damla sizi daha çok birbirinize bağlar.” (Ö252-7)

Destekleme

Yapılan analiz sonucunda dostluk değeri ile ilgili 440 geçerli metafordan 92’si “Destekleme” kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam metafor sayısının %20,9’luk bölümünü karşılamaktadır. Bu kategoride yer alan metaforların gerekçelerinde bireylerin zor durumda kaldıklarında ve yardıma ihtiyaçları olduğunda dostlarının onlara yardım ettiği, destek olduğu belirtilmiştir. Ayrıca dostluğun kişiyi yalnızlıktan kurtaran yönüne değinilmiş olup dostlukta olması gereken unsurlar olarak fedakârlık ve dayanışma vurgusu yapılmıştır. “Destekleme” kategorisinde yer alan metaforlar ve sayıları Tablo 17’de sunulmuştur.

Tablo 17. Destekleme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Destekleme	Arkadaş	25	Arkadaşlık	20	Güneş	5	İyilik	4
	Ev	3	Akarsu	2	Fedakârlık	2	Yardımseverlik	2
	Yıldız	2	Ay	1	Berberlik	1	Birlikte ağlamak	1
	Can yoldaşlığı	1	Çin Seddi	1	Dayanışma	1	Hastane	1
	Işık	1	İlaç	1	Kalem	1	Kandil	1
	Lamba	1	Merhamet	1	Merhem	1	Mont	1
	Okul	1	Psikoloğa gitmek	1	Saat	1	Selpak mendil	1
	Silgi	1	Şemsiye	1	Terazi	1	Terzi	1
	Tutacak	1	Yorgan	1				

Tablo 17 incelendiğinde Destekleme kategorisinde 92 öğrenci tarafından 34 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1 ile 25 arasında değişmektedir. En sık tekrarlanan metafor 25 frekans değeri ile “Arkadaş” metaforu olmuştur. Kategoride “Arkadaşlık, Güneş, İyilik, Ev, Akarsu, Fedakârlık, Yardımseverlik, Yıldız” metaforları birden fazla tekrar eden metaforlardır. Öğrencilerin Destekleme kategorisine alınan metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dostluk arkadaş gibidir. Çünkü arkadaşın olmazsa hiçbir şey yapamazsın canın sıkılır yalnız kalırsın ama arkadaşın olursa yalnız kalmazsın.” (Ö298-6)

“Dostluk arkadaşlık gibidir. Çünkü arkadaşlar hep birlikte olurlar.” (Ö31-8)

“Dostluk güneş gibidir. Çünkü sen ne zaman karanlığa düşersen dostun seni aydınlatır.” (Ö486-5)

“Dostluk ev gibidir. Çünkü ne zaman yardıma ihtiyacın olsa dostlarına sığınırsın.” (Ö53-8)

“Dostluk kandil gibidir. Çünkü dostluk her zaman birlikte olmak, dürüst olmak ve birbirinin yolun aydınlatmak demektir.” (Ö115-7)

“Dostluk yardımseverlik gibidir. Çünkü dostluk kardeşlik yardıma muhtaç olan birine yardım etmeyi gerektirir.” (Ö198-8)

“Dostluk yıldız gibidir. Çünkü kara günde yani kötü günümde belli olmayan dostlar dost değildir. İyi dost iyi ve kötü gününde yanında olur.” (Ö488-5)

“Dostluk hastane gibidir. Çünkü dostlarımız kötü günümüzde yanımızda olur. Yaralarımızı sarar.” (Ö38-8)

“Dostluk şemsiye gibidir. Çünkü şemsiye bizi yağmurdan korur, dostluk kötülüklerden.” (Ö5-8)

“Dostluk yorgan gibidir. Çünkü soğuk günlerde nasıl yorganımıza sarılıyorsak kötü günlerde dostumuza sarılırız.” (Ö406-7)

Tamamlama

Dostluk değerine ilişkin üretilmiş olan 440 geçerli metafordan 54'ü Tamamlama kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %12,27'lik kısmına denk gelmektedir. Tamamlama kategorisine alınan metaforların ortak noktası gerekçelerinde beraberlik vurgusu yapılmış olması ve dostluğun bireylerin eksik yönlerini tamamlayan bir unsur olduğunun belirtilmiş olmasıdır. Kategori kapsamında değerlendirilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18. Tamamlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Tamamlama	Bir elmanın iki yarısı	9	Et ve tırnak	5	Gölge	4	Ağacın kökleri	2
	İki el	2	Tahin ve pekmez	2	Yaprak	2	Ağaç	1
	Ağaç ve ağacın meyvesi	1	Akrep ve yelkovan	1	Alışveriş	1	Arı ve polen	1
	Ayna	1	Bir çift ayakkabı	1	Boya kalemleri	1	Çay ve şeker	1
	Çilek ve çekirdeği	1	Defter ve kalem	1	İki eş	1	Gökkuşağı	1
	Gül ile bülbül	1	Güneş ve gece	1	Hayattaki yol arkadaşı	1	İki rengin uyumu	1
	Kağıt ve kalem	1	Kahve ve kahve fincanı	1	Karı koca	1	Sonbahar ve kurumuş yaprak	1
	Takım sporu	1	Tencere kapak	1	Toprak	1	Tost	1
	Vanilyalı, çikolatalı dondurma	1	Yapboz	1	Zeytinle peynir	1		
	Toplam							54

Tablo 18 incelendiğinde Tamamlama kategorisinde 54 öğrenci tarafından 35 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforlardan en sık tekrarlanan “bir elmanın yarısı” (f=9) olmuştur. Yine kategori kapsamında değerlendirilen “et ve tırnak, gölge, ağacın kökleri, iki el, tahin ve pekmez, yaprak” metaforları birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Kategori kapsamında incelenen metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dostluk bir elmanın iki yarısı gibidir. Çünkü ayrılmaz bir bütün gibidir.” (Ö444-8)

“Dostluk et ve tırnak gibidir. Çünkü ne kadar çabalarsan çabala birbirinden ayrılmazlar.” (Ö138-7)

“Dostluk gölge gibidir. Çünkü nereye gitsen seninle gelir.” (Ö207-8)

“Dostluk ağacın kökleri gibidir. Çünkü kök olmazsa ağaç büyüyemez.” (Ö177-6)

“Dostluk iki el gibidir. Çünkü bir el tek başına bir iş yapamaz ve diğerinden yardım alır. Dostlar da bence böyledir.” (Ö125-7)

“Dostluk tahin ve pekmez gibidir. Çünkü birbirinden asla ayrılmazlar.” (Ö466-8)

“Dostluk yapboz gibidir. Çünkü dostluk iki kişinin veya birden fazla kişinin birbirini tamamlamasıyla oluşur.” (Ö57-8)

“Dostluk arı ve polen gibidir. Çünkü yan yana olmadan ömür tüketemezler.” (Ö241-7)

“Dostluk sonbahar ve kurumuş yaprak gibidir. Çünkü ne olursa olsun sonbaharda yaprak dökülür hiçbir zaman birbirinden ayrılmazlar.” (Ö266-7)

“Dostluk tencere-kapak gibidir. Çünkü iki kişi birbirini bulur birbirine uyum sağlar.” (Ö426-7)

Özen Gösterme

Dostluk değerine ilişkin geçerli 440 metafordan 39'u Özen Gösterme kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam metafor sayısının %8,86'sına denk gelmektedir. Kategori kapsamında değerlendirilen metaforların gerekçelerinde dostluğun oldukça nadir bulunduğu, bu nedenle ona özen gösterilmesi gerektiği, eğer yeteri kadar önem verilmezse dostluğun bozulacağı, dostluğun ömrünün de dostluğa verilen önemle doğru orantılı olduğu belirtilmiştir. Yine öğrenci yanıtlarında dostluğun kurulma aşamasında da titiz davranılması gerektiği belirtilmektedir. Özen Gösterme başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 19'da sunulmuştur.

Tablo 19. Özen Gösterme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Özen Gösterme	Çiçek	4	Bina	3	Cam	3	Ağaç	2
	Elmas	2	Kalem	2	Ağacın yaprağı	1	Bahçe	1
	Battaniye	1	Bulutlar	1	Civciv	1	Duman	1
	Gül	1	Kalp	1	Kardelen	1	Kelebek	1
	Kolye	1	Komşu	1	Lastik toka	1	Mercimek	1
	Oyun	1	Önem	1	Saç kesimi	1	Sağlık	1
	Senaryo	1	Siyah pantolon	1	Süt	1	Vücut	1

Yokuş	1	
Toplam		39

Tablo 19 incelendiğinde Özen Gösterme kategorisinde 29 farklı metafor üretildiği görülmektedir. En sık tekrarlanan “çiçek” (f=4) metaforudur. “Bina, cam, ağaç, elmas ve kalem” metaforları birden fazla tekrarlanan metaforlar olarak dikkat çekmektedir. Kategori kapsamında değerlendirilen öğrenci yanıtları aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dostluk çiçek gibidir. Çünkü dostluk nazlı bir çiçek gibi bakım ister.” (Ö304-6)

“Dostluk bina gibidir. Çünkü hata yaparsan yıkılır.” (Ö122-7)

“Dostluk cam gibidir. Çünkü kırılınca bir daha eskisi gibi olmaz.” (Ö90-7)

“Dostluk ağaç gibidir. Çünkü ağaca bakarsan meyve verir bakmazsan kurur.” (Ö74-8)

“Dostluk elmas gibidir. Çünkü az bulunur ve değerlidir bulunca onu kaybetmemek gerekir.” (Ö492-5)

“Dostluk kalem gibidir. Çünkü kırılınca düzelmez.” (Ö144-7)

“Dostluk kelebek gibidir. Çünkü çok narindir eğer dostuna nazik davranmazsan bir günlük kelebek ölür sen dostuna narin davranmalısın ki ömrü uzasın.” (Ö434-7)

“Dostluk saç kesimi gibidir. Çünkü kestikçe daha sağlıklı ve hızlı uzar. Dostluğa da özen gösterdikçe daha iyi ve uzun ömürlü olur.” (Ö475-8)

“Dostluk siyah pantolon gibidir. Çünkü siyah pantolon toz olursa güzel durmaz. Dostluk da toz tutarsa güzel durmaz.” (Ö54-8)

“Dostluk kalp gibidir. Çünkü bir hatada bitip gidebilir.” (Ö120-7)

Sağlamlık/ Dayanıklılık

Çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin dostluk değerine ilişkin üretmiş oldukları 440 geçerli metafordan 31’i Sağlamlık/ Dayanıklılık kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam metafor sayısının %7,04’üne denk gelmektedir. Kategoriye dâhil edilen metaforların gerekçeleri incelendiğinde dostluğun asla bitmeyecek bir unsur olduğunun, gerçek dostların koşullar ne olursa olsun birbirinden

ayrılmayacağını belirtildiği tespit edilmiştir. Kategori kapsamına alınan metaforlar ve frekans değerleri Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20. Sağlamlık/ Dayanıklılık Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Sağlamlık/ Dayanıklılık	Zincir	6	Mıknatıs	3	Düğümlemiş ip	2	Kilit	2
	Sonsuzluk	2	Arkadaş	1	Çelik	1	Çiçek	1
	Çocuklar	1	Duvar	1	İki ip	1	İp bağı	1
	Kilitli kelepçe	1	Kördüğüm olmuş ip	1	Mevsimler	1	Nehir	1
	Sağlam bir ip	1	Solmayan bir çiçek	1	Su	1	Tükenmez kalem	1
	Yapıştırıcı	1						
	Toplam							31

Tablo 20 incelendiğinde Sağlamlık/ Dayanıklılık kategorisinde 21 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Bunlardan en sık tekrarlanan “zincir” (f=6) metaforudur. “Mıknatıs, kilit, kelepçe ve sonsuzluk” metaforları birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Öğrencilerinin bu kategoride incelenen metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dostluk zincir gibidir. Çünkü onu sen ne kadar açmaya çalışırsan açamazsın çünkü ne kadar ayırmaya çalışsan ayrılmaz.” (Ö86-7)

“Dostluk mıknatıs gibidir. Çünkü dostlar birbirini çekerler.” (Ö259-7)

“Dostluk düğümlemiş ip gibidir. Çünkü iyi günde de kötü günde de yanında olur. Bu düğüm hiç çözülmez.” (Ö33-8)

“Dostluk kilit gibidir. Çünkü bizden başkası o kilidi açamaz.” (Ö63-8)

“Dostluk sonsuzluk gibidir. Çünkü hiç tükenmez.” (Ö124-7)

“Dostluk çelik gibidir. Çünkü kolay kolay ona bir şey olmaz.” (Ö410-7)

“Dostluk kördüğüm olmuş ip gibidir. Çünkü dost dosttan asla kopmaz.” (Ö119-7)

“Dostluk duvar gibidir. Çünkü zor yıkılır.” (Ö463-8)

“Dostluk kilitli kelepçe gibidir. Çünkü bir kelepçe kilitlendiyse o kelepçeyi zor açarız dostluğu da bir kurdük mu daha bozamazız.” (Ö94-7)

“Dostluk yapıştırıcı gibidir. Çünkü büyük sorunlar çıkmadıkça kimse dostları ayıramaz.” (Ö135-7)

Hayatı Güzelleştirme

Araştırma kapsamında ortaokul öğrencilerinin dostluk değerine ilişkin üretmiş olduğu 440 geçerli metafordan 23’ü Hayatı Güzelleştirme kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %5,22’sine denk gelmektedir. Kategori kapsamında değerlendirilen metaforların gerekçeleri incelendiğinde dostluğun kişilerin hayattan zevk almasını sağlayan, onları mutlu eden, eğlendiren ve onlara huzur veren; hayatı daha güzel ve anlamlı kılan bir kavram olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Hayatı Güzelleştirme kategorisinde incelenen metaforlar ve frekans değerleri tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21. Hayatı Güzelleştirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Hayatı Güzelleştirme	Barış	3	Mutluluk	3	Bal	1	Bir ağacın yeşermesi	1
	Bir çiçeğin yeşermesi	1	Cennet	1	Çiçek	1	Çiğköfte	1
	Güvercin	1	Hak	1	Kar tanesi	1	Kuş	1
	Melek	1	Meyve	1	Otel	1	Renkler	1
	Tuz	1	Yaşama sevinci	1	Yeni açan çiçekler	1		
	Toplam							23

Tablo 21 incelendiğinde Hayatı Güzelleştirme kategorisinde 19 farklı metafor olduğu ve sık tekrarlanan iki metaforun “barış” (f=3) ve “mutluluk” (f=3) olduğu görülmektedir. Kategori kapsamında değerlendirilen öğrenci yanıtları aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dostluk barış gibidir. Çünkü birlik, beraberliği destekler. Böylece insanlar daha huzurlu ve mutlu olur.” (Ö433-7)

“Dostluk mutluluk gibidir. Çünkü dost olursan mutlu olursun.” (Ö344-5)

“Dostluk bal gibidir. Çünkü çok tatlı bir şeydir.” (Ö197-8)

“Dostluk bir ağacın yeşermesi gibidir. Çünkü ağaçlar baharda yeşerip bize mutluluk verir.” (Ö287-6)

“ Dostluk cennet gibidir. Çünkü iyi günde kötü gününde yanında olan dostun varsa hayatın cennet gibidir.” (Ö8-8)

“Dostluk çiğköfte gibidir. Çünkü acı da olsa çok lezzetlidir bu hayatın tadı dostumuzla güzel.” (Ö233-8)

“Dostluk güvercin gibidir. Çünkü bir dost senin uçmanı mutlu olmanı ister.” (Ö482-5)

“Dostluk kar tanesi gibidir. Çünkü çok eşsiz ve küçük ayrıntılarla mükemmelliği yakalayan ve kar tanesi eridiğinde bile izini bırakan bir şeydir.” (Ö236-8)

“Dostluk meyve gibidir. Çünkü çok tatlı ve lezzetlidir.” (Ö399-7)

“Dostluk tuz gibidir. Çünkü nasıl ki yemeğin tadı tuzla güzelse hayat da dostunla güzeldir.” (Ö136-7)

Vazgeçilmez Olma

Ortaokul öğrencilerinin dostluk değerine ilişkin üretmiş oldukları 440 geçerli metafordan 13’ü Vazgeçilmez Olma kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %2,95’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamında değerlendirilen metaforların ortak özelliği gerekçelerinde dostluğun yaşam için vazgeçilmez, olmazsa olmaz bir unsur olduğunu belirtilmiş olmasıdır. Vazgeçilmez Olma kategorisinde değerlendirilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 22’de sunulmuştur.

Tablo 22. Vazgeçilmez Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Vazgeçilmez Olma	Kalp	4	Dünya	2	Su	2	Altın	1
	Can suyu	1	İnsanın kalbi	1	Nefes	1	Para	1
	Toplam							13

Tablo 22 incelendiğinde Vazgeçilmez Bir Unsur Olarak Dostluk kategorisinde 8 farklı metafor incelendiği görülmektedir. Metaforlardan en sık tekrarlanan “kalp” (f=4) olmuştur. “Dünya” ve “su” metaforları 2 frekans değerine sahip olup birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Kategori içerisinde değerlendirilen metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dostluk kalp gibidir. Çünkü kalbimizin yarısı olmayınca yaşayamayız, dostluk olmayınca hayatta kalamayız.” (Ö443-8)

“Dostluk kalp gibidir. Çünkü kalp olmazsa yaşayamazsın.” (Ö270-7)

“Dostluk dünya gibidir. Çünkü dostluk olmazsa hayat olmaz.” (Ö393-6)

“Dostluk su gibidir. Çünkü suya nasıl hayatımızda gerek duyuyorsak dostluğa da öyle gerek duyarız.” (Ö189-6)

“Dostluk su gibidir. Çünkü her zaman ihtiyacımız olan bir şeydir.” (Ö160-6)

“Dostluk altın gibidir. Çünkü dost olduğun kişiden hiçbir zaman vazgeçemezsin.” (Ö362-6)

“Dostluk can suyu gibidir. Çünkü dostluk olmazsa yedi milyar insan arasında kaybolur yalnız kalırsın.” (Ö288-8)

“Dostluk insanın kalbi gibidir. Çünkü dostumuz ailemizden de bazen yakındır bazen gelirler kalbimiz gibi olurlar bize hayat verirler.” (Ö238-7)

“Dostluk nefes gibidir. Çünkü dostum olmaz ise yaşayamam.” (Ö223-8)

“Dostluk para gibidir. Çünkü hep yanındadır parasız yaşanmaz.” (Ö127-7)

Eksikliğin Verdiği Olumsuzluklar

Ortaokul öğrencilerinin dostluk değerine ilişkin üretmiş oldukları 440 geçerli metafordan 12’si Eksikliğin Verdiği Olumsuzluklar kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %2,72’sine denk gelmektedir. Kategori kapsamında incelenen metaforların ortak özelliği gerekçelerinde dostluğun olmadığı durumlarda kişilerin olumsuzluklar yaşadığının, eksiklik hissettiğinin belirtilmiş olmasıdır. Kategori içerisinde yer alan metaforlar ve frekans değerleri Tablo 23’te sunulmuştur.

Tablo 23. Eksikliğin Verdiği Olumsuzluklar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Eksikliğin Verdiği Olumsuzluklar	Yemek	3	Kitap	2	Adalet	1	Ağaç	1
	Altın	1	Beden	1	Kol saati	1	Köpek	1
	Para	1						
	Toplam							12

Tablo 23 incelendiğinde Eksikliğin Verdiği Olumsuzluklar kategorisinde 9 farklı metafor incelendiği görülmektedir. “Yemek” (f=3) metaforu kategori içerisinde en sık tekrarlanan metafor olup “kitap” (f=2) metaforu birden fazla tekrarlanan diğer metafordur. Kategori kapsamında değerlendirilen öğrenci yanıtları aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dostluk yemek gibidir. Çünkü yemezsek aç kalırız çok yersek sorun yaşarız. Hiç dostumuz olmazsa hayat çok sıkıcıdır çok dostumuz olursa bizi sırtımızdan vuracaklar da çoğalır.” (Ö20-8)

“Dostluk kitap gibidir. Çünkü en büyük dostumuz kitaplardır kitabımız olmazsa bilgimiz de olmaz.” (Ö243-7)

“Dostluk adalet gibidir. Çünkü adalet olmadan her şey karışır dostluk olmadan da hayatımız karışık olur.” (Ö220-8)

“Dostluk ağaç gibidir. Çünkü nasıl ki ağaçlar olmadan dünyada kuraklık olur dostumuz olmadan bizim de hayatımız kurak ve kötü geçer.” (Ö181-6)

“Dostluk altın gibidir. Çünkü kaybedince çok üzülürsün.” (Ö470-8)

“Dostluk beden gibidir. Çünkü hangi parçası olmazsa orası eksik hep bir şeyler yarım gibidir.” (Ö450-8)

“Dostluk kol saati gibidir. Çünkü zamanı gelince bizi uyarır. Saatimiz olmadan zamanı bilemeyiz.” (Ö427 -7)

“Dostluk para gibidir. Çünkü paylaştıkça artar dostluğu paylaşmazsak yalnız kalırız.” (Ö441-8)

Dostluğa İlişkin Olumsuz Algılar

Dostluk değerine ilişkin üretilen 440 geçerli metafordan 11'i Dostluğa İlişkin Olumsuz Algılar kategorisi kapsamına alınmıştır. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %2,5'ine denk gelmektedir. Kategoriye dâhil edilen metaforlar ve gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların dostluğu olumsuz bir unsur olarak değerlendirdiği, gerçek dostlukların kalmadığını belirttikleri tespit edilmiştir. Dostluğa İlişkin Olumsuz Algılar başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 24'te sunulmuştur.

Tablo 24. Dostluğa İlişkin Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Dostluğa İlişkin	Ateş	1	Av	1	Bilinmezlik	1	Boş kumbara	1
Olumsuz Duygular	Bozuk eşya	1	Hava	1	Kağıt	1	Kardan adam	1
	Kelebek	1	Mutluluk	1	Nankör kedi	1		
	Toplam							11

Tablo 24 incelendiğinde Dostluğa İlişkin Olumsuz Algılar kategorisinde değerlendirilen 11 farklı metafor olduğu görülmektedir. Kategori kapsamında değerlendirilen metaforların tamamının tekrarlanma sıklığı 1'dir. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dostluk ateş gibidir. Çünkü ateş yandıkça seni yakar.” (Ö440-8)

“Dostluk av gibidir. Çünkü ava giden avlanır dostun seni sırtından vurur.” (Ö83-7)

“Dostluk bilinmezlik gibidir. Çünkü bende yok.” (Ö487-5)

“Dostluk boş kumbara gibidir. Çünkü arkamdan vuranlar çok gerçek dostluk kalmadı.” (Ö496-8)

“Dostluk bozuk eşya gibidir. Çünkü güvenirsiniz tamir edersiniz ama o tekrar bozulur güveninizi yitirirsiniz.” (Ö71-8)

“Dostluk hava gibidir. Çünkü dost bildiklerimiz kötü günde uçup giderler.” (Ö145-7)

“Dostluk kâğıt gibidir. Çünkü fazla güvenirsen dostun seni yırtıp atar.” (Ö149-6)

“Dostluk kardan adam gibidir. Çünkü kardan adam çabuk erir dostluk da öyledir çabuk biter.” (Ö497-5)

“Dostluk kelebek gibidir. Çünkü kelebeğin ömrü de dostluğun ömrü de çok kısadır.” (Ö251-7)

“Dostluk mutluluk gibidir. Çünkü sadece iyi günlerde yanında oluyor.” (Ö205-8)

4.3. Dürüstlük Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden dürüstlük değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 165'i geçersiz kabul edilmiş ve dürüstlük değerine ilişkin 335 geçerli metafor tespit edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri metafor üretmek yerine dürüstlüğü çeşitli tanımlamalarının yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, üretilen metafora gerekçe sunulmaması, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamış olmasıdır. Aşağıda geçersiz kabul edilen öğrenci yanıtları örneklendirilmiştir.

“Dürüstlük yalan söylememek gibidir. Çünkü her ne olursa olsun yalan söylememektir.” (Ö68-8)

“Dürüstlük çok önemli bir şeydir (gibidir) . Çünkü dürüst olan insana herkes güvenir.” (Ö36-8)

“Dürüstlük aile gibidir. Çünkü ailemize dürüst olmalıyız.” (Ö158-6)

“Dürüstlük hukuk gibidir. Çünkü hukukta dürüst olmak gerekir.” (Ö330-5)

“ Dürüstlük doğru olanı söylemek gibidir. Çünkü doğruluk bir dürüstlüktür.” (Ö32-8)

Geçerli kabul edilen 335 metaforun analizi sonucunda çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin dürüstlük değerine yönelik 169 farklı metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Üretilen metaforlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 25'te sunulmuştur.

Tablo 25. Dürüstlük Değerine İlişkin Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Doğruluk	20	%5,97	86	Film	1	%0,29
2	Hz. Muhammet	15	%4,47	87	Fotoğraf	1	%0,29

3	Ayna	13	%3,88	88	Gece	1	%0,29
4	Su	12	%3,58	89	Gerçekler	1	%0,29
5	Güven	9	%2,68	90	Geri dönüşü olmayan yollar	1	%0,29
6	Saat	9	%2,68	91	Gol	1	%0,29
7	Kalp	7	%2,08	92	Güvenli bölge	1	%0,29
8	Para	6	%1,79	93	Hava durumu	1	%0,29
9	Çocuk	5	%1,49	94	Hayal	1	%0,29
10	Güneş	4	%1,19	95	Hayat	1	%0,29
11	Güvenilirlik	4	%1,19	96	Her şey	1	%0,29
12	İyilik	4	%1,19	97	Hız treni	1	%0,29
13	Kar	4	%1,19	98	Hız. Ali	1	%0,29
14	Kitap	4	%1,19	99	Işık	1	%0,29
15	Peygamberler	4	%1,19	100	İğne	1	%0,29
16	Saygı	4	%1,19	101	İnsan beyni	1	%0,29
17	Sınav	4	%1,19	102	İp	1	%0,29
18	Öğretmen	4	%1,19	103	İyi kalplilik	1	%0,29
19	Adalet	3	%0,89	104	Kader	1	%0,29
20	Ahlak	3	%0,89	105	Kaf Dağı	1	%0,29
21	Aile	3	%0,89	106	Kağıt	1	%0,29
22	Akarsu	3	%0,89	107	Kaktüs	1	%0,29
23	Altın	3	%0,89	108	Kalp atışı	1	%0,29
24	Anne	3	%0,89	109	Kamera	1	%0,29
25	Arkadaş	3	%0,89	110	Kapalı kapı	1	%0,29
26	Bebek	3	%0,89	111	Karakter	1	%0,29
27	Hâkim	3	%0,89	112	Kardeş	1	%0,29
28	İnsan	3	%0,89	113	Kibarlık	1	%0,29
29	İnsanlık	3	%0,89	114	Kolaylık	1	%0,29
30	Sözlük	3	%0,89	115	Kolonya	1	%0,29
31	Temiz kalp	3	%0,89	116	Konuşan oyuncak bebek	1	%0,29
32	Vicdan	3	%0,89	117	Maç	1	%0,29
33	Ağız	2	%0,59	118	Mahkeme	1	%0,29
34	Akıl	2	%0,59	119	Masal	1	%0,29
35	Atatürk	2	%0,59	120	Masumluk	1	%0,29
36	Beyaz bir sayfa	2	%0,59	121	Matematik	1	%0,29
37	Beyaz renk	2	%0,59	122	Melek	1	%0,29
38	Cam	2	%0,59	123	Merhamet	1	%0,29
39	Çiçek	2	%0,59	124	Meyveler	1	%0,29
40	Dil	2	%0,59	125	Miras	1	%0,29
41	Doğru yol	2	%0,59	126	Mum	1	%0,29
42	Günlük	2	%0,59	127	Mum ışığı	1	%0,29

43	Güzellik	2	%0,59	128	Mücevher	1	%0,29
44	İlaç	2	%0,59	129	Mülk	1	%0,29
45	İman	2	%0,59	130	Müzik aleti	1	%0,29
46	Kalem	2	%0,59	131	Nadir bulunan çiçekler	1	%0,29
47	Kanun	2	%0,59	132	Namus	1	%0,29
48	Kapı	2	%0,59	133	Odun	1	%0,29
49	Meyve ağacı	2	%0,59	134	Okyanus	1	%0,29
50	Papağan	2	%0,59	135	Ödev yapmak	1	%0,29
51	Silgi	2	%0,59	136	Ödül	1	%0,29
52	Sorumluluk	2	%0,59	137	Pahalı bir araba	1	%0,29
53	Şahitlik	2	%0,59	138	Pırlanta	1	%0,29
54	Yol	2	%0,59	139	Pinokyo	1	%0,29
55	Acı biber	1	%0,29	140	Piyango	1	%0,29
56	Acı şalgam	1	%0,29	141	Rahatlama duygusu	1	%0,29
57	Açıksözlülük	1	%0,29	142	Sırdışlık	1	%0,29
58	Ağaçlar	1	%0,29	143	Sorgu odası	1	%0,29
59	Alkol	1	%0,29	144	Söz	1	%0,29
60	Allah'ın merhameti	1	%0,29	145	Şelale	1	%0,29
61	Anahtar	1	%0,29	146	Tartı	1	%0,29
62	Atasözü	1	%0,29	147	Temiz bir sayfa	1	%0,29
63	Ayakkabı bağı	1	%0,29	148	Temizlik	1	%0,29
64	Baba	1	%0,29	149	Terazi	1	%0,29
65	Başarı	1	%0,29	150	Tuğla	1	%0,29
66	Beyaz örtü	1	%0,29	151	Tuğlalı ev	1	%0,29
67	Beyin	1	%0,29	152	Tutkal	1	%0,29
68	Bilgi	1	%0,29	153	Uzun süreli hafıza	1	%0,29
69	Bozuk saat	1	%0,29	154	Virüs	1	%0,29
70	Bulut	1	%0,29	155	Yağmur	1	%0,29
71	Çikolata	1	%0,29	156	Yalan makinesi	1	%0,29
72	Çöp kovası	1	%0,29	157	Yaşlı insanlar	1	%0,29
73	Dayı	1	%0,29	158	Yemek	1	%0,29
74	Ders çalışmak	1	%0,29	159	Yemek tarifi	1	%0,29
75	Diş fırçalamak	1	%0,29	160	Yenmek	1	%0,29
76	Doğru açı	1	%0,29	161	Yeşil ağaç	1	%0,29
77	Doktor	1	%0,29	162	Yıldız	1	%0,29
78	Döngü	1	%0,29	163	Yol ayrımı	1	%0,29
79	Dünya	1	%0,29	164	Yüz	1	%0,29
80	e-Devlet sitesi	1	%0,29	165	Yüzmek	1	%0,29
81	Ekmek	1	%0,29	166	Yüzük	1	%0,29
82	El	1	%0,29	167	Zenginlik	1	%0,29

83	Eşya	1	%0,29	168	Zincirdeki halkalar	1	%0,29
84	Evren	1	%0,29	169	1/0	1	%0,29
85	Fidan	1	%0,29			1	%0,29
Toplam						335	100

Tablo 25 incelendiğinde dürüstlük değeri hakkında ortaokul öğrencilerinin üretmiş olduğu 335 geçerli metafordan en sık tekrarlanan metaforun 20 frekans değerine sahip “doğruluk” metaforu olduğu görülmektedir. 15 kez tekrarlanan “Hz. Muhammet” ikinci en sık tekrarlanan metafordur. “Ayna” (f=13), “su” (f=12), “güven” (f=9), “saat” (f=9), “kalp” (f=7) metaforlarının tabloda yer alan diğer metaforlara göre daha sık tekrarlandığı görülmektedir.

Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Metaforların kategorileştirilme aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada dürüstlük değerine ilişkin metaforlar “Farklı Bir Değerle Bağdaştırma”, “Dürüstlüğün Sembolleri”, “Bir Şarta Bağlama”, “Gerçeklerle İlişkilendirme”, “Saflık ve Temizlik”, “Dürüstlüğün Olumlu Getirileri”, “Dürüst Olmama”, “Dürüstlüğe Dair Olumsuz Algılar”, “Güzel ve Değerli Olma” olmak üzere 9 kategoride incelenmiştir. Tablo 26’da dürüstlük değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 26. Dürüstlük Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Dürüstlük Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Farklı Bir Değerle Bağdaştırma	101	%30,14
Dürüstlüğün Sembolleri	48	%14,32
Bir Şarta Bağlı Olma	39	%11,64
Gerçeklerle İlişkilendirme	30	%8,95
Saflık ve Temizlik	28	%8,35
Dürüstlüğün Olumlu Getirileri	26	%7,76
Dürüst Olmama	25	%7,46
Dürüstlüğe Dair Olumsuz Algılar	24	%7,16
Güzel ve Değerli Olma	14	%4,17
Toplam	335	%100

Tablo 26 incelendiğinde dürüstlük değerine yönelik ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 335 geçerli metafordan 101'inin "Farklı Bir Değerle Bağdaştırma" kategorisi kapsamında değerlendirildiği ve bu kategorinin en fazla frekans değerine sahip kategori olduğu görülmektedir. "Dürüstlüğün Sembolleri" kategorisinde 48 metaforla ikinci sırada yer almaktadır.

Farklı Bir Değerle Bağdaştırma

Dürüstlük değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 335 geçerli metafordan 101'inin dürüstlüğü farklı bir değerle ilişkilendirerek açıkladığı tespit edilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %30,14'üne denk gelmektedir. Farklı Bir Değerle Bağdaştırma başlığı altında toplanan metaforların gerekçeleri incelendiğinde dürüstlüğün doğru söylemek, doğruluk, yalan söylememek, güven, sorumluluk sahibi olmak, merhamet, açık sözlü olmak, herkese eşit ve adaletli davranmak gibi değerlerle açıklandığı tespit edilmiştir. Kategoriye dâhil edilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 27'de sunulmuştur.

Tablo 27. Farklı Bir Değerle Bağdaştırma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Farklı Bir Değerle Bağdaştırma	Doğruluk	13	Güven	8	Saat	6	Güvenilirlik	4
	Kitap	4	Adalet	3	Ahlak	3	Bebek	3
	Güneş	3	Akıl	2	Ayna	2	Dil	2
	Doğru yol	2	Günlük	2	İnsanlık	2	Kalem	2
	Papağan	2	Silgi	2	Sorumluluk	2	Sözlük	2
	Şahitlik	2	Açıksözlülük	1	Alkol	1	Bilgi	1
	Doktor	1	e-Devlet sitesi	1	Evren	1	Gece	1
	Gerçekler	1	İman	1	İyilik	1	Kader	1
	Kalp	1	Kapalı kapı	1	Kapı	1	Kolonya	1
	Matematik	1	Melek	1	Merhamet	1	Ödev yapmak	1
	Saygı	1	Sırdaşlık	1	Sorgu odası	1	Su	1
	Tartı	1	Temiz kalp	1	Terazi	1	Virüs	1
	Yalan makinesi	1	Yol ayrımı	1	Yol	1		
	Toplam							101

Tablo 27 incelendiğinde Farklı Bir Değerle Bağdaştırma kategorisi kapsamında 101 öğrenci tarafından toplam 51 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-13 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “doğruluk” (f=13) metaforu olmuştur. “Güven” (f=8), “saat” (f=6), “güvenilirlik” (f=4), “kitap” (f=4) metaforları diğerlerine göre daha sık tekrarlanan metaforlar arasında yer almaktadır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Dürüstlük doğruluk gibidir. Çünkü doğruluk da dürüstlük de aynı anlamda ve iyi anlamda kullanılır.” (Ö346-5)

“Dürüstlük güven gibidir. Çünkü ne kadar dürüst olursan sana o kadar herkes güvenir.” (Ö351-5)

“Dürüstlük saat gibidir. Çünkü saati doğru ayarlarsan hep doğruyu gösterir dürüstlük de zaten doğruları söylemektir.” (Ö69-8)

“Dürüstlük kitap gibidir. Çünkü kitap hiç yalan söylemez.” (Ö376-6)

“Dürüstlük bebek gibidir. Çünkü bebekler yalan söylemeyi bilmezler. Dürüst insanlar da asla yalan söylemezler.” (Ö16-8)

“Dürüstlük güneş gibidir. Çünkü yalanın çıktığı yerde güneş batar dürüstlüğün bulunduğu yerde güneş doğar.” (Ö29-8)

“Dürüstlük papağan gibidir. Çünkü papağana bir şeyi ne kadar unutturmaya çalışsan da o yine doğruyu söyler.” (Ö446-8)

“Dürüstlük sorumluluk gibidir. Çünkü sorumluluk bir insanda bulunması gereken bir özelliktir dürüstlük de öyle.” (Ö154-8)

“Dürüstlük virüs gibidir. Çünkü bulaşıcıdır, dürüstlüğe karşı yalanları maske yapsan da bu maske işe yaramaz yine dürüstlük kazanır.” (Ö85-7)

“Dürüstlük alkol gibidir. Çünkü insanı sarhoş eder ve insanlar sarhoşken hep doğru söyler.” (Ö270-7)

Dürüstlüğün Sembolleri

Araştırma kapsamında dürüstlük değerine ilişkin geçerli bulunan 335 metafordan 48'i Dürüstlüğün Sembolleri başlığı altında incelenmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %14,32'lik kısmına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların ortak özelliği dürüstlüğü bir kişi, nesne veya kavramla eşleştirmiş, ilişkilendirmiş olmalarıdır. Dürüstlüğü sembolize ederek açıklayan metaforlar ve frekans değerleri Tablo 28'de sunulmuştur.

Tablo 28. Dürüstlüğün Sembolleri Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Dürüstlüğün Sembolleri	Hız. Muhammet	15	Öğretmen	4	Peygamberler	4	Aile	3
	Anne	3	Arkadaş	3	Hâkim	3	Atatürk	2
	Çocuk	2	Atasözü	1	Baba	1	Dayı	1
	Hava durumu	1	Hız. Ali	1	İnsan	1	Kalp	1
	Kardeş	1	Yaşlı İnsanlar	1				
	Toplam							48

Tablo 28 incelendiğinde Dürüstlüğün Sembolleri Kategorisinde 48 öğrenci tarafından 18 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-15 arasında değişmektedir. Kategori bazında en sık tekrarlanan metafor “Hız. Muhammet” (f=15) olmuştur. Dürüstlüğün Sembolleri kategorisinde değerlendirilen metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dürüstlük Hız. Muhammet gibidir. Çünkü hiçbir zaman yalan söylememiştir.” (Ö431-7)

“Dürüstlük öğretmen gibidir. Çünkü öğretmenlerimiz hiçbir zaman yalan söylemezler.” (Ö183-6)

“Dürüstlük peygamberler gibidir. Çünkü peygamberler ne olursa olsun asla yalan söylemezler.” (Ö119-7)

“Dürüstlük aile gibidir. Çünkü onlar hiçbir zaman yalan söylemez hep dürüstlerdir.” (Ö296-6)

“Dürüstlük anne gibidir. Çünkü bize hiçbir yalan söylemez söylerse bile dürüst olarak açıklar.” (Ö306-6)

Tablo 29 incelendiğinde Bir Şarta Bağlı Olma kategorisinde 39 öğrenci tarafından 26 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1 ile 6 arasında değişmektedir. “Doğruluk” (f=6) kategori kapsamında en sık tekrarlanan metafor olmuştur. Bu kategoriye alınan metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dürüstlük doğruluk gibidir. Çünkü eğer başkasına yalan söylemezsek onun güvenini kazanırsak bu bizim dürüst olduğumuzun göstergesidir.” (Ö237-7)

“Dürüstlük ayna gibidir. Çünkü dürüst olursan karşıdaki kişi de sana yalan söylemez.” (Ö390-6)

“Dürüstlük karakter gibidir. Çünkü senin dürüstlüğün karakterini belirler doğruyu söylüyorsan iyi bir karakterin vardır ama yalan söyleyen insanın karakteri bozuktur.” (Ö212-8)

“Dürüstlük kibarlık gibidir. Çünkü sen karşıdaki insana dürüst olursan o da sana dürüst olur kibarlık da dürüstlük de karşılıklıdır.” (Ö322-5)

“Dürüstlük müzik aleti gibidir. Çünkü bir şarkıyı çalarken yanlış notaya bastığında kötü ses çıkar dürüstlük de yanlış yaptığında bozulur.” (Ö40-8)

“Dürüstlük tuğla gibidir. Çünkü bir tuğla eksik olursa eserimiz tamamlanmaz bir yalan söylersek dürüstlüğümüz bozulur.” (Ö223-8)

“Dürüstlük yemek tarifi gibidir. Çünkü yemeği tarifine göre yapmazsak içine başka şeyler koyarsak yemek istediğimiz gibi olmaz dürüstlük de anlattıklarımıza yalan katarsak bozulan bir şeydir.” (Ö217-8)

“Dürüstlük döngü gibidir. Çünkü sen dürüst olursan karşıdaki de sana dürüst olur.” (Ö185-6)

“Dürüstlük iman gibidir. Çünkü dürüstlük imandandır. İman nasıl sarsılmamalı ise dürüstlük de sarsılmamalıdır.” (Ö8-8)

“Dürüstlük yüzük gibidir. Çünkü söz verdiğin zaman onun arkasında durmak zorunda kalırsın.” (Ö38-8)

Gerçeklerle İlişkilendirme

Dürüstlük değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 335 geçerli metafordan 30'u Gerçeklerle İlişkilendirme başlığı altında kategorileştirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %8,95'ine denk gelmektedir. Kategoriye dâhil edilen metaforların gerekçeleri incelendiğinde dürüstlüğün gerçeklik kavramı ile açıklandığı, gerçeklerin ortaya çıkmasında dürüstlüğün önemli bir rol oynadığının belirtildiği ve gerçeklerin her ne kadar kişilerde olumsuz duygular yaratsa da sonrasında fayda sağladığının belirtildiği tespit edilmiştir. Gerçeklerle İlişkilendirme kategorisinde değerlendirilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 30'da sunulmuştur.

Tablo 30. Gerçeklerle İlişkilendirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Gerçeklerle İlişkilendirme	Ayna	8	Saat	2	Akarsu	1	Cam	1
	Çikolata	1	Çöp kovası	1	Fotoğraf	1	Gölge	1
	Güneş	1	Hız treni	1	İğne	1	İnsan beyni	1
	Kamera	1	Konuşan oyuncak bebek	1	Mahkeme	1	Meyveler	1
	Sınav	1	Sözlük	1	Tutkal	1	Uzun süreli hafıza	1
	Yeşil ağaç	1	Yüz	1				
	Toplam							30

Tablo 30 incelendiğinde Gerçeklerle İlişkilendirme kategorisinde 22 farklı metafor olduğu görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1 ile 8 arasında değişmektedir. En sık tekrarlanan metafor “ayna” (f=8) metaforu olup “saat” (f=2) metaforu kategori içerisinde birden fazla tekrarlanan diğer metafordur. Kategoriye dâhil edilen metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dürüstlük ayna gibidir. Çünkü ne zaman baksan hem çirkin hem güzel yanını gösterir dürüstlüğün gerçekleri göstermesi gibi.” (Ö248-7)

“Dürüstlük saat gibidir. Çünkü bizi yanıltmaz saat hep gerçeği gösterir dürüstlük demek de gerçekleri olduğu gibi söylemektir.” (Ö178-6)

“Dürüstlük meyveler gibidir. Çünkü meyveler çürürse hemen bunu dışa yansıtırlar dürüstlük de düşünceleri olduğu gibi dışa yansıtmaktır.” (Ö277-7)

“Dürüstlük iğne gibidir. Çünkü hastayken iğne yaptırdığımızda acır ama bizi iyileştirir doğrular bazen zor gelse de sonra iyi gelir.” (Ö395-6)

“Dürüstlük güneş gibidir. Çünkü her zaman gökte parlak bir şekilde durur ve ne kadar da önünü bulutlar kapatırsa kapatsın elbet güneş ve gerçekler ortaya çıkar.” (Ö66-6),

“Dürüstlük çikolata gibidir. Çünkü yediğimiz zaman ağzımız çikolata oluyor ve çikolata yediğimizi saklamayız dürüstlükte de gerçekleri saklamayız.” (Ö125-7)

“Dürüstlük hız treni gibidir. Çünkü çok eğlencelidir ama bazen inişli çıkışlı yere geldiğimizde canımız acır dürüstlük güzeldir ama gerçekler bizi üzebilir.” (Ö191-5)

“Dürüstlük yeşil ağaç gibidir. Çünkü ağaç hep yeşil kalır bizim gibi ne kadar yalan söylesek de biz yine biziz.” (Ö286-6)

“Dürüstlük fotoğraf gibidir. Çünkü kişinin dürüstlüğü o kişinin gerçekte nasıl biri olduğunu gösterir dürüstlük kişinin fotoğrafı gibidir.” (Ö264-7)

“Dürüstlük tutkal gibidir. Çünkü yapıştığında bir daha gitmez dürüstlüğü engellemek zordur.” (Ö153-6)

Saflık ve Temizlik

Dürüstlük değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 335 geçerli metafordan 28’i Saflık ve Temizlik kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının % 8,35’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamında değerlendirilen metaforların ortak özelliği gerekçelerinde dürüstlikle saflık, temizlik, sadelik kavramlarının bağdaştırılmış olmasıdır. Dürüstlüğü saflık ve temizlikle sembolize eden metaforlar ve frekans değerleri Tablo 31’de sunulmuştur.

Tablo 31. Saflık ve Temizlik Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Saflık ve Temizlik	Su	7	Kar	4	Beyaz bir sayfa	2	Beyaz renk	1
	Çocuk	2	Kalp	2	Beyaz örtü	1	Bulut	1
	İnsan	1	Kağıt	1	Kalp atışı	1	Temzi bir sayfa	1
	Temiz kalp	1	Temizlik	1	Yağmur	1		
	Toplam							28

Tablo 31 incelendiğinde Saflık ve Temizlik kategorisinde 15 farklı metafor olduğu görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1 ile 7 arasında değişmektedir. En sık tekrarlanan metafor “su” (f=7) olmuştur. “Kalp” (f=4) metaforu ise kategoride yer alan diğer metaforlara göre sık tekrarlanan metaforlar arasındadır. Saflık ve Temizlik başlığı altında incelenen metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dürüstlük su gibidir. Çünkü dürüstlük su gibi temiz olmaktır.” (Ö364-6)

“Dürüstlük kar gibidir. Çünkü dürüst olan yalan söylemeyen birinin içi kar gibi bembeyazdır.” (Ö177-6)

“Dürüstlük beyaz bir sayfa gibidir. Çünkü kirlenmemiş ve temizdir.” (Ö76-7)

“Dürüstlük beyaz renk gibidir. Çünkü saflığı ve temizliği semboller.” (Ö95-7)

“Dürüstlük çocuk gibidir. Çünkü çocuk en saf, en doğru duyguları içinde yaşatır ve bu sayede yalan diye kötü bir duygu olmaz.” (Ö44-8)

“Dürüstlük bulut gibidir. Çünkü bulut bembeyaz olduğu için dürüstlük de bembeyaz bulut gibi temizdir.” (Ö155-6)

“Dürüstlük temiz bir sayfa gibidir. Çünkü yalansız bir yaşam her zaman temiz bir sayfa gibi dürüst kalır.” (Ö118-7)

“Dürüstlük insan gibidir. Çünkü insan tertemiz yaratılmıştır dürüstlük de temizliktir.” (Ö463-8)

“Dürüstlük yağmur gibidir. Çünkü yağmurun doğaya iyi gelmesi gibi dürüstlük de insana iyi gelir tüm kötülükleri temizler.” (Ö225-8)

“Dürüstlük temizlik gibidir. Çünkü içimizi dökünce temizleniriz.” (Ö140-7)

Dürüstlüğün Olumlu Getirileri

Araştırmada dürüstlük değerine ilişkin elde edilen 335 geçerli metaforda 26’sı Dürüstlüğün Olumlu Getirileri kategorisine dâhil edilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %7,76’lık kısmına denk gelmektedir. Kategori kapsamında değerlendirilen metaforların ortak özelliği gerekçelerinde dürüst olma durumunda elde

edilen çeşitli olumlu sonuçların, dürüstlüğün kişilere fayda sağladığının belirtilmiş ve dürüstlüğün bir kazanç olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Dürüstlüğün Olumlu Getirileri kategorisinde yer alan metaforlar ve frekans değerleri Tablo 32’de sunulmuştur.

Tablo 32. Dürüstlüğün Olumlu Getirileri Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Dürüstlüğün	Para	3	İlaç	2	Güzellik	2	Anahtar	1
Olumlu Getirileri	Başarı	1	Çocuk	1	Ders çalışmak	1	Diş fırçalamak	1
	El	1	Güven	1	Kolaylık	1	Maç	1
	Masumluk	1	Meyve veren ağaç	1	Rahatlama duygusu	1	Şelale	1
	Temiz kalp	1	Vicdan	1	Yenmek	1	Yol	1
	Yüzmek	1	Zenginlik	1				
								26

Tablo 32 incelendiğinde Dürüstlüğün Olumlu Getirileri kategorisinde 22 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1 ile 3 arasında değişmektedir. “Para” (f=3), “ilaç” (f=2), “güzellik” (f=2) kategori içerisinde birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Bu kategoride incelenen metaforlar ve gerekçeleri örneklendirilmiştir.

“Dürüstlük para gibidir. Çünkü ne kadar paran varsa o kadar severler ne kadar çok dürüst olursan o kadar sevilirsin.” (Ö299-6)

“Dürüstlük ilaç gibidir. Çünkü hastayken ilaçlar bize kendimizi iyi hissettirir bunun gibi insan dürüst olduğunda kendini iyi hisseder.” (Ö204-8)

“Dürüstlük güzellik gibidir. Çünkü ne kadar dürüst olursan o kadar iç güzelliğin oluşur insanlar seni sever.” (Ö349-5)

“Dürüstlük başarı gibidir. Çünkü biz başarılı oldukça hiçbir şey kaybetmeyiz başarı bizi olumlu yönde etkiler dürüstlük de böyledir dürüst oldukça hiçbir şey kaybetmeyiz.” (Ö94-7)

“Dürüstlük ders çalışmak gibidir. Çünkü ders çalıştığımızda başarılı olmamız gibi dürüst olan insan her zaman başarılı olur.” (Ö187-6)

“Dürüstlük diş fırçalamak gibidir. Çünkü dişini ne kadar fırçalarsan o kadar temiz olur. Ne kadar dürüst olursan vicdanın o kadar temiz olur.” (Ö48-8)

“Dürüstlük meyve veren ağaç gibidir. Çünkü dürüst olmayan insan meyvesi olmayan ağaca benzer dürüstlük insana çok şey kazandırır.” (Ö416-7)

“Dürüstlük yüzmek gibidir. Çünkü yüzdükçe yorulursun ama sonu sana fayda sağlar. Dürüst oldukça üzülebilirsin ama sonunda sen kazanırsın.” (Ö265-7)

“Dürüstlük anahtar gibidir. Çünkü eğer dürüst olursak her kapı bize açılır.” (Ö11-8)

“Dürüstlük el gibidir. Çünkü elimizi temiz tutarsak hasta olmayız dürüst olduğumuzda da kötülüklerden korunuruz.” (Ö370-6)

Dürüst Olmama

Araştırma kapsamında dürüstlük değerine ilişkin elde edilen 335 geçerli metafordan 25’i Dürüst Olmama başlığı altında kategorileştirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %7,46’sını oluşturmaktadır. Kategoriyeye dâhil edilen metaforların ortak özelliği gerekçelerinde dürüst olunmaması durumunda olumsuzluklar ve istenmeyen durumlarla karşılaşılacağına belirtilmiş olmasıdır. Dürüst Olmama kategorisinde yer alan metaforlar ve frekans değerleri Tablo 33’te sunulmuştur.

Tablo 33. Dürüst Olmama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Dürüst Olmama	Su	3	Akarsu	2	Kanun	2	Pinokyo	2
	Ağaçlar	1	Beyin	1	Gol	1	Güvenli bölge	1
	Her şey	1	İp	1	İyilik	1	Kalp	1
	Mum ışığı	1	Mum	1	Okyanus	1	Para	1
	Saat	1	Sınav	1	Yemek	1	Zincirdeki halkalar	1
	Toplam							25

Tablo 33 incelendiğinde Dürüst Olmama adlı kategoride 20 farklı metafor olduğu görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1 ile 3 arasında değişmektedir. “Su” (f=3) en sık tekrarlanan metafor iken “akarsu, kanun ve Pinokyo” metaforları birden fazla tekrar

eden diğer metaforlardır. Aşağıda kategori kapsamında incelenen metaforlar ve gerekçeleri örneklendirilmiştir.

“Dürüstlük su gibidir. Çünkü su olmadığında yaşam olmaması gibi dürüstlük olmazsa yaşam olmaz.” (Ö54-8)

“Dürüstlük akarsu gibidir. Çünkü eğer dürüst olmazsanız kimse size inanmaz tıpkı kirli bir suya kimsenin girmek istememesi gibi.” (Ö101-7)

“Dürüstlük kanun gibidir. Çünkü uymazsan ceza alırsın dürüst olmazsan da ceza alabilirsin.” (Ö418-7)

“Dürüstlük Pinokyo gibidir. Çünkü yalan söylersen kötü şeyler olabilir.” (Ö63-8)

“Dürüstlük gol gibidir. Çünkü eğer gol atamazsan bir daha sana gol pası atmazlar sürüst olmazsan bir daha sana karşı kimse dürüst olmaz.” (Ö228-8)

“Dürüstlük güvenli bölge gibidir. Çünkü güvenli bölgeden çıktığında korkulur dürüstlüğü olmaması da insanı korkutan bir şeydir.” (Ö249-7)

“Dürüstlük ip gibidir. Çünkü o ip seni uçurumdan kurtarır olur ki o ipi kendin kesersen karanlığın ortasındasındır demektir.” (Ö366-6)

“Dürüstlük mum ışığı gibidir. Çünkü eğer dürüst olursak etraftaki olayları aydınlatır yalan söylersek de o mumu söndürür her şeyi karanlığa sürükleriz.” (Ö171-6)

“Dürüstlük zincirdeki halkalar gibidir. Çünkü dürüstlük olamadan hiçbir şey olmuyorsa aynı şekilde zincirden bir halka koparsa zincir işe yaramaz olur.” (Ö72-8)

“Dürüstlük ağaçlar gibidir. Çünkü ağaçlar kesildiğinde hayatı bitmiş olur aynı dürüstlük gibi dürüst bir insanla dürüst olmayan insan arasındaki tek fark dürüst olmayan çevresine ne yaşam sunar ne mutluluk.” (Ö236-8)

Dürüstlüğe Dair Olumsuz Algılar

Araştırma kapsamında dürüstlük değerine yönelik ortaokul öğrencilerinden elde edilen 335 geçerli metafordan 24’ü Dürüstlüğe Dair Olumsuz Algılar kategorisine alınmıştır. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %7,16’sını oluşturmaktadır. Kategoriye dâhil edilen metaforların ortak özelliği gerekçelerinde dürüstlüğü

olmadığından, herkeste bulunmadığından ve aslında dürüstlüğü insanların birtakım olumsuzluklar yaşamasına sebep olduğundan bahsedilmiş olmasıdır. Dürüstlük değerine ilişkin olumsuz algıları içeren metaforlar ve frekans değerleri Tablo 34’te sunulmuştur.

Tablo 34. Dürüstlüğe Dair Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Dürüstlüğe Dair Olumsuz Algılar	Sınav	2	Para	2	Altın	1	Bozuk saat	1
	Cam	1	Çiçek	1	Eşya	1	Film	1
	Hayal	1	Kaf Dağı	1	Kaktüs	1	Masal	1
	Mülk	1	Nadir bulunan çiçekler	1	Odun	1	Ödül	1
	Pahalı bir araba	1	Piyango	1	Su	1	Tuğlalı ev	1
	Yıldız	1	1/0	1				
Toplam								24

Tablo 34 incelendiğinde Dürüstlüğe Dair Olumsuz Algılar başlıklı kategoride 22 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Sınav” ve “para” metaforları iki kez tekrarlanırken diğer metaforların frekans değeri 1’dir. Ortaokul öğrencilerinin dürüstlük değerine ilişkin olumsuz algılarının göstergesi niteliğindeki metaforlar ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dürüstlük sınav gibidir. Çünkü bir sınava ne kadar çalışsan da sana zor gelebilir dürüst olmak da insanlara hep zor gelmiştir.” (Ö144-7)

“Dürüstlük hayal gibidir. Çünkü hayallere dalıp hayatı unutursan yalan yaşarsın dürüstlük hayaller gibi birden yok olur.” (Ö272-7)

“Dürüstlük Kaf Dağı gibidir. Çünkü sadece masallarda vardır gerçek hayatta kimse dürüst değildir.” (Ö397-7)

“Dürüstlük yıldız gibidir. Çünkü yıldızları görürüz ama onlar çok uzaktadır. Dürüstlüğün ne olduğunu biliriz ama hiçbirimiz ona erişemeyiz.” (Ö387-6)

“Dürüstlük pahalı bir araba gibidir. Çünkü pahalı bir araba gibi her insanda bulunmaz.” (Ö420-7)

“Dürüstlük 1/0 gibidir. Çünkü dürüstlük yoktur.” (Ö260-7)

“Dürüstlük eşya gibidir. Çünkü zamanla eskir ve sırları, kötü yanları ortaya çıkar.”
(Ö256-7)

“Dürüstlük ödül gibidir. Çünkü herkes birinci olup ödül alamaz dürüstlük de herkeste bulunmaz.” (Ö90-7)

“Dürüstlük odun gibidir. Çünkü ne kadar doğru söylersen o kadar yanarsın ama güzel bir erdemdir.” (Ö83-7)

“Dürüstlük piyango gibidir. Çünkü bilet alırken piyangoğun bize çıkıp çıkmayacağını bilmeyiz. Kimin dürüst olup kimin olmadığını da bilemeyiz.” (Ö462-8)

Güzel ve Değerli Olma

Dürüstlük değerine yönelik ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 335 geçerli metafordan 14’ü Güzel ve Değerli Olma başlığı altında kategorilendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %4,17’sini oluşturmaktadır. Kategoriyeye dâhil edilen metaforlar incelendiğinde katılımcıların dürüstlüğün güzel ve değerli olduğunu, insana mutluluk verdiğini belirttikleri görülmektedir. Kategoride yer alan metaforlar ve frekans değerleri Tablo 35’te sunulmuştur.

Tablo 35. Güzel ve Değerli Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Güzel ve Değerli Olma	Altın	2	Acı biber	1	Acı şalgam	1	Allah’ın merhameti	1
	Doğruluk	1	Dünya	1	Ekmek	1	Işık	1
	Kapı	1	Meyve ağacı	1	Miras	1	Mücevher	1
	Pırlanta	1						
								14

Tablo 35 incelendiğinde Güzel ve Değerli Olma kategorisinde 13 farklı metafor olduğu görülmüştür. Bu kategoride birden fazla tekrarlanan tek metafor “altın” (f=2) metaforudur. Kategori kapsamında değerlendirilen öğrenci yanıtları aşağıda örneklendirilmiştir.

“Dürüstlük altın gibidir. Çünkü dürüst insan her zaman parlar ve kendini her yerde belli eder.” (Ö498-5)

“Dürüstlük acı şalgam gibidir. Çünkü tadı ne kadar yüze söyleyince acı olsa da bir süre sonra alttaki o güzel tadı alabiliyorsun.” (Ö233-8)

“Dürüstlük miras gibidir. Çünkü bir anne babanın evladına bırakacağı en önemli miras dürüstlüktür.” (Ö467-8)

“Dürüstlük ekmek gibidir. Çünkü o da büyük bir nimettir.” (Ö398-7)

“Dürüstlük acı biber gibidir. Çünkü bazıları acı olsa da çok sever her yemeğin yanında acı yer ama bazıları hiç sevmez dürüstlük de acı olsa da bazıları ondan hiç vazgeçmez.” (Ö273-7)

“Dürüstlük ışık gibidir. Çünkü dürüstlük bizim yolumuzu ışık gibi aydınlatır.” (Ö58-8)

“Dürüstlük kapı gibidir. Çünkü o kapıdan girdiğinde her şey çok güzel olur.” (Ö133-7)

“Dürüstlük meyve ağacı gibidir. Çünkü meyvelerin tadı çok güzeldir insana mutluluk verir dürüst olmak da çok güzeldir ve insanı mutlu eder.” (Ö343-5)

4.4. Öz Denetim Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden öz denetim değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 398’i geçersiz kabul edilmiş ve öz denetim değerine ilişkin 102 geçerli metafor tespit edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri metafor yerine öz denetim kavramına ilişkin çeşitli tanımlamaların ve açıklamaların yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, üretilen metafora gerekçe sunulmaması, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasıdır. Aşağıda geçersiz kabul edilen öğrenci yanıtları örneklendirilmiştir.

“Öz denetim küçümseme gibidir. Çünkü küçümseme olamamalı.” (Ö24-8)

“Öz denetim defter gibidir: Çünkü sayfaları bitene dek devam edilebilir.” (Ö45-8)

“Öz denetim çiçek gibidir. Çünkü çiçek yeşerir ama yürüyemez.” (Ö153-6)

“Öz denetim olgunlaşmış bir aslan gibidir. Çünkü her olgunlaşmış aslan öz denetimlidir.” (Ö321-5)

“Öz denetim tahta kalem gibidir. Çünkü doldurdukça güzel yazar.” (Ö135-7)

Geçerli kabul edilen 102 metaforun analiz edilmesi sonucunda çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin öz denetim değerine ilişkin 67 farklı metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Üretilen metaforlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 36’da sunulmaktadır.

Tablo 36. Öz Denetim Değerine İlişkin Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Sorumluluk	12	%11,76	35	Hayatın kırılma anı	1	%0,98
2	Ayna	5	%4,9	36	Hükümdar	1	%0,98
3	Büyümek	5	%4,9	37	İki yol	1	%0,98
4	Yalnızlık	5	%4,9	38	İnsan	1	%0,98
5	Ağaç	3	%2,94	39	Kafes	1	%0,98
6	Öz güven	3	%2,94	40	Kaplumbağa	1	%0,98
7	Akıl	2	%1,96	41	Kendini tanıma	1	%0,98
8	Anne	2	%1,96	42	Kedi	1	%0,98
9	Bağımsızlık	2	%1,96	43	Mantar	1	%0,98
10	Bitki	2	%1,96	44	Meslek	1	%0,98
11	Karar	2	%1,96	45	Muhabbet kuşu	1	%0,98
12	Özgürlük	2	%1,96	46	Müfettiş	1	%0,98
13	Para	2	%1,96	47	Mühendis	1	%0,98
14	Yetişkinlik	2	%1,96	48	Okul müdürü	1	%0,98
15	Anne-baba	1	%0,98	49	Olgunlaşmak	1	%0,98
16	Araba kullanmak	1	%0,98	50	Oruç tutmak	1	%0,98
17	Ay	1	%0,98	51	Parmak izi	1	%0,98
18	Baba	1	%0,98	52	Patron	1	%0,98
19	Başarı	1	%0,98	53	Radar	1	%0,98
20	Beyin	1	%0,98	54	Rehber öğretmen	1	%0,98
21	Cesaret	1	%0,98	55	Rejim	1	%0,98
22	Cevap anahtarı	1	%0,98	56	Sınır	1	%0,98
23	Çaba	1	%0,98	57	Silgi	1	%0,98
24	Diyet	1	%0,98	58	Sokak köpeği	1	%0,98
25	Doğadaki bir ot	1	%0,98	59	Tercih	1	%0,98
26	Dost	1	%0,98	60	Test	1	%0,98
27	El	1	%0,98	61	Uçak	1	%0,98
28	Evren	1	%0,98	62	Ülke	1	%0,98
29	Fren	1	%0,98	63	Yalnız bir kurt	1	%0,98
30	Futbol takımı	1	%0,98	64	Yazar	1	%0,98
31	Güneş	1	%0,98	65	Yemek	1	%0,98
32	Güvercin	1	%0,98	66	Zaman	1	%0,98

33	Hapishâne	1	%0,98	67	Zeki insan	1	%0,98
34	Hayat	1	%0,98				
Toplam						102	

Tablo 36 incelendiğinde öz denetim değeri hakkında ortaokul öğrencilerinin üretmiş olduğu 102 geçerli metafordan en sık tekrarlanan metaforun 12 frekans değerine sahip “sorumluluk” metaforu olduğu görülmektedir. “Ayna, büyümek ve yalnızlık” metaforları 5’er kez tekrarlanmış olup frekans değeri diğerlerine göre yüksek olan metaforlardır.

Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Metaforların kategorileştirilme aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada öz denetim değerine ilişkin metaforlar “Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme”, “Karar Verme ve Seçim Yapma”, “Kendi Kendine Yetebilme”, “Kendini Tanıma” olmak üzere toplamda dört kategori altında incelenmiştir. Tablo 37’de öz denetim değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 37. Öz Denetim Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Öz Denetim Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Kendi Kendine Yetebilme	41	%40,19
Karar Verme ve Seçim Yapma	23	%22,54
Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme	19	%18,62
Kendini Tanıma	19	%18,62
Toplam	102	%100

Tablo 37 incelendiğinde öz denetim değerine yönelik ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 102 geçerli metafordan 41’inin “Kendi Kendine Yetebilme” kategorisi kapsamında değerlendirildiği ve bu kategorinin en fazla frekans değerine sahip kategori olduğu görülmektedir. “Karar Verme ve Seçim Yapma” kategorisi 23 metaforla ikinci sırada yer almaktadır.

Kendi Kendine Yetebilme

Öz denetim değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 102 geçerli metafordan 41'i Kendi Kendine Yetebilme kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %40,19'una denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde öz denetimin kişinin kendi kendine yetebilmesine, ihtiyaçlarını bağımsız bir şekilde kimseye ihtiyaç duymadan karşılayabilmesine yardımcı bir değer olduğu belirtilmiştir. Katılımcılar kendi ayaklarının üzerinde durma, yardım almama, kişinin kendi sorumluluklarını üstlenerek yerine getirmek gibi durumlarla öz denetimi bağdaştırmışlardır. Kendi Kendine Yetebilme başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 38'de sunulmuştur.

Tablo 38. Kendi Kendine Yetebilme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Kendi Kendine Yetebilme	Sorumluluk	4	Ağaçlar	3	Büyümek	3	Yalnızlık	3
	Bağımsızlık	2	Bitki	2	Anne	1	Anne-baba	1
	Ay	1	Baba	1	Başarı	1	Cesaret	1
	Çaba	1	Doğadaki bir ot	1	Evren	1	Futbol takımı	1
	Güneş	1	Hükümdar	1	Kaplumbağa	1	Kedi	1
	Mantar	1	Muhabbet kuşu	1	Olgunlaşmak	1	Öz güven	1
	Patron	1	Sokak köpeği	1	Ülke	1	Yalnız bir kurt	1
	Yetişkinlik	1	Zeki insan	1				
	Toplam							41

Tablo 38 incelendiğinde Kendine Yetebilme kategorisi kapsamında 41 öğrenci tarafından toplam 30 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-4 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “sorumluluk” (f=4) metaforu olmuştur. “Ağaç, büyümek, yalnızlık” (f=3); “bağımsızlık, bitki” (f=2) birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Öz denetim ağaç gibidir. Çünkü kendi meyvesini üretebilirler özdenetim kendi işini yapabilmektir.” (Ö51-8)

“Öz denetim bağımsızlık gibidir. Çünkü başkalarına bağlı olmak yani kendi kendine yetememek bağımlı bir insan yaratır bağımlı insan öz denetimi olmayan insandır.” (Ö222-8)

“Öz denetim bitki gibidir. Çünkü bitki her şeyini kendi yapabilir suyunu vitaminini topraktan alır bizim de kimseye ihtiyaç duymamız öz denetimdir.” (Ö119-7)

“Öz denetim güneş gibidir. Çünkü mutlu olmak için başkasına ihtiyacın olmaz güneşin kendi ışığını üretmesi gibi sen de kendin mutlu olursun.” (Ö37-8)

“Öz denetim sorumluluk gibidir. Çünkü bazı insanlar kendi sorumluluklarını bilmez her zaman başkalarından yardım isterler böyle kişilerin öz denetimi yoktur.” (Ö337-5)

“Öz denetim ay gibidir. Çünkü aslında yalnız ama her zaman mutludur. Öz denetimli olduğumuz da yalnız da kalsak mutlu olmasını biliriz.” (Ö174-6)

“Öz denetim büyümek gibidir. Çünkü büyüyünce de kendi ayaklarının üstünde durabilirsin.” (Ö293-6)

“Öz denetim kaplumbağa gibidir. Çünkü kaplumbağalar kendi yuvalarını kendi sırtlarında taşır istediği gider böylece kimseye ihtiyaç duymadan özgürce yaşar öz denetimli insan da buna benzer.” (Ö66-8)

“Öz denetim patron gibidir. Çünkü patron her zaman kendi kendine yetip işi yönetir. Öz denetim kendi kendinin patronu olmaktır.” (Ö146-7)

Karar Verme ve Seçim Yapma

Öz denetim değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 102 geçerli metafordan 23’ü Karar Verme ve Seçim Yapma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %22,54’üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde öz denetimin kişinin kendi kararlarını verebilmesini, doğru kararlar almasını, özgürce seçim yapmasını sağlayan bir değer olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Karar Verme ve Seçim Yapma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 39’da sunulmuştur.

Tablo 39. Karar Verme ve Seçim Yapma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Karar Verme ve Seçim Yapma	Sorumluluk	3	Akıl	2	Karar	2	Özgürlük	2
	Para	2	Yalnızlık	2	Beyin	1	El	1
	Güvercin	1	Hayat	1	Hayatın kırılma anı	1	Öz güven	1
	Silgi	1	Tercih	1	Yetişkinlik	1		
Toplam								23

Tablo 39 incelendiğinde Karar Verme ve Seçim Yapma kategorisi kapsamında 23 öğrenci tarafından toplam 16 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-3 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “sorumluluk” (f=3) metaforu olmuştur. “Akıl, karar, özgürlük, para, yalnızlık” (f=2) birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Öz denetim akıl gibidir. Çünkü akıl kendi kendine yetebilir insan aklıyla hep doğruyu bulur biz düşünerek doğruyu bulduğumuzda bu öz denetim olur.” (Ö387-6)

“Öz denetim beyin gibidir. Çünkü her şeyden beyin sorumludur beyin bizi denetler ve beynimizle doğru kararlar veririz.” (Ö447-8)

“Öz denetim iki yol gibidir. Çünkü doğru olanı bilmek ve o yolda gitmektir.” (Ö457-8)

“Öz denetim tercih gibidir. Çünkü kendi kararlarımızla hareket ederiz.” (Ö76-7)

“Öz denetim yalnızlık gibidir. Çünkü yalnız kalıp düşündüğümüzde doğru kararlar alırız öz denetim bize doğru kararlar aldırır.” (Ö433-7)

“Öz denetim hayat gibidir. Çünkü ikisinde de ya doğruyu ya yanlış seçmek zorundayız.” (Ö462-8)

“Öz denetim sorumluluk gibidir. Çünkü yapman gereken doğru karar vermektir.” (Ö461-8)

“Öz denetim öz güven gibidir. Çünkü kendi kararlarını almak kendine güvenmektir.” (Ö468-8)

Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme

Öz denetim değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 102 geçerli metafordan 19'u Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %18,62'sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların öz denetimin bireylerin kendilerini denetleyerek duygularını, düşüncelerini ve davranışlarını kontrol etmeye yarayan bir değer olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir. Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 40'da sunulmuştur.

Tablo 40. Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme	Sorumluluk	5	Araba kullanmak	1	Büyümek	1	Diyet	1
	Fren	1	Hapishâne	1	İnsan	1	Kafes	1
	Oruç tutmak	1	Radar	1	Rejim	1	Sınır	1
	Yazar	1	Yemek	1	Uçak	1		
	Toplam							19

Tablo 40 incelendiğinde Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme kategorisi kapsamında 19 öğrenci tarafından toplam 15 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Kategoriye alınan metaforlardan yalnızca “sorumluluk” metaforu (f=5) birden fazla tekrarlanmıştır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Öz denetim araba kullanmak gibidir. Çünkü araba kullanırken her şey bizim kontrolümüzdedir gaza basında gider frene basınca durur öz denetimli insanın hayatının kendi istediği gibi olması buna örnektir.” (Ö123-7)

“Öz denetim diyet gibidir. Çünkü kurallara uymazsan kilo veremezsin öz denetimli olmazsan istediğin kişi olmazsın.” (Ö149-6)

“Öz denetim fren gibidir. Çünkü belli bir zamandan sonra kendini durdurman hayatını kontrol altına alman gerekir.” (Ö181-6)

“Öz denetim kafes gibidir. Çünkü o kafesin kapısını ne zaman açıp kapatacağını bilmen gerekir kişinin nerede, ne zaman, ne yapması gerektiğini bilmesi öz denetimdir.” (Ö250-7)

“Öz denetim oruç tutmak gibidir. Çünkü ikisinde de kendini tutabilmeyi öğreniyorsun.” (Ö177-6)

“Öz denetim radar gibidir. Çünkü kendimizi denetleyebiliriz (radar hızı denetler).” (Ö156-6)

“Öz denetim sınır gibidir. Çünkü kendine bir sınır belirlersin kendi sınırlarını bilirsın o sınırlara göre yaşarsın.” (Ö53-8)

“Öz denetim sorumluluk gibidir. Çünkü insan sorumluluklarını yerine getiremezse öz denetim sahibi olamaz.” (Ö104-7)

“Öz denetim yemek gibidir. Çünkü bir yemek için kendi malzemelerinden başka bir malzeme kullanılmaz insanların da kendi özellikleri vardır ve bunu bilip buna göre davranırlarsa o zaman öz denetimli olmuş olurlar.” (Ö57-8)

Kendini Tanıma

Öz denetim değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 102 geçerli metafordan 19'u Kendini Tanıma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %18,62'sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde öz denetimin kişinin kendi özelliklerinin farkında olması, kendini tanıyıp neyi yapıp neyi yapamayacağını bilmesi şeklinde açıklandığı tespit edilmiştir. Kendini Tanımaya başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 41'de sunulmuştur.

Tablo 41. Kendini Tanıma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Kendini Tanıma	Ayna	5	Anne	1	Büyümek	1	Cevap anahtarı	1
	Dost	1	Kendini tanıma	1	Meslek	1	Müfettiş	1
	Mühendis	1	Okul müdürü	1	Öz güven	1	Parmak izi	1
	Rehber öğretmen	1	Test	1	Zaman	1		
	Toplam							19

Tablo 41 incelendiğinde Kendini Tanıma kategorisi kapsamında 19 öğrenci tarafından toplam 15 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Kategoriye alınan metaforlardan yalnızca “ayna” metaforu (f=5) birden fazla tekrarlanmıştır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Öz denetim ayna gibidir. Çünkü o aynada kendini görerek eksiklerini giderebilirsin.”
(Ö223-8)

“Öz denetim cevap anahtarı gibidir. Çünkü test çözdüğümüzde doğru ve yanlışlarımızı cevap anahtarından bakarız. Öz denetim de kendi doğru ve yanlışlarımızı bize gösterendir.” (Ö227-7)

“Öz denetim dost gibidir. Çünkü dost acı söyler yani kötü yanlarımızı yüzümüze söyler öz denetim gibi o da kötü yanlarımızı bize söyler.” (Ö406-7)

“Öz denetim meslek gibidir. Çünkü her mesleğin belli kuralları vardır öz denetimin kuralları da açıktır onu bir iş gibi düşünmek gerekir çünkü öz denetim mesleğin gibi senin nasıl biri olduğunu belirler.” (Ö95-7)

“Öz denetim müfettiş gibidir. Çünkü neyin eksik neyin tam olduğunu görürsün.”
(Ö239-7)

“Öz denetim okul müdürü gibidir. Çünkü okul müdürü öğretmenleri, öğrencileri ve okulu denetler eksikleri belirler ve tamamlar öz denetim de insanın kendi eksiklerini belirleyip tamamlamasıdır.” (Ö397-7)

“Öz denetim öz güven gibidir. Çünkü kendin başarabilirsin ve kendine güvenirsin neler yapabileceğini en iyi sen bilirsin.” (Ö314-6)

“Öz denetim parmak izi gibidir. Çünkü parmak izi sadece kendine özgüdür öz denetim kendimize özgü özelliklerimizi bilmektir.” (Ö69-8)

“Öz denetim rehber öğretmen gibidir. Çünkü o bizi rahatlatır kendi gücümüzü bize gösterir. Bu da bizim kendi gücümüzün farkında olmamızdır.” (Ö142-7)

4.5. Sabır Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden sabır değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 185'i geçersiz kabul edilmiş ve sabır değerine ilişkin 315 geçerli metafor tespit edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri metafor yerine sabır kavramına ilişkin çeşitli tanımlamaların ve açıklamaların yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, üretilen metafora gerekçe sunulmaması, metaforun konusu ve kaynağı arasında bir ilişki bulunmamasıdır. Aşağıda geçersiz kabul edilen öğrenci yanıtları örneklendirilmiştir.

“Sabır bir şeye dayanmak gibidir. Çünkü bazı şeylere sabır edersin.” (Ö1-8)

“Sabır insanlara özgü bir şeydir (gibidir). Çünkü sanır olmadan insanlar her şeyi yapabilirler. Sabır sayesinde insanlar da biraz daha sakin olabiliyorlar.” (Ö4-8)

“Sabır dünyadaki en güzel şey gibidir. Çünkü her şeye sabır etmek gerekir.” (Ö8-8)

“Sabır okyanus gibidir. Çünkü içinde bin bir çeşit canlı türü yaşar.” (Ö177-6)

“Sabır selâmet gibidir. Çünkü sabırlı olursan selâmetli olursun.” (Ö415-7)

Geçerli kabul edilen 315 metaforun analiz edilmesi sonucunda çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin sabır değerine ilişkin 174 farklı metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Üretilen metaforlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 42’de sunulmaktadır.

Tablo 42. Sabır Değerine İlişkin Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Taş	24	%7,61	89	Fırtına öncesi sessizlik	1	%0,31
2	Anne	18	%5,71	90	Fare bekleyen kedi	1	%0,31
3	Ağaç	14	%4,44	91	Gece	1	%0,31
4	Öğretmen	9	%2,85	92	Göl	1	%0,31
5	Zaman	8	%2,53	93	Güç kaynağı	1	%0,31
6	Beklemek	7	%2,22	94	Gül	1	%0,31
7	Balık tutmak	5	%1,58	95	Gün	1	%0,31
8	Meyve	5	%1,58	96	Hacıyatmaz	1	%0,31
9	Meyve ağacı	5	%1,58	97	Hapishane	1	%0,31
10	Saat	5	%1,58	98	Hastalık	1	%0,31
11	Baba	4	%1,26	99	Hayvan	1	%0,31

12	Bambu ağacı	4	%1,26	100	Hazine aramak	1	%0,31
13	Bardaktaki su	4	%1,26	101	Her şeyin anahtarı	1	%0,31
14	Güneş	4	%1,26	102	Huzur	1	%0,31
15	Kum saati	4	%1,26	103	İnanç	1	%0,31
16	Tohum	4	%1,26	104	İnsan vücudu	1	%0,31
17	Anne-Baba	3	%0,95	105	İyi yapılmış bir iş	1	%0,31
18	Balon	3	%0,95	106	Kalemtraş	1	%0,31
19	Cennet	3	%0,95	107	Kalp	1	%0,31
20	Çiçek	3	%0,95	108	Kantin sırasını beklemek	1	%0,31
21	Elmas	3	%0,95	109	Kaplumbağa	1	%0,31
22	Kaya	3	%0,95	110	Kararlılık	1	%0,31
23	Oruç	3	%0,95	111	Karıncalar	1	%0,31
24	Su	3	%0,95	112	Kayısı ağacı	1	%0,31
25	Anne kalbi	2	%0,63	113	Kedi	1	%0,31
26	Asker oğlunun yolunu bekleyen anne	2	%0,63	114	Kırmızı ışık	1	%0,31
27	Çöp kutusu	2	%0,63	115	Kızgın bir demir	1	%0,31
28	Diken	2	%0,63	116	Kitap	1	%0,31
29	Hz. Eyüp	2	%0,63	117	Kitap okumak	1	%0,31
30	Fidan	2	%0,63	118	Koşu yarışı	1	%0,31
31	Hayat	2	%0,63	119	Kovaya akan su	1	%0,31
32	İlaç	2	%0,63	120	Kumar	1	%0,31
33	İmtihan	2	%0,63	121	Kumbara	1	%0,31
34	Mum	2	%0,63	122	LGS	1	%0,31
35	Oyuncak	2	%0,63	123	Meyve toplamak	1	%0,31
36	Ödül	2	%0,63	124	Meyvenin olgunlaşmasını beklemek	1	%0,31
37	Peygamberler	2	%0,63	125	Ocakta kaynayan süt	1	%0,31
38	Sınav sonuçlarını beklemek	2	%0,63	126	Ok	1	%0,31
39	Yaprak	1	%0,31	127	Oksijen	1	%0,31
40	Abi	1	%0,31	128	Okula gitmek	1	%0,31
41	Acı biber	1	%0,31	129	Okyanus	1	%0,31
42	Acı çekmek	1	%0,31	130	Ot	1	%0,31
43	Aktif bir yanardağ	1	%0,31	131	Otobüs	1	%0,31
44	Altın	1	%0,31	132	Otobüs beklemek	1	%0,31
45	Annenin bir çocuğu büyütmesi	1	%0,31	133	Oyun	1	%0,31
46	Arı	1	%0,31	134	Öfke kontrolü	1	%0,31
47	Arkadaş	1	%0,31	135	Öğrenci	1	%0,31
48	Azim	1	%0,31	136	Ömür	1	%0,31
49	Barutu sıkışmış silah	1	%0,31	137	Patlamaya hazır bir bomba	1	%0,31

50	Başarmak	1	%0,31	138	Pil	1	%0,31
51	Bebek	1	%0,31	139	PupG (Oyun)	1	%0,31
52	Beklentilerimiz	1	%0,31	140	Rızık	1	%0,31
53	Bilal-i Habeşi	1	%0,31	141	Rüya	1	%0,31
54	Bilgi	1	%0,31	142	Rüzgâr	1	%0,31
55	Bilim insanı	1	%0,31	143	Saatli bomba	1	%0,31
56	Bir ağacın büyümesi	1	%0,31	144	Sakinleştirici ilaç	1	%0,31
57	Bir çiçeğin büyümesi	1	%0,31	145	Savaş	1	%0,31
58	Bir çocuğun anne karnındaki gelişimi	1	%0,31	146	Sayılar	1	%0,31
59	Bir dilim pasta	1	%0,31	147	Sevgi	1	%0,31
60	Bir fidanın büyüüp de meyve vermemesi	1	%0,31	148	Sevmek	1	%0,31
61	Bir kelebeğin larvadan çıkması	1	%0,31	149	Sıra	1	%0,31
62	Bir kitabı bitirmek	1	%0,31	150	Sırada beklemek	1	%0,31
63	Bir satın çıkardığı ses	1	%0,31	151	Silgi	1	%0,31
64	Bitki yetiştirmek	1	%0,31	152	Sinirlenmek	1	%0,31
65	Bomba	1	%0,31	153	Sonsuz bir güç	1	%0,31
66	Boş bardak	1	%0,31	154	Stres topu	1	%0,31
67	Boşa bekleyiş	1	%0,31	155	Su dolu kap	1	%0,31
68	Buğulanmış bir cam	1	%0,31	156	Sürahide taşan su	1	%0,31
69	Büyümek	1	%0,31	157	Şarj	1	%0,31
70	Çam ağacı	1	%0,31	158	Şehit annesi	1	%0,31
71	Çay demlemek	1	%0,31	159	Tarla	1	%0,31
72	Çocuk bakmak	1	%0,31	160	Teneffüs	1	%0,31
73	Çocuk	1	%0,31	161	Tesbih	1	%0,31
74	Dağ	1	%0,31	162	Tükenmez kalem	1	%0,31
75	Damla	1	%0,31	163	Uçurtma uçurmak	1	%0,31
76	Dayanıklılık	1	%0,31	164	Yanardağ	1	%0,31
77	Dayanma seviyesi	1	%0,31	165	Yarışma	1	%0,31
78	Dayanmak	1	%0,31	166	Yavaş yavaş akan su	1	%0,31
79	Demir	1	%0,31	167	Yemek	1	%0,31
80	Ders	1	%0,31	168	Yeniden açan bir çiçek	1	%0,31
81	Dizi izlemek	1	%0,31	169	Yokuş çıkmak	1	%0,31
82	Doğum gününü beklemek	1	%0,31	170	Yol	1	%0,31
83	Durgun su	1	%0,31	171	Zafer	1	%0,31
84	Duvar	1	%0,31	172	Zaman kaybı	1	%0,31
85	Ekşi şekerler	1	%0,31	173	Zenginlik	1	%0,31
86	Erdemlilik	1	%0,31	174	Zırh	1	%0,31
87	Fay hattı	1	%0,31				

88	Fenerbahçe	1	%0,31
Toplam			315

Tablo 42 incelendiğinde sabır değeri hakkında ortaokul öğrencilerinin üretmiş olduğu 315 geçerli metafordan en sık tekrarlanan metaforun 24 frekans değerine sahip “taş” metaforu olduğu görülmektedir. 18 kez tekrarlanan “anne” ikinci en sık tekrarlanan metafordur. “Ağaç (f=13), öğretmen (f=9), zaman (f=8), beklemek (f=7)” metaforlarının tabloda yer alan diğer metaforlara göre daha sık tekrarlandığı görülmektedir.

Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Metaforların kategorileştirilme aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada “sabır” değerine ilişkin metaforlar “Beklemek ve Zaman”, “Kararlı Olma”, “Sınırlı Olma”, “Sabır Kavramına İlişkin Semboller”, “Zorluklarla Mücadele”, “Duyguları Kontrol Etme” ve “Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar” olmak üzere toplam 7 kategoride incelenmiştir. Tablo 43’te sabır değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 43. Sabır Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Sabır Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Beklemek ve Zaman	107	%33,96
Kararlı Olma	68	%21,58
Sınırlı Olma	47	%14,92
Sabır Kavramına İlişkin Semboller	37	%11,74
Zorluklarla Mücadele	30	%9,52
Duyguları Kontrol Etme	18	%5,71
Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar	8	%2,53
Toplam	315	%100

Tablo 43 incelendiğinde sabır değerine yönelik ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 315 geçerli metafordan 107’sinin “Beklemek ve Zaman” kategorisi kapsamında değerlendirildiği ve bu kategorinin en fazla frekans değerine sahip kategori olduğu görülmektedir. “Kararlılık Sağlama” kategorisi 68 metaforla ikinci sırada yer almaktadır.

Beklemek ve Zaman

Sabır değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 315 geçerli metafordan 107’sinin sabrı beklemek, doğru zamanı beklemek ve zaman kavramının

çeşitli yönleri ile açıkladığı tespit edilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %33,96'sına denk gelmektedir. Beklemek ve Zaman kategorisi kapsamında değerlendirilen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 44'te sunulmuştur.

Tablo 44. Beklemek ve Zaman Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Beklemek ve Zaman	Ağaç	10	Zaman	8	Beklemek	7	Balık tutmak	5
	Meyve	5	Bambu ağacı	4	Kum saati	4	Saat	4
	Meyve ağacı	3	Taş	3	Tohum	3	Anne	2
	Asker oğlunun yolunu bekleyen anne	2	Çiçek	2	Elmas	2	Sınav sonuçlarını beklemek	2
	Acı çekmek	1	Altın	1	Beklentilerimiz	1	Bir ağacın büyümesi	1
	Bir çiçeğin büyümesi	1	Bir çocuğun anne karnındaki gelişimi	1	Bir dilim pasta	1	Bir kelebeğin larvadan çıkması	1
	Bitki yetiştirmek	1	Buğulanmış bir cam	1	Çay demlemek	1	Ders çalışmak	1
	Dizi izlemek	1	Doğum gününü beklemek	1	Fare bekleyen kedi	1	Fidan	1
	Gece	1	Gün	1	Hapishane	1	Hayat	1
	İlaç	1	İnsan vücudu	1	Kantin sırasını beklemek	1	Kedi	1
	Kırmızı ışık	1	Kitap	1	Kitap okumak	1	Koşu yarışı	1
	Meyve toplamak	1	Meyvenin olgunlaşmasını beklemek	1	Mum	1	Oruç	1
	Ot	1	Otobüs	1	Otobüs beklemek	1	Oyun	1
	PupG(Oyun)	1	Rızık	1	Rüya	1	Sıra	1
	Uçurtma uçurmak	1						
	Toplam							107

Tablo 44 incelendiğinde Beklemek ve Zaman kategorisi kapsamında 107 öğrenci tarafından toplam 57 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-10 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “ağaç” (f=10) metaforu olmuştur. “Zaman (f=8), beklemek (f=7), balık tutmak (f=5), meyve (f=5)” metaforları diğerlerine göre daha sık tekrarlanan metaforlar arasında yer almaktadır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sabır bambu ağacı gibidir. Çünkü bambu ağacı uzun yıllar toprağın altından çıkamaz ama çıktığında birden çok hızlı büyür çıkmasını beklemek sabır işidir.” (Ö417-7)

“Sabır çay demlemek gibidir. Çünkü çayın demlenmesini beklemezsen de çok beklersen de tadı güzel olmaz sabretmek de doğru zamanı beklemektir.” (Ö160-6)

“Sabır ders çalışmak gibidir. Çünkü ders çalıştığında hemen sonuç alamayız ama çalışmaya devam etmek gerekir sabır da bunun gibidir beklemek lazım.” (Ö12-8)

“Sabır dizi izlemek gibidir. Çünkü yeni bölüm için bir hafta beklemen gerekir bir haftanın sonunda yine beklersin yani hep beklemek sabretmek anlamına gelir.” (Ö305-6)

“Sabır balık tutmak gibidir. Çünkü balıkçılar da oltanın başında oturur balığın gelmesini beklerler.” (Ö150-6)

“Sabır kırmızı ışık gibidir. Çünkü eğer kırmızı ışıkta beklemeyip geçersen kaza yaparsın ve eğer hiçbir şeye sabretmezsen sonunda kaybeden sen olursun.” (Ö271-7)

“Sabır otobüs beklemek gibidir. Çünkü sen ne kadar erken gitsen de otobüs tam saatinde gelir sabırlı olunca her şey tam vaktinde olur.” (Ö20-8)

“Sabır sınav sonuçlarını beklemek gibidir. Çünkü ne kadar merak etsek de öğretmenin okumasını bekleriz elimizden bir şey gelmez.” (Ö303-6)

“Sabır tohum gibidir. Çünkü tohum açıp çiçek olsun istiyorsan emek verip ona bakman gerekir iyi şeyler olsun istiyorsan çalışıp beklemen gerekir.” (Ö99-7)

“Sabır uçurtma uçurmak gibidir. Çünkü uçurtmayı uçurmak için büyük bir çaba göstermek gerekir ama bu yetmez rüzgârın da çıkmasını beklemek gerekir yani ne kadar çabalasak da bazen zamanını beklemek gerekir.” (Ö277-7)

Kararlı Olma

Sabır değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 315 geçerli metafordan 68’i Kararlı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %21,58’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sabırlı olmanın sonucunda bireyin istediklerinin ve hedeflediklerinin gerçekleştiği; sabrın her ne olursa olsun pes etmemek, vazgeçmemek, hedeflere ulaşmada kararlı olmak olduğunun belirtildiği görülmüştür. Kararlı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 45’te sunulmuştur.

Tablo 45. Kararlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Kararlı Olma	Ağaç	4	Cennet	3	Güneş	3	İmtihan	2
	Meyve ağacı	2	Oruç	2	Ödül	2	Acı biber	1
	Anne	1	Arı	1	Azim	1	Başarmak	1
	Bilgi	1	Bilim insanı	1	Bir kitabı bitirmek	1	Çiçek	1
	Çocuk bakmak	1	Çocuk	1	Damla	1	Dayanmak	1
	Ders	1	Ders çalışmak	1	Diken	1	Elmas	1
	Ekşi şekerler	1	Erdemlilik	1	Fenebahçe	1	Fidan	1
	Hastalık	1	Hayvan	1	Hazine aramak	1	Her şeyin anahtarı	1
	İlaç	1	İnanç	1	İyi yapılan bir iş	1	Kalemtraş	1
	Kalp	1	Kaplumbağa	1	Kararlılık	1	Karıncalar	1
	Kaya	1	Kayısı ağacı	1	Kumbara	1	LGS	1
	Okula gitmek	1	Öğrenci	1	Peygamberler	1	Saat	1
	Sayılar	1	Silgi	1	Tarla	1	Taş	1
	Tohum	1	Yarışma	1	Yavaş yavaş akan su	1	Yeniden açan bir çiçek	1
	Zafer							
Toplam								68

Tablo 45 incelendiğinde Kararlı Olma kategorisi kapsamında 68 öğrenci tarafından toplam 57 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-4 arasında değişmektedir. Kararlı Olma kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “ağaç” (f=4) metaforu olmuştur. “Cennet” ve “güneş” metaforları üçer kez tekrarlanırken “imtihan, meyve ağacı, oruç ve ödül” metaforları iki kez tekrarlanmıştır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sabır arı gibidir. Çünkü sabırlı olursan çalışır çalışır en sonunda elde edersin arılar da böyledir her çiçeği gezip minnacık polenlerden bal yaparlar.” (Ö179-6)

“Sabır bilim insanı gibidir. Çünkü birçok deney yapmış ve bıkmamıştır ve en sonunda istediğine ulaşabilir sabırlı olduğunda sonunda istediğini alırsın.” (Ö97-7)

“Sabır bir kitabı bitirmek gibidir. Çünkü kitabı bitirmeyi çok ister ve sabırlı ve azimli çalışırsan bitirirsin bu her konuda böyledir.” (Ö142-7)

“Sabır bir çiçek gibidir. Çünkü açmasını haftalarca beklersin ve beklediğine değer sonunda o çiçek açar. Biz sabırlı olursak sonunda istediğimiz olur.” (Ö445-8)

“Sabır bir çocuk gibidir. Çünkü emek verdikçe büyür sabır ettiğimizde sonunda istediğimiz ne varsa ona ulaşırız.” (Ö463-8)

“Sabır kömür gibidir. Çünkü kömür senelerce toprağın altında kalırsa elmas olur. Sabır da böyledir insan sabrederse güzel şeyler olur.” (Ö474-8)

“Sabır karıncalar gibidir. Çünkü karıncalar yaz boyu bıkıp usanmadan yuvalarına küçük küçük yiyecekler taşır ve kışın açlıktan kurtulur yani sabırlarının ödülünü alırlar.” (Ö397-7)

“Sabır kayısı ağacı gibidir. Çünkü ne kadar dökersen dök sabredip tekrar yetişip meyve verir sabretmek pes etmeden tekrar tekrar denemektir.” (Ö62-8)

“Sabır oruç gibidir. Çünkü iftara kadar sabredersen sonunda sevap kazanırsın, sabrettiğinde hep iyi şeyler olur.” (Ö471-8)

“Sabır Fenerbahçe gibidir. Çünkü gol yer yer yine de devam eder. Sabır yenilsek de pes etmemektir.” (Ö467-8)

Sınırlı Olma

Sabır değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 315 geçerli metafordan 47’si Sınırlı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %14,92’sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sabrın sınırsız olmadığı, kişi ne kadar sabırlı olursa olsun bir gün sabrının bitebileceğinin belirtildiği görülmüştür. Sınırlı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 46’da sunulmuştur.

Tablo 46. Sınırlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Sınırlı Olma	Taş	6	Bardaktaki su	4	Balon	3	Su	3
	Çöp kovası	2	Aktif bir yanardağ	1	Baba	1	Barutu sıkışmış silah	1
	Bomba	1	Boş bardak	1	Dayanma seviyesi	1	Fay hattı	1
	Fırtına öncesi	1	Gül	1	Güneş	1	Kovaya akan su	1

sessizlik							
Mum	1	Ocakta kaynayan süt	1	Ok	1	Okyanus	1
Ömür	1	Patlamaya hazır bir bomba	1	Pil	1	Rüzgâr	1
Saatli bomba	1	Su dolu kap	1	Sürahide taşan su	1	Şarj	1
Teneffüs	1	Tesbih	1	Tükenmez kalem	1	Yanardağ	1
Yemek	1	Yol	1				
Toplam							47

Tablo 46 incelendiğinde Sınırlı Olma kategorisi kapsamında 47 öğrenci tarafından toplam 34 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-6 arasında değişmektedir. Sınırlı Olma kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “taş” (f=6) metaforu olmuştur. “Bardaktaki su (f=4), balon (f=3), su (f=3) ve çöp kovası (f=2)” birden fazla tekrarlanan diğer metaforlardır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sabır bomba gibidir. Çünkü bomba her an patlayabilir ve çok sabırlı dediğimiz bir insan bile bir gün sabrı bitip patlayabilir.” (Ö237-7)

“Sabır barutu sıkışmış silah gibidir. Çünkü birden patlayabilir ve sabrımız da birden taşabilir.” (Ö427-7)

“Sabır balon gibidir. Çünkü balonu fazla şişirince aynı sabır gibi patlar.” (Ö276-7)

“Sabır çöp kovası gibidir. Çünkü insanlar kötü bulduğu her şeyi çöp kutusuna atar ve çöp kutusu en sonunda taşar sabır da bir gün o çöp kutusu gibi dolup taşabilir.” (Ö65-8)

“Sabır fay hattı gibidir. Çünkü fay hattı kırılırsa taş üstünde taş bırakmaz biz de sabrımız taşıdığında.” (Ö202-8)

“Sabır okyanus gibidir. Çünkü okyanus sonsuz ve çok büyüktür ama yine de bir sonu vardır sabrımız da ne kadar çok olsa da bir yerde biter.” (Ö184-6)

“Sabır bardaktaki su gibidir. Çünkü bardak da bir yere kadar suyu içinde tutabilir en sonunda su hala dolarsa taşar sabır da öyledir bir sınırı vardır.” (Ö94-7)

Sabır taş gibidir. Çünkü taş bir süreden sonra parçalanır ve kalmaz sabır da bir süreden sonra kalmaz.” (Ö50-8)

“Sabır yanardağ gibidir. Çünkü sabrın taşarsa tıpkı bir yanardağ gibi patlarsın.” (Ö175 E6)

“Sabır yol gibidir. Çünkü yol da bir yere kadardır sabır da.” (Ö137-7)

Sabır Kavramına İlişkin Semboller

Sabır değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 315 geçerli metafordan 37’si Sabır Kavramına İlişkin Semboller kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %11,74’üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sabır kavramının sembolleştirildiği tespit edilmiştir. Sabır Kavramına İlişkin Semboller başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 47’de sunulmuştur.

Tablo 47. Sabır Kavramına İlişkin Semboller Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Sabır Kavramına İlişkin Semboller	Anne	15	Öğretmen	9	Anne kalbi	2	Anne-baba	2
	Baba	2	Hz. Eyüp	2	Abi	1	Annenin bir çocuğu büyütmesi	1
	Bilal-I Habeşi	1	Peygamberler	1	Şehit annesi	1		
	Toplam							37

Tablo 47 incelendiğinde Sabır Kavramına İlişkin Semboller kategorisi kapsamında 37 öğrenci tarafından toplam 11 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-15 arasında değişmektedir. Sabır Kavramına İlişkin Semboller kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “anne” (f=15) metaforu olmuştur. “Öğretmen” (f=9) metaforu sık tekrarlanan ikinci metafordur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sabır anne gibidir. Çünkü annem benim için sıkıntı yaşayarak hayatını geçiriyor belki ve sabırla güzel günleri bekliyor.” (Ö478-5)

“Sabır öğretmen gibidir. Çünkü öğretmenler çok sabreder öğrencilerine kolay kolay kızmazlar anlamadığımız konuları bıkmadan yeniden anlatırlar.” (Ö75-8)

“Sabır anne kalbi gibidir. Çünkü Allah annelere peygamber sabrı vermiş ve diğerleri gibi birinci yapıta hemen kızmazlar.” (Ö293-6)

“Sabır anne-baba gibidir. Çünkü biz ne zaman yanlış bir şey yapsak sabrederler.” (Ö192-5)

“Sabır baba gibidir. Çünkü babamız her kötü yaptığımız şeye sabreder.” (Ö329-5)

“Sabır Hz. Eyüp gibidir. Çünkü o sabırla birinci olmuştur.” (Ö26-8)

“Sabır annenin bir çocuğu büyütmesi gibidir. Çünkü annenin çocuğu büyütmesi çok zordur ve onlar her şekilde sabırla ilgilenmektedir.” (Ö208-8)

“Sabır Bilal-i Habeşi gibidir. Çünkü üstüne taş koydukları halde Allah (cc) yolundan vazgeçmemiş sabretmiştir.” (Ö372-6)

“Sabır peygamberler gibidir. Çünkü peygamberlerimiz çok sabırlı birileridir.” (Ö274-7)

“Sabır şehit annesi gibidir. Çünkü ona sabretmek biraz güçtür ama yine de isyan etmez.” (Ö210-8)

Zorluklarla Mücadele

Sabır değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 315 geçerli metafordan 30'u Zorluklarla Mücadele kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %9,52'sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sabrın karşılaşılan zorlukları aşmada bireylere yardımcı olduğunun, zorluklar karşısında dayanma gücü verdiğinin belirtildiği görülmüştür. Zorluklarla Mücadele başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 48'de sunulmuştur.

Tablo 48. Zorluklarla Mücadele Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Zorluklarla	Taş	13	Kaya	2	Anne-baba	1	Bebek	1

Mücadele	Büyümek	1	Çam ağacı	1	Dağ	1	Dayanıklılık	1
	Demir	1	Güç kaynağı	1	Hacıyatmaz	1	Hayat	1
	Oksijen	1	Sonsuz bir güç	1	Yokuş çıkmak	1	Zırh	1
	Toplam							30

Tablo 48 incelendiğinde Zorluklarla Mücadele kategorisi kapsamında 30 öğrenci tarafından toplam 17 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-13 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “taş” (f=13) metaforu olmuştur. “Kaya” (f=2) metaforu kategoride birden fazla tekrarlanan diğer metafordur. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sabır taş gibidir. Çünkü taşa ne kadar ayağımızla vursak parçalanmaz sabır da aynı onun gibi.” (Ö218-8)

“Sabır kaya gibidir. Çünkü ne olursa olsun kırılmaz sağlam ve dayanıklıdır.” (Ö33-8)

“Sabır anne-baba gibidir. Çünkü anneler nasıl çocuklarına her şeye rağmen dayanabiliyorsa babalar da sabahtan akşama kadar sabırla çalışıp çocukları için çalışıp geleceklerini hazırlarlar. Yani sabır zorluklara dayanıp üstesinden gelmektir.” (Ö57-8)

“Sabır çam ağacı gibidir. Çünkü çam ağacı soğuğa, yağmura kara dayanıklıdır ve tüm zorluklara dayandığımızda çam ağacı gibi oluruz.” (Ö347-5)

“Sabır duvar gibidir. Çünkü duvar her şeye dayanır sabırlı insan gibi o da her şeye dayanır.” (Ö74-8)

“Sabır hacıyatmaz gibidir. Çünkü seni ne kadar yere yatırmaya çalışsalar da sabırlı olursan tekrar ayağa kalkarsın.” (Ö62-7)

“Sabır sonsuz bir güç gibidir. Çünkü sabır insana sonsuz bir güç verir ve sabırlı insan her şeyin üstesinden gelir.” (Ö401-7)

“Sabır yokuş çıkmak gibidir. Çünkü her yokuşun bir inişi vardır ve sabrettiğimizde o inişe geliriz. Zorluklar sonunda biter.” (Ö460-8)

“Sabır dağ gibidir. Çünkü sabırlı olan insan ne olursa olsun bir dağ gibi hiç yıkılmaz o çok güçlüdür.” (Ö117-7)

“Sabır zırh gibidir. Çünkü o zırhı giydiğimizde her türlü kötülükten korunuruz kendimizi daha rahat ve güvende hissedimiz.” (Ö457-8)

Duyguları Kontrol Etme

Sabır değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 315 geçerli metafordan 18’i Duyguları Kontrol Etme kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %5,71’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sabrın duyguları kontrol ettiğinin, sinirlenmenin önüne geçtiğinin, sakin kalmayı sağladığının, kişiye huzur ve rahatlık verdiğinin belirtildiği görülmüştür. Duyguları Kontrol Etme başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 49’da sunulmuştur.

Tablo 49. Duyguları Kontrol Etme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Duyguları Kontrol Etme	Arkadaş	1	Baba	1	Bir satın çıkardığı ses	1	Durgun su	1
	Göl	1	Huzur	1	Kalp	1	Oyuncak	1
	Öfke kontrolü	1	Sakinleştirici ilaç	1	Savaş	1	Sevgi	1
	Sevmek	1	Sırada beklemek	1	Sinirlenmek	1	Stres topu	1
	Taş	1	Yaprak	1				
	Toplam							18

Tablo 49 incelendiğinde Duyguları Kontrol Etme kategorisi kapsamında 18 öğrenci tarafından toplam 18 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tamamının frekans değeri 1’dir. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sabır göl gibidir. Çünkü gölün suyu sakin ve durgundur deniz gibi dalgalı değildir sabırlı olmak da göl gibi sakin ve durgun olmaktır.” (Ö398-7)

“Sabır sakinleştirici ilaç gibidir. Çünkü sabırlı olduğumuzda sinirimizi yeneriz ve daha doğru hareket ederiz.” (Ö431-7)

“Sabır stres topu gibidir. Çünkü biz onu sıkırız yere atarız ama bize tepki vermez yani sabrettiğinde zarar görsen de bir şey demezsin.” (Ö344-5)

“Sabır savaş gibidir. Çünkü sinirini yenmek için kendinle savaşırsın.” (Ö425-7)

“Sabır bir saatin çıkardığı ses gibidir. Çünkü o sesler sizi ne kadar rahatsız etse bile ona katlanırsınız. Bazen bazı şeyler bizi çok rahatsız etse de ona katlanıp sabrederiz.” (Ö223-8)

“Sabır taş gibidir. Çünkü bir taş başka bir temas uygulanmadığı sürece kıpırdamaz.” (Ö309-6)

“Sabır yaprak gibidir. Çünkü hafiftir ve insanı hafifletip rahatlatır.” (Ö292-6)

“Sabır oyuncak gibidir. Çünkü insanlar oyuncak yere atsalar canını acıtsalar bile yırtılmamak kırılmamak için sabreder biz de bazen bu oyuncak gibi sakin davranabiliriz.” (Ö244-7)

“Sabır durgun su gibidir. Çünkü ne kadar sabır gösterirsen o su sakin kalır yani sabır sakin kalmaktır.” (Ö252-7)

Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar

Sabır değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 315 geçerli metafordan 8'i Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %2,53'üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sabırlı olmanın her zaman olumlu sonuçlar doğurmadığının, zaman kaybı olarak görüldüğünün belirtildiği tespit edilmiştir. Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 50'de sunulmuştur.

Tablo 50. Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar	Bir fidanın büyüüp de meyve vermemesi	1	Boşa bekleyiş	1	Diken	1	Kızgın bir demir	1
	Kumar	1	Yaprak	1	Zaman kaybı	1	Zenginlik	1
	Toplam							8

Tablo 50 incelendiğinde Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar kategorisi kapsamında 8 öğrenci tarafından toplam 8 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tamamının frekans değeri 1’dir. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sabır bir fidanın büyüyip de meyve vermemesi gibidir. Çünkü bir şeye çok uğraşıyorsun ancak o olmuyor.” (Ö133-7)

“Sabır boşa bekleyiş gibidir. Çünkü sabrettiğim hiçbir şey gerçekleşmedi.” (Ö205-8)

“Sabır diken gibidir. Çünkü beklemesi çok zordur ve sonunda kötü şeyler de olabilir.” (Ö143-7)

“Sabır kızgın bir demir gibidir. Çünkü sabretmek insanın canını acıtabilir.” (Ö413-7)

“Sabır kumar gibidir. Çünkü yanlış bir hareket yaparsan her şeyini kaybedebilirsin çok sabırlı olursan da kaybedersin.” (Ö63-8)

“Sabır yaprak gibidir. Çünkü yaprak kuruyup gider biz de sabrede sabrede kuruyup gideriz.” (Ö333-5)

“Sabır zaman kaybı gibidir. Çünkü belli bir süre sonra boşa beklediğini anlarsın çünkü istediğin şey sabretsen bile olmaz.” (Ö429-7)

“Sabır zenginlik gibidir. Çünkü zenginlik ve sabır bizde yoktur.” (Ö489-5)

4.6. Saygı Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden saygı değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 212’si geçersiz kabul edilmiş ve saygı değerine ilişkin 288 geçerli metafor tespit edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri metafor yerine saygı kavramına ilişkin çeşitli tanımlamaların ve açıklamaların yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, üretilen metafora gerekçe sunulmaması, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasıdır. Aşağıda geçersiz kabul edilen öğrenci yanıtları örneklendirilmiştir.

“Saygı bazı küçüklerin büyüklere saygısı gibidir. Çünkü insanlar büyüklerine ve küçüklerine saygılı olmalıdır.” (Ö4-8)

“Saygı büyüklerimize, küçüklerimize, doğaya ve hayvanlara saygı gibidir. Çünkü saygılı olmamız gereklidir yani bunun bir nedeni yoktur.” (Ö93-7)

“Saygı insan gibidir. Çünkü bazı insanlar birbirine saygılıdır.” (Ö315-6)

“Saygı anne baba saygısı gibidir. Çünkü herkese öyle olmamız gerekir.” (Ö14-8)

“Saygı çok güzel bir şeydir dürüstlük gibidir. Çünkü her şeyden önce saygı gelir.” (Ö10-8)

Geçerli kabul edilen 288 metaforun analiz edilmesi sonucunda çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin saygı değerine ilişkin 157 farklı metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Üretilen metaforlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 51’de sunulmaktadır.

Tablo 51. Saygı Değerine İlişkin Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Sevgi	36	%12,5	80	Gökkuşağı	1	%0,35
2	Büyüklerimiz	17	%5,9	81	Gözlük	1	%0,35
3	Çocuk	8	%2,78	82	Gül	1	%0,35
4	Anne-Baba	7	%2,43	83	Güven	1	%0,35
5	Dürüstlük	7	%2,43	84	Halat	1	%0,35
6	Öğretmen	6	%2,08	85	Hediye	1	%0,35
7	Para	6	%2,08	86	Her insanı eşit gören göz	1	%0,35
8	Anahtar	5	%1,74	87	Hizmet	1	%0,35
9	Değer	5	%1,74	88	Huy	1	%0,35
10	Aile	4	%1,39	89	Huzur	1	%0,35
11	Çiçek	4	%1,39	90	İğne deliği	1	%0,35
12	Terbiye	4	%1,39	91	İnanmak	1	%0,35
13	Altın	3	%1,04	92	İş	1	%0,35
14	Ayna	3	%1,04	93	İyi bir çocuk	1	%0,35
15	Baba	3	%1,04	94	İyi insan	1	%0,35
16	Bayrak	3	%1,04	95	Kahve makinesi	1	%0,35
17	Cennet	3	%1,04	96	Kalem ve silgi	1	%0,35
18	İyilik	3	%1,04	97	Karşılıklı güven	1	%0,35
19	Olgunluk	3	%1,04	98	Kaybettiğin bir eşya	1	%0,35
20	Su	3	%1,04	99	Kelebek	1	%0,35
21	Anne	2	%0,69	100	Kırmızı kar	1	%0,35
22	Ders çalışmak	2	%0,69	101	Kibarlık	1	%0,35

23	Dil	2	%0,69	102	Koleksiyon	1	%0,35
24	Doğa	2	%0,69	103	Korkmak	1	%0,35
25	Güneş	2	%0,69	104	Koyu bir perde	1	%0,35
26	Güzel davranış	2	%0,69	105	Köpek	1	%0,35
27	Işık	2	%0,69	106	Köprü	1	%0,35
28	İnsanlık	2	%0,69	107	Kural	1	%0,35
29	Kan	2	%0,69	108	Küçük bir çocuğun kalbi	1	%0,35
30	Kapı	2	%0,69	109	Kültür	1	%0,35
31	Krallık	2	%0,69	110	Lamba	1	%0,35
32	Kuş	2	%0,69	111	Mecburiyet	1	%0,35
33	Öğrenci	2	%0,69	112	Melek	1	%0,35
34	Temel	2	%0,69	113	Merdiven	1	%0,35
35	Tohum	2	%0,69	114	Merhamet	1	%0,35
36	Yardımlaşma	2	%0,69	115	Mısır	1	%0,35
37	Yıldız	2	%0,69	116	Misafir	1	%0,35
38	Zorunluluk	2	%0,69	117	Namaz	1	%0,35
39	Abi	1	%0,35	118	Nefes	1	%0,35
40	Adım	1	%0,35	119	Nezaket	1	%0,35
41	Ahlak	1	%0,35	120	Orman	1	%0,35
42	Aileden gelen genler	1	%0,35	121	Otobüs	1	%0,35
43	Alışveriş	1	%0,35	122	Ödev	1	%0,35
44	Ani bir tepkime	1	%0,35	123	Ödül	1	%0,35
45	Arı	1	%0,35	124	Ödünç verilen eşya	1	%0,35
46	Aslan	1	%0,35	125	Öğretmen ve öğrenci ilişkisi	1	%0,35
47	Aşk	1	%0,35	126	Papatya	1	%0,35
48	Atatürk	1	%0,35	127	Peygamberimiz	1	%0,35
49	Ay	1	%0,35	128	Pınar	1	%0,35
50	Bağ	1	%0,35	129	Resim yapmak	1	%0,35
51	Bahçe	1	%0,35	130	Sabır	1	%0,35
52	Baston	1	%0,35	131	Sevginin ikiz kardeşi	1	%0,35
53	Bayramlar	1	%0,35	132	Sınav	1	%0,35
54	Bayramlaşma	1	%0,35	133	Sır	1	%0,35
55	Beraberlik	1	%0,35	134	Sıra	1	%0,35
56	Besmele	1	%0,35	135	Simetrik cisim	1	%0,35
57	Borç	1	%0,35	136	Sohbet etmek	1	%0,35
58	Çalışmak	1	%0,35	137	Sonsuzluk	1	%0,35
59	Çeşme	1	%0,35	138	Sorumluluk	1	%0,35
60	Çikolata	1	%0,35	139	Süt	1	%0,35
61	Dede	1	%0,35	140	Şair/yazar	1	%0,35

62	Defter	1	%0,35	141	Şefkat	1	%0,35
63	Ders dinlememek	1	%0,35	142	Toprak	1	%0,35
64	Dinozorlar	1	%0,35	143	Torpil	1	%0,35
65	Direk	1	%0,35	144	Trafik	1	%0,35
66	Dolu bir bardak	1	%0,35	145	Trafik ışıkları	1	%0,35
67	Dost	1	%0,35	146	Türk Bayrağı	1	%0,35
68	Duyarlılık	1	%0,35	147	Umut	1	%0,35
69	Efsane	1	%0,35	148	Utanç	1	%0,35
70	Eğitim	1	%0,35	149	Yağmur	1	%0,35
71	Ekmek	1	%0,35	150	Yağmur yağarken güneşin doğmaması	1	%0,35
72	El öpmek	1	%0,35	151	Yapıştırıcı	1	%0,35
73	Elbise	1	%0,35	152	Yaşlı bir adam	1	%0,35
74	Eski bayramlar	1	%0,35	153	Yaşlılarımız	1	%0,35
75	Ev	1	%0,35	154	Yavru köpek	1	%0,35
76	Evlat	1	%0,35	155	Yemek	1	%0,35
77	Fetih	1	%0,35	156	Yüksek sözlü notu	1	%0,35
78	Gemi	1	%0,35	157	Yürümek	1	%0,35
79	Geri dönüşüm	1	%0,35				
Toplam						288	100

Tablo 51 incelendiğinde saygı değeri hakkında ortaokul öğrencilerinin üretmiş olduğu 288 geçerli metafordan en sık tekrarlanan metaforun 36 frekans değerine sahip “sevgi” metaforu olduğu görülmektedir. 17 kez tekrarlanan “büyüklerimiz” ikinci en sık tekrarlanan metafordur. “Çocuk (f=8), anne-baba (f=7), dürüstlük (f=7)” metaforlarının tabloda yer alan diğer metaforlara göre daha sık tekrarlandığı görülmektedir.

Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Metaforların kategorileştirilme aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada saygı değerine ilişkin metaforlar “Değer Katma”, “Doğru Davranışa Yönlendirme”, “Düzen ve Devamlılığı Sağlama”, “Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme”, “Koşula Bağlı Olma”, “Mutlak Zorunluluk”, “Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar”, “Saygı Değerine Yönelik Semboller” olmak üzere toplam 8 kategoride incelenmiştir. Tablo 52’de saygı değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 52. Saygı Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Saygı Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme	73	%25,34
Saygı Değerine Yönelik Semboller	66	%22,91
Koşula Bağlı Olma	37	%12,84
Değer Katma	31	%10,76
Doğru Davranışa Yönlendirme	24	%8,33
Düzen ve Devamlılığa Sağlama	21	%7,29
Mutlak Zorunluluk	21	%7,29
Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar	15	%5,2
Toplam	288	%100

Tablo 52 incelendiğinde saygı değerine yönelik ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 288 geçerli metafordan 73'ünün "Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme" kategorisi kapsamında değerlendirildiği ve bu kategorinin en fazla frekans değerine sahip kategori olduğu görülmektedir. "Saygı Değerine Yönelik Semboller" kategorisi 66 metaforla ikinci sırada yer almaktadır.

Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme

Saygı değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 288 geçerli metafordan 73'ü Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %25,34'üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde saygı kavramını açıklamak için güzel ahlaklı olmak, sevgi, bağlılık, güven, duyarlılık, dürüstlük, hoşgörü, eşitlik, merhamet, nezaket, sabır, sorumluluk, şefkat, terbiye, yardımseverlik gibi değer ve kavramlardan faydalandıkları görülmüştür. Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 53'de sunulmuştur.

Tablo 53. Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme	Sevgi	36	Dürüstlük	7	Terbiye	4	Anahtar	3
	Ahlak	1	Değer	1	Duyarlılık	1	Ev	1
	Gemi	1	Güven	1	Her insanı eşit gören göz	1	İnanmak	1
	İş	1	İyi bir çocuk	1	İyilik	1	Kapı	1

Karşılıklı güven	1	Kibarlık	1	Merhamet	1	Nezaket	1
Sabır	1	Sevginin ikiz kardeşi	1	Sorumluluk	1	Şefkat	1
Trafik	1	Utanç	1	Yardım	1		
Toplam							73

Tablo 53 incelendiğinde Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme kategorisi kapsamında 73 öğrenci tarafından toplam 27 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-36 arasında değişmektedir. Farklı Bir Değerle İlişkilendirilen Saygı kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “sevgi” (f=36) metaforu olmuştur. “Dürüstlük (f=7), terbiye (f=4) ve anahtar (f=3)” birden fazla tekrarlanan diğer metaforlardır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Saygı sevgi gibidir. Çünkü saygının olmadığı yerde sevgi sevginin olmadığı yerde saygı olmaz.” (Ö302-6)

“Saygı dürüstlük gibidir. Çünkü dürüst olduğumuzda da saygılı olduğumuzda da takdir ederiz.” (Ö342-5)

“Saygı anahtar gibidir. Çünkü sevgi ve bağlılığın kapısını açar.” (Ö186-6)

“Saygı ev gibidir. Çünkü bir ev içinde pek çok şeyi barındırır. Saygı da içinde dürüstlük, sevgi, mutluluk gibi pek çok duyguyu barındırır.” (Ö116-7)

“Saygı gemi gibidir. Çünkü saygı gemisine binilmeden sevgi denizi geçilmez.” (Ö41-8)

“Saygı kapı gibidir. Çünkü o kapının arkasında sevgi vardır. Huzur, güven, mutluluk vardır.” (Ö184-6)

“Saygı trafik gibidir. Çünkü trafikte sabırlıyızdır, başkalarının hakkına geçmeyiz, saygı gösteririz.” (Ö249-7)

“Saygı karşılıklı güven gibidir. Çünkü saygı olmazsa herkes kötüleşir, kimse birbirine güvenmez. Saygı ve güven daha iyi insan olmamızı sağlar.” (Ö54-8)

“Saygı kibarlık gibidir. Çünkü saygılı olan kibar da olur kimseye kötü söz söylemez kimseyi kırmaz.” (Ö30-8)

“Saygı sorumluluk gibidir. Çünkü atalarımız büyüklerimize karşı sorumlu olmamızı söylemişlerdir. Saygı da bu görevin sorumluluğunu bilip ona göre davranmaktır.” (Ö168-6)

Saygı Değerine Yönelik Semboller

Saygı değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 288 geçerli metafordan 66'sı Saygı Değerine Yönelik Semboller kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %22,91'ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde saygı dendiğinde öğrencilerin kendi zihinlerinde beliren kişi, olay, durumların belirtildiği görülmüştür. Saygı Değerine Yönelik Semboller başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 54'te sunulmuştur.

Tablo 54. Saygı Değerine Yönelik Semboller Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Saygı Değerine Yönelik Semboller	Büyüklerimiz	17	Çocuk	8	Anne-baba	7	Öğretmen	6
	Aile	3	Baba	3	Bayrak	3	Anne	2
	Aileden gelen genler	1	Atatürk	1	Bayramlar	1	Bayramlaşma	1
	Dede	1	Dost	1	Eğitim	1	El öpmek	1
	Evlat	1	İyi insan	1	Küçük bir çocuğun kalbi	1	Misafir	1
	Öğrenci	1	Peygamberimiz	1	Türk bayrağı	1	Yaşlı bir adam	1
	Yaşlılarımız	1						
	Toplam							66

Tablo 54 incelendiğinde Saygı Değerine Yönelik Semboller kategorisi kapsamında 66 öğrenci tarafından toplam 25 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-17 arasında değişmektedir. Saygı Değerine Yönelik Semboller kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “büyüklerimiz” (f=17) metaforu olmuştur. “Çocuk (f=8), anne-baba (f=7) ve öğretmen (f=6)” sık tekrarlanan diğer metaforlar arasındadır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Saygı büyüklerimiz gibidir. Çünkü onları örnek alarak davranmalıyız. Kimseyi kırmadan, incitmeden saygılı olmalıyız.” (Ö76-7)

“Saygı anne-baba gibidir. Çünkü onlar saygılıdır her zaman bizi dinler ve düşüncelerimize değer verir.” (Ö406-7)

“Saygı bayramlaşma gibidir. Çünkü bayramda çocuklar saygıdan büyüklerin ellerini öperler. Saygı deyince akla bayram gelir.” (Ö372-6)

“Saygı çocuk gibidir. Çünkü çocuklar büyüklerine saygılıdır. Büyüklerinin sözünü dinler ve onlara kötü söz söylemez.” (Ö75-8)

“Saygı öğretmen gibidir. Çünkü öğretmen bize her şeyi öğretendir. Saygı da bize birçok şeyi öğretir.” (Ö157-6)

“Saygı peygamberimiz gibidir. Çünkü iman doludur ve herkese saygı göstermiştir.” (Ö463 E8)

“Saygı Atatürk gibidir. Çünkü hem seversin fakat sınırların da vardır. Hem de minnet duyarsın. Saygı böyle bir şeydir.” (Ö240-7)

“Saygı aileden gelen genler gibidir. Çünkü aileden ne görürsen onu yansıtırsın. Saygı da aileden aldığımız gen gibi kişiler aileden kazanır.” (Ö293-6)

“Saygı iyi insan gibidir. Çünkü yeri gelir büyüğünü sayar yeri gelir küçüğünü sever. Saygılı olduğumuzda büyüklerimizi sayar, küçüklerimizi severiz.” (Ö47-8)

Koşula Bağlı Olma

Saygı değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 288 geçerli metafordan 37’si Koşula Bağlı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %12,84’üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde saygı görmenin koşulları ve saygıdan söz edebilmek için olması gereken unsurların açıklandığı görülmüştür. Öğrenci yanıtlarına göre saygı karşılıklı olan ve hak edilmesi gereken bir değerdir. Koşula Bağlı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 55’te sunulmuştur.

Tablo 55. Koşula Bağlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Koşula Bağlı Olma	Para	5	Cennet	3	Çiçek	2	İyilik	2
	Alışveriş	1	Anahtar	1	Aşk	1	Ayna	1
	Bahçe	1	Çalışmak	1	Doğa	1	Elbise	1
	Geri dönüşüm	1	Halat	1	Hizmet	1	Koleksiyon	1

Ödev	1	Ödül	1	Ödünç verilen eşya	1	Öğrenci	1
Resim yapmak	1	Sır	1	Simetrik cisim	1	Sohbet etmek	1
Tohum	1	Toprak	1	Yardımlaşma	1	Yemek	1
Yüksek sözlü notu	1						
Toplam							37

Tablo 55 incelendiğinde Koşula Bağlı Olma kategorisi kapsamında 37 öğrenci tarafından toplam 29 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-5 arasında değişmektedir. Koşula Bağlı Olma kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “para” (f=5) metaforu olmuştur. “Cennet (f=3), çiçek (f=3) ve iyilik (f=2)” birden fazla tekrarlanan diğer metaforlardır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Saygı alışveriş gibidir. Çünkü bir şey alırsan karşılığında para verirsin. Saygı gösterirsen karşılığında saygı görürsün.” (Ö188-6)

“Saygı aşk gibidir. Çünkü aşk da saygı da karşılıklı olursa uzun sürer yoksa bir yere kadar devam eder sonra biter.” (Ö12-8)

“Saygı ödev gibidir. Çünkü ne kadar emek gösterirsen karşılığında gösterdiğin kadarını alırsın. Ne kadar insanlara saygılı olursan o kadar saygı görürsün.” (Ö37-8)

“Saygı para gibidir. Çünkü kimse size durup dururken para vermez. Saygı da böyledir. Kimse size hak etmeden saygı göstermez.” (Ö477-5)

“Saygı sır gibidir. Çünkü sırrımızı herkese vermeyiz bunun gibi herkese saygılı olunmaz hak edilmesi lazım.” (Ö53-8)

“Saygı yemek gibidir. Çünkü ne doğrarsan aşına o gelir kaşığına diye bir atasözü var. Sen ne kadar saygılı olursan o kadar saygı görürsün.” (Ö363-6)

“Saygı yüksek sözlü notu gibidir. Çünkü hak etmeyene niye yüksek not verilsin ki? Saygıyı da sadece hak edene vermek gerekir.” (Ö227-8)

“Saygı simetrik cisim gibidir. Çünkü bu cismi ikiye böldüğümüzde iki taraf da eşit olur. Yani birbirinin aynısı... Saygı da bunun gibidir. Karşınızdaki kişinin saygısı sizin saygınızın bir yansımasıdır.” (Ö209-8)

“Saygı elbise gibidir. Çünkü gittiğin yere göre elbise giyilir. Her elbise her yerde giyilmez. Saygıyı da karşındaki kişiye göre ayarlarsın.” (Ö149-6)

“Saygı koleksiyon gibidir. Çünkü az olunca hiçbir işe yaramaz.” (Ö280-6)

Değer Katma

Saygı değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 288 geçerli metafordan 31’i Değer Katma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %10,76’sına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde saygının bireye ve bulunduğu ortama değer kattığının, insanları mutlu edip onlara huzur verdiğinin, saygının aynı zamanda bir değer ölçütü olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Değer Katma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 56’da sunulmuştur.

Tablo 56. Değer Katma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Değer Katma	Değer	4	Altın	3	Ayna	2	Dil	2
	Işık	2	Yıldız	2	Çeşme	1	Defter	1
	Fetih	1	Gökkuşağı	1	Gül	1	Hediye	1
	Huy	1	Kalem ve silgi	1	Kapı	1	Kelebek	1
	Melek	1	Pınar	1	Su	1	Şair/yazar	1
	Tohum	1	Yağmur	1				
	Toplam							31

Tablo 56 incelendiğinde Değer Katma kategorisi kapsamında 31 öğrenci tarafından toplam 22 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-4 arasında değişmektedir. Değer Katma kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “değer” (f=4) metaforu olmuştur. “Altın” metaforu 3 kez tekrarlanırken “ayna, dil, ışık ve yıldız” metaforları 2 kez tekrarlanmıştır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Saygı altın gibidir. Çünkü bizi değerli kılar.” (Ö283-6)

“Saygı dil gibidir. Çünkü seni vezir de eder rezil de. Saygın varsa vezir yoksa rezil olursun.” (Ö146-6)

“Saygı fetih gibidir. Çünkü saygılı kişi gönülleri fetheder.” (Ö391-6)

“Saygı gökkuşağı gibidir. Çünkü bir gökkuşağı gördüğü zaman mutlu olur insan. İşte biri sana saygılı davrandığında sen de mutlu olursun.” (Ö145-7)

“Saygı hediye gibidir. Çünkü kime saygı gösterirsen mutlu olur.” (Ö479-5)

“Saygı ışık gibidir. Çünkü saygının olduğu her yer aydınlıktır güzeldir saygı olmasaydı dünyamız çok kötü bir yer olurdu.” (Ö16-8)

“Saygı pınar gibidir. Çünkü saygı olduğu zaman dünya pınar gibi tertemiz olur.” (Ö6-8)

“Saygı yağmur gibidir. Çünkü yağmur yağınca karşılığında mutlaka iyi şeyler olur. Saygının da karşılığında iyi şeyler olur.” (Ö222-8)

“Saygı yıldız gibidir. Çünkü karanlığın içinden parlar ve her zaman saf ve temizdir. Çok uzaklardan bile fark edilir. Saygılı kişi de kendini her yerden belli eder.” (Ö66-8)

“Saygı tohum gibidir. Çünkü sabır ister ama yetişince çok güzel bir şey olur. Biz sabır gösterip saygılı olursak sonunda çok güzel olur.” (Ö80-7)

Doğru Davranışa Yönlendirme

Saygı değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 288 geçerli metafordan 24’ü Doğru Davranışa Yönlendirme kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %8,33’üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların doğru buldukları davranışlarla saygı kavramını bağdaştırdıkları görülmüştür. Öğrenci yanıtlarına göre saygılı kişi davranışlarından önce iyice düşünen, doğru yerde, doğru davranışı sergileyebilen, kimseyi incitmeyen, kırmayan, otoriteye ve büyüklere uyum sağlayan, bir başkasının gözüyle olayları değerlendirebilen, insanların kusurlarını görmezden gelen, başta kendine saygı duyan kişidir. Doğru Davranışa Yönlendirme başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 57’de sunulmuştur.

Tablo 57. Doğru Davranışa Yönlendirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
---------	---	---------	---	---------	---	---------	---

Doğru Davranışa Yönlendirme	Olgunluk	3	Güzel davranış	2	Krallık	2	Abi	1
	Adım	1	Arı	1	Ay	1	Çiçek	1
	Çikolata	1	Gözlük	1	Koyu bir perde	1	Köpek	1
	Lamba	1	Merdiven	1	Öğretmen ve öğrenci ilişkisi	1	Papatya	1
	Sınav	1	Yağmur yağarken güneşin doğmaması	1	Yavru köpek	1	Yürümek	1
	Toplam							24

Tablo 57 incelendiğinde Doğru Davranışa Yönlendirme kategorisi kapsamında 24 öğrenci tarafından toplam 20 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-3 arasında değişmektedir. Doğru Davranışa Yönlendirme kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “olgunluk” (f=3) metaforu olmuştur. “Güzel davranış” ve “krallık” metaforları iki kez tekrarlanmış olup diğer metaforların tekrarlanma sıklığı 1’dir. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Saygı adım gibidir. Çünkü atacağın her adımın bir dengesi vardır. Saygılı olmak istiyorsak adımlarımız gibi dengeli ve doğru olmamız gerekir.” (Ö343-5)

“Saygı koyu bir perde gibidir. Çünkü koyu perde evinin içindeki kusurların görünmesine engel olur. (Demek istediğim insanlara saygı gösterip kusurları açıklamamak saygıdır.)” (Ö65-8)

“Saygı krallık gibidir. Çünkü orada herkes yerini bilir. Kendinden üstte ve büyük olanlara saygı gösterir.” (Ö427-7)

“Saygı lamba gibidir. Çünkü güneş çıktığında geride kalmayı bilir. Bizden daha üstün biri olduğunda geride kalmayı bilmeliyiz.” (Ö250-7)

“Saygı merdiven gibidir. Çünkü saygı bir merdivense ilk basamakta kendimize saygı göstermeliyiz.” (Ö62-8)

“Saygı papatya gibidir. Çünkü kendinden büyük olan güneş nereye dönerse o da oraya döner. Yani saygı büyüklerin izinden gitmek, onların sözünü dinlemektir.” (Ö153-6)

“Saygı yağmur yağarken güneşin doğmaması gibidir. Çünkü güneşin ve yağmurun yeri, zamanı, sırası vardır. İnsanın yerini ve sırasını bilmesi onu saygılı biri yapar.” (Ö127-7)

“Saygı yürümek gibidir. Çünkü hani her adımımızı atarken dikkatli yürüyoruz ya düşmemek için saygı da buna benzer her davranışımızı tartıp düşünüp öyle davranmalıyız.” (Ö156-6)

“Saygı çiçek gibidir. Çünkü çiçek ne kadar ezilse de sadece boynunu eğer biz de bazen ne kadar ezilsek üzülssek de sesimizi çıkarmaz saygımızı koruruz.” (Ö60-8)

“Saygı olgunluk gibidir. Çünkü olgun kişiler saygın kişilerdir. Onlar nerede nasıl davranacağını bilir ve kolay kolay hata yapmaz.” (Ö161-6)

Düzen ve Devamlılığı Sağlama

Saygı değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 288 geçerli metafordan 21'i Düzen ve Devamlılığı Sağlama kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %7,29'una denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde saygının bireyler arasındaki ilişkileri düzenlediğinin ve ilişkilerin uzun süre devam etmesini sağladığının aynı zamanda toplumsal yapıyı düzenlediğinin belirtildiği tespit edilmiştir. Düzen ve Devamlılığı Sağlama başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 58'de sunulmuştur.

Tablo 58. Düzen ve Devamlılığı Sağlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Düzen ve Devamlılığı Sağlama	Aile	1	Anahtar	1	Aslan	1	Bağ	1
	Baston	1	Berberlik	1	Besmele	1	Çiçek	1
	Doğa	1	Huzur	1	İnsanlık	1	Köprü	1
	Kuş	1	Kültür	1	Mısır	1	Orman	1
	Sıra	1	Süt	1	Temel	1	Trafik ışıkları	1
	Yapıştırıcı	1						
	Toplam							21

Tablo 58 incelendiğinde Düzen ve Devamlılığı Sağlama kategorisi kapsamında 21 öğrenci tarafından toplam 21 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforlarının tamamının frekans değeri 1'dir. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Saygı köprü gibidir. Çünkü insanları birbirine bağlar ve bu köprü sayesinde insanlar birbirini anlar yani birbirine ulaşır.” (Ö27-8)

“Saygı mısır gibidir. Çünkü mısır taneleri bir koçanın içinde beraber birbirlerinin yerini kaplamadan büyürler. Saygı oluştunda insanlar da böyle hep birlikte yaşayıp giderler.” (Ö67-8)

“Saygı orman gibidir. Çünkü ormanda ağaçlar, kuşlar, hayvanlar hep bir arada yaşar. Saygılı olursak biz de ormandaki gibi bir arada güzelce geçinip gideriz.” (Ö35-8)

“Saygı temel gibidir. Çünkü başkalarına karşı iyi olursun ve temeli sağlam olan dostluklar, ilişkiler kurarsın.” (Ö433-7)

“Saygı yapıştırıcı gibidir. Çünkü seni hayata bağlar.” (Ö292-6)

“Saygı bağ gibidir. Çünkü insanlar arasında bağlar kurar.” (Ö143-7)

“Saygı baston gibidir. Çünkü yaşlılar bastonları ve onlara gösterilen saygı sayesinde ayakta kalır.” (Ö101-7)

“Saygı huzur gibidir. Çünkü farklı yaşamlar ve farklı hayat biçimlerine saygı duymak, kardeşçe yaşamak herkese huzur verir.” (Ö44-8)

“Saygı trafik ışıkları gibidir. Çünkü o olmazsa düzen olmaz.” (Ö475-8)

Mutlak Zorunluluk

Saygı değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 288 geçerli metafordan 21’i Mutlak Zorunluluk kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %7,29’una denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların saygıyı bir zorunluluk olarak gördüğü ve saygı olmadığında ortaya çıkacak olumsuzlukların belirtildiği tespit edilmiştir. Mutlak Zorunluluk başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 59’da sunulmuştur.

Tablo 59. Mutlak Zorunluluk Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Mutlak Zorunluluk	Ders çalışmak	2	Güneş	2	Kan	2	Su	2
	Zorunluluk	2	Ani bir tepkime	1	Borç	1	Ders çalışmamak	1
	Direk	1	Ekmek	1	Kural	1	Mecburiyet	1
	Namaz	1	Nefes	1	Sonsuzluk	1	Temel	1
	Toplam							21

Tablo 59 incelendiğinde Mutlak Zorunluluk kategorisi kapsamında 21 öğrenci tarafından toplam 16 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-2 arasında değişmektedir. Kategoride “ders çalışmak, güneş, kan, su ve

zorunluluk” metaforlarının frekans değeri 2 olup diğer metaforların ise 1’dir. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Saygı borç gibidir. Çünkü borcunu ödemek zorunda olduğun gibi saygılı olmak zorundasın.” (Ö446-8)

“Saygı ders çalışmak gibidir. Çünkü istesen de istemesen de saygı duymak gerekir. İstesen de istemesen de ders çalışmak zorunda olduğun gibi.” (Ö230-8)

“Saygı güneş gibidir. Çünkü güneş bir gün doğarsa dünyada yaşam biter. Saygı bittiğinde de sevgi, hoşgörü, merhamet, güven gibi her şey yok olur.” (Ö398-7)

“Saygı su gibidir. Çünkü o olmazsa insanlar hayatlarını sürdüremezler.” (Ö223-8)

“Saygı zorunluluk gibidir. Çünkü birini sevmesen bile saygı duymak zorundasın.” (Ö216-8)

“Saygı ani bir tepkime gibidir. Çünkü hayatımız yaşadığımız bu ani tepkimelerden meydana gelir saygı da bunun gibidir her zaman olması gerekir.” (Ö13-8)

“Saygı kan gibidir. Çünkü insanın kan kaybindan ölmesi gibi bir toplumu öldüren de saygıyı kaybetmeleridir.” (Ö45-8)

“Saygı kural gibidir. Çünkü her zaman ona uyarsın ve her zaman saygılı olmalısın.” (Ö74-8)

“Saygı namaz gibidir. Çünkü yapmadığımız her vakit olumsuz bir şey ortaya çıkabilir.” (Ö457-8)

“Saygı mecburiyet gibidir. Çünkü yerine getirilmediğinde pek çok olumsuzluk yaşanır.” (Ö199-8)

Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar

Saygı değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 288 geçerli metafordan 15’i Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %5,2’sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların saygının olmadığını, bireylerde ve toplumda saygıya yönelik davranışların çok nadir

görüldüğünü ve saygının yalnızca maddi unsurlarla ilişkilendirildiğini belirttikleri tespit edilmiştir. Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 60'ta sunulmuştur.

Tablo 60. Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar	Dinozorlar	1	Dolu bir bardak	1	Efsane	1	Eski bayramlar	1
	İğne deliği	1	İnsanlık	1	Kahve makinesi	1	Kaybettiğin bir eşya	1
	Kırmızı kar	1	Korkmak	1	Kuş	1	Otobüs	1
	Para	1	Torpil	1	Umut	1		
Toplam								15

Tablo 60 incelendiğinde Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar kategorisi kapsamında 15 öğrenci tarafından toplam 15 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforlarının tamamının frekans değeri 1'dir. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Saygı dinozorlar gibidir. Çünkü dinozorların ve saygılı insanların nesli tükendi artık.” (Ö63-8)

“Saygı efsane gibidir. Çünkü efsaneler gerçek değil. Saygı da gerçek değil. Çok eskiden varsa bilemem.” (Ö236-8)

“Saygı eski bayramlar gibidir. Çünkü büyüklerimiz hep nerde o eski bayramlar der. Yani eski bayramlar artık yok. Saygı gibi o da yok olmuş artık.” (Ö232-8)

“Saygı iğne deliği gibidir. Çünkü iğne deliği ne kadar küçükse saygı da öyledir. Artık kimsede iğne deliği kadar saygı kalmamış.” (Ö397-7)

“Saygı kahve makinesi gibidir. Çünkü eğer paran varsa kahveyi alırsın yoksa alamazsın. Paran olmadığında saygı da göremezsın.” (Ö246-7)

“Saygı kırmızı kar gibidir. Çünkü olmayan bir şeydir.” (Ö105-7)

“Saygı kaybettiğin bir eşya gibidir. Çünkü ne kadar arasan bulamazsın. Saygıyı da ne kadar arasak bulamayız artık çünkü saygı bitmiş.” (Ö187-6)

“Saygı kuş gibidir. Çünkü çoğu zaman kuşların farkına bile varmayız. Saygıyı da çoğu zaman kimse önemsemiyor.” (Ö234-8)

“Saygı otobüs gibidir. Çünkü saygının tek dile getirildiği yer orası yoksa insanların aklına saygı gelmiyor.” (Ö205-8)

“Saygı para gibidir. Çünkü insanlar nasıl canavarlaştıysa paraya tapıyorlarmış gibime geliyor. Paraya saygı gösteriyorlar.” (Ö201-8)

4.7. Sevgi Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden sevgi değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 179’u geçersiz kabul edilmiş ve sevgi değerine ilişkin 321 geçerli metafor tespit edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri metafor yerine sevgi kavramına ilişkin çeşitli tanımlamaların ve açıklamaların yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, üretilen metafora gerekçe sunulmaması, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasıdır. Aşağıda geçersiz kabul edilen öğrenci yanıtları örneklendirilmiştir.

“Sevgi insanlara gösterilen güzel his gibidir. Çünkü hisler insanın kendisini oluşturur.” (Ö21-8)

“Sevgi kalp ve anne gibidir. Çünkü ben ne zaman kötü bir şey yapsam kalbim sızlamaya başlar. Annem ne zaman kızsız üzemez ama mutlu edebilir.” (Ö79-7)

“Sevgi dost, aile, birlik gibidir. Çünkü her dost her aile birbirine önem verir ve bu yüzden ortada sevgi oluşur.” (Ö309-6)

“Sevgi bir kişinin bir şeye özen göstermesi gibidir. Çünkü bir insanın bir insana duyduğu duygudur.” (Ö152-6)

“Sevgi birinden hoşlanmak gibidir. Çünkü sevgi önemlidir bu hayatta.” (E8 Ö64-8)

Geçerli kabul edilen 321 metaforun analiz edilmesi sonucunda çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin sevgi değerine ilişkin 168 farklı metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Üretilen metaforlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 61’de sunulmaktadır.

Tablo 61. Sevgi Değerine İlişkin Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Anne	21	%6,54	85	Futboldaki pas	1	%0,31
2	Kalp	18	%5,6	86	Gereklilik	1	%0,31
3	Saygı	17	%5,29	87	Gökkuşağı	1	%0,31
4	Çiçek	12	%3,73	88	Gökyüzü	1	%0,31
5	Su	10	%3,11	89	Gönül bağı	1	%0,31
6	Anne kalbi	8	%2,49	90	Gözlük	1	%0,31
7	Aile	7	%2,18	91	Güler yüz	1	%0,31
8	Anne- baba	7	%2,18	92	Gülücük	1	%0,31
9	Kardeşlik	6	%1,86	93	Güneş tutulması	1	%0,31
10	Ağaç	5	%1,55	94	Güvende olmak	1	%0,31
11	Mutluluk	5	%1,55	95	Güzel bir rüya	1	%0,31
12	Paylaşmak	5	%1,55	96	Hava	1	%0,31
13	Güven	4	%1,24	97	Hayatın bütünü	1	%0,31
14	Hayat	4	%1,24	98	Hayvanlar	1	%0,31
15	Nefes	4	%1,24	99	Hediye	1	%0,31
16	Anne kucacı	3	%0,93	100	Kaban	1	%0,31
17	Anne sevgisi	3	%0,93	101	Kafes	1	%0,31
18	Aşk	3	%0,93	102	Kalbin anahtarı	1	%0,31
19	Bağlanmak	3	%0,93	103	Kalem	1	%0,31
20	Güzellik	3	%0,93	104	Kalem ve kağıt	1	%0,31
21	Merhamet	3	%0,93	105	Kanat	1	%0,31
22	Tohum	3	%0,62	106	Kardeş	1	%0,31
23	Bir elmanın iki yarısı	2	%0,62	107	Karşılıklı borç	1	%0,31
24	Çikolata	2	%0,62	108	Kasis	1	%0,31
25	Değer	2	%0,62	109	Kelebek	1	%0,31
26	Dostluk	2	%0,62	110	Kiraz	1	%0,31
27	Dünya	2	%0,62	111	Kitap okumak	1	%0,31
28	Dürüstlük	2	%0,62	112	Kopmaz bir ip	1	%0,31
29	Elma	2	%0,62	113	Köprü	1	%0,31
30	Elmaz	2	%0,62	114	Kötü alışkanlık	1	%0,31
31	Evcil hayvan	2	%0,62	115	Küçük bir çiçek	1	%0,31
32	Fidan	2	%0,62	116	Meyveler	1	%0,31
33	Gül	2	%0,62	117	Mezar	1	%0,31
34	Güneş	2	%0,62	118	Mıknatıs	1	%0,31
35	Hoşgörü	2	%0,62	119	Mont	1	%0,31
36	Huzur	2	%0,62	120	Mum	1	%0,31
37	İp	2	%0,62	121	Mutlu insan	1	%0,31

38	Kuş	2	%0,62	122	Nehir	1	%0,31
39	Ölüm	2	%0,62	123	Nimet	1	%0,31
40	Para	2	%0,62	124	Ok	1	%0,31
41	Şeker	2	%0,62	125	Oksijen	1	%0,31
42	Yağmur	2	%0,31	126	Okyanus	1	%0,31
43	Ağaç gölgesi	1	%0,31	127	Organlar	1	%0,31
44	Albatros kuşları	1	%0,31	128	Orman	1	%0,31
45	Altın	1	%0,31	129	Otobüs biletindeki para	1	%0,31
46	Anahtar	1	%0,31	130	Öğretmen	1	%0,31
47	Anne kuş	1	%0,31	131	Ömür	1	%0,31
48	Anne şefkati	1	%0,31	132	Önem vermek	1	%0,31
49	Anne ve çocuğu	1	%0,31	133	Pamuk şeker	1	%0,31
50	Arkadaş	1	%0,31	134	Papatya	1	%0,31
51	Arkadaşlık	1	%0,31	135	Pelüş ayı	1	%0,31
52	Ateş	1	%0,31	136	Pembe renk	1	%0,31
53	Atmosfer	1	%0,31	137	Peri masala	1	%0,31
54	Ayna	1	%0,31	138	Renkler	1	%0,31
55	Baba ve kızı	1	%0,31	139	Rüzgârlar	1	%0,31
56	Bağ	1	%0,31	140	Sadaka	1	%0,31
57	Bağımlılık	1	%0,31	141	Sakız	1	%0,31
58	Bahar	1	%0,31	142	Samanyolu Galaksisi	1	%0,31
59	Bayrak	1	%0,31	143	Sarmaşık	1	%0,31
60	Bebek	1	%0,31	144	Saygının ikiz kardeşi	1	%0,31
61	Bir ağacın yaprakları	1	%0,31	145	Sevinç	1	%0,31
62	Bir demet çiçek	1	%0,31	146	Sıcaklık	1	%0,31
63	Bitki	1	%0,31	147	Sımsıkı bağlanmış bir ip	1	%0,31
64	Boya kalemleri	1	%0,31	148	Sınıf arkadaşı	1	%0,31
65	Büyükülüğü sonsuz çerçeve	1	%0,31	149	Sır	1	%0,31
66	Cam	1	%0,31	150	Sigara	1	%0,31
67	Cam kırığı	1	%0,31	151	Siyah camlı gözlük	1	%0,31
68	Covid-19	1	%0,31	152	Soba	1	%0,31
69	Çanta	1	%0,31	153	Soğuk su	1	%0,31
70	Çember	1	%0,31	154	Spider-man	1	%0,31
71	Çıkmaz sokak	1	%0,31	155	Şarkı	1	%0,31
72	Çikolatalı dondurma	1	%0,31	156	Şiir	1	%0,31
73	Çikolatalı pasta	1	%0,31	157	Tek seferlik koşu yarışı	1	%0,31
74	Çilekli dondurma	1	%0,31	158	Toprak	1	%0,31
75	Çocuk	1	%0,31	159	Tükenmez kalem	1	%0,31
76	Çorap	1	%0,31	160	Tükenmez kalem ve mürekkep	1	%0,31

77	Dantel	1	%0,31	161	Uçlu kalem	1	%0,31
78	Deniz	1	%0,31	162	Umut	1	%0,31
79	Dersler	1	%0,31	163	Uyku	1	%0,31
80	Duman	1	%0,31	164	Vatan sevgisi	1	%0,31
81	Eğlenmek	1	%0,31	165	Yarabandı	1	%0,31
82	Ekmek	1	%0,31	166	Yardımseverlik	1	%0,31
83	Emek	1	%0,31	167	Yeşeren çiçek	1	%0,31
84	Evren	1	%0,31	168	Yol	1	%0,31
Toplam						321	100

Tablo 61 incelendiğinde sevgi değeri hakkında ortaokul öğrencilerinin üretmiş olduğu 321 geçerli metafordan en sık tekrarlanan metaforun 21 frekans değerine sahip “anne” metaforu olduğu görülmektedir. 18 kez tekrarlanan “kalp” ikinci en sık tekrarlanan metafordur. “Saygı (f=17), çiçek (f=12), su (f=10)” metaforlarının tabloda yer alan diğer metaforlara göre daha sık tekrarlandığı görülmektedir.

Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Metaforların kategorileştirilme aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada “sevgi” değerine ilişkin metaforlar “Artan, Çoğalan”, “Bağ Kurma”, “Birlik, Beraberlik Kurma/ Bütünleştirme”, “Emek, Fedakârlık”, “Faydalı Olma”, “Güzel ve Değerli Olma”, “Koşula Bağlı Olma”, “Mutluluk”, “Sevgiye Dair Olumsuz Algılar”, “Ölçüsü Olmayan”, “Yaşamsal Bir İhtiyaç” olmak üzere toplam 11 kategoride incelenmiştir. Tablo 61’de sevgi değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 62. Sevgi Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Sevgi Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Bağ Kurma	57	%17,75
Koşula Bağlı Olma	48	%14,95
Güzel ve Değerli Olma	37	%11,52
Yaşamsal İhtiyaç	30	%9,34
Sevgiye Dair Olumsuz Algılar	25	%7,78
Faydalı Olma	24	%7,47
Mutluluk	23	%7,16
Artan, Çoğalan	22	%6,85

Ölçüsü Olmayan	19	%5,91
Birlik, Beraberlik Kurma/ Bütünleştirme	18	%5,6
Emek, Fedakârlık	18	%5,6
Toplam	321	%100

Tablo 62 incelendiğinde sevgi değerine yönelik ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 321 geçerli metafordan 57’sinin “Bağ Kurma” kategorisi kapsamında değerlendirildiği ve bu kategorinin en fazla frekans değerine sahip kategori olduğu görülmektedir. “Koşula Bağlı Olma” kategorisi 48 metaforla ikinci sırada yer almaktadır.

Bağ Kurma

Sevgi değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 321 geçerli metafordan 57’si Bağ Kurma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %17,75’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sevginin bireyler arasında güçlü bağlar kurduğunun, birbirine sevgi ile bağlanan bireylerin asla ayrılamayacağını, sevginin alışkanlık ve bağımlılık yaptığının belirtildiği tespit edilmiştir. Bağ Kurma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 63’te sunulmuştur.

Tablo 63. Bağ Kurma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Bağ Kurma	Anne	15	Anne kalbi	6	Anne- Baba	6	Aile	5
	Bağlanmak	3	Kardeşlik	3	Anne sevgisi	2	Ağaç	1
	Albatros kuşları	1	Aşk	1	Baba ve kızı	1	Bağ	1
	Bağımlılık	1	Evcil hayvan	1	Gönül bağı	1	İp	1
	Kalp	1	Kardeş	1	Kitao okumak	1	Kopmaz bir ip	1
	Köprü	1	Pelüş ayı	1	Sarmaşık	1	Sımsıkı	1
							bağlanmış bir ip	1
	Toplam							57

Tablo 63 incelendiğinde Bağ Kurma kategorisi kapsamında 57 öğrenci tarafından toplam 24 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-15 arasında değişmektedir. Bağ Kurma Sevgi kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “anne” (f=15) metaforu olmuştur. “Anne kalbi (f=6), anne-baba (f=6), aile (f=5)” metaforları

kategoride sık tekrarlanan diğer metaforlardandır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi ağaç gibidir. Çünkü ağaç kökleri ne kadar sağlamsa o kadar sıkı tutunur toprağa. Bir insanın da sevgisi ne kadar güçlüyse sevdiği kişiye o kadar bağlanır ve kopamaz ondan.” (Ö89-7)

“Sevgi sımsıkı bağlanmış bir ip gibidir. Çünkü o ip asla kopmaz. Birbirini gerçekten seven insanların sevgisi de öyle sağlamdır ki asla kopamazlar.” (Ö119-7)

“Sevgi sarmaşık gibidir. Çünkü seven insanlar birbirlerine bağlıdırlar.” (Ö442-8)

“Sevgi köprü gibidir. Çünkü insanları birbirine bağlar.” (Ö265-7)

“Sevgi kitap okumak gibidir. Çünkü kitap okumak alışkanlık yapan bir şeydir. Sevgi de hem alışkanlık yapar hem bağımlılık.” (Ö305-6)

“Sevgi pelüş ayı gibidir. Çünkü siz onu dilediğiniz gibi seversiniz ama o sizden hiç soğumaz, ne zaman isteseniz yanınızda olur.” (Ö279-7)

“Sevgi Albatros kuşları gibidir. Çünkü hep birbirlerine karşı sevgi ve saygı duyarlar. Birbirlerini asla terk etmezler.” (Ö416-7)

“Sevgi aile gibidir. Çünkü ailemizin içinde herkes birbirine sevgi ile bağlanır.” (Ö183-6)

“Sevgi anne gibidir. Çünkü iyi zamanımızda ve kötü zamanımızda sevgiye ihtiyaç duyduğumuz her zaman yanımızda olurlar.” (Ö29-8)

“Sevgi bağımlılık gibidir. Çünkü kopamazsın. Denersin fakat çoğunlukla başaramazsın.” (Ö240-7)

Koşula Bağlı Olma

Sevgi değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 321 geçerli metafordan 48’i Koşula Bağlı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %14,95’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sevgiden söz edebilmek için gerçekleşmesi gereken koşullardan ve sevginin nasıl olması gerektiğinden bahsedildiği

tespit edilmiştir. Katılımcı yanıtlarına göre sevgi karşılıklı olmalı ve hak edilmelidir. Sevgi içinde saygı, güven, merhamet, dürüstlük, hoşgörü, yardımseverlik gibi kavramları barındırmalıdır. Ayrıca kişiler kimi sevip kimi sevmeyeceğine kendi karar vermelidir. Koşula Bağlı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 64'te sunulmuştur.

Tablo 64. Koşula Bağlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Koşula Bağlı Olma	Saygı	16	Güven	3	Merhamet	3	Su	3
	Bitki	2	Değer	2	Nefes	2	Aşk	1
	Çanta	1	Çiçek	1	Deniz	1	Dersler	1
	Dürüstlük	1	Evcil hayvan	1	Futboldaki pas	1	Hayvanlar	1
	Hoşgörü	1	Kalp	1	Karşılıklı borç	1	Kasis	1
	Para	1	Saygının ikiz kardeşi	1	Sır	1	Yardımseverlik	1
	Toplam							48

Tablo 64 incelendiğinde Koşula Bağlı Olma kategorisi kapsamında 48 öğrenci tarafından toplam 24 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-16 arasında değişmektedir. Koşula Bağlı Olma kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “saygı (f=16)” metaforu olmuştur. “Güven, merhamet, su” metaforları 3 frekans değerine sahipken “bitki, değer ve nefes” metaforları 2 kez tekrarlanmıştır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi futboldaki pas gibidir. Çünkü şayet pası atmazsan bir daha topu sana atmazlar. Sen kimseyi sevmezsen kimse de seni sevmez.” (Ö228-8)

“Sevgi kasis gibidir. Çünkü sevgini verirsen (yavaş geçersen) o da zarar vermez. Ama kötü davranırsan (hızlı geçersen) o da sana zarar verir. Kısacası karşılıklıdır.” (Ö250-7)

“Sevgi nefes gibidir. Çünkü nefesi hem alırsın hem verirsin. Yani hem sever hem sevilirsin.” (Ö476-5)

“Sevgi para gibidir. Çünkü başkasından alırsan ona verirsin. Sevgiyi de kimsen görürsen ona verirsin.” (Ö239-7)

“Sevgi saygı gibidir. Çünkü saygı olmadan sevgi olmaz.” (Ö231-8)

“Sevgi bitki gibidir. Çünkü ilgilendikçe büyür. Biriyle ilgilenip onu seversek o da bizi sever.” (Ö40-8)

Tablo 65 incelendiğinde Güzel ve Değerli Olma kategorisi kapsamında 37 öğrenci tarafından toplam 29 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-6 arasında değişmektedir. Güzel ve Değerli Olma kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “çiçek (f=6)” metaforu olmuştur. “Elmas, güzellik ve kuş” metaforları 2 kez tekrarlanmış olup kategoride birden fazla tekrar eden diğer metaforlardır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi çiçek gibidir. Çünkü çiçek sevgi gibi güzel bir şeydir.” (Ö52-8)

“Sevgi çikolata gibidir. Çünkü çok tatlı ve huzur verici bir duygudur.” (Ö191-5)

“Sevgi elmas gibidir. Çünkü çok değerlidir ve kolay kolay bulunmaz.” (Ö208-8)

“Sevgi gözlük gibidir. Çünkü bu gözlüğün camları tozpembedir ve sevgi gözlüğünü takan kişi hayatı tozpembe görür.” (Ö244-7)

“Sevgi nimet gibidir. Çünkü insanlara verilmiş en büyük nimetlerden biri sevmek ve sevilmehtir.” (Ö165-6)

“Sevgi peri masalı gibidir. Çünkü sevgi bir peri masalı kadar güzeldir ve insan sevip sevildiğinde kendini bir peri masalında hisseder.” (Ö167-6)

“Sevgi şeker gibidir. Çünkü şeker de sevgi kadar tatlıdır.” (Ö248-7)

“Sevgi tohum gibidir. Çünkü tohumu suladıkça yeni bir yaprak yeşerir. İnsan sevdiğçe kalbinde yeni sevgiler yeşerir, kalbi çiçekler açar.” (Ö157-6)

“Sevgi bahar gibidir. Çünkü en kötü insanın içinde bile çiçekler açtırır.” (Ö144-7)

“Sevgi boya kalemleri gibidir. Çünkü sevgi hayatı renklendirir.” (Ö264-7)

Yaşamsal İhtiyaç

Sevgi değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 321 geçerli metafordan 30’u Yaşamsal İhtiyaç kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %9,34’üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sevginin olmazsa olmaz bir unsur, bireyin yaşamı için en temel ihtiyaçlardan biri ve dünyadaki yaşamın kaynağı olduğunun belirtildiği

tespit edilmiştir. Yaşamsal İhtiyaç başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 66’da sunulmuştur.

Tablo 66. Yaşamsal İhtiyaç Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Yaşamsal İhtiyaç	Kalp	12	Su	3	Çiçek	2	Hayat	2
	Nefes	2	Yağmur	2	Bebek	1	Gereklilik	1
	Hayatın bütünü	1	Oksijen	1	Organlar	1	Orman	1
	Umut	1						
Toplam								30

Tablo 66 incelendiğinde Yaşamsal İhtiyaç kategorisi kapsamında 30 öğrenci tarafından toplam 13 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-12 arasında değişmektedir. Yaşamsal İhtiyaç kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “kalp (f=12)” metaforu olmuştur. “Su (f=3)” metaforu kategoride en sık tekrarlanan ikinci metafordur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi kalp gibidir. Çünkü kalpsiz yaşayamazsın. Bunun gibi aynı sevgisiz de yaşayamazsın.” (Ö432-7)

“Sevgi nefes gibidir. Çünkü nefes almadan nasıl yaşayamazsan sevgisiz de yaşayamazsın.” (Ö17-8)

“Sevgi oksijen gibidir. Çünkü her zaman oksijene ihtiyaç duyarız. Sevgi de hep ihtiyaç duyduğumuz bir şeydir.” (Ö66-8)

“Sevgi organlar gibidir. Çünkü sevgiye de organlara da ihtiyacımız vardır yaşamak için.” (Ö361-5)

“Sevgi umut gibidir. Çünkü umutlarımız hayatımızı yönlendiren hislerdir. Çoğu kişi umutlarla yaşar. Sevgi de bunun gibidir.” (Ö5-8)

“Sevgi yağmur gibidir. Çünkü yağmur doğayı canlandırır sevgi de insanları.” (Ö148-6)

“Sevgi orman gibidir. Çünkü sevgi de ormanlar gibi dünyadaki yaşamın kaynağıdır.” (Ö196-5)

“Sevgi hayat gibidir. Çünkü hayat nasıl olmazsa ölürüz sevgi de olmazsa ölürüz.” (Ö336-5)

“Sevgi kalp gibidir. Çünkü kalbimiz olmazsa yaşayamayız ama kalbimizin de sevgi dolu olması lazım yaşamak için. Yani insanın en temel ihtiyaçlarından biri sevgidir.” (Ö277-7)

Sevgiye Dair Olumsuz Algılar

Sevgi değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 321 geçerli metafordan 25’i Sevgi Değerine İlişkin Olumsuz Algılar kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %7,78’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sevginin uzun ömürlü olmadığını, insanlara zarar verdiğinin ve gerçeklerin görülmesinde bir engel teşkil ettiğinin belirtildiği tespit edilmiştir. Sevgiye Dair Olumsuz Algılar başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 67’de sunulmuştur.

Tablo 67. Sevgiye Dair Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Sevgiye Dair Olumsuz Algılar	Ağaç	1	Ateş	1	Cam	1	Cam kırığı	1
	Çıkmaz sokak	1	Duman	1	Güneş tutulması	1	İp	1
	Kafes	1	Kalem	1	Kelebek	1	Kötü alışkanlık	1
	Mum	1	Ok	1	Otobüs	1	Ölüm	1
	Ömür	1	Para	1	biletindeki para	1	Sigara	1
	Siyah camlı gözlük	1	Su	1	Sakız	1	Tükenmez kalem	1
	Uyku	1			Tek seferlik koşu yarışı	1		
Toplam								25

Tablo 67 incelendiğinde Sevgiye Dair Olumsuz Algılar kategorisi kapsamında 25 öğrenci tarafından toplam 25 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tamamının frekans değeri 1’dir. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi ateş gibidir. Çünkü kalbinde bir kor olur. Sen ısındım sanırsın ama o kalbini yakar.” (Ö207-8)

“Sevgi cam kırığı gibidir. Çünkü sevgi insanın kalbini acıtan bir şeydir.” (Ö259-7)

“Sevgi çıkmaz sokak gibidir. Çünkü o sokağın sonu hiçbir yere varmaz, sonunda hiçbir şey yoktur. İnsan ne kadar severse sevsin sonunda hiçbir şey olmaz. Sevgi hiçbir yere varmayan bir çıkmaz sokak kadar gereksizdir.” (Ö397-7)

“Sevgi duman gibidir. Çünkü ikisi de uçup gider. Sürekli bizimle kalmaz sevgi. İnsan sever ve bir gün sevgisi biter.” (Ö406-7)

“Sevgi güneş tutulması gibidir. Çünkü ay güneşin önüne geçip ışığı engellerse güneş tutulması olur. Sevgi de tıpkı güneş tutulması gibidir. Sevgimiz gerçeklerin önüne geçer, gerçekleri göremeyiz. Yani sevgi insanın gözünü kör eder.” (Ö441-8)

“Sevgi kafes gibidir. Çünkü insan o kafesin içinde sıkışıp kalır. Sevdiği kişinin esiri olur.” (Ö393-6)

“Sevgi ok gibidir. Çünkü sevgi bir ok gibi kalbine saplanır. Çıkarmaya çalışsan kan kaybında ölürsün. Çıkarmasan da canın çok acır.” (Ö216-8)

“Sevgi sigara gibidir. Çünkü sigara sağlığa zararlıdır ve çok içersen seni hasta edip öldürür. Sevgi de böyledir. Çok seversen sana zarar verir.” (Ö198-8)

“Sevgi tükenmez kalem gibidir. Çünkü tükenmez dememize rağmen sonunda tükeniyor. Sevgi de sonsuz değildir her an bitebilir.” (Ö65-8)

“Sevgi siyah camlı gözlük gibidir. Çünkü sevgi insanın gözünü kör eder, gerçekleri görmesine engel olur.” (Ö139-7)

Faydalı Olma

Sevgi değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 321 geçerli metafordan 24’ü Faydalı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %7,47’sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sevginin kusurları kapatan, güven veren, koruyan, yokluğunda olumsuzluk yaşanan, insanların kalbini ısıtan bir unsur olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Faydalı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 68’de sunulmuştur.

Tablo 68. Faydalı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Faydalı Olma	Anne kucağı	2	Ağaç	1	Ağaç gölgesi	1	Aile	1
	Anahtar	1	Anne kalbi	1	Anne kuş	1	Anne şefkati	1
	Çorap	1	Dürüstlük	1	Gül	1	Güneş	1
	Güven	1	Güvende olmak	1	Hoşgörü	1	Kaban	1
	Meyveler	1	Mont	1	Sıcaklık	1	Soba	1
	Şiir	1	Uçlu kalem	1	Yara bandı	1		
	Toplam							24

Tablo 68 incelendiğinde Faydalı Olma kategorisi kapsamında 24 öğrenci tarafından toplam 23 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforlardan yalnızca “anne kucağı (f=2)” birden fazla tekrarlanmıştır. Kategoriyeye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi ağaç gölgesi gibidir. Çünkü sevdiğin birinin yanında kendini güvende hissedersin, onların seni koruyacağını bilirsin. Tıpkı bir ağaç gölgesinde güneşten korunduğun gibi...” (Ö209-8)

“Sevgi anahtar gibidir. Çünkü istediğimiz zaman kapıları açabiliriz.” (Ö62-8)

“Sevgi anne kucağı gibidir. Çünkü anneler çocuklarını sever ve anne kucağı dünyanın en güvenli yeridir.” (Ö247-7)

“Sevgi çorap gibidir. Çünkü eğer ayağında çorap olmazsa o ayak üşür. Sevgi de kalbimizin çorabıdır yani kalbimizi ısıtır.” (Ö28-8)

“Sevgi hoşgörü gibidir. Çünkü her ikisinde de karşıdaki kişinin kusurlarını görmezden gelirsin.” (Ö59-8)

“Sevgi kaban gibidir. Çünkü ihtiyaç duyduğunda o seni ısıtır.” (Ö500-5)

“Sevgi soba gibidir. Çünkü soba evimizi ısıtır. Kalbimiz de sevgi ile ısınır.” (Ö176-6)

“Sevgi şiir gibidir. Çünkü ikisi de insanın ruhunu dinlendirir.” (Ö53-8)

“Sevgi yara bandı gibidir. Çünkü hemen iyileştirir.” (Ö453-8)

“Sevgi güvende olmak gibidir. Çünkü sevgi olursa güvenlikte oluruz.” (Ö339-5)

Artan, Çoğalan

Sevgi değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 321 geçerli metafordan 22'si Artan, Çoğalan kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %6,85'ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sevginin sürekli büyüyen, gelişen, artan ve kişiler arasında yayılan bir kavram olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Artan, Çoğalan başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 69'da sunulmuştur.

Tablo 69. Artan, Çoğalan Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Artan, Çoğalan	Paylaşmak	5	Çiçek	2	Tohum	2	Aşk	1
	Bir demet çiçek	1	Covid-19	1	Ekmek	1	Fidan	1
	Gülücük	1	Kalp	1	Küçük bir çiçek	1	Mezar	1
	Rüzgârlar	1	Sadaka	1	Soğuk su	1	Şarkı	1
	Toplam							22

Tablo 69 incelendiğinde Artan, Çoğalan kategorisi kapsamında 22 öğrenci tarafından toplam 16 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-5 arasında değişmektedir. Artan, Çoğalan kategorisinde en sık tekrarlanan metafor “paylaşmak (f=5)” metaforu olmuştur. “Çiçek (f=2)” ve “tohum (f=2)” birden fazla tekrarlanan diğer metaforlardır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi paylaşmak gibidir. Çünkü biz sevgimizi paylaştıkça artar. Üzüntülerimizi paylaştıkça da azalır.” (Ö468-8)

“Sevgi tohum gibidir. Çünkü gittikçe büyür ve yeşerir. Sevgimiz de gün geçtikçe artar ve çoğalır.” (Ö153-6)

“Sevgi Covid-19 gibidir. Çünkü Covid-19 bulaşıcıdır. Sevgi de öyle.” (Ö497-5)

“Sevgi ekmek gibidir. Çünkü ne kadar çok paylaşırsan ekmeğini herkes de seninle paylaşır. Sevgi gibi o da paylaştıkça çoğalır.” (Ö67-8)

“Sevgi gülücük gibidir. Çünkü gülersen başkalarını da gülümsetirsin. Gülümsemek ve sevgi bulaşıcıdır.” (Ö412-7)

“Sevgi soğuk su gibidir. Çünkü yazın içtikçe içesin gelir. İnsan da bir defa sevince hep sevmek ister.” (Ö178-6)

“Sevgi şarkı gibidir. Çünkü bir şarkı dillerden dillere dolaşıp durur. Sevgi de insanların gönüllerinden gönüllerine gezip durur.” (Ö187-6)

“Sevgi çiçek gibidir. Çünkü gitgide büyür ve güzelleşir.” (Ö427-7)

“Sevgi rüzgârlar gibidir. Çünkü hep aynı şiddette esmez. Bazen yavaşlar, bazen hızlanır. Bizim sevgimiz de karşıdaki kişiye göre artar veya azalır.” (Ö366-6)

Ölçüsü Olmayan

Sevgi değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 321 geçerli metafordan 19'u Ölçüsü Olmayan kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %5,91'ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sevginin hiç bitmeyen, sonsuza kadar devam eden, ölümsüz olan bir kavram olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Ölçüsü Olmayan başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 70'te sunulmuştur.

Tablo 70. Ölçüsü Olmayan Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Ölçüsü Olmayan	Kalp	3	Su	3	Anne	2	Büyükülüğü sonsuz çerçeve	1
	Dünya	1	Evren	1	Gökyüzü	1	Hava	1
	Kalbin anahtarı	1	Nehir	1	Okyanus	1	Samanyolu Galaksisi	1
	Spider-man	1	Yol	1				
	Toplam							19

Tablo 70 incelendiğinde Ölçüsü Olmayan kategorisi kapsamında 19 öğrenci tarafından toplam 14 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-3 arasında değişmektedir. “Su ve kalp” metaforları 3 kez tekrarlanmış olup “anne” metaforu 2 kez tekrarlanarak kategorideki diğer birden fazla tekrarlanan metafor

olmuştur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi gökyüzü gibidir. Çünkü gökyüzü gibi uçsuz bucaksızdır. Sonu gelmez ve sevmenin bir sınırı yoktur.” (Ö113-7)

“Sevgi dünya gibidir. Çünkü dünya kadar büyüktür.” (Ö24-8)

“Sevgi hava gibidir. Çünkü havayı göremeyiz, elle tutamayız ama hissederiz. Sevgi de hava gibi soyuttur ama her zaman hissederiz.” (Ö103-7)

“Sevgi kalbin anahtarı gibidir. Çünkü o kalbin bir kere anahtarını açınca bir daha kapatamazsın. Yani bir kere seversen sonsuza kadar seversin.” (Ö261-7)

“Sevgi kalp gibidir. Çünkü bir geldi mi ölene kadar öyle gider. Nasıl kalp ölene kadar atarsa sevgi de ölene kadar devam eder.” (Ö351-5)

“Sevgi nehir gibidir. Çünkü birini sevince o nehir gibi akar ve devam eder, sınırsız bir sevgiyle dolup taşarsın.” (Ö98-7)

“Sevgi Samanyolu Galaksisi gibidir. Çünkü sonu ve başlangıcı belli değildir, sonsuz büyüklüktedir. Sevginin de sonu yoktur, sınırsızdır.” (Ö262-7)

“Sevgi Spider-man gibidir. Çünkü ölümsüzdür.” (Ö316-6)

“Sevgi su gibidir. Çünkü su gibi akıp gider sonsuza kadar.” (Ö140-7)

“Sevgi yol gibidir. Çünkü sonsuza kadar gider, hiç bitmez.” (Ö398-7)

Birlik, Beraberlik Kurma/ Bütünleştirme

Sevgi değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 321 geçerli metafordan 18'i Birlik, Beraberlik Kurma/ Bütünleştirme kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %5,6'sına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sevginin ilişkileri düzenleyerek kişiler arasındaki uyumu artırdığının, aralarında sevgi bağı olanların birbirinden ayıramayacağını, sevginin birlik ve beraberlik sağlamadaki öneminin belirtildiği görülmüştür. Birlik, Beraberlik Kurma/ Bütünleştirme başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 71'de sunulmuştur.

Tablo 71. Birlik, Beraberlik Kurma/ Bütünleştirme Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Birlik, Beraberlik Kurma/ Bütünleştirme	Kardeşlik	2	Bir elmanın iki yarısı	2	Dostluk	2	Aile	1
	Anne ve çocuğu	1	Anne-baba	1	Arkadaş	1	Bir ağacın yaprakları	1
	Elma	1	Kalem ve kağıt	1	Kiraz	1	Mıknatıs	1
	Renkler	1	Sınıf arkadaşı	1	Tükenmez kalem ve mürekkep	1		
	Toplam							18

Tablo 71 incelendiğinde Birlik, Beraberlik Kurma/ Bütünleştirme kategorisi kapsamında 18 öğrenci tarafından toplam 15 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-2 arasında değişmektedir. “Kardeşlik, bir elmanın iki yarısı ve dostluk” metaforları 2 kez tekrarlanmış olup kategoride birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi bir elmanın iki yarısı gibidir. Çünkü diğer yarını bulduğunda hayatını tamamlanmış hissedersin.” (Ö15-8)

“Sevgi kiraz gibidir. Çünkü onlar birbirlerini sevdikleri için ayrılmaz. Seven insanlar da kirazın taneleri gibi hep bir aradadır.” (Ö436-8)

“Sevgi bir ağacın yaprakları gibidir. Çünkü birbirine yakın olurlar ve bir aradayken anlam kazanırlar.” (Ö91-7)

“Sevgi kalem ve kâğıt gibidir. Çünkü onlar bir aradayken anlamlıdır. Biz de sevdiklerimizle bir aradayken hayatımız anlam kazanır.” (Ö312-6)

“Sevgi renkler gibidir. Çünkü renkler birbiriyle uyumludur. Sevgi sayesinde de insanlar renkler gibi olur. Birbirine uyum sağlar, bir arada güzel olur.” (Ö96-7)

“Sevgi tükenmez kalem ve mürekkep gibidir. Çünkü biri olmazsa diğeri hiçbir işe yaramaz. İkisi birbiriyle güzel oluyor.” (Ö78-7)

“Sevgi sınıf arkadaşı gibidir. Çünkü nasıl bir sınıfta öğrenciler birbirini sevip alışabiliyorsa sevgi de öyledir. Öğrencilerin birbirine destek çıkmasıdır.” (Ö57-8)

“Sevgi anne-baba gibidir. Çünkü onlar birbirlerini çok seviyorlar. Her konuda birbirlerine anlayış gösteriyorlar ve asla kavga etmiyorlar.” (Ö226-8)

“Sevgi mıknaş gibidir. Çünkü seven insanlar birbirini çeker ve ayıramaz.” (Ö252-7)

Emek, Fedakârlık

Sevgi değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 321 geçerli metafordan 18’i Emek, Fedakârlık kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %5,6’sına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sevginin emek ve mücadele isteyen, gerektiğinde uğruna fedakârlık yapılması gereken ve zorlukları aşan bir kavram olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Emek, Fedakârlık başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 72’de sunulmuştur.

Tablo 72. Emek, Fedakârlık Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Emek, Fedakârlık	Anne	3	Ağaç	2	Atmosfer	1	Bayrak	1
	Çiçek	1	Dantel	1	Emek	1	Fidan	1
	Gül	1	Hayat	1	Kardeşlik	1	Öğretmen	1
	Ölüm	1	Papatya	1	Vatan sevgisi	1		
Toplam								18

Tablo 72 incelendiğinde Emek, Fedakârlık kategorisi kapsamında 18 öğrenci tarafından toplam 15 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-3 arasında değişmektedir. “Anne (f=3)” ve “ağaç (f=2)” kategori içerisinde birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sevgi ağaç gibidir. Çünkü ağaçlar kendi canlarını hiç düşünmeden kuşlar için yapıklarını oradan oraya savurur. Birini çok sevdiğimizde kendimizi hiç düşünmeden onun için fedakârlık yaparız.” (Ö125-7)

“Sevgi anne gibidir. Çünkü anne çocuklarını çok sever. Onlar için her türlü fedakârlığı yapar.” (Ö344-5)

“Sevgi atmosfer gibidir. Çünkü sadece kalbinden içeri geçebilenleri sever. Kalpten geçmek atmosferden geçmek gibi zordur.” (Ö258-7)

“Sevgi bayrak gibidir. Çünkü bizim için önemli olduğu için ve onu değerli kıldığımız için çok severiz, ona çok önem veririz. Yere düşürmeyiz, hep onu korumak için çabalarız.” (Ö184-6)

“Sevgi çiçek gibidir. Çünkü o sevgini tazelemen emek ister. Onu sulamak ve belki de onu büyütmek gibidir. O çiçek nasıl büyüyorsa sevgi de öyle büyür ve kocaman olur.” (Ö201-8)

“Sevgi dantel gibidir. Çünkü dantel yapmak sabır ister, emek ister ve zaman ister. Sevmek de dantel yapmaya benzer ama sonunda da dantelin son hali gibi çok güzel olur.” (Ö116-7)

“Sevgi fidan gibidir. Çünkü fidana bakarsan büyür. Sevgi de öyledir. Sevmeyi bilersen büyür.” (Ö94-7)

“Sevgi gül gibidir. Çünkü dikenini de olsa gül çok güzeldir. Sevgi de her ne kadar emek isteyen, zor bir şey olsa da sevmek ve sevilme çok güzel bir şeydir.” (Ö115-7)

“Sevgi hayat gibidir. Çünkü yaşamak çok güzel ama düzenlemesi zordur. Sevmek de çok güzel ama emek ister. Kendince zorlukları vardır.” (Ö85-7)

“Sevgi papatya gibidir. Çünkü papatya kırdı kendiliğinde yetişir ve ilgi beklemez, her türlü zorluğa alışkındır. Sevgi de zorlukları aşan bir duygudur.” (Ö182-6)

4.8. Sorumluluk Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden sorumluluk değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 245'i geçersiz kabul edilmiş ve sorumluluk değerine ilişkin 255 geçerli metafor tespit edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri metafor yerine sorumluluk kavramına ilişkin çeşitli tanımlamaların ve açıklamaların yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, üretilen metafora gerekçe sunulmaması, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasıdır. Aşağıda geçersiz kabul edilen öğrenci yanıtları örneklendirilmiştir.

“Sorumluluk bayrak gibidir. Çünkü bayrağa sorumluluğunu verirsin.” (Ö129-7)

“Sorumluluk üstüne düşeni yapmak gibidir. Çünkü sorumluluk alırsın.” (Ö131-7)

“Sorumluluk bir öğrenci, bir anne gibidir. Çünkü anne ve öğrenciler kendi sorumluluğunu bilirler.” (Ö157-6)

“Sorumluluk güvercin gibidir. Çünkü verdiği mesajları iletir.” (Ö450-8)

“Sorumluluk bir şeyi üstlenmek gibidir. Çünkü bize verilen sorumlulukları yerine getirmeliyiz.” (Ö324-5)

Geçerli kabul edilen 255 metaforun analiz edilmesi sonucunda çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değerine ilişkin 140 farklı metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Üretilen metaforlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 73’te sunulmaktadır.

Tablo 73. Sorumluluk Değerine İlişkin Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ödev	32	%12,57	71	Düzenli oda	1	%0,39
2	Görev	26	%10,19	72	Ekosistem	1	%0,39
3	Yük	13	%5,09	73	Eller	1	%0,39
4	Öğrenci	5	%1,96	74	Eşya	1	%0,39
5	Zorunluluk	5	%1,96	75	Ev	1	%0,39
6	İhtiyaç	4	%1,56	76	Gayret	1	%0,39
7	Arı	3	%1,17	77	Hayvan sahiplenmek	1	%0,39
8	Çalışmak	3	%1,17	78	Hırka	1	%0,39
9	Emanet	3	%1,17	79	Hz. Muhammet	1	%0,39
10	İş	3	%1,17	80	İnsan	1	%0,39
11	Karınca	3	%1,17	81	İstemediğin şeyi yapmak	1	%0,39
12	Kitap	3	%1,17	82	İş adamı	1	%0,39
13	Okul	3	%1,17	83	İşçiler	1	%0,39
14	Öğretmen	3	%1,17	84	Kalp	1	%0,39
15	Su	3	%1,17	85	Kamyon	1	%0,39
16	Adalet	2	%0,78	86	Kaya	1	%0,39
17	Altın	2	%0,78	87	Kendini tanıma	1	%0,39
18	Anne	2	%0,78	88	Kırmızı ışıқта geçmek	1	%0,39
19	Askerler	2	%0,78	89	Kıyafet	1	%0,39
20	Baba olmak	2	%0,78	90	Kızgın bir ateş	1	%0,39
21	Bilinç	2	%0,78	91	Kimlik	1	%0,39
22	Çanta	2	%0,78	92	Kolaylık	1	%0,39

23	Çiçek	2	%0,78	93	Krallık	1	%0,39
24	Ders çalışmak	2	%0,78	94	Kumbara	1	%0,39
25	Güneş	2	%0,78	95	Kuşlar	1	%0,39
26	Hayat	2	%0,78	96	Kütüphane	1	%0,39
27	Kazanmak	2	%0,78	97	Makyaj yapmak	1	%0,39
28	Kurallar	2	%0,78	98	Masa	1	%0,39
29	Oda	2	%0,78	99	Meyve ağacı	1	%0,39
30	Temizlik	2	%0,78	100	Namus	1	%0,39
31	Vazife	2	%0,78	101	Nefes	1	%0,39
32	Yemek yapmak	2	%0,78	102	Odanı toplamak	1	%0,39
33	Yemek yemek	2	%0,78	103	Okula gitmek	1	%0,39
34	Adım atmak	1	%0,39	104	Organ	1	%0,39
35	Ağır bir yük	1	%0,39	105	Öğrencilik	1	%0,39
36	Ağırlık	1	%0,39	106	Öğretmenlik	1	%0,39
37	Alışkanlık	1	%0,39	107	Öz denetim	1	%0,39
38	Ameliyat	1	%0,39	108	Özgürlük	1	%0,39
39	Anayasa	1	%0,39	109	Polis	1	%0,39
40	Atatürk	1	%0,39	110	Rol	1	%0,39
41	Ayakkabı	1	%0,39	111	Saat	1	%0,39
42	Ayakta durmak	1	%0,39	112	Saygınlık	1	%0,39
43	Baba	1	%0,39	113	Seçim yapmak	1	%0,39
44	Başarı	1	%0,39	114	Sınav	1	%0,39
45	Beş duyu organı	1	%0,39	115	Sır	1	%0,39
46	Bilgi	1	%0,39	116	Sorun	1	%0,39
47	Bir annenin çocuğunu büyütmesi	1	%0,39	117	Söz vermek	1	%0,39
48	Bir bebeğin büyümesi	1	%0,39	118	Spor	1	%0,39
49	Bir fili taşımak	1	%0,39	119	Su içmek	1	%0,39
50	Bir kuşu tutmak	1	%0,39	120	Tablo	1	%0,39
51	Bitmeyen bir dert	1	%0,39	121	Taş	1	%0,39
52	Borcunu ödemek	1	%0,39	122	Tır	1	%0,39
53	BBöcek	1	%0,39	123	Tost makinesi	1	%0,39
54	Cam	1	%0,39	124	Tuğla	1	%0,39
55	Cumhurbaşkanı	1	%0,39	125	Ütü yapmak	1	%0,39
56	Çaba	1	%0,39	126	Vatanseverlik	1	%0,39
57	Çalar saat	1	%0,39	127	Virüs	1	%0,39
58	Dağ	1	%0,39	128	Vücut	1	%0,39
59	Dambıl	1	%0,39	129	Yağmur	1	%0,39
60	Deneme	1	%0,39	130	Yaprak	1	%0,39
61	Denize girmek	1	%0,39	131	Yarınki sınava çalışmak	1	%0,39

62	Ders	1	%0,39	132	Yelkovan	1	%0,39
63	Dikkatli olmak	1	%0,39	133	Yetenek	1	%0,39
64	Doğa	1	%0,39	134	Yönetim	1	%0,39
65	Doğru zaman	1	%0,39	135	Yürümek	1	%0,39
66	Dolap	1	%0,39	136	Zaman	1	%0,39
67	Duvar	1	%0,39	137	Zincir	1	%0,39
68	Düşünce	1	%0,39	138	Zor bir görev	1	%0,39
69	Düzen	1	%0,39	139	Zorluk	1	%0,39
70	Düzenli insan	1	%0,39	140	Zorunlu iş	1	%0,39
Toplam						255	

Tablo 73 incelendiğinde sorumluluk değeri hakkında ortaokul öğrencilerinin üretmiş olduğu 255 geçerli metafordan en sık tekrarlanan metaforun 32 frekans değerine sahip “ödev” metaforu olduğu görülmektedir. 26 kez tekrarlanan “görev” ikinci en sık tekrarlanan metafordur. “Yük (f=13), öğrenci (f=5), zorunluluk (f=5)” metaforlarının tabloda yer alan diğer metaforlara göre daha sık tekrarlandığı görülmektedir.

Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Metaforların kategorileştirilme aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada “sorumluluk” değerine ilişkin metaforlar “Dikkatli ve Duyarlı Olma”, “Görev Bilincine Sahip Olma”, “Faydalı Olma”, “Sorumluluğun Yerine Getirilmemesi Durumu”, “Doğru Zamanlama”, “Sorumlu Olmanın Zorlukları”, “Zorunlu Olma” olmak üzere toplam 7 kategoride incelenmiştir. Tablo 74’te sorumluluk değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 74. Sorumluluk Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Sorumluluk Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Görev Bilincine Sahip Olma	76	%29,8
Zorunlu Olma	50	%19,6
Sorumluluğun Yerine Getirilmemesi Durumu	46	%18,03
Faydalı Olma	27	%10,58
Sorumlu Olmanın Zorlukları	26	%10,19
Doğru Zamanlama	16	%6,27
Dikkatli ve Duyarlı Olma	14	%5,49

Toplam	255	%100
--------	-----	------

Tablo 74 incelendiğinde sorumluluk değerine yönelik ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 255 geçerli metafordan 76'sının "Görev Bilincine Sahip Olma" kategorisi kapsamında değerlendirildiği ve bu kategorinin en fazla frekans değerine sahip kategori olduğu görülmektedir. "Zorunlu Olma" kategorisi 50 metaforla ikinci sırada yer almaktadır.

Görev Bilincine Sahip Olma

Sorumluluk değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 255 geçerli metafordan 76'sı Görev Bilincine Sahip Olma Sorumluluk kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %29,8'ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların sorumluluğu verilen görevi eksiksiz bir şekilde yerine getirmek, bireyin neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğini bilmesi şeklinde açıkladığı görülmüştür. Görev Bilincine Sahip Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 75'te sunulmuştur.

Tablo 75. Görev Bilincine Sahip Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Görev Bilincine Sahip Olma	Görev	26	İş	3	Ödev	3	Öğrenci	3
	Öğretmen	3	Arı	2	Askerler	2	Baba olmak	2
	Çalışmak	2	Alışkanlık	1	Anne	1	Atatürk	1
	Baba	1	Beş duyu organı	1	Bir kışu tutmak	1	Çalar saat	1
	Ekosistem	1	Güneş	1	Hız. Muhammet	1	İş adamı	1
	İşçiler	1	Kalp	1	Karınca	1	Kitap	1
	Kuşlar	1	Meyve ağacı	1	Nefes	1	Odanı toplamak	1
	Okul	1	Organ	1	Öğretmenlik	1	Öz denetim	1
	Polis	1	Rol	1	Tablo	1	Tır	1
	Vazife	1	Yelkovan	1	Yük			
Toplam								76

Tablo 75 incelendiğinde Görev Bilincine Sahip Olma kategorisi kapsamında 76 öğrenci tarafından toplam 39 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların

tekrarlanma sıklığı 1-26 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “görev (f=26)” metaforu olmuştur. “İş, ödev, öğrenci, öğretmen” metaforları 3’er kez; “arı, askerler, baba olmak, çalışmak” metaforları ise 2’şer kez tekrarlanmıştır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sorumluluk arılar gibidir. Çünkü bal yapmaları gerekir ve bunun için hiç durmadan çalışırlar. İnsan yapması gerekeni bilip yaparsa sorumluluğunu yerine getirmiş olur.” (Ö316-6)

“Sorumluluk beş duyu organı gibidir. Çünkü her birinin ayrı bir görevi vardır. Herkes kendi işini bilir ve onu yapar. Üzerine düşen görevi tam ve düzgün yapıyorsan orada sorumluluk vardır.” (Ö380-6)

“Sorumluluk ekosistem gibidir. Çünkü tüm canlılar üstüne düşeni yapar. Sorumluluğun olduğu yerde de tüm insanlar üstüne düşeni yapar.” (Ö436-8)

“Sorumluluk görev gibidir. Çünkü dünyada birçok görevimiz var ve biz bu görevleri yapmazsak sorumsuz bir birey oluruz.” (Ö293-6)

“Sorumluluk güneş gibidir. Çünkü güneş her daim doğacağını bilir ve sorumluluk edinir. İnsan işini bilir ve sorumluluklarını yaparsa bu güneşe benzer.” (Ö118-7)

“Sorumluluk kalp gibidir. Çünkü sürekli görevini yapar eğer yapmazsa insan ölür. İnsan da sorumluluk sahibi olup sürekli görevini yapmalıdır.” (Ö458-8)

“Sorumluluk organ gibidir. Çünkü en önemli organ görevini yapmazsa diğerlerinin bir anlamı kalmaz. Üzerimize düşen sorumlulukları yapmazsak hiçbir önemimiz kalmaz.” (Ö65-8)

“Sorumluluk tablo gibidir. Çünkü ressam yaptığı tabloyu yarım bırakmaz. Sorumluluk sahibi insanlar da işini yarım bırakmaz, sonuna kadar gider.” (Ö419-7)

“Sorumluluk yelkovan gibidir. Çünkü eğer yelkovan ilerlemezse, işlevini yerine getirmezse akrep hareket edemez. Akrep hayatımız, yelkovan sorumluluklarımızdır.” (Ö264-7)

“Sorumluluk Atatürk gibidir. Çünkü her zaman bir fikir üretmiş ve vatani için üzerine düşen ne varsa yapmıştır.” (Ö28-8)

Zorunlu Olma

Sorumluluk değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 255 geçerli metafordan 50'si Zorunlu Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %19,6'sına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların sorumluluğun zor olsa da, istenmede de mutlaka yerine getirilmesi gerektiğini; bir zorunluluk ve hayattaki temel ihtiyaçlardan olduğunu belirttikleri görülmüştür. Zorunlu Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 76'da sunulmuştur.

Tablo 76. Zorunlu Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Zorunlu Olma	Ödev	13	Zorunluluk	5	Su	3	Yük	3
	İhtiyaç	2	Oda	2	Anayasa	1	Ayakkabı	1
	Borcunu ödemek	1	Çanta	1	Ders çalışmak	1	Ders	1
	Hayat	1	İstemediğin şeyi yapmak	1	Kıyafet	1	Namus	1
	Okul	1	Okula gitmek	1	Öğrenci	1	Su içmek	1
	Vatanseverlik	1	Vazife	1	Virüs	1	Yarınki sınava çalışmak	1
	Yemek yemek	1	Yürümek	1	Zincir	1	Zorunlu iş	1
Toplam								50

Tablo 76 incelendiğinde Zorunlu Olma kategorisi kapsamında 50 öğrenci tarafından toplam 28 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-13 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “ödev (f=13)” metaforu olmuştur. “Zorunluluk (f=5), su (f=3), yük (f=3)” kategoride sık tekrarlanan diğer metaforlardandır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sorumluluk çanta gibidir. Çünkü ne kadar ağır olursa olsun yanımızdan ayıramayız. Sorumluluklarımız da ne kadar ağır gelse de yapmak zorundayız.” (Ö498-5)

“Sorumluluk kıyafet gibidir. Çünkü kıyafetini gerekmedikçe üstünden çıkaramazsın. Sorumluluklarını da kolay kolay bırakamaz, çıkarıp atamazsın.” (Ö270-7)

“Sorumluluk okula gitmek gibidir. Çünkü ikisi de zorunludur.” (Ö41-8)

“Sorumluluk ödev gibidir. Çünkü hocalar çok ödev veriyor ama hepsini yapmak zorundayız. Sorumluluğumuz ne kadar çok olursa olsun yerine getirmek zorundayız.” (Ö198-8)

“Sorumluluk zorunluluk gibidir. Çünkü yapmak istemesen de yapmak zorundasın, yapman gerekir.” (Ö91-7)

“Sorumluluk yürümek gibidir. Çünkü yürümek insanın hayatında en doğal ve olması gereken şeylerden biridir. Sorumluluklar da böyledir. Hayatta doğal olarak herkesin sorumluluğu vardır ve olması gerekir.” (Ö127-7)

“Sorumluluk yemek yemek gibidir. Çünkü yemeği yemen gerek hayatta kalmak için. Sorumluluk da bu tür bir zorunluluktur.” (Ö500-5)

“Sorumluluk virüs gibidir. Çünkü sen ne kadar sorumluluklarından kaçsan da o insana yapışan bir virüs gibi seni bırakmaz.” (Ö480-5)

“Sorumluluk su içmek gibidir. Çünkü mutlaka yapılması gerekir.” (Ö148-6)

“Sorumluluk anayasa gibidir. Çünkü yapmaya ve uymaya zorunlusun.” (Ö280-6)

Sorumluluğun Yerine Getirilmemesi Durumu

Sorumluluk değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 255 geçerli metafordan 46’sı Sorumluluğun Yerine Getirilmemesi Durumu kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %18,03’üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların sorumlulukların yerine getirilmediğinde ortaya olumsuz ve istenmeyen sonuçlar çıkacağını, sorumluluk kavramının olmadığı takdirde hayatın kötü etkileneceğini ve düzen sağlanamayacağını belirttikleri tespit edilmiştir. Sorumluluğun Yerine Getirilmemesi Durumu başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 77’de sunulmuştur.

Tablo 77. Sorumluluğun Yerine Getirilmemesi Durumu Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Sorumluluğun	Ödev	12	Adalet	2	İhtiyaç	2	Kurallar	2

Yerine	Adım atmak	1	Bir fili taşımak	1	Cam	1	Cumhurbaşkanı	1
Getirilmemesi	Çiçek	1	Denize girmek	1	Doğa	1	Duvar	1
Durumu	Düşünce	1	Eller	1	Emanet	1	Ev	1
	Hayat	1	Kaya	1	Kırmızı ışıktaki geçmemek	1	Kızgın bir ateş	1
	Kimlik	1	Öğrenci	1	Seçim yapmak	1	Söz vermek	1
	Spor	1	Taş	1	Temizlik	1	Tuğla	1
	Yağmur	1	Yemek yapmak	1	Yemek yemek	1	Yönetim	1
Toplam								46

Tablo 77 incelendiğinde Sorumluluğun Yerine Getirilmemesi Durumu kategorisi kapsamında 46 öğrenci tarafından toplam 32 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-12 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “ödev” (f=12) metaforu olmuştur. “Adalet, ihtiyaç ve kurallar” metaforları 2’şer kez tekrarlanarak kategoride birden fazla tekrarlanan diğer metaforlar olmuştur. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sorumluluk denize girmek gibidir. Çünkü eğer yüzmey biliyorsan denize girmek eğlencelidir ama bilmiyorsan boğulabilirsin. Yani sorumluluklarını yerine getirirsen her şey güzeldir ama getirmezsene onların altında kalıp ezilirsin.” (Ö117-6)

“Sorumluluk adalet gibidir. Çünkü ikisi de yapılmadığında yaşam zorlaşır.” (Ö85-7)

“Sorumluluk adım atmak gibidir. Çünkü sorumluluğunu bilmezsen hayatındaki bazı büyük adımları atamazsın.” (Ö337-5)

“Sorumluluk kırmızı ışıktaki geçmemek gibidir. Çünkü her insanın bir sorumluluğu vardır ve onu yerine getirmelidir. Yoksa kırmızı ışıktaki geçen bir insan nasıl kaza yapıyorsa o da kötü bir olayla karşılaşır.” (Ö478-5)

“Sorumluluk kızgın bir ateş gibidir. Çünkü yapılmayınca yakar.” (Ö442-8)

“Sorumluluk kurallar gibidir. Çünkü kuralları da sorumlulukları da çiğnersen sonunda pişman olabilirsin.” (Ö276-7)

“Sorumluluk ödev gibidir. Çünkü ödevini yapmazsan hoca kızar. Sorumluluğunu yerine getirmezsene de olumsuz sonuçlar olur.” (Ö255-7)

“Sorumluluk spor gibidir. Çünkü spor yapmazsak sağlıklı yaşayamayız. Sorumluluklarımızı yerine getirmediğimizde de hayatımız kötü etkilenir.” (Ö158-6)

“Sorumluluk taş gibidir. Çünkü yerine getirmezsene baş yarabilir.” (Ö250-7)

“Sorumluluk yönetim gibidir. Çünkü sorumluluk olmasaydı insanlar başıboş gezer, karmaşa olurdu. Yönetimsiz kalmış gibi bir düzensizlik olurdu.” (Ö272-7)

“Sorumluluk söz vermek gibidir. Çünkü eğer sözünü tutamazsan karşındakini hayal kırıklığına uğrattırır. Sorumluluk da ise eğer sorumlu olmazsan kendin hayal kırıklığına uğrarsın.” (Ö469-8)

Faydalı Olma

Sorumluluk değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 255 geçerli metafordan 27’si Faydalı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %10,58’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sorumluluğun bireyde rahatlama duygusu sağladığının, bireye güven, saygınlık, özgürlük, düzenli ve planlı olma gibi faydalar sağladığının, hayatı kolaylaştıran bir unsur olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Faydalı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 78’de sunulmuştur.

Tablo 78. Faydalı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Faydalı Olma	Kazanmak	2	Kitap	2	Ödev	2	Ağırlık	1
	Anne	1	Ayakta durmak	1	Başarı	1	Bilgi	1
	Bilinç	1	Çalışmak	1	Deneme	1	Düzen	1
	Düzenli insan	1	Düzenli oda	1	Hırka	1	Kendini tanıma	1
	Kolaylık	1	Krallık	1	Kumbara	1	Özgünlük	1
	Saygınlık	1	Sınav	1	Yaprak	1	Yetenek	
	Toplam							27

Tablo 78 incelendiğinde Faydalı Olma kategorisi kapsamında 27 öğrenci tarafından toplam 24 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Kazanmak, kitap ve ödev” metaforları 2’şer kez tekrarlanarak kategoride birden fazla tekrarlanan metaforlar

olmuştur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sorumluluk ağırlık gibidir. Çünkü yerine getirince rahatlarsın, o ağırlıktan kurtulup hafıflersin.” (Ö168-6)

“Sorumluluk anne gibidir. Çünkü onun yanında kendini güvende hissedersin. Sorumluluklarını yaptığında da kendine güvenin artar.” (Ö265-7)

“Sorumluluk deneme gibidir. Çünkü çözdükçe daha başarılı olursun. Sorumluluk alıp yaptıkça da daha başarılı bir insan oluruz.” (Ö485-5)

“Sorumluluk hırka gibidir. Çünkü üstünde taşımasını bilersen ancak ısınabilirsin. Sorumluluğunu bilersen ve yerine getirebilirsen faydasını görürsün.” (Ö66-8)

“Sorumluluk kitap gibidir. Çünkü her ikisi de sana yeni şeyler gösterir ve öğretir.” (Ö292-6)

“Sorumluluk kolaylık gibidir. Çünkü sorumluluklarını yerine getirirsen işin kolaylaşır.” (Ö181-6)

“Sorumluluk kumbara gibidir. Çünkü kumbarada para biriktirmek zordur ama sonunda kumbarayı kırıp istediğin şeyi alabilirsin. Sorumlulukları da üstlenirken sıkıntı yaşarsın ama sonu hep ödüdür.” (Ö240-7)

“Sorumluluk ödev gibidir. Çünkü ikisini de yaptığında mutlu olursun.” (Ö475-8)

“Sorumluluk sınav gibidir. Çünkü sınavı geçerse başarılı oluruz ve istediğimiz okula gidebilir. Sorumluluklarımızın hepsi bizim için bir sınavdır. Eğer başarılı bir şekilde yerine getirirsek sonuç olarak iyi şeyler bizi bekler.” (Ö398-7)

“Sorumluluk yetenek gibidir. Çünkü yetenek varsa iş daha kolay olur. Sorumluluk duygusu olduğunda da işlerimiz kolaylaşır.” (Ö387-6)

Sorumlu Olmanın Zorlukları

Sorumluluk değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 255 geçerli metafordan 26’sı Sorumlu Olmanın Zorlukları kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %10,19’una denk

gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sorumluluğun yerine getirilmesi oldukça zor olan bir unsur olduğunun belirtildiği tespit edilmiştir. Sorumlu Olmanın Zorlukları başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 79’da sunulmuştur.

Tablo 79. Sorumlu Olmanın Zorlukları Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Sorumlu Olmanın Zorlukları	Yük	8	Ağır bir yük	1	Altın	1	Bitmeyen bir dert	1
	Böcek	1	Çaba	1	Çanta	1	Dağ	1
	Dambıl	1	Ders çalışmak	1	Gayret	1	İnsan	1
	Kamyon	1	Karınca	1	Okul	1	Sır	1
	Sorun	1	Zor bir görev	1	Zorluk	1		
	Toplam							26

Tablo 79 incelendiğinde Sorumlu Olmanın Zorlukları kategorisi kapsamında 26 öğrenci tarafından toplam 19 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Yük (f=8)” metaforu birden fazla tekrarlanan tek metafordur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sorumluluk ağır bir yük gibidir. Çünkü taşımak çok zordur.” (Ö204-8)

“Sorumluluk altın gibidir. Çünkü altının yapılması zordur. Sorumlulukları yapmak da altın yapmak kadar zordur.” (Ö474-8)

“Sorumluluk çanta gibidir. Çünkü içindeki ağırlık arttıkça taşınması zor olur. Sorumluluklarımız da arttıkça bu sorumlulukları taşımak ve yerine getirmek zorlaşır.” (Ö95-7)

“Sorumluluk dambıl gibidir. Çünkü bazıları onu kaldırabilirken bazı insanlar kaldıramaz.” (Ö189-6)

“Sorumluluk ders çalışmak gibidir. Çünkü zor olsa da yetişmen için gereklidir.” (Ö236-8)

“Sorumluluk sır gibidir. Çünkü biri sana sır verirse o sorumluluk mezara kadar senle gelir nasıl ki sır tutmak zorsa sorumluluklar da bazen bizi zorlayabilir.” (Ö79-7)

“Sorumluluk sorun gibidir. Çünkü bir sürü şey üstlenirsin ve hepsi yeni bir sorunu, zorluğu beraberinde getirir.” (Ö399-7)

“Sorumluluk yük gibidir. Çünkü onu taşımak zordur.” (Ö63-8)

“Sorumluluk zor bir görev gibidir. Çünkü sorumluluğumuz arttıkça zorlanırsınız ama sonunda alışırız.” (Ö349-5)

“Sorumluluk zorluk gibidir. Çünkü kendi işini kendin yapman sana kolay gelmiyor olabilir.” (Ö78-7)

Doğru Zamanlama

Sorumluluk değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 255 geçerli metafordan 16’sı Doğru Zamanlama kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %6,27’sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sorumluluğun zamanı etkin ve doğru kullanma, planlı olma, yapılacak işleri aksatmama ve zamanında yapma durumları ile açıklandığı tespit edilmiştir. Doğru Zamanlama başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 80’de sunulmuştur.

Tablo 80. Doğru Zamanlama Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Doğru Zamanlama	Ödev	2	Arı	1	Çiçek	1	Doğru zaman	1
	Dolap	1	Güneş	1	Karınca	1	Masa	1
	Öğrencilik	1	Saat	1	Temizlik	1	Tost makinesi	1
	Ütü yapmak	1	Yemek yapmak	1	Zaman	1		
	Toplam							16

Tablo 80 incelendiğinde Doğru Zamanlama kategorisi kapsamında 16 öğrenci tarafından toplam 15 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Ödev (f=2)” metaforu birden fazla tekrarlanan tek metafordur. Kategoriyeye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sorumluluk karınca gibidir. Çünkü karıncalar her zaman sorumluluklarını yerine getirmeye çalışan hayvanlardır. Yaz boyunca yuvalarına yemek taşımaları kışın aç

kalırlardı. İnsanlar da karıncalar gibi zamanında sorumluluklarını yerine getirmezse sonunda pişman olmak bir işe yaramaz.” (Ö160-6)

“Sorumluluk masa gibidir. Çünkü dört ayağının üstünde durduğu zaman dengededir ama bir ayağına fazla yük binerse kırılır. İnsan da böyle olur. Eğer sorumluluklarımızı biriktirirsek fazla yük biner, dengemiz bozulur.” (Ö246-7)

“Sorumluluk ödev gibidir. Çünkü ödevlerini zamanında yapman gerekir. Sorumluluklarını da öyle...” (Ö222-8)

“Sorumluluk temizlik gibidir. Çünkü düzenli olarak temizlik yapmazsan sonra evin çok kirlenir, işin zorlaşır. Eğer sorumluluklarını zamanında ve düzenli yapmazsan birikir ve yine işin zorlaşır.” (Ö392-6)

“Sorumluluk tost makinesi gibidir. Çünkü içine koyduğunuz tostları zamanında almazsanız yanar. Yani önemli olan insanın sorumluluğunu bilip yapması gerekenleri zamanında yapmasıdır.” (Ö29-8)

“Sorumluluk ütü yapmak gibidir. Çünkü ütüyü kıyafetin üstünde bırakırsanız, zamanında kaldırmazsanız kıyafetiniz yanar. İnsan sorumluluklarını zamanında yerine getirmelidir.” (Ö71-8)

“Sorumluluk yemek yapmak gibidir. Çünkü malzemeleri tam koyarsan, yeterli ısıda ve zamanda pişirirsen lezzetli olur. Sorumluluk da böyledir. Eğer yapman gerekenleri zamanında ve tam yaparsan sorumluluğunu yerine getirmiş olursun.” (Ö94-7)

“Sorumluluk dolap gibidir. Çünkü sorumluluklarını rafa kaldırırsan birikir ve yapması zorlaşır. Dolabını uzun süre toplamadığında tekrar düzenlemesinin zor olması gibi.” (Ö239-7)

“Sorumluluk güneş gibidir. Çünkü zamanında doğup zamanında batar. Sorumluluk zamanlamayla ilgili bir durumdur.” (Ö42-8)

Dikkatli ve Duyarlı Olma

Sorumluluk değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 255 geçerli metafordan 14’ü Dikkatli ve Duyarlı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %5,49’una denk

gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde sorumlulukları yerine getirirken dikkatli, duyarlı, hassas, özenli ve titiz davranılması gerektiğinin belirtildiği tespit edilmiştir. Dikkatli ve Duyarlı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 81’de sunulmuştur.

Tablo 81. Dikkatli ve Duyarlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Dikkatli ve	Emanet	2	Altın	1	Ameliyat	1	Bilinç	1
Duyarlı	Bir annenin çocuğunu büyütmesi	1	Bir bebeğin büyümesi	1	Dikkatli olmak	1	Eşya	1
Olma	Hayvan sahiplanmek	1	Kütüphane	1	Makyaj	1	Vücut	1
	Yük	1						
	Toplam							14

Tablo 81 incelendiğinde Dikkatli ve Duyarlı Olma kategorisi kapsamında 14 öğrenci tarafından toplam 13 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Emanet (f=2)” metaforu birden fazla tekrarlanan tek metafordur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Sorumluluk altın gibidir. Çünkü çaldırmadan sahibine ulaştırman gerekir. Yani sorumluluk aldığında dikkat etmen ve ona iyi bakman lazım.” (Ö248-7)

“Sorumluluk ameliyat gibidir. Çünkü eğer doktor ameliyatta bir hata yaparsa hastası ölür. Biz de sorumluluklarımızı yerine getirirken hata yaptığımızda istediğimiz sonuçları alamayız. O yüzden sorumlu olmak için ameliyattaki bir doktor kadar özenli ve dikkatli olmalıyız.” (Ö37-8)

“Sorumluluk emanet gibidir. Çünkü bir şeyi alırsın ve sahibi geri alana kadar korur ve saklarsın. Bir şeyin sorumluluğunu aldığında ona bakman ve sahip çıkman gerekir.” (Ö201-8)

“Sorumluluk makyaj gibidir. Çünkü özenmezsen güzelleşemez daha da çirkin görünürsün. Yani bir sorumluluğunda özen göstermezsen yapmasan daha iyi olur.” (Ö278-7)

“Sorumluluk vücut gibidir. Çünkü vücudun bir bütünlüğü vardır, bir parçası zarar gördüğünde her yeri etkilenir. Sorumluluk da böyle bir bütündür. Birini aksattığında diğer hepsi aksar.” (Ö297-6)

“Sorumluluk kütüphane gibidir. Çünkü kitap aldığınızda onu aldığınız şekilde geri götürmek zorundasınız. O senin sorumluluğunda olur artık. Yani bir şeyin sorumluluğunu aldığında onu eksiksiz yerine getirmelisin.” (Ö150-6)

“Sorumluluk dikkatli olmak gibidir. Çünkü sorumluluklarımıza karşı dikkatli olmalıyız ve duyarlı olmalıyız.” (Ö39-8)

“Sorumluluk bir bebeğin büyümesi gibidir. Çünkü bebeğin büyümesi için annelerin onlardan sorumlu olması gerekir. Anneler bebeğe bakmazsa bebek yaşayamaz. Sorumluluklar dikkatle yerine getirilmelidir.” (Ö136-7)

4.9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden vatanseverlik değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 159’u geçersiz kabul edilmiş ve vatanseverlik değerine ilişkin 341 geçerli metafor tespit edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri metafor yerine vatanseverlik kavramına ilişkin çeşitli tanımlamaların ve açıklamaların yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, üretilen metafora gerekçe sunulmaması, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasıdır. Aşağıda geçersiz kabul edilen öğrenci yanıtları örneklendirilmiştir.

“Vatanseverlik kelebek gibidir. Çünkü eğer vatanımıza yararımız dokunacak bir şey varsa yapmalıyız. Ne de olsa bir gün kelebek gibi öleceğiz.” (Ö180 K6)

“Vatanseverlik içten gelen bir cesaret gibidir. Çünkü vatan olmazsa millet olmaz.” (Ö3 E8)

“Vatanseverlik bayrak ve toprak gibidir. Çünkü bayrak ve toprak demek özgürlük demektir.” (Ö32 E8)

“Vatanseverlik kitap gibidir. Çünkü okursun, okursun vatanını seversin.” (Ö129 K7)

“Vatanseverlik insanın vatanını sevmesi, ona değer vermesi gibidir. Çünkü eğer insan vatanını sevmiyorsa ona değer vermiyorsa o insan vatanını sevmiyordur.” (Ö289 K6)

Geçerli kabul edilen 341 metaforun analiz edilmesi sonucunda çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin vatanseverlik değerine ilişkin 148 farklı metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Üretilen metaforlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 82’de sunulmaktadır.

Tablo 82. Vatanseverlik Değerine İlişkin Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Bayrak	29	%8,5	75	Çoban köpeği	1	%0,29
2	Asker	20	%5,86	76	Dal	1	%0,29
3	Şehit	13	%3,81	77	Damar	1	%0,29
4	Anne sevgisi	10	%2,93	78	Dava	1	%0,29
5	Aşk	10	%2,93	79	Değer	1	%0,29
6	Türklük	10	%2,93	80	Düğüm	1	%0,29
7	Aile	8	%2,34	81	Ekmek	1	%0,29
8	Şehit olmak	8	%2,34	82	En sevdiğimiz yemek	1	%0,29
9	Atatürk	7	%2,05	83	Ev	1	%0,29
10	Canımız	6	%1,75	84	Evlat sevgisi	1	%0,29
11	Canını fedâ etmek	6	%1,75	85	Ezan	1	%0,29
12	Kan	6	%1,75	86	Fırtına	1	%0,29
13	Can	5	%1,46	87	Geceleri parlayan yıldız	1	%0,29
14	Maya	5	%1,46	88	Gökdeleler	1	%0,29
15	Toprak	5	%1,46	89	Görev	1	%0,29
16	Türk Bayrağı	5	%1,46	90	Gurur	1	%0,29
17	Yürek	5	%1,46	91	Gün batımı	1	%0,29
18	Anne-baba	4	%1,17	92	Gün ışığı	1	%0,29
19	Anne	4	%1,17	93	Güneş	1	%0,29
20	Ölmek	4	%1,17	94	Günlük	1	%0,29
21	Ölüm	4	%1,17	95	Halk	1	%0,29
22	Sevdiklerin	4	%1,17	96	Hayırlı evlât yetiştirmek	1	%0,29
23	Aile sevgisi	3	%0,87	97	Hizmet	1	%0,29
24	Askerlik	3	%0,87	98	Huzur	1	%0,29
25	Ay	3	%0,87	99	İbadet	1	%0,29
26	Birlik olmak	3	%0,87	100	İnanmak	1	%0,29
27	Kardeş sevgisi	3	%0,87	101	İnsanlık	1	%0,29
28	Nefes	3	%0,87	102	İstiklâl Marşı	1	%0,29
29	Savaş	3	%0,87	103	İşçi	1	%0,29
30	Sorumluluk	3	%0,87	104	İyilik	1	%0,29
31	Su	3	%0,87	105	Kafes	1	%0,29
32	Ağaç	2	%0,58	106	Kale	1	%0,29

33	Bağlanmak	2	%0,58	107	Kan kırmızısı	1	%0,29
34	Bağlılık	2	%0,58	108	Kardeşlik	1	%0,29
35	Bahar	2	%0,58	109	Kaya	1	%0,29
36	Bayrak sevgisi	2	%0,58	110	Kemiklerimiz	1	%0,29
37	Birlik beraberlik	2	%0,58	111	Köpek	1	%0,29
38	Borç	2	%0,58	112	Kurban olmak	1	%0,29
39	Demir	2	%0,58	113	Liderlik	1	%0,29
40	Evimize sevgimiz	2	%0,58	114	Marş	1	%0,29
41	Fedakârlık	2	%0,58	115	Medeniyet	1	%0,29
42	Göz	2	%0,58	116	Mehmetçik	1	%0,29
43	Hayat	2	%0,58	117	Meyve suyu	1	%0,29
44	İman	2	%0,58	118	Mutluluk duygusu	1	%0,29
45	Kalp	2	%0,58	119	Namuz	1	%0,29
46	Kuş	2	%0,58	120	Okyanus	1	%0,29
47	Sevgi	2	%0,58	121	Oyuncaklarımız	1	%0,29
48	Yaşam	2	%0,58	122	Ödev	1	%0,29
49	Yiğitlik	2	%0,58	123	Ömer Halis Demir	1	%0,29
50	Yumruk	2	%0,58	124	Para	1	%0,29
51	15 Temmuz	1	%0,29	125	Ruh	1	%0,29
52	Anne kedi	1	%0,29	126	Sarmaşık	1	%0,29
53	Arı	1	%0,29	127	Seyit Onbaşı	1	%0,29
54	Aslan	1	%0,29	128	Silah	1	%0,29
55	Ateş	1	%0,29	129	Silgi	1	%0,29
56	Ayakkabı	1	%0,29	130	Siyah renk	1	%0,29
57	Babanın evlâdını koruması	1	%0,29	131	Şahdamarı	1	%0,29
58	Bağımlılık	1	%0,29	132	Şart	1	%0,29
59	Balık	1	%0,29	133	Şehit annesi	1	%0,29
60	Başarı	1	%0,29	134	Şehitlerimizin kanı	1	%0,29
61	Bayrak aşkı	1	%0,29	135	Şeker	1	%0,29
62	Bayram	1	%0,29	136	Şiir	1	%0,29
63	Bekçilik	1	%0,29	137	Taş	1	%0,29
64	Beraberlik	1	%0,29	138	Tek yumruk olmak	1	%0,29
65	Bilgi	1	%0,29	139	Tutkal	1	%0,29
66	Bir avuç toprak	1	%0,29	140	Tükenmez kalem	1	%0,29
67	Bir kadının bir erkeği sevmesi	1	%0,29	141	Türk'ün gururu	1	%0,29
68	Bor	1	%0,29	142	Üzümler	1	%0,29
69	Büyüklerimiz	1	%0,29	143	Volkan	1	%0,29
70	Cesurluk	1	%0,29	144	Vücudumuz	1	%0,29
71	Çaba	1	%0,29	145	Yapışık ikizler	1	%0,29
72	Çanak kale	1	%0,29	146	Yaşamsal ihtiyaç	1	%0,29

73	Çiçek	1	%0,29	147	Yoğurt	1	%0,29
74	Çikolata	1	%0,29	148	Zincir	1	%0,29
Toplam						100	341

Tablo 82 incelendiğinde vatanseverlik değeri hakkında ortaokul öğrencilerinin üretmiş olduğu 341 geçerli metafordan en sık tekrarlanan metaforun 29 frekans değerine sahip “bayrak” metaforu olduğu görülmektedir. 20 kez tekrarlanan “asker” ikinci en sık tekrarlanan metafordur. 10’ar kez tekrarlanan “anne sevgisi, aşk, Türklük” metaforlarının tabloda yer alan diğer metaforlara göre daha sık tekrarlandığı görülmektedir.

Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Metaforların kategorileştirilme aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada vatanseverlik değerine ilişkin metaforlar “Bağlayıcı Olma”, “Birlik, Beraberlik ve Dayanışma Sağlama”, “Kahraman ve Fedakâr Olma”, “Çalışkan Olma”, “Güzellikler Barındırma”, “Koruyucu Olma”, “Önemli ve Öncelikli Olma”, “Sınırsız ve Sürekli Olma”, “Zorunlu Olma” olmak üzere toplam 9 kategoride incelenmiştir. Tablo 83’te vatanseverlik değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 83. Vatanseverlik Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Vatanseverlik Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Kahraman ve Fedakâr Olma	99	%29,09
Bağlayıcı Olma	57	%16,71
Koruyucu Olma	49	%14,36
Zorunlu Olma	33	%9,67
Sınırsız ve Sürekli Olma	28	%8,21
Önemli ve Öncelikli Olma	24	%7,03
Güzellikleri Barındırma	19	%5,57
Birlik, Beraberlik ve Dayanışma Sağlama	17	%4,98
Çalışkan Olma	15	%4,39
Toplam	341	%100

Tablo 83 incelendiğinde vatanseverlik değerine yönelik ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 341 geçerli metafordan 99’unun “Kahraman ve Fedakâr Olma”

kategorisi kapsamında değerlendirildiği ve bu kategorinin en fazla frekans değerine sahip kategori olduğu görülmektedir. “Bağlayıcı Olma” kategorisi 57 metaforla ikinci sırada yer almaktadır.

Kahraman ve Fedakâr Olma

Vatanseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 341 geçerli metafordan 99’u Kahraman ve Fedakâr Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %29,09’una denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların vatanseverliği vatan için fedakârlık ve kahramanlık yapmak; vatan uğruna canını vermek, sevdiklerinden vazgeçmek; cesur olmak gibi durumlarla açıkladığı görülmüştür. Kahraman ve Fedakâr Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 84’te sunulmuştur.

Tablo 84. Kahraman ve Fedakâr Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Kahraman ve Fedakâr Olma	Şehit	12	Asker	9	Şehit olmak	7	Canını feda etmek	6
	Bayrak	5	Maya	5	Türklük	5	Atatürk	4
	Ölüm	4	Can	3	Canımız	3	Ölmek	3
	Fedakârlık	2	Kan	2	Türk Bayrağı	2	Yiğitlik	2
	Aile	1	Anne sevgisi	1	Askerlik	1	Aşk	1
	Cesurluk	1	Çanakkale	1	Evlât sevgisi	1	Hayat	1
	Kan kırmızısı	1	Kardeş sevgisi	1	Kardeşlik	1	Kurban olmak	1
	Mehmetçik	1	Ömer Halis Demir	1	Savaş	1	Sevdiklerimiz	1
	Seyit Onbaşı	1	Silah	1	Sorumluluk	1	Şehit annesi	1
	Toprak	1	Ölmek	1	Yoğurt	1	Yürek	1
	15 Temmuz	1						
	Toplam							99

Tablo 84 incelendiğinde Kahraman ve Fedakâr Olma kategorisi kapsamında 99 öğrenci tarafından toplam 41 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-12 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “şehit (f=12)” metaforu olmuştur. “Asker (f=9), şehit olmak (f=7), canını feda etmek

(f=6)” sık tekrarlanan diğer metaforlardandır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Vatanseverlik asker gibidir. Çünkü vatan denince akla ilk gelen askerlerimizdir. Çünkü onlar vatan için canını verir, sevdiklerinden vazgeçer.” (Ö102-7)

“Vatanseverlik Atatürk gibidir. Çünkü Atatürk vatan için canını feda etmeye razıdır.” (Ö493-5)

“Vatanseverlik bayrak gibidir. Çünkü vatanını seven kişi bayrağı yere düşmesin diye canını feda eder.” (Ö86-7)

“Vatanseverlik can gibidir. Çünkü vatanın senin canındır. Onun için her şeyi yapman gerekir.” (Ö62-8)

“Vatanseverlik Çanakkale gibidir. Çünkü orada kadınlar, çocuklar bile ülke için savaştı. Askerler canını verdi ve vatanımızı kurtardılar.” (Ö498-5)

“Vatanseverlik evlât sevgisi gibidir. Çünkü vatanını sevmek oğlunu sevmek gibidir. Onun için her şeyi yaparsın.” (Ö284-6)

“Vatanseverlik ölüm gibidir. Çünkü vatanını seven biri vatani için canını ve kanını verir.” (Ö105-7)

“Vatanseverlik Ömer Halis Demir gibidir. Çünkü her şey bir emek ister vatan da. O da vatani için canını feda etmiştir.” (Ö241-7)

“Vatanseverlik Seyit Onbaşı gibidir. Çünkü o vatanseverdir. Öyle ki 250 kiloluk mermiyi tek başına kaldırmış ve kendisini düşünmemiştir.” (Ö436-8)

“Vatanseverlik şehit olmak gibidir. Çünkü vatani için şehit olan askerlerimiz var. Onlar canlarını ortaya koyarak vatani ne kadar sevdiklerini göstermişlerdir.” (Ö78-7)

Bağlayıcı Olma

Vatanseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 341 geçerli metafordan 57’si Bağlayıcı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %16,71’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların vatanseverliğin bireyleri

ülkelerine bağladığının, birey ve vatani arasında sevgi, sadakat ve bağlılığa dayalı bir ilişki kurduğunun belirtildiği görülmüştür. Bağlayıcı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 85’te sunulmuştur.

Tablo 85. Bağlayıcı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Bağlayıcı Olma	Anne sevgisi	6	Aşk	6	Kan	3	Sevdiklerin	3
	Aile	2	Aile sevgisi	2	Anne-baba	2	Asker	2
	Bağlanmak	2	Bağlılık	2	Canımız	2	Türklük	2
	Anne	1	Ateş	1	Babanın evlâdını koruması	1	Bağımlılık	1
	Bayrak aşkı	1	Bayrak	1	Bor	1	Büyüklerimiz	1
	Can	1	Damar	1	En sevdiğimiz yemek	1	Evimize sevgimiz	1
	Fırtına	1	İman	1	İnanmak	1	Köpek	1
	Sarmaşık	1	Sevgi	1	Şehitlerimizin kanı	1	Tutkal	1
	Yapışık ikizler	1	Yürek	1	Zincir	1		
Toplam								57

Tablo 85 incelendiğinde Bağlayıcı Olma kategorisi kapsamında 57 öğrenci tarafından toplam 35 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-6 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metaforlar “anne sevgisi ve aşk (f=6)” metaforları olmuştur. “Kan ve sevdiklerin” metaforları ise 3 kez tekrarlanmıştır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Vatanseverlik anne-baba gibidir. Çünkü bağlısındır ve istesen de kopamazsın. Her şeyine vurulup kalırsın.” (Ö240-7)

“Vatanseverlik asker gibidir. Çünkü o vatana ihanet etmez.” (Ö164-6)

“Vatanseverlik aşk gibidir. Çünkü ikisi de bağımlılıktır.” (Ö132-7)

“Vatanseverlik ateş gibidir. Çünkü vatansever olan kişi vatan aşkıyla yanıp tutuşur.” (Ö116-7)

“Vatanseverlik bağımlılık gibidir. Çünkü vatanımıza bağlılıktır. Ondan asla vazgeçememektir.” (Ö443-8)

“Vatanseverlik damar gibidir. Çünkü damar her yerimizde bulunur, tüm vücudumuzu kaplar. Vatanseverlik de aklımızda, kalbimizde, kanımızdadır.” (Ö463-8)

“Vatanseverlik iman gibidir. Çünkü dinini seven insan o dine iman etmiş olandır. Vatanını seven insan da o vatana bağlanmış kişidir.” (Ö171-6)

“Vatanseverlik köpek gibidir. Çünkü köpek sahibine, vatansever vatanına sadıktır.” (Ö475-8)

“Vatanseverlik tutkal gibidir. Çünkü vatanını seven insanlar kâğıda yapışmış bir tutkal gibidir. Asla vatanını bırakamazlar.” (Ö243-7)

“Vatanseverlik zincir gibidir. Çünkü insanları ülkelerine bağlı yapar.” (Ö478-5)

Koruyucu Olma

Vatanseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 341 geçerli metafordan 49’u Koruyucu Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %14,36’sına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların vatanseverliği bireyin vatani koruması, vatanın düşmanlardan ve kötü niyetli insanlardan korunması ve vatanseverliğin bireyleri koruması şeklinde açıkladığı tespit edilmiştir. Koruyucu Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 86’da sunulmuştur.

Tablo 86. Koruyucu Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Koruyucu Olma	Asker	9	Bayrak	4	Anne	2	Askerlik	2
	Atatürk	2	Savaş	2	Toprak	2	Yumruk	2
	Demir	1	Aile	1	Anne-baba	1	Anne kedi	1
	Anne sevgisi	1	Aslan	1	Ayakkabı	1	Bekçilik	1
	Bir kadının bir erkeği sevmesi	1	Canımız	1	Çoban köpeği	1	Dava	1
	Ezan	1	Halk	1	Kafes	1	Kale	1
	Kardeş sevgisi	1	Kuş	1	Liderlik	1	Silgi	1
	Şahdamarı	1	Şehit	1	Şehit olmak	1	Volkan	1
	Toplam							49

Tablo 86 incelendiğinde Koruyucu Olma kategorisi kapsamında 49 öğrenci tarafından toplam 32 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-9 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “asker (f=9)” metaforudur. “Bayrak (f=4)” ise ikinci sık tekrarlanan metafordur. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Vatanseverlik anne kedi gibidir. Çünkü kendi yavrusunu başka kedilerden koruyan anne kedi nasıl yavrusu ölmesin diye korursa vatanseverler de vatani düşmanlardan korur.” (Ö336-5)

“Vatanseverlik anne sevgisi gibidir. Çünkü anne bizi koruyup kollar vatan da bizi yaşatıp yaşatır.” (Ö378-6)

“Vatanseverlik asker gibidir. Çünkü askerlerimiz vatanını çok sever, vatanını korumak için hep nöbet tutar.” (Ö158-6)

“Vatanseverlik aslan gibidir. Çünkü aslan her zaman kendi bölgesini korur. Vatanseverlik de yurdunu korumaktır.” (Ö27-8)

“Vatanseverlik Atatürk gibidir. Çünkü o ülkemizi kurtardığı, düşmanlardan koruduğu için çok vatanseverdir.” (Ö177-6)

“Vatanseverlik ayakkabı gibidir. Çünkü ayakkabı giymezsek ayağımıza taşlar, camlaratar. Vatansever olmadığımızda da ülkemizin başına kötü şeyler gelir.” (Ö189-6)

“Vatanseverlik bekçilik gibidir. Çünkü bekçiler bulunduğu yeri korur. Vatanseverlik de vatanını korumaktır.” (Ö178-6)

“Vatanseverlik çoban köpeği gibidir. Çünkü çoban köpeği sürüsünü korur. Vatanını seven kişi vatanını koruyandır.” (Ö35-6)

“Vatanseverlik ezan gibidir. Çünkü ezan bizi namaza çağırır. Vatanseverlik de vatani korumak için çağırır.” (Ö299-6)

Zorunlu Olma

Vatanseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 341 geçerli metafordan 33’ü Zorunlu Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı

toplam geçerli metafor sayısının %9,67'sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların vatanseverliğin hayatın devamı için olmazsa olmaz bir unsur, her koşulda bireylerde olması gereken bir değer olarak açıkladığı görülmüştür. Zorunlu Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 87'de sunulmuştur.

Tablo 87. Zorunlu Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Zorunlu Olma	Borç	2	Göz	2	Kalp	2	Nefes	2
	Su	2	Yaşam	2	Yürek	2	Ağaç	1
	Balık	1	Bilgi	1	Çiçek	1	Dal	1
	Ekmek	1	Evimize sevgimiz	1	Gökdelen	1	Gün ışığı	1
	Günlük	1	Hayat	1	İbadet	1	İnsanlık	1
	Marş	1	Namus	1	Ödev	1	Para	1
	Şart	1	Yaşamsal ihtiyaç	1				
Toplam								33

Tablo 87 incelendiğinde Zorunlu Olma kategorisi kapsamında 33 öğrenci tarafından toplam 26 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Borç, göz, kalp, nefes, su, yaşam, yürek” metaforları 2 kez tekrarlanmış olup kategoride birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Vatanseverlik borç gibidir. Çünkü vatanını bırakıp gidemezsin. Vatanını sevmek senin boynunun borcudur.” (Ö89-7)

“Vatanseverlik ekmek gibidir. Çünkü yaşamak için ikisine de ihtiyaç duyarsın.” (Ö432-7)

“Vatanseverlik göz gibidir. Çünkü gözümüz olmadan göremeyiz. Vatanseverlik de herkeste mutlaka olması gerekir. Gözümüz gibi...” (Ö324-5)

“Vatanseverlik gün ışığı gibidir. Çünkü vatanımız bizim gün ışığımızdır. Nasıl ki her canlının yaşaması için gün ışığına ihtiyacı var her insan da bir vatana ve onu sevmeye muhtaçtır.” (Ö127-7)

“Vatanseverlik ibadet gibidir. Çünkü ikisi de farzdır.” (Ö363-6)

“Vatanseverlik kalp gibidir. Çünkü insan kalpsiz yaşayamaz. Kalp gibi insan vatansever olmadan da yaşayamaz.” (Ö278-7)

“Vatanseverlik marş gibidir. Çünkü her millete lâzımdır.” (Ö333-5)

“Vatanseverlik su gibidir. Çünkü su olmazsa o yerde yaşam olmaz. Aynı şekilde vatanseverlik olmazsa o yerde yaşam olmaz.” (Ö264-7)

“Vatanseverlik yaşamsal ihtiyaç gibidir. Çünkü insan aç, susuz, parasız yaşar ama vatansız yaşayamaz.” (Ö142-7)

“Vatanseverlik ödev gibidir. Çünkü herkes vatanını sevmek zorundadır. Bunu vatanımıza borçluyuz.” (Ö191-5)

Sınırsız ve Sürekli Olma

Vatanseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 341 geçerli metafordan 28’i Sınırsız ve Sürekli Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %8,21’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların vatanseverliğin sınırsız ve sonsuz olduğunu, her zaman bireylerde var olan ve var olması gereken bir değer olduğunu, koşullar ne olursa olsun bireylerdeki vatanseverlik duygusunun yok olmayacağını belirttikleri görülmüştür. Sınırsız ve Sürekli Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 88’de sunulmuştur.

Tablo 88. Sınırsız ve Sürekli Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Sınırsız ve Sürekli Olma	Bayrak	4	Aile	3	Anne sevgisi	2	Aşk	2
	Anne	1	Ay	1	Çikolata	1	Demir	1
	Güneş	1	Kardeş sevgisi	1	Kaya	1	Nefes	1
	Okyanus	1	Ruh	1	Sevgi	1	Siyah renk	1
	Su	1	Taş	1	Tükenmez kalem	1	Türk Bayrağı	1
	Yürek	1						
	Toplam							28

Tablo 88 incelendiğinde Sınırsız ve Sürekli Olma kategorisi kapsamında 28 öğrenci tarafından toplam 21 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Bayrak (f=4), aile (f=3), anne sevgisi (f=2) ve aşk (f=2)” birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Vatanseverlik anne sevgisi gibidir. Çünkü anne sevgisi gibi sonsuz ve içtendir.” (Ö14-8)

“Vatanseverlik aşk gibidir. Çünkü vatanını sevdikçe seversin.” (Ö53-8)

“Vatanseverlik ay gibidir. Çünkü bulutların arkasına gizlense bile bir yerlerde olduğunu biliriz. Vatan sevgimiz her zaman bir yerlerde, bir şekilde devam eder.” (Ö235-8)

“Vatanseverlik çikolata gibidir. Çünkü yediğinde bitse de onu hep seversin. İnsanın vatan sevgisi de hiç bitmeyen bir sevgidir.” (Ö248-7)

“Vatanseverlik güneş gibidir. Çünkü hiçbir zaman sönmemelidir. Vatan sevgisi de hiç bitmemelidir.” (Ö185-6)

“Vatanseverlik okyanus gibidir. Çünkü vatan sevgisi okyanus gibi sonsuzdur.” (Ö196-5)

“Vatanseverlik ruh gibidir. Çünkü ölmediğin sürece senden ayrılmaz.” (Ö138-7)

“Vatanseverlik siyah renk gibidir. Çünkü siyahın üstüne hangi renk gelirse gelsin yine rengi bozulmaz, aynıdır. Nasıl hiçbir renk siyahı kendinden vazgeçiremiyorsa vatan sevgisi işlenmiş bir insana da hiçbir şey etki etmez. O yine vatanını sever.” (Ö57-8)

“Vatanseverlik su gibidir. Çünkü su kolay kolay durmaz. İçimizdeki vatan sevgisi de kolay kolay bitmez.” (Ö135-7)

“Vatanseverlik Türk Bayrağı gibidir. Çünkü hiçbir zaman yok olmaz.” (Ö51-8)

Önemli ve Öncelikli Olma

Vatanseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 341 geçerli metafordan 24’ü Önemli ve Öncelikli Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %7,03’üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların vatanın ve vatanseverliğin her şeyden önemli olduğunu ve önce geldiğini,

vatanın ve vatanseverliğin kutsal olduğunu, vatanın paylaşılmak istenmediğini belirttikleri görülmüştür. Önemli ve Öncelikli Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 89’da sunulmuştur.

Tablo 89. Önemli ve Öncelikli Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Önemli ve Öncelikli Olma	Bayrak	11	Bayrak sevgisi	2	Toprak	2	Türk Bayrağı	2
	Bir avuç toprak	1	Can	1	İman	1	İstiklâl Marşı	1
	Kan	1	Oyuncaklarımız	1	Türk’ün gururu			
	Toplam							24

Tablo 89 incelendiğinde Önemli ve Öncelikli Olma kategorisi kapsamında 24 öğrenci tarafından toplam 11 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Bayrak (f=11)” en sık tekrarlanan metafordur. “Bayrak sevgisi, toprak, Türk Bayrağı” 2 kez tekrarlanarak kategoride birden fazla tekrarlanan diğer metaforlar olmuştur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Vatanseverlik bayrak gibidir. Çünkü vatanseverlik bayrak gibi kutsaldır, vazgeçilmezdir.” (Ö131-7)

“Vatanseverlik bayrak gibidir. Çünkü bayrak düştüğünde vatan gider. O yüzden vatanseverlik olmaz.” (Ö276-7)

“Vatanseverlik bir avuç toprak gibidir. Çünkü bir karışını bile veremezsin. Feda edilecek tek bir vatan toprağı yoktur.” (Ö38-8)

“Vatanseverlik can gibidir. Çünkü her şeyden, herkesten önce gelir.” (Ö90-7)

“Vatanseverlik iman gibidir. Çünkü insanın dini nasıl kutsalsa onun için vatani da kutsaldır.” (Ö40-8)

“Vatanseverlik oyuncaklarımız gibidir. Çünkü oyuncaklarımızı kimseyle paylaşmak istemeyiz. Vatanımızı da paylaşmak istemeyiz.” (Ö427-7)

“Vatanseverlik toprak gibidir. Çünkü kendi toprağımızı kimseyle paylaşmak istemeyiz. Öyle değil mi işte? Biz de kendi vatanımızı kimseyle paylaşmak istemeyiz.” (Ö219-8)

“Vatanseverlik Türk Bayrağı gibidir. Çünkü vatansever olursak Türk bayrağımızı asla indirmeyiz.” (Ö237-7)

Güzellikleri Barındırma

Vatanseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 341 geçerli metafordan 19’u Güzellikleri Barındırma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %5,57’sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcılar tarafından vatanseverliğin özel ve güzel bir duygu olduğunun; bireyleri ve toplumu güzelleştirdiği; bireylerde özgürlük, güven, mutluluk, gurur gibi güzel duygular uyandırdığının belirtildiği görülmüştür. Güzellikleri Barındırma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 90’da sunulmuştur.

Tablo 90. Güzellikleri Barındırma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Güzellikleri Barındırma	Bayrak	3	Ay	2	Bahar	2	Anne-baba	1
	Aşk	1	Değer	1	Geceleri parlayan yıldız	1	Gurur	1
	Gün batımı	1	Huzur	1	Kuş	1	Medeniyet	1
	Mutluluk duygusu	1	Şeker	1	Şiir	1		
	Toplam							19

Tablo 90 incelendiğinde Güzellikleri Barındırma kategorisi kapsamında 19 öğrenci tarafından toplam 15 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Bayrak (f=3)” en sık tekrarlanan metafordur. “Ay ve bahar” metaforları 2 kez tekrarlanarak kategoride birden fazla tekrarlanan diğer metaforlar olmuştur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Vatanseverlik ay gibidir. Çünkü vatanını seven insan ay gibi parlar.” (Ö364-6)

“Vatanseverlik bahar gibidir. Çünkü vatanını seven herkese ülkesi bahar gibidir.” (Ö183-6)

“Vatanseverlik bayrak gibidir. Çünkü vatanseverlik özel bir duygudur. Bayrağımız da çok özel ve güzeldir.” (Ö470-8)

Tablo 91 incelendiğinde Birlik, Beraberlik ve Dayanışma Sağlama kategorisi kapsamında 17 öğrenci tarafından toplam 13 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Birlik olmak (f=3)” en sık tekrarlanan metafordur. “Birlik ve beraberlik, Türklük” metaforları 2 kez tekrarlanarak kategoride birden fazla tekrarlanan diğer metaforlar olmuştur. Kategoriyeye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Vatanseverlik aile sevgisi gibidir. Çünkü ailen ne ise vatan da odur. Ailedeki herkes birbirinin iyiliğini düşünür. Birbirine düşkündür. Bir vatandaki insanlar da böyle olmalı.” (Ö387-6)

“Vatanseverlik bayram gibidir. Çünkü insanlar bayramlarda bir araya gelir. Küslükler unutulur. Hep birlik ve beraberlik vardır. Vatanseverlik de böyle bir şeydir. Vatanın tehlikeye girdiğinde her şeyi, küslükleri bile unutup birlik olursun.” (Ö397-7)

“Vatanseverlik birlik olmak gibidir. Çünkü biz darbe girişimi vb. şeylerde bir araya geliriz, tek yürek oluruz, birlikte mücadele ederiz.” (Ö249-7)

“Vatanseverlik birlik ve beraberlik gibidir. Çünkü insanlar bir araya gelerek vatanseverliği oluştururlar.” (Ö12-8)

“Vatanseverlik düğüm gibidir. Çünkü aynı ülkede yaşayan insanları birbirine düğümler.” (Ö212-8)

“Vatanseverlik kemiklerimiz gibidir. Çünkü kemiklerimizin vatani vücudumuzdur. Hepsisi birbirine bağlıdır. Biz de bu ülkede yaşayan insanlar birbirimize vatanseverlikle bağlıyız.” (Ö329-5)

“Vatanseverlik meyve suyu gibidir. Çünkü meyvelerden biri çürük olursa meyve suyunun tadı kötü olur. Vatanın içinde kötü niyetli biri olursa da vatanseverlik kalmaz. Bir vatanda herkesin vatani sevip birlik olması gerek.” (Ö67-8)

“Vatanseverlik tek yumruk olmak gibidir. Çünkü hiçbir olayda ayrılmaz bir bütündür.” (Ö465-8)

“Vatanseverlik Türklük gibidir. Çünkü Türk vatandaşı vatanını sever ve gerektiğinde vatani için birlik olur, sokaklara dökülür.” (Ö315-6)

“Vatanseverlik vücudumuz gibidir. Çünkü bir organımız zarar görürse tüm vücudumuz zarar görür. Vatanımızda bir kişi, bir yer zarar görürse hepimiz görürüz çünkü biz bir bütünüüz.” (Ö462-8)

Çalışkan Olma

Vatanseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 341 geçerli metafordan 15’i Çalışkan Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %4,39’una denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların vatanseverliği bireyin ülkesine faydalı işler yapması, yaptığı işi en iyi şekilde yapmaya çalışması, vatana çalışkanlıkla hizmet etmesi şeklinde açıkladığı tespit edilmiştir. Çalışkan Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 92’de sunulmuştur.

Tablo 92. Çalışkan Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Çalışkan Olma	Sorumluluk	2	Ağaç	1	Arı	1	Atatürk	1
	Başarı	1	Bayrak	1	Çaba	1	Ev	1
	Görev	1	Hayırlı evlât yetiştirmek	1	Hizmet	1	İşçi	1
	İyilik	1	Türklük	1				
	Toplam							15

Tablo 92 incelendiğinde Çalışkan Olma kategorisi kapsamında 15 öğrenci tarafından toplam 14 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforlardan yalnızca “sorumluluk (f=2)” birden fazla tekrarlanmıştır. Kategoriyeye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Vatanseverlik arı gibidir. Çünkü kendi ailesi ve milleti için hep çalışır. Vatansever kişi ülkesi ve milleti için çalışır.” (Ö174-6)

“Vatanseverlik Atatürk gibidir. Çünkü vatani için yılmamış, hep çalışmış, bize bu ülkeyi armağan etmiştir.” (Ö398-7)

“Vatanseverlik başarı gibidir. Çünkü vatanımıza başarılı olarak yardım edebiliriz.” (Ö355-5)

“Vatanseverlik bayrak gibidir. Çünkü bayrağı asla yüksekte aşağı indirmeyeceksin. Vatanını da göklere çıkarmak için çalışacaksın.” (Ö232-8)

“Vatanseverlik çaba gibidir. Çünkü sen şehrinin çöpünü yerden kaldırsan bile o vatanseverliğini gösterir.” (Ö326-5)

“Vatanseverlik hayırlı evlât yetiştirmek gibidir. Çünkü hayırlı evlat vatanına hizmet eder. Vatanına hizmet edip işini iyi yaparsa vatanını sevmiş olur.” (Ö452-8)

“Vatanseverlik hizmet gibidir. Çünkü vatanını en çok seven işini en iyi yapan ve vatanına hizmet edendir.” (Ö187-6)

“Vatanseverlik sorumluluk gibidir. Çünkü vatanımız için çok çalışıp sorumluluklarımızı yerine getirmemiz gerekir. Ancak vatanımıza hizmet edersek vatansever oluruz.” (Ö406-7)

“Vatanseverlik Türkler gibidir. Çünkü Türkler vatanını seviyorlar, her zaman vatana hizmet ediyorlar.” (Ö170-6)

4.10. Yardımseverlik Değerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden yardımseverlik değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 207’si geçersiz kabul edilmiş ve yardımseverlik değerine ilişkin 293 geçerli metafor tespit edilmiştir. Yanıtların geçersiz kabul edilme nedenleri metafor yerine yardımseverlik kavramına ilişkin çeşitli tanımlamaların ve açıklamaların yapılmış olması, çift metafor üretilmiş olması, üretilen metafora gerekçe sunulmaması, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamasıdır. Aşağıda geçersiz kabul edilen öğrenci yanıtları örneklendirilmiştir.

“Yardımseverlik yaşlıya yardım etmek gibidir. Çünkü karşıdan karşıya geçen teyzeye yardım etmektir.” (Ö68-8)

“Yardımseverlik insan gibidir. Çünkü insan da yardımseverdir.” (Ö147-7)

“Yardımseverlik kâğıt gibidir. Çünkü ilk eve gittiğinde onu kâğıda aktarırsın.” (Ö177-6)

“Yardımseverlik huzurluluk, mutluluk gibidir. Çünkü yardımsever olursak hem huzurlu hem de mutlu oluruz.” (Ö238-8)

“Yardımseverlik trafik gibidir. Çünkü trafikte herkes birbirine yardım eder.” (Ö344-5)

Geçerli kabul edilen 293 metaforun analiz edilmesi sonucunda çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değerine ilişkin 178 farklı metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Üretilen metaforlar, frekans ve yüzde değerleri Tablo 93’te sunulmaktadır.

Tablo 93. Yardımseverlik Değerine İlişkin Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Paylaşmak	14	%4,77	90	İman	1	%0,34
2	Merhamet	9	%3,07	91	İnsanlar	1	%0,34
3	Ağaç	8	%2,73	92	İp	1	%0,34
4	Dostluk	8	%2,73	93	İstek	1	%0,34
5	İyilik	8	%2,73	94	İş	1	%0,34
6	Kardeşlik	8	%2,73	95	İyi ilişkiler	1	%0,34
7	Arkadaş	7	%2,38	96	İyilik meleği	1	%0,34
8	Karınca	7	%2,38	97	Kahramanlık	1	%0,34
9	Mutluluk	7	%2,38	98	Kalbimizin sahibi	1	%0,34
10	Sevgi	6	%2,04	99	Kalem	1	%0,34
11	İnsanlık	4	%1,36	100	Kalem ve uç	1	%0,34
12	Para	4	%1,36	101	Kalemtraş	1	%0,34
13	Aile	3	%1,02	102	Kalp	1	%0,34
14	Borç	3	%1,02	103	Kanadı kırık bir kuş	1	%0,34
15	Dayanışma	3	%1,02	104	Kandil	1	%0,34
16	Güneş	3	%1,02	105	Kapı kolu	1	%0,34
17	İhtiyaç	3	%1,02	106	Kaplumbağa	1	%0,34
18	Kan	3	%1,02	107	Karşılıksız borç	1	%0,34
19	Melek	3	%1,02	108	Karşılıksız sevgi	1	%0,34
20	Sadaka	3	%1,02	109	Kazanç	1	%0,34
21	Sevap	3	%1,02	110	Kendine iyilik yapmak	1	%0,34
22	Anne yüreği	2	%0,68	111	Kese	1	%0,34
23	Ayna	2	%0,68	112	Kırıntı	1	%0,34
24	Baston	2	%0,68	113	Kırmızı ışık	1	%0,34
25	Bumerang	2	%0,68	114	Kıvılcım	1	%0,34
26	El	2	%0,68	115	Kızılây	1	%0,34
27	Göz	2	%0,68	116	Kitap	1	%0,34
28	Gülümseme	2	%0,68	117	Klima	1	%0,34
29	Hayır kurumları	2	%0,68	118	Kol	1	%0,34

30	Hediye	2	%0,68	119	Korkuluk	1	%0,34
31	Işık	2	%0,68	120	Köpek	1	%0,34
32	İyi kalplilik	2	%0,68	121	Kötü gün dostu	1	%0,34
33	İyi niyet	2	%0,68	122	Kredi kartı	1	%0,34
34	Ödül	2	%0,68	123	Kum	1	%0,34
35	Peygamberimiz	2	%0,68	124	Kurban Bayramı	1	%0,34
36	Şemsiye	2	%0,68	125	Kuş sürüsü	1	%0,34
37	Türkiye	2	%0,68	126	Kuşlar	1	%0,34
38	Vicdan	2	%0,68	127	Makine	1	%0,34
39	Vücut	2	%0,68	128	Maske	1	%0,34
40	Zekât	2	%0,68	129	Merdiven	1	%0,34
41	%1 değeri	1	%0,34	130	Meyve toplamak	1	%0,34
42	Abi	1	%0,34	131	Mıknatıs	1	%0,34
43	Akarsu	1	%0,34	132	Millet	1	%0,34
44	Alçak gönüllülük	1	%0,34	133	Mont	1	%0,34
45	Alışveriş	1	%0,34	134	Mum	1	%0,34
46	Anne merhameti	1	%0,34	135	Muhtaçlık	1	%0,34
47	Anne-baba	1	%0,34	136	Mutluluk dağıtmak	1	%0,34
48	Bağış kampanyası	1	%0,34	137	Nadirlik	1	%0,34
49	Banka	1	%0,34	138	Nankörlük	1	%0,34
50	Battaniye	1	%0,34	139	Okyanuslar	1	%0,34
51	Beklenti	1	%0,34	140	Onur	1	%0,34
52	Bereket	1	%0,34	141	Organ nakli	1	%0,34
53	Bilgisayar	1	%0,34	142	Oyun hamuru	1	%0,34
54	Bir çiçeği büyütmek	1	%0,34	143	Öğretmen	1	%0,34
55	Birleşmek	1	%0,34	144	Özel eşya	1	%0,34
56	Birlik	1	%0,34	145	Pamuk	1	%0,34
57	Boncuk	1	%0,34	146	Pırlanta	1	%0,34
58	Buğday	1	%0,34	147	Pişmanlık	1	%0,34
59	Cam	1	%0,34	148	Poşet	1	%0,34
60	Cennetin anahtarı	1	%0,34	149	Rahatlık	1	%0,34
61	Ceza	1	%0,34	150	Robin Hood	1	%0,34
62	Cömertlik	1	%0,34	151	Ruh	1	%0,34
63	Çare	1	%0,34	152	Rüzgâr	1	%0,34
64	Çiçek	1	%0,34	153	Saç tokası	1	%0,34
65	Çocuklar	1	%0,34	154	Saray	1	%0,34
66	Destek	1	%0,34	155	Selvi ağacı	1	%0,34
67	Döngü	1	%0,34	156	Sevinç	1	%0,34
68	Dört yapraklı yonca	1	%0,34	157	Sıcaklık	1	%0,34
69	Dünya	1	%0,34	158	Sır	1	%0,34

70	El uzatmak	1	%0,34	159	Sinsi bir insan	1	%0,34
71	Emanet	1	%0,34	160	Sonbahar	1	%0,34
72	Empati	1	%0,34	161	Spor	1	%0,34
73	Esnafılık	1	%0,34	162	Su	1	%0,34
74	Fedakârlık	1	%0,34	163	Süt	1	%0,34
75	Gençler	1	%0,34	164	Tarla	1	%0,34
76	Geri dönüşüm	1	%0,34	165	Tekerlekli sandalye	1	%0,34
77	Gizlilik	1	%0,34	166	Telefon	1	%0,34
78	Göçmen kuş sürüsü	1	%0,34	167	Tohum	1	%0,34
79	Gökyüzü	1	%0,34	168	Toprak	1	%0,34
80	Göl	1	%0,34	169	Umut	1	%0,34
81	Gösteriş	1	%0,34	170	Üstünlük	1	%0,34
82	Güvercin	1	%0,34	171	Yaşlı amcalar	1	%0,34
83	Güzelleşmek	1	%0,34	172	Yaşlı bir teyze	1	%0,34
84	Güzellik	1	%0,34	173	Yaşlılık	1	%0,34
85	Hastalık	1	%0,34	174	Yetimhâne	1	%0,34
86	Hayat	1	%0,34	175	Yiyecek	1	%0,34
87	Hayvanlar	1	%0,34	176	Yoksulluk	1	%0,34
88	İlaç	1	%0,34	177	Yürek	1	%0,34
89	İlk yardım çantası	1	%0,34	178	Zırh	1	%0,34
Toplam						293	100

Tablo 93 incelendiğinde yardımseverlik değeri hakkında ortaokul öğrencilerinin üretmiş olduğu 293 geçerli metafordan en sık tekrarlanan metaforun 14 frekans değerine sahip “paylaşmak” metaforu olduğu görülmektedir. 9 kez tekrarlanan “merhamet” ikinci en sık tekrarlanan metafordur. 8’er kez tekrarlanan “ağaç, dostluk, iyilik, kardeşlik” metaforlarının tabloda yer alan diğer metaforlara göre daha sık tekrarlandığı görülmektedir.

Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Metaforların kategorileştirilme aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada yardımseverlik değerine ilişkin metaforlar “Birlik, Beraberlik, Dayanışma”, “Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma”, “Duyarlılık”, “Güzellikleri Barındırma”, “Faydalı Olma”, “Karşılıklı Olma”, “Karşılıksız Olma”, “Paylaşmaya”, “Yardımseverliğe İlişkin Olumsuz Algılar”, “Zorunlu Olma” olmak üzere toplam 10

kategori altında incelenmiştir. Tablo 94’te yardımseverlik değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri sunulmuştur.

Tablo 94. Yardımseverlik Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler

Yardımseverlik Değerine İlişkin Oluşturulan Kategoriler	Metafor Sayısı	Yüzde
Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma	67	%22,86
Güzellikleri Barındırma	44	%15,01
Faydalı Olma	42	%14,33
Birlik, Beraberlik, Dayanışma	33	%11,26
Paylaşma	28	%9,55
Karşılıklı Olma	21	%7,16
Duyarlılık	18	%6,14
Yardımseverliğe İlişkin Olumsuz Algılar	16	%5,46
Zorunlu Olma	14	%4,77
Karşılsız Olma	10	%3,41
Toplam	293	%100

Tablo 94 incelendiğinde yardımseverlik değerine yönelik ortaokul öğrencileri tarafından üretilen 293 geçerli metafordan 67’sinin “Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma” kategorisi kapsamında değerlendirildiği ve bu kategorinin en fazla frekans değerine sahip kategori olduğu görülmektedir. “Güzellikleri Barındırma” kategorisi 44 metaforla ikinci sırada yer almaktadır.

Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 67’si Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %22,86’sına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverlik kavramını zor durumda olan bir kişiye içinde bulunduğu durumdan kurtulması için destek olmak, muhtaç olanların ihtiyaçlarını karşılamak, yardıma ihtiyacı olanlara yardım ederek onların hayatını ve işlerini kolaylaştırmak şeklinde açıkladığı görülmüştür. Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 95’te sunulmuştur.

Tablo 95. Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma	Dostluk	6	Arkadaş	5	Kardeşlik	4	Aile	3
	İyilik	3	El	2	İhtiyaç	2	Peygamberimiz	2
	Şemsiye	2	Türkiye	2	Abi	1	Baston	1
	Bilgisayar	1	Çare	1	Çocuklar	1	Destek	1
	Empati	1	Gençler	1	Hastalık	1	Işık	1
	İlk yardım çantası	1	İyi kalplilik	1	Kahramanlık	1	Kalemtraş	1
	Kırıntı	1	Kırmızı ışık	1	Kızılay	1	Kitap	1
	Kol	1	Korkuluk	1	Kötü gün dostu	1	Makine	1
	Merhamet	1	Mont	1	Muhtaçlık	1	Öğretmen	1
	Para	1	Poşet	1	Rahatlık	1	Tekerlekli sandalye	1
	Umut	1	Yaşlı amcalar	1	Yaşlı bir teyze	1	Yaşlılık	1
	Yetimhâne	1	Yürek	1				
	Toplam							67

Tablo 95 incelendiğinde Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma kategorisi kapsamında 67 öğrenci tarafından toplam 46 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-6 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “dostluk (f=6)” metaforu olmuştur. “Arkadaş (f=5), kardeşlik (f=4), aile (f=3), iyilik (f=3)” sık tekrarlanan diğer metaforlardır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik aile gibidir. Çünkü onlar bize hep yardım eder. Zor bir anımız olduğunda hep yanımızda olurlar.” (Ö283-6)

“Yardımseverlik baston gibidir. Çünkü en zor anında yaşlı bastonuna tutunur ve onun sayesinde ayakta kalır. Birinin zor anında yardımseverlikle yardımına koşup onu ayakta tutmaktır.” (Ö239-7)

“Yardımseverlik bilgisayar gibidir. Çünkü ödevlerimizi yaparken bilgisayardan yardım alarak daha kolay yaparız. Yardım olmadan her iş zordur. Yardımseverlik nedeniyle işler kolaylaşır.” (Ö393-6)

“Yardımseverlik dostluk gibidir. Çünkü dostuna yardım edersin kötü gününde ona destek olursun.” (Ö74-8)

“Yardımseverlik ışık gibidir. Çünkü insanların kara günlerini aydınlatır, zor zamanda yanında olur.” (Ö142-7)

“Yardımseverlik kahramanlık gibidir. Çünkü her bir insanın başı sıkıştığında veya zor durumda kaldığında olaya hemen müdahale etmek gibidir.” (Ö166-6)

“Yardımseverlik kardeşlik gibidir. Çünkü kardeşlerden biri zora düşse diğeri ona yardım eder.” (Ö48-8)

“Yardımseverlik Kızılay gibidir. Çünkü deprem, sel gibi bir felâket olsa hemen insanların yardımına koşup onların yaralarının sardığı için.” (Ö411-7)

“Yardımseverlik tekerlekli sandalye gibidir. Çünkü engelli birine yardım etmek gibidir. Birinin hayatını kolay hale getirdiğinde ona yardım etmiş olursun çünkü.” (Ö105-7)

“Yardımseverlik Türkiye gibidir. Çünkü herkese yardım eder. Başka bir ülkede kötü bir şey olsa kim olduğuna bakmaz. Hemen yardım turları yola çıkar.” (Ö458-8)

Güzellikleri Barındırma

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 44’ü Güzellikleri Barındırma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %15,01’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverliğin güzel, saf ve temiz bir duygu olduğunu; içinde güzellikleri barındırdığını belirttikleri görülmüştür. Güzellikleri Barındırma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 96’da sunulmuştur.

Tablo 96. Güzellikleri Barındırma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Güzellikleri	Merhamet	6	İyilik	3	Melek	3	Anne yüreği	2
Barındırma	Güneş	2	İyi niyet	2	Sevgi	2	Ağaç	1
	Anne merhameti	1	Bir çiçeği büyütmek	1	Cömertlik	1	Gökyüzü	1
	Gülümseme	1	Güzelleşmek	1	Güzellik	1	Işık	1
	İyi kalplilik	1	Kalbimizin sahibi	1	Kandil	1	Kıvılcım	1
	Meyve toplamak	1	Mutluluk dağıtmak	1	Okyanuslar	1	Oyun hamuru	1
	Pamuk	1	Selvi ağacı	1	Sevinç	1	Sıcaklık	1

Sonbahar	1	Süt	1	Vicdan	1	
Toplam						44

Tablo 96 incelendiğinde Güzellikleri Barındırma kategorisi kapsamında 44 öğrenci tarafından toplam 31 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-6 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “merhamet (f=6)” metaforu olmuştur. “İyilik (f=3), melek (f=3)” sık tekrarlanan diğer metaforlardandır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik güneş gibidir. Çünkü herkesin içini ısıtır. Unutulmaz bir şeydir.” (Ö434-7)

“Yardımseverlik güzelleşmek gibidir. Çünkü yardımseverlik insanları güzelleştirir, onlara değer katar.” (Ö296-6)

“Yardımseverlik kandil gibidir. Çünkü yardımsever insan etrafına ışık saçar.” (Ö113-7)

“Yardımseverlik kıvılcım gibidir. Çünkü kıvılcım büyür, kocaman bir yangın olur. Bir küçük yardım da büyür, insanlara yayılır. Herkes yardımsever olur.” (Ö273-7)

“Yardımseverlik melek gibidir. Çünkü yardımsever insan melek gibi saf ve temizdir. Çok güzel bir şeydir.” (Ö257-7)

“Yardımseverlik merhamet gibidir. Çünkü merhamet yardımseverlik gibi güzel ve iyi bir şeydir.” (Ö320-5)

“Yardımseverlik meyve toplamak gibidir. Çünkü yaptıkça yapasın gelir çok güzel bir şeydir.” (Ö485-5)

“Yardımseverlik pamuk gibidir. Çünkü yardım edince için pamuk gibi yumuşacık olur.” (Ö191-5)

“Yardımseverlik sıcaklık gibidir. Çünkü insanların kalbini ısıtır.” (Ö414-7)

“Yardımseverlik süt gibidir. Çünkü çok temiz bir duygudur.” (Ö437-8)

Faydalı Olma

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 42'si Faydalı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %14,33'üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverliğin bireylere maddi ve manevi yönden kazanç getirdiğini; kişiyi mutlu etmek, vicdanen rahatlatmak, huzurlu olmasını sağlamak, zenginleştirmek, kötülüklerden korumak gibi faydalar sağladığını belirttikleri görülmüştür. Faydalı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 97'de sunulmuştur.

Tablo 97. Faydalı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Faydalı Olma	Mutluluk	6	Ağaç	4	Sevap	3	Sevgi	3
	Merhamet	2	Ödül	2	Akarsu	1	Ayna	1
	Banka	1	Battaniye	1	Bereket	1	Buğday	1
	Cennetin anahtarı	1	Emanet	1	Göl	1	Gülümseme	1
	İlaç	1	İnsanlık	1	İş	1	Kazanç	1
	Kese	1	Klima	1	Kum	1	Maske	1
	Merdiven	1	Onur	1	Üstünlük	1	Zırh	1
	Toplam							42

Tablo 97 incelendiğinde Faydalı Olma kategorisi kapsamında 42 öğrenci tarafından toplam 28 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-6 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “mutluluk (f=6)” metaforu olmuştur. “Ağaç (f=4), sevap (f=3), sevgi (f=3)” sık tekrarlanan diğer metaforlardandır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik ağaç gibidir. Çünkü ağaçlar oksijen vererek insanlara yardım eder. Ancak insanlara ve doğaya faydalı olursak yardımsever oluruz.” (Ö243-7)

“Yardımseverlik banka gibidir. Çünkü elimizden geldiğince herkese yardım dağıtırız. Sonrasında fazlasıyla bize geri gelir zaten.” (Ö305-6)

“Yardımseverlik battaniye gibidir. Çünkü ne kadar çok etrafını kaplarsa ve büyük olursa o kadar çok ısınır. Etrafında ne kadar çok yardımsever insan varsa ve sana yardım ederse o kadar faydasını görürsün.” (Ö95-7)

“Yardımseverlik cennetin anahtarı gibidir. Çünkü yardımsever olan kimsenin o kadar sevabı artar. Örneğin teyzelere yardım edersen o seni çok sever, sana dua eder, sen de sevap kazanırsın.” (Ö454-8)

“Yardımseverlik ilaç gibidir. Çünkü ne kadar yardımsever olursak o bizi rahatlatır.” (Ö237-7)

“Yardımseverlik kazanç gibidir. Çünkü yardımsever insan hep kazanır. Verdiğinden daha fazlası onun olur.” (Ö387-6)

“Yardımseverlik kese gibidir. Çünkü yoksul insanlara ne kadar yardım edersen o kese o kadar dolar. Yardım ettikçe zenginleşirsin hem kişilik olarak hem mal mülk olarak.” (Ö269-7)

“Yardımseverlik kum gibidir. Çünkü biz ne kadar verirsek elimizdeki kum gibi çoğalır.” (Ö280-6)

“Yardımseverlik maske gibidir. Çünkü beni Covid-19'dan korur. Yaptığımız iyilikler de bizi başımıza gelecek kötülüklerden korur.” (Ö488-5)

“Yardımseverlik mutluluk gibidir. Çünkü yardımsever olursan sen de mutlu olursun.” (Ö179-6)

Birlik, Beraberlik, Dayanışma

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 33'ü Birlik, Beraberlik, Dayanışma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %11,26'sına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverliği birlik, beraberlik, dayanışma, birlikte hareket etmek, birbirini korumak, bağ kurmak, bütünleşmek gibi durumlarla açıkladığı görülmüştür. Birlik, Beraberlik, Dayanışma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 98'de sunulmuştur.

Tablo 98. Birlik, Beraberlik, Dayanışma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
---------	---	---------	---	---------	---	---------	---

Birlik,	Karınca	7	Kardeşlik	4	Dayanışma	2	Anne-baba	1
Berberlik,	Arkadaş	1	Baston	1	Birleşmek	1	Birlik	1
Dayanışma	Boncuk	1	Dostluk	1	El uzatmak	1	İhtiyaç	1
	İp	1	İyi ilişkiler	1	Kalem ve uç	1	Kapı kolu	1
	Kaplumbağa	1	Kuş sürüsü	1	Kuşlar	1	Millet	1
	Mum	1	Saç tokası	1	Vücut	1		
Toplam								33

Tablo 98 incelendiğinde Birlik, Beraberlik, Dayanışma kategorisi kapsamında 33 öğrenci tarafından toplam 23 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-7 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “karınca (f=7)” metaforu olmuştur. “Kardeşlik (f=4), dayanışma (f=2)” birden fazla tekrarlanan diğer metaforlardır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik anne-baba gibidir. Çünkü anne ve baba birlikte çocuklarını büyütürler. Böyle yardımlaşmasalar mesela sadece anne baksa o zaman o çok yorulur.” (Ö308-6)

“Yardımseverlik el uzatmak gibidir. Çünkü kime elimizi uzatırsak onu kendimize doğru çekeriz. Yardım ettiğimiz insanları kendimize çekeriz ve onlarla yakınlaşırız.” (Ö29-8)

“Yardımseverlik ip gibidir. Çünkü bizi birbirimize bağlar.” (Ö245-7)

“Yardımseverlik kalem ve uç gibidir. Çünkü kalem uç olmadan işe yaramaz. Uç da kalem olmadan işe yaramaz. İnsanlar da birbirine yardım etmiyorsa kimse birbirinin işine yaramaz.” (Ö286-6)

“Yardımseverlik kardeşlik gibidir. Çünkü insanlar birbirine yardım etmelidir. İşte o zaman herkes kardeşçe mutlu mesut yaşar.” (Ö367-6)

“Yardımseverlik karınca gibidir. Çünkü bir ekmek parçasını taşımaya bile birbirine yardım ederler. Dayanışma ve birlik olmazlarsa eğer işlerini yapamazlar.” (Ö67-8)

“Yardımseverlik kuşlar gibidir. Çünkü birbirleri olmadan yaşayamazlar. İnsanlar da kuşlar gibi birbirinin yardımına ihtiyaç duyarlar her zaman.” (Ö66-8)

“Yardımseverlik millet gibidir. Çünkü ne kadar yardımsever olursak hepimiz bir oluruz, birlik oluruz.” (Ö349-5)

“Yardımseverlik mum gibidir. Çünkü bir mum diğer mumu tutuşturunca ışığı azalmaz.”
(Ö398-7)

“Yardımseverlik saç tokası gibidir. Çünkü saç tokamız saçımıza düzgün durmasına yardım eder, saçımızı toparlar. Yardımseverlik de insanları saç gibi bir arada tutar.”
(Ö329-5)

Paylaşma

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 28'i Paylaşma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %9,55'ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverliği paylaşmak ve eşitlik kavramları ile açıkladığı görülmüştür. Paylaşma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 99'da sunulmuştur.

Tablo 99. Paylaşma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Paylaşma	Paylaşmak	13	Sadaka	3	Zekât	2	Ağaç	1
	Arkadaş	1	Dostluk	1	Fedakârlık	1	Kalem	1
	Kurban Bayramı	1	Mutluluk	1	Para	1	Robin Hood	1
	Sevgi							
	Toplam							28

Tablo 99 incelendiğinde Paylaşma kategorisi kapsamında 28 öğrenci tarafından toplam 13 farklı metafor üretildiği görülmektedir. Metaforların tekrarlanma sıklığı 1-13 arasında değişmektedir. Kategoride en sık tekrarlanan metafor “paylaşmak (f=13)” metaforu olmuştur. “Sadaka (f=3), zekât (f=2)” birden fazla tekrarlanan diğer metaforlardır. Kategoride dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik ağaç gibidir. Çünkü ağaç bize her şeyinden verir, meyvelerini esirgemez. Biz de yardımsever olup kimseden bir şeyimizi esirgememeliyiz.” (Ö315-6)

“Yardımseverlik arkadaş gibidir. Çünkü bütün arkadaşlar yardımseverler. Eşyalarını birbiriyle paylaşırlar ve birinde bir şey varsa olmayana verirler.” (Ö254-7)

“Yardımseverlik dostluk gibidir. Çünkü dostlar birbirine yardım ederler ve dertlerini, mutluluklarını paylaşırlar.” (Ö364-6)

“Yardımseverlik fedakârlık gibidir. Çünkü bazen sırf birine yardım etmek için kendine lâzım olan bir şeyi verip fedakârlık yaparsın.” (Ö418-7)

“Yardımseverlik Kurban Bayramı gibidir. Çünkü kurbanı kesen kesmeyene verir. Olan olmayana verip yardım eder.” (Ö467-8)

“Yardımseverlik mutluluk gibidir. Çünkü yaptıkça büyür, paylaştıkça çoğalır.” (Ö461-8)

“Yardımseverlik paylaşmak gibidir. Çünkü yardıma ihtiyacı olanlara yardım eder ve elimizdekileri onlarla paylaşıyoruz.” (Ö435-8)

“Yardımseverlik Robin Hood gibidir. Çünkü zenginden alır, fakire verir. Eşitlik için uğraşır.” (Ö178-6)

“Yardımseverlik zekât gibidir. Çünkü herkesin paraya ihtiyacı vardır. Parası fazla olan olmayana verir ki o da ihtiyaçlarını karşılasın.” (Ö260-7)

Karşılıklı Olma

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 21'i Karşılıklı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %7,16'sına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverliğin karşılıklı olduğunu veya olması gerektiğini belirttikleri görülmüştür. Karşılıklı Olmaya Yönelik Yardımseverlik başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 100'de sunulmuştur.

Tablo 100. Karşılıklı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Karşılıklı Olma	Borç	3	Bumerang	2	Ağaç	1	Alışveriş	1
	Ayna	1	Döngü	1	Esnaflık	1	Geri dönüşüm	1
	Göçmen kuş sürüsü	1	Hediye	1	İyilik	1	Kendine iyilik yapmak	1
	Köpek	1	Kredi kartı	1	Mıknatıs	1	Paylaşmak	1
	Tarla	1	Tohum	1				

Toplam	21
---------------	----

Tablo 100 incelendiğinde Karşılıklı Olma kategorisi kapsamında 21 öğrenci tarafından toplam 18 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Borç (f=3), bumerang (f=2)” kategoride birden fazla tekrarlanan metaforlardır. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik alışveriş gibidir. Çünkü alışverişte bir yerden bir şey alırsın ve parasını ödersin. Biri sana bir yardım ettiğinde senin de ona etmen gerekir.” (Ö119-7)

“Yardımseverlik ayna gibidir. Çünkü yardımsever olduğumuzda yardımseverlik görürüz.” (Ö8-8)

“Yardımseverlik borç gibidir. Çünkü birine yardım edersek bir gün o kişi de bize yardım eder.” (Ö338-5)

“Yardımseverlik bumerang gibidir. Çünkü sen ne kadar atarsan at sana geri gelir. Yardım eden bir gün yardıma ihtiyaç duyduğunda yardım bulur.” (Ö265-7)

“Yardımseverlik döngü gibidir. Çünkü bir gün sen ona yardım edersin bir gün o sana.” (Ö139-7)

“Yardımseverlik esnafılık gibidir. Çünkü bir şey verirken o da karşılığında sana verir yani karşılıklı yardımlaşmadır.” (Ö278-7)

“Yardımseverlik geri dönüşüm gibidir. Çünkü sen iyilik yaparsan karşıdaki de geri sana yapar.” (Ö185-6)

“Yardımseverlik göçmen kuş sürüsü gibidir. Çünkü nereye gidiyorlarsa tekrar geri dönüyorlar. Yardım da bir şekilde sahibine geri döner.” (Ö174-6)

“Yardımseverlik kredi kartı gibidir. Çünkü ne kadar harcama yaparsan o kadar ödersin. Ne kadar yardım edersen o kadar yardım alırsın ve tersi olur ne kadar yardım alırsan o kadar yardım edersin.” (Ö427-7)

“Yardımseverlik tarla gibidir. Çünkü ne kadar tohum atarsan o kadar verim alırsın. Ne kadar yardım edersen o kadar yardım alırsın.” (Ö71-8)

Duyarlı Olma

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 18'i Duyarlı Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %6,14'üne denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverliğin nasıl yapılması gerektiği konusunda açıklamalar yaptığı görülmüştür. Katılımcı yanıtlarının ortak özelliği yardımseverlikte gizliliğin esas olmasının, yapılan yardımın doğru zamanda ve doğru şekilde olması gerektiğinin belirtilmiş olmasıdır. Duyarlı Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 101'de sunulmuştur.

Tablo 101. Duyarlı Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Duyarlı Olma	Kan	3	Alçak gönüllülük	1	Cam	1	Çiçek	1
	Gizlilik	1	Güvercin	1	İman	1	İstek	1
	Kanadı kırık bir kuş	1	Organ nakli	1	Ruh	1	Rüzgâr	1
	Sır	1	Vicdan	1	Yürek	1	Yoksulluk	1
	Toplam							18

Tablo 101 incelendiğinde Duyarlı Olma kategorisi kapsamında 18 öğrenci tarafından toplam 16 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Kan (f=3)” kategoride birden fazla tekrarlanan tek metafordur. Kategoriyeye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik cam gibidir. Çünkü hassastır ve karşımızdakini kırmamaya çalışarak yardım etmek gerekir.” (Ö475-8)

“Yardımseverlik gizlilik gibidir. Çünkü bir elin verdiği öbür el görmemeli.” (Ö299-6)

“Yardımseverlik kan gibidir. Çünkü birinin ihtiyacı olduğu zaman vermelisin. Yardımın da zamanı geçmemeli.” (Ö482-5)

“Yardımseverlik kanadı kırık bir kuş gibidir. Çünkü yardım ederken o kuşa davrandığımız gibi dikkatli davranmalıyız, incitmeden etmeliyiz.” (Ö343-5)

“Yardımseverlik organ nakli gibidir. Çünkü doğru zamanda doğru kişiye yapılmalıdır. Yardım da doğru zamanda doğru kişiye yapılmalıdır.” (Ö20-8)

“Yardımseverlik ruh gibidir. Çünkü bütün insanlar birbirine yardım ederler fakat fark etmezler. Çünkü yardım gizli yapılır.” (Ö246-7)

“Yardımseverlik rüzgâr gibidir. Çünkü yardımseverlik görünmez olmalıdır.” (Ö115-7)

“Yardımseverlik sır gibidir. Çünkü yaptığın yardım gizli kalmalıdır.” (Ö168-6)

“Yardımseverlik yiyecek gibidir. Çünkü bir yemek yapmak için sadece havuç yetmez; biber, domatese de ihtiyaç vardır. Demek istediğim yardımseverlik bir bütün olmalıdır.” (Ö244-7)

Yardımseverliğe İlişkin Olumsuz Algılar

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 16’sı Yardımseverliğe İlişkin Olumsuz Algılar kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %5,46’sına denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverliğe ilişkin olumsuz algılar belirttiği, söz konusu değer artık kalmadığı, çıkar ve beklenti sonucu göstermelik olarak yapıldığının gerekçe olarak sunulduğu tespit edilmiştir. Yardımseverliğe İlişkin Olumsuz Algılar başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 102’de sunulmuştur.

Tablo 102. Yardımseverliğe İlişkin Olumsuz Algılar Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Yardımseverliğe	Para	2	%1 değeri	1	Beklenti	1	Ceza	1
İlişkin Olumsuz Algılar	Dört yapraklı yonca	1	Gösteriş	1	Göz	1	Hayvanlar	1
	Nadirlik	1	Nankörlük	1	Özel eşya	1	Pırlanta	1
	Pişmanlık	1	Saray	1	Sinsi bir insan	1		
	Toplam							16

Tablo 102 incelendiğinde Yardımseverliğe İlişkin Olumsuz Algılar kategorisi kapsamında 16 öğrenci tarafından toplam 15 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Para (f=2)” kategoride birden fazla tekrarlanan tek metafordur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik %1 değeri gibidir. Çünkü herkeste bulunmaz.” (Ö90-7)

“Yardımseverlik beklenti gibidir. Çünkü biri sana yardım ediyorsa mutlaka senden bir çıkarı vardır. Artık karşılıksız yardım eden kimse yok.” (Ö267-7)

“Yardımseverlik ceza gibidir. Çünkü yapılan hiçbir iyilik cezasız kalmaz.” (Ö205-8)

“Yardımseverlik dört yapraklı yonca gibidir. Çünkü günümüzde bulmak gerçekten zordur.” (Ö223-8)

“Yardımseverlik hayvanlar gibidir. Çünkü hayvanlar insanlardan daha yardımseverdir. İnsanlar artık yardım diye bir şey bilmiyor. Herkes kendini düşünüyor.” (Ö226-8)

“Yardımseverlik gösteriş gibidir. Çünkü artık insanlar gerçekten yardım etmek için değil gösteriş olsun diye yardım ediyor.” (Ö412-7)

“Yardımseverlik nankörlük gibidir. Çünkü kimse yaptığın yardımın kıymetini bilmiyor.” (Ö406-7)

“Yardımseverlik para gibidir. Çünkü ne zaman harcanılacağını bilmezsin. Yardım ettiğin kişi seni harcayabilir her an.” (Ö350-5)

“Yardımseverlik pişmanlık gibidir. Çünkü bazı kişiler kendisine yardım ettiğimiz için bizi pişman ederler.” (Ö33-8)

Zorunlu Olma

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 14’ü Zorunlu Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %4,77’sine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverliğin bireylerin hayatında mutlaka olması gereken, olmazsa olmaz bir değer olduğunun belirttikleri görülmüştür. Zorunlu Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 103’te sunulmuştur.

Tablo 103. Zorunlu Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Zorunlu Olma	İnsanlık	3	Ağaçlar	1	Dünya	1	Göz	1
	Güneş	1	Hayat	1	İnsanlar	1	Kalp	1

Su	1	Telefon	1	Toprak	1	Vücut	1
Toplam							14

Tablo 103 incelendiğinde Zorunlu Olma kategorisi kapsamında 14 öğrenci tarafından toplam 12 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “İnsanlık (f=3)” kategoride birden fazla tekrarlanan tek metafordur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik ağaç gibidir. Çünkü çevremizde ağaç olmazsa biz nefes alamayız. Yardımseverlik de her zaman mutlaka olmalıdır.” (Ö96-7)

“Yardımseverlik göz gibidir. Çünkü her zaman olmalıdır.” (Ö500-5)

“Yardımseverlik güneş gibidir. Çünkü güneş olmadan yaşam olmaz. Aynı şekilde yardımseverlik olmasa huzur olmaz.” (Ö264-7)

“Yardımseverlik insanlık gibidir. Çünkü insanlık bittiği an yardımseverlik de biter ya da yardımseverlik bittiği an insanlık diye bir şey kalmamıştır.” (Ö246-7)

“Yardımseverlik su gibidir. Hep olması gerekir.” (Ö483-5)

“Yardımseverlik telefon gibidir. Çünkü hep yanında taşımam gerekir. Yani insan hep yardımsever olmalıdır.” (Ö241-7)

“Yardımseverlik toprak gibidir. Çünkü toprak olmadan yürüyemezsin, bitki yetiştirip yiyemezsin. İşte böyle lazımdır hep.” (Ö103-7)

Karşılıksız Olma

Yardımseverlik değerine ilişkin ortaokul öğrencileri tarafından üretilmiş olan 293 geçerli metafordan 10’u Karşılıksız Olma kategorisi kapsamında değerlendirilmiştir. Bu sayı toplam geçerli metafor sayısının %3,41’ine denk gelmektedir. Kategori kapsamına alınan metaforların gerekçeleri incelendiğinde katılımcıların yardımseverliğin karşılıksız yapılan veya yapılması gereken bir kavram olduğunu belirttikleri görülmüştür. Karşılıksız Olma başlığı altında incelenen metaforlar ve frekans değerleri Tablo 104’te sunulmuştur.

Tablo 104. Karşılıksız Olma Kategorisinde Yer Alan Metaforlar

	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f	Metafor	f
Karşılıksız Olma	Hayır kurumları	2	Bağış kampanyası	1	Dayanışma	1	Hediye	1
	İyilik	1	İyilik meleği	1	Karşılıksız borç	1	Karşılıksız sevgi	1
	Spor	1						
Toplam								10

Tablo 104 incelendiğinde Karşılıksız Olma kategorisi kapsamında 10 öğrenci tarafından toplam 9 farklı metafor üretildiği görülmektedir. “Hayır kurumları (f=2)” kategoride birden fazla tekrarlanan tek metafordur. Kategoriye dâhil edilen öğrenci metaforları ve gerekçeleri aşağıda örneklendirilmektedir.

“Yardımseverlik bağış kampanyası gibidir. Çünkü bağış kampanyası, insanların bazı ihtiyaçları için veya hayvanların ihtiyaçları için açılan kurumlardır. Hiç karşılık beklemeden yardım ederler.” (Ö57-8)

“Yardımseverlik dayanışma gibidir. Çünkü karşıdan yardım beklemeden ya da yardım istemeden muhtaç olduğu her an hiç durmaksızın yardım etmektir.” (Ö37-8)

“Yardımseverlik hayır kurumları gibidir. Çünkü hayır kurumlarının yardımseverlik yaptığı aklıma geldiği için benzettim. Onlar hiçbir çıkarı olmadan yardım ediyor.” (Ö274-7)

“Yardımseverlik hediye gibidir. Çünkü birine hediye aldığı anda karşılığını beklemeden onu mutlu edersin. Yardım ettiğinde de o kişi mutlu olur ve sen karşılık beklemezsin.” (Ö236-8)

“Yardımseverlik iyilik meleği gibidir. Çünkü iyilik meleği de yardımseverdir. Herkese karşılıksız yardım eder.” (Ö126-7)

“Yardımseverlik karşılıksız borç gibidir. Çünkü yardımseverlik karşılık beklenilmeden yapılır.” (Ö247-7)

“Yardımseverlik karşılıksız sevgi gibidir. Çünkü sana tekrar gelmeyeceğini bilsen de ona karşı iyilik yaparsın.” (Ö262-7)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara ilişkin öneriler yer almaktadır.

5.1. Sonuç

. Ortaokul öğrencilerinin kök değerler hakkındaki algılarını tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Öğrencilerin değerler hakkındaki algılarının tespit edilmesinin planlanacak eğitim ve öğretim etkinliklerine yön vereceği düşünülmektedir. Literatürde farklı öğrenim kademelerindeki öğrencilerin değerlere ilişkin görüşlerini, algılarını tespit etmeyi amaçlayan araştırmalar yapılmıştır (E. Kara, 2020; O. Doğan, 2020; Bilginer, 2019; Yaşartürk, 2019; Barteve, 2017; Çakmak, 2016; Özel, 2015). Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerine ilişkin algıları tespit edilmeye çalışılmış olup öğrencilerin adı geçen değerler hakkında genel anlamda olumlu algılarının olduğu ancak soyut kavramlara ilişkin metafor üretme ve açıklamalar yapmada problem yaşadıkları tespit edilmiştir. Barteve (2017) ortaokul öğrencilerinin insani değerler açısından mevcut durumlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesini amaçlayan çalışmasında öğrencilerin sorumluluk, dostluk/arkadaşlık, barışçı olma, saygı, hoşgörü ve dürüstlük değerleri boyutunda değerlere ilişkin olumlu algıların tespit edilmiş olması bu çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir.

Ortaokul öğrencilerinin kök değerler hakkındaki algılarını tespit etmeyi amaçlayan bu araştırmada katılımcıların en fazla dostluk ve adalet değerine yönelik metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin metafor üretmekte en fazla zorlandıkları değer öz denetim olmuştur. Üretilen metaforlar ve gerekçeleri incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin öz denetim değerine ait kavram yanılgılarının olduğu tespit edilmiştir. E. Kara (2020) birleştirilmiş ve müstakil sınıflarda öğrenim gören ilkökul öğrencilerinin kök değerlere yönelik algılarını tespit etmeyi amaçladığı çalışmasında öğrencilerin öz denetim değerine ilişkin ifadelerinin sınırlı olduğunu tespit etmiş ve bunu dikkat çekici bir bulgu olarak kaydetmiştir. Araştırmada öğrencilerin “adalet-eşitlik, dostluk-kardeşlik, saygı-anne ve baba,

sorumluluk-ödev, vatanseverlik-asger” kelimelerini ilişkilendirdiği bulgularına ulaşmıştır. Ulaşılan bulgularla ortaokul öğrencilerinin adı geçen değerlere ilişkin sık tekrarlanan metaforları benzerlik göstermektedir.

5.1.1. Adalet Değerine İlişkin Sonuçlar

Ortaokul öğrencilerinin adalet değerine ilişkin geliştirdikleri metaforların neler olduğu bu araştırmanın birinci alt amacını oluşturmaktaydı. Bu alt amaca cevap bulmak için yapılan analizler sonucunda çalışmaya katılan 500 ortaokul öğrencisinin adalet değerine ilişkin toplamda 426 metafor ürettiği tespit edilmiştir. Diğer kök değerlerle kıyaslandığında en fazla metafor üretilen ikinci değer adalet değeri olmuştur. Ortaokul öğrencilerinden elde edilen verilerden hareketle adalet değeri ile ilgili 10 kategori oluşturulmuştur. Kategoriler oluşturulurken öğrencilerin metafor ve metaforun kaynağı, konusu arasındaki bağlantıları; gerekçeleri incelenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin adalet değerini bireyler arası ilişkilerde ve toplumda eşitliği, dengeyi, düzeni sağlayan, yaşamı güzelleştiren, bireylere doğruyu bulmalarında yardımcı olan, bireylerin haklarını güvence altına alan, kimi zaman bir cezalandırma aracı işlevi gören olmazsa olmaz, zorunlu bir unsur olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Aynı zamanda çalışma grubunu oluşturan ortaokul öğrencileri adaleti sağlamak ve adaletli olmak konusunda dikkatli ve özenli olunması gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %4,46’sının ise adalet değeri ile ilgili olumsuz algıları olduğu belirlenmiştir. Adaletin yaşanılan dünyada var olmadığı, toplumda herkese eşit ve adaletli davranılmadığı gibi görüşlerin bildirilmesi bu sonucun elde edilmesine zemin hazırlamıştır. Bunun dışında genel olarak adalet kavramına karşı olumlu bir algıdan söz etmek mümkündür.

Adalet değerine ilişkin veriler incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin adaletin eşitlik sağlayıcı yönüne daha çok vurgu yaptıkları belirlenmiştir. Söz konusu kavrama ilişkin en çok ürettikleri metaforların “terazi (175), eşitlik (12), dürüstlük (10), özgürlük (9), su (9)” olduğu görülmüştür. “Terazi” metaforu bu çalışmada adalet değeri için en fazla tekrarlanan metafor olmuştur. Çakmak (2016) öğrencilerin adaleti daha çok eşitlik, hakkı gözetmek ve ayrımcılık yapmamak olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. Bu çalışmada da en fazla metafor sayısının “Eşitlik Sağlama” kategorisinde olmasından hareketle her iki çalışmanın sonuçlarının benzerlik gösterdiği yorumu yapılabilmektedir.

İnel, Urhan ve Ünal (2018) ortaokul öğrencilerinin adalet kavramına ilişkin oluşturdukları metaforları tespit etmeyi amaçladıkları çalışmada ortaokul öğrencilerinin adalet kavramını eşitlik olarak, hak ve kural imgesi olarak, hayatın parçası olarak ve cezalandırma aracı olarak gördükleri bulgusuna ulaşmışlardır. Çalışmada en sık tekrarlanan üç metafor “terazi”, “insan” ve “eşitlik” metaforları olmuştur. Güven ve Soydaş (2012) öğrencilerin adalet ve hak kavramına ilişkin oluşturdukları metaforları analiz ettikleri çalışmada adalet değerine ilişkin metaforları adaletin işleyişi, hukuk-yasa, günlük yaşam, okul-sınıf kategorilerine ayırmışlardır. Çalışmanın sonucunda adalet kavramına ilişkin öğrencilerin hukuki-yasal boyuttan günlük-sosyal boyuta kadar farklı düşünceler içeren metaforlar oluşturdukları bulgusuna ulaşılmıştır. Duran ve Bitir (2021) ilkokul öğretmenleri, öğrencileri ve velilerinin değer algılarını tespit etmeyi amaçladıkları çalışmada öğrencilerin adalet değerine ilişkin algılarını eşitlik, haksızlık yapmamak, doğru karar vermek, cezalandırmak, yargılamak durumları ile açıklamışlardır. Adı geçen çalışmalar ortaokul öğrencilerinin kök değerlere ilişkin algılarını tespit etmeyi amaçlayan bu araştırmanın adalet değerine ilişkin bulgularını destekler niteliktedir.

5.1.2. Dostluk Değerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın ikinci alt amacını ortaokul öğrencilerinin dostluk değerine ilişkin algıları oluşturmıştır. Bu amaca yanıt bulmak için yapılan analizlerde dostluk değerine ilişkin 440 geçerli metafor elde edilmiştir. Diğer kök değerlerle kıyaslandığında en fazla metafor üretilen değer dostluk değeri olmuştur. Ortaokul öğrencilerinden elde edilen verilerden hareketle dostluk değeri ile ilgili 9 kategori oluşturulmuştur. Kategoriler oluşturulurken öğrencilerin ürettikleri metafor ve metaforun kaynağı, konusu arasındaki bağlantıları; gerekçeleri incelenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin dostluk değerini bireyleri birbirine yakınlaştıran, hayatı daha güzel ve yaşanılır yapan, destekleyici, tamamlayıcı ve vazgeçilmez bir unsur olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Dostluğun güçlü bağlarla kurulduğu, olmadığında ortaya çıkabilecek çeşitli olumsuzlukların olduğu, dostluğun kalıcı ve sağlam olabilmesi için özen gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin %2,5’inin dostluğa dair olumsuz algılarının olduğu tespit edilmiştir. Dostluğun ömrünün kısa olması, yaşanılan dünyada gerçek dostlukların kalmamış olması, dostlukların çıkar ilişkilerine dayalı olarak kurulması gibi açıklamalar dostluk değerine ilişkin olumsuz

algılar olarak kategorilendirilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin ortaokul çağında olması ve yaş itibarıyla dostluk gibi bir değere yönelik olumsuz algılarının bulunması dikkat çekici bir bulgudur. Olumsuz algıların nedenleri öğrencilerle görüşmeler yapılarak tespit edilebilir ve çeşitli etkinliklerle giderilebilir. Bunun dışında genel verilere bakıldığında öğrencilerin dostluğa dair olumlu algıları bulunmaktadır.

Dostluk değerine ilişkin veriler incelendiğinde araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ortaokul öğrencilerinin dostluğun yakın ilişkiler kurması yönüne vurgu yaptıkları söylenebilmektedir. Söz konusu değere ilişkin en çok üretilen metaforların “kardeşlik (77), arkadaş (29), kardeş (25), arkadaşlık (21), sevgi (15)” olduğu belirlenmiştir. “Kardeşlik” metaforu bu çalışmada dostluk değeri için en fazla tekrarlanan metafor olmuştur. Duran ve Bitir (2021) ilkökul öğrencilerinin dostluk değerine ilişkin algılarını kategorize ederken öğrencilerin dostluğu iyi arkadaş olmak, birbirinin sırrını paylaşmak, her şeye küsmemek, paylaşmayı bilmek şeklinde açıkladığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada da “arkadaş”, “arkadaşlık” metaforları dostluk değerine yönelik en sık tekrarlanan metaforlardan olmuştur. E. Kara (2020) birleştirilmiş ve müstakil sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin değer algılarını tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmada da dostluk değerinin öğrenciler tarafında en fazla “arkadaşlık” kelimesi ile ilişkilendirildiğini tespit etmiştir. Her iki çalışmanın sonucu bu çalışmada dostluk değerine ilişkin elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

5.1.3. Dürüstlük Değerine İlişkin Sonuçlar

Ortaokul öğrencilerinin dürüstlük değerine ilişkin ürettikleri metaforlar bu araştırmanın üçüncü alt amacının çıkış noktası olmuştur. Bu amaca yanıt bulmak için yapılan analizlerde dürüstlük değerine ilişkin 335 geçerli metafor elde edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinden elde edilen verilerden hareketle dürüstlük değeri ile ilgili 9 kategori oluşturulmuştur. Kategoriler oluşturulurken öğrencilerin ürettikleri metafor ve metaforun kaynağı, konusu arasındaki bağlantıları; gerekçeleri incelenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun dürüstlüğü doğruluk, güven, saygı, ahlâk, adalet, açık sözlülük gibi farklı değerlerle bağdaştırdığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra dürüstlüğün gerçeklerin ortaya çıkmasında önemli bir rol üstlendiği; masumiyetin, saflığın ve temizliğin bir göstergesi olduğu; dürüst olduğunda fayda ve kazanç sağlanırken olunmadığında çeşitli olumsuzluklarla karşılaşılacağı

algıları tespit edilmiştir. Öğrenci yanıtlarına göre dürüstlük, güzel ve değerli bir erdemdir ve gerçekleşmesi için bazı koşulların yerine getirilmesi gerekir. Ayrıca çalışma grubunda yer alan öğrencilerin %7,16'sının içinde yaşanılan dönemde gerçek anlamda dürüst insanların kalmadığı, dürüst insanların birtakım olumsuzluklarla karşılaştığı, dürüstlüğü kişiye faydadan çok zarar verdiği gibi olumsuz algılarının olduğu belirlenmiştir. Araştırmada incelenen kök değerler içinde olumsuz algıların en fazla olduğu ikinci değer dürüstlük değeri olmuştur. Öğrencilerin bu olumsuz algılarının sosyal çevrelerinde doğru rol modellerin olmamasından, dürüstlikle ilgili yaşantı eksikliğinden, dürüst oldukları halde yeteri kadar takdir görmediklerinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Dürüstlük değerine ilişkin veriler incelendiğinde katılımcıların daha çok dürüstlüğü farklı değerlerle bağdaştırdığı söylenebilmektedir. Söz konusu değere ilişkin en çok üretilen metaforların “doğruluk (20), Hz. Muhammet (15), ayna (13)” olduğu belirlenmiştir. “Doğruluk” metaforu bu araştırmada dürüstlük değeri için en fazla tekrarlanan metafor olmuştur. Çakmak (2016) yaptığı araştırmada ortaokul öğrencilerinin dürüstlük değerini en çok “doğru söylemek, yalan söylememek” şeklinde açıkladığını tespit etmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada dürüstlüğü güvenilirlik, açık sözlü olmak, saygı, hoşgörü gibi değerlerle de açıklandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Duran ve Bitir (2021) ise dürüstlüğü öğrenciler tarafından “yalan söylememek, verilen sözü tutmak, her koşulda doğruyu söylemek” şeklinde algılandığını ortaya koymuştur. Çelikkaya ve Seyhan (2017) ortaokul öğrencilerinin evrensel değerlere ilişkin algılarını metafor analizi ile tespit etmeyi amaçladıkları çalışmada dürüstlük değerine yönelik en sık tekrarlanan metaforların “dost”, “ayna” ve “peygamberimiz” metaforları olduğu bulgusunu elde etmişlerdir. Söz konusu çalışmaların bulguları ile bu çalışmada dürüstlük değerine ilişkin ulaşılan bulgular benzerlik göstermektedir.

5.1.4. Öz Denetim Değerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın dördüncü alt amacına konu olan öz denetim değerine ilişkin 102 geçerli metafor elde edilmiştir. Diğer kök değerlerle kıyaslandığında en az geçerli metaforun olduğu değer öz denetim değeri olmuştur. Geçersiz bulunan yanıtların incelenmesi sonucunda çalışma grubundaki öğrencilerin öz denetim hakkında kavram yanılgılarının olduğunu, öz denetimi açıklamakta problem yaşadıklarını ve diğer değerlere göre daha soyut olduğu düşünülen bu kavrama ilişkin metafor üretmekte

zorlandıklarını söylemek mümkündür. Ortaokul öğrencilerinden elde edilen verilerden hareketle öz denetim değeri ile ilgili 4 kategori oluşturulmuştur. Kategoriler oluşturulurken öğrencilerin ürettikleri metafor ve metaforun kaynağı, konusu arasındaki bağlantıları; gerekçeleri incelenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilere göre öz denetim bireyin kendine yetebilmesini, özgürce kararlar alıp seçimler yapmasını, kendini ve özelliklerini tanımasını, duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol etmesini sağlayan bir değerdir. Katılımcıların daha çok öz denetimin kendine yetme ve bireyin sorumluluklarını bilip yerine getirmesi yönüne vurgu yaptığı, yanıtları geçersiz kabul edilen katılımcıların büyük çoğunluğunun ise öz denetimi “yalnızlık” kavramı ile ilişkilendirdiği tespit edilmiştir. Söz konusu değere ilişkin en sık tekrarlanan metaforların “sorumluluk (12), ayna (5), büyümek (5)” olduğu; “sorumluluk” metaforunun bu araştırmada öz denetim için en fazla tekrarlanan metafor olduğu görülmüştür.

Duran ve Bitir (2021) öğrencilerin öz denetime ilişkin algılarının daha çok “kendini kontrol etmek” şeklinde olduğunu tespit etmişler ve araştırma sonucunda öğrencilerin öz denetimi açıklarken daha çok bireyin kendi davranışları üzerindeki hâkimiyetinden bahsedildiği sonucuna ulaşmışlardır. Ancak öz denetim yalnızca davranışları değil bireyin duygularını da yönlendiren bir değerdir. E. Kara (2020) yaptığı araştırmada öğrencilerin öz denetimi açıklarken problem yaşadıklarını tespit etmiş ve öğrencilerin öz denetim hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada da ortaokul öğrencilerinin metafor üretmekte problem yaşadıkları, geçersiz metafor sayısının en fazla olduğu değer öz denetim değeri olmuştur.

5.1.5. Sabır Değerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın beşinci alt amacını oluşturan ortaokul öğrencilerinin sabır değeri hakkındaki metaforik algılarının tespit edilmesi amacıyla yapılan analizlerde sabır değerine ilişkin 315 geçerli metafor elde edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinden elde edilen verilerden hareketle sabır değeri ile ilgili 7 kategori oluşturulmuştur. Kategoriler oluşturulurken öğrencilerin ürettikleri metafor ve metaforun kaynağı, konusu arasındaki bağlantıları; gerekçeleri incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin sabır değerini daha çok “beklemek” ve “zaman” kavramlarıyla bağdaştırdığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin sabır

kavramına ilişkin algıları sabrın bireylerde kararlılık sağladığı ve onları hedefe ulaştırmada önemli bir araç olduğu, hayatta karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmede, duygu ve davranışları kontrol etmede önemli bir unsur olduğu şeklindedir. Öğrencilerin önemli bir çoğunluğu sabır kavramının sınırlı, sonsuz olmayan ve bitebilen bir kavram olduğunu belirtirken %2,53'lük bir kısmı da sabırlı olmanın her zaman olumlu sonuçlar doğurmadığı, sabrın bir zaman kaybı olduğu şeklinde olumsuz algılar belirtmişlerdir. Bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı sorunlarla başa çıkmada oldukça önemli bir yeri olan sabır değerine ilişkin olumsuz algıların olumlu hale getirilmesi için öğrencilerle görüşmeler yapılabilir ve olumsuz algıların nedenleri araştırılabilir.

Sabır değerine ilişkin en sık tekrarlanan metaforların “taş (24), anne (18), ağaç (14)” olduğu; “taş” metaforunun bu çalışmada sabır değeri için en fazla üretilen metafor olduğu görülmüştür. Okçu ve Pilatin (2018) ortaokul öğrencilerinin sabır değerine yönelik algılarını resim yoluyla tespit etmeyi amaçladıkları çalışmada öğrencilerin sabır kavramına yönelik algılarının “beklemek”, “duyguların kontrolü”, “tahammül etmek” şeklinde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Duran ve Bitir (2021) de öğrencilerin sabır kavramını “beklemek, sakın olmak, susmak, sessiz olmak, acele etmemek” şeklinde açıkladığını ve en çok “beklemek” kavramını kullandıklarını tespit etmişlerdir. Söz konusu çalışmalar bu çalışmada sabır değerine ilişkin ulaşılan sonuçları destekler niteliktedir.

5.1.6. Saygı Değerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın altıncı alt amacına konu olan saygı değerine ilişkin 288 geçerli metafor elde edilmiştir. Metaforlar 8 kategoride incelenmiş ve kategorilendirme aşamasında öğrencilerin ürettikleri metafor ve metaforun kaynağı, konusu arasındaki bağlantıları; gerekçeleri incelenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin saygı kavramını daha çok güzel ahlâk, sevgi, bağlılık, güven, duyarlılık, dürüstlük, hoşgörü, eşitlik, merhamet, nezaket, sabır, sorumluluk, şefkat, yardımseverlik gibi değerlerle açıkladığı ve bağdaştırdığı tespit edilmiştir. Öğrenci algılarına göre saygı hayatı güzelleştiren, bireylere ve hayata değer katan, bireyleri doğru davranışa yönlendiren, toplumsal düzenin ve devamlılığın koşulu, olmazsa olmaz bir unsurdur. Saygının sembolize edildiği metaforlarda ise saygı ve “büyüklerimiz, aile, öğretmen, anne, baba” gibi kavramların bağdaştırıldığı tespit

edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin %5,2'sinin saygının olmadığı, bireylerde ve toplumda saygıya yönelik davranışların oldukça az olduğu, saygının en önemli ölçütünün maddi unsurlar olduğu şeklinde olumsuz algıları tespit edilmiştir. Değer kazanımı için kritik evreler olduğu düşünüldüğünde öğrencilerin bu tarz olumsuz algılarının dikkate alınması ve olumlu algıların oluşması için çeşitli çözüm yollarına başvurulması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin saygı kavramını açıklarken genellikle büyüklere duyulan saygıyı ön planda tuttukları görülmüştür. Bu bulgudan hareketle öğrencilerin saygıyı doğaya saygı, hayvanlara saygı, yaş ve statü gözetmeksizin bireye saygı gibi çok yönlü ve farklı boyutlarda değerlendirmedeği yorumu yapılabilir. Öztürk (2015) de saygı değerine ilişkin öğrenci görüşlerini araştırdığı çalışmasında benzer bir bulguya ulaşmıştır. Öğrencilerin kendi akranlarına veya kendinden küçük kişilere saygı duymak yerine sevgi kavramını kullanmalarının öğrencilerde sadece büyüklere saygı duyulur kanısının göstergesi olduğu yorumunu yapmıştır.

Söz konusu değere ilişkin en sık tekrarlanan metaforların “sevgi (36), büyüklerimiz (17)” metaforları olduğu ve “sevgi” metaforunun saygı değeri için en fazla üretilen metafor olduğu görülmüştür. Berber (2019) öğrencilerin saygı değerine ilişkin algılarını tespit ederken öğrenciler tarafından oluşturulan metaforları kategorize etmiş ve kategorilere göre öğrenciler saygının kutsal ve yararlı olduğunu, ayrıca bir üstünlük simgesi olduğunu belirtmişlerdir. Aynı çalışmada saygı değeri için en sık tekrarlanan iki metafor bu çalışmada olduğu gibi “büyüklerimiz” ve “sevgi” metaforları olmuştur. Çakmak (2016) çalışmasında ortaokul öğrencilerinin saygı değeri için “büyüklere karşı gelmemek” değerlendirmesi yaptığını ve ortaokul öğrencilerinin bu değer için “büyük ve küçüklerle sevgi ve saygı”, “hoşgörü”, “terbiyeli olmak”, “dürüst olmak”, “olmazsa olmaz”, “düzgün ve iyi davranış” gibi algılarının olduğunu belirtmektedir.

5.1.7. Sevgi Değerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın ortaokul öğrencilerinin sevgi değeri hakkındaki metaforik algılarını tespit etmeyi amaçlayan yedinci alt amaca yönelik bulgular incelendiğinde sevgi değerine ilişkin toplam 321 geçerli metafor üretilmiştir. Üretilen metaforlar toplam 11 kategoride incelenmiştir. Kök değerlere ilişkin oluşturulan alt kategorilerin sayısı bakımından bir kıyaslama yapıldığında sevgi değerinin diğer kök değerlere göre çok yönlü bir şekilde ele

alındığını söylemek mümkündür. Kılıç (2019) öğrencilerin sevgi değerine yönelik algılarını tespit etmeyi amaçladığı araştırmada sevgi değerine yönelik topladığı verileri on dokuz farklı alt boyutta ele almış ve öğrencilerin sevgi değerine yönelik algılarının çeşitlilik gösterdiğini belirtmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin sevgiyi bireyler arasında güçlü bağlar kuran, bireylere fayda sağlayan, sonsuz ve sınırsız, giderek artma eğilimi gösteren bir unsur olarak algıladıkları görülmüştür. Sevginin daha çok bağ kurma yönüne vurgu yapılırken yaşamsal bir ihtiyaç olması; birlik, beraberlik ve düzen sağlayıcı olması; güzel ve değerli olması; gerçek mutluluğun kaynağı olması ve koşula yönelik olması gibi yönleri de öğrenci algıları arasında yer bulmuştur. Öğrencilerin %7,78'inin sevginin uzun ömürlü ve kalıcı olmaması, bireylere zarar vermesi, gerçeklerin görülmesine engel olarak kişinin gerçekçiliğini kaybetmesine neden olması gibi olumsuz algılarının olduğu belirlenmiştir. Araştırmada incelenen kök değerler içinde olumsuz algıların en fazla olduğu değer sevgi değeri olmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin ortaokul çağında olması ve sevgi gibi önemli bir değere ilişkin olumsuz algılarının olması araştırılmaya değer bir bulgu olduğu düşünülmektedir.

Söz konusu değere ilişkin en sık tekrarlanan metaforların “anne (21), kalp (18), saygı (17)” olduğu görülmüştür. “Anne” metaforu bu araştırmada sevgi değeri için en fazla tekrarlanan metafordur. Çelikkaya ve Seyhan (2017) ortaokul öğrencilerinin evrensel değerlere yönelik algılarını metafor analizi ile tespit etmeyi amaçladıkları çalışmada sevgi değerine ilişkin en sık tekrarlanan metaforun “anne” metaforu olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada verileri incelendiğinde öğrencilerin sevgi ve saygı değerlerini birlikte düşündüğü ve iki değer arasında bağ kurduklarını söylemek mümkündür. “Saygı” metaforunun sık tekrarlanan metaforlar arasında yer alması ve üretilen metaforların gerekçelerinde saygıdan sıklıkla söz edilmesi bu yorumun yapılmasına zemin hazırlamıştır. Şahin ve Kılıç (2021) öğrencilerin sevgi algılarını kavram ağları ile ortaya koymayı amaçladıkları çalışmada benzer bir değerlendirme yapmış ve her kademedeki sevgi ile en çok ilişki kurulan kavramın “saygı” olduğunu belirtmişlerdir. Söz konusu çalışma, bu araştırmada ulaşılan ortaokul öğrencilerinin sevgi değerine yönelik algılarına dair sonuçları destekler niteliktedir.

5.1.8. Sorumluluk Değerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın sekizinci alt amacına konu olan sorumluluk değerine ilişkin toplamda 255 geçerli metafor elde edilmiştir. Elde edilen metaforlar 7 kategoride incelenmiştir. Kategorilendirme aşamasında öğrencilerin ürettikleri metafor ve metaforun kaynağı, konusu arasındaki bağlantıları; gerekçeleri incelenmiştir.

Araştırma verilerine göre ortaokul öğrencilerinin sorumluluk algısı daha çok görev bilinci ve verilen vazifeyi yerine getirmek şeklindedir. Sorumlulukların yapılması zorunlu iş ve eylemler olması, yapılmadığında olumsuzluklar doğurması, yerine getirildiğinde ise kişilere fayda sağlaması, yerine getirilirken dikkat ve özen istemesi, doğru zamanlamayla ilişkilendirilmesi sorumluluk değerine ilişkin diğer algılardandır. Ayrıca öğrencilerin sorumlulukların yerine getirilmesinin güç olduğunu ve kişileri zorladığını belirtmiş oldukları da görülmüştür. Çakmak (2016) ortaokul öğrencilerinin sorumluluk algılarının daha çok “üzerine düşen görevi yapmak”, “yapmak zorunda olduklarımız”, “görev bilinci/ vazife”, “ödev ve yükümlülük”, “işini zamanında yapmak” şeklinde olduğu sonucuna varmıştır ve bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Yaşaroğlu ve Biçer (2020) öğrencilerin sorumluluk kök değerine ilişkin algılarını analiz ederken sorumluluğu en fazla “görev ve bilinçli olma” ile ilişkilendirdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Sonuçları benzerlik gösteren bir başka çalışma ise Duran ve Bitir (2021) tarafından yapılmış ve çalışmada öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin görev ve vazifeleri yapmak, yapılması gereken işleri yapmak, ödev yapmak, çok çalışmak, emanete sahip çıkmak şeklinde algılarının olduğu tespit edilmiştir.

Sorumluluk değerine ilişkin en sık tekrarlanan metaforların “ödev (32), görev (26), yük (13)” olduğu görülmekle birlikte “ödev” metaforu bu çalışmada sorumluluk değerine yönelik en fazla tekrarlanan metafor olmuştur. E. Kara (2020) de öğrencilerin sorumluluk kelimesini daha çok “ödev” kelimesi ile ilişkilendirdiğini belirtmektedir. Çelikkaya ve Seyhan’ın (2017) çalışmasında sorumluluk değeri için en sık tekrarlanan metaforun “öğrenci” olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda öğrencilerin sorumluluk kavramını açıklarken daha çok günlük yaşantılarını ön plana aldıkları yorumu yapılabilir. Güney (2017) öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin algılarını tespit etmeyi amaçladığı çalışmada genel olarak sorumluluğu farklı boyutlarda değerlendirmiş ve insan, eylem ve din kategorilerinde sorumluluk tanımına uygun metafor üretildiği bulgusunu elde etmiştir. Araştırma bulgularından hareketle öğrencilerin oluşturduğu metaforların günlük

yaşamın içindeki olay ve varlıklarla ilgili olduğu değerlendirmesini yapmıştır. Söz konusu çalışmalarda ulaşılan sonuçlarla bu araştırmada sorumluluk değerine yönelik ulaşılan sonuçlar paralellik göstermektedir.

5.1.9. Vatanseverlik Değerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın dokuzuncu alt amacına konu olan vatanseverlik değerine ilişkin toplam 341 geçerli metafor elde edilmiş olup bu metaforlar 9 kategoride incelenmiştir. Öğrencilerin genel olarak vatanseverliği kahramanlık ve bireyin vatani için fedakârlık yapması şeklinde algıladıkları tespit edilmiştir. Vatanseverliğin koruyucu olması, toplumda birlik, beraberlik ve dayanışma sağlaması, bağlayıcı, sınırsız, sürekli, önemli, öncelikli ve zorunlu olması vatanseverlik değerine yönelik diğer algılardır. Aynı zamanda vatanseverliğin içinde güzellikleri barındırdığı, kişilere çalışkan olmak ve vatana hizmet etmek gibi sorumluluklar yüklediği de belirtilmiştir. Öğrencilerin vatanseverliğe dair algılarının tamamının olumlu olduğunu ve bu değeri benimseyip, içselleştirdiklerini söylemek mümkündür. Berber (2019) yapmış olduğu çalışmada hedef alınan değerler arasında en çok metafor üretilen değer vatanseverlik olduğunu; vatanseverlik kategorisinde en çok metafora sahip kodların ise “toplum bilinci” ve “canından vazgeçmek” olduğu bulgularına ulaşmıştır. Bu bulgulardan hareketle vatanseverliğin öğrenciler tarafından içselleştirilmesinin bu değer toplumdaki çoğu tarafından benimsenmiş olması ile ilişkili olduğu değerlendirmesini yapmıştır.

Bilginer (2019) ortaokul öğrencilerinin vatanseverlik değeri hakkındaki algılarını tespit etmeyi amaçlayan araştırmasının sonucunda katılımcıların vatanseverliği vazgeçilmez, koruyucu, kapsayıcı, önceliği olan, karşılıksız, sevgi ve birliktelik uyandıran, sürekliliği olan bir unsur olarak algıladıklarını tespit etmiştir. Çalışmanın sonuçları ile bu araştırmada vatanseverlik değerine ilişkin elde edilen bulgular örtüşmektedir. Bitir ve Duran’ın (2021) ortaokul öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada vatanseverlik değerine en fazla vatani korumak ve vatani için elinden geleni yapmak anlamlarının yüklendiği görülmektedir.

Söz konusu değere ilişkin en sık tekrarlanan metaforların “bayrak (29), asker (20), şehit (13)” olduğu görülmekle birlikte “bayrak” metaforu bu araştırmada vatanseverlik değerine yönelik en fazla tekrarlanan metafor olmuştur. Çelikkaya ve Seyhan (2017) ortaokul öğrencileri tarafından vatanseverlik değerine ilişkin üretilen metaforlardan en

fazla “asker” metaforunun tekrarlandığı bulgusuna ulaşmışlardır. E. Kara’nın (2020) çalışmasında da benzer bir sonuca ulaşılmış olup öğrencilerin vatanseverlik değerini genel olarak “asker” “bayrak/bayrak sevgisi”, “dürüst” kelimeleri ile ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir.

5.1.10. Yardımseverlik Değerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın onuncu alt amacına konu olan yardımseverlik değerine yönelik 293 geçerli metafor elde edilmiş elde edilen metaforlar konusu, kaynağı ve gerekçelendirmeleri göz önünde bulundurularak 10 kategoride değerlendirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ortaokul öğrencilerinin yardımseverliği daha çok bireye destek olarak bireyin hayatını kolaylaştırmaya yarayan bir değer olarak algıladıkları söylenebilmektedir. Öğrenciler yardımseverliğin güzel olduğunu, içinde güzellikleri barındırdığını, gerçekleşmesi durumunda olumlu getirilerinin ve faydalarının olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenci algılarına göre yardımseverliğin oluşması için birlik, beraberlik ve dayanışmanın olması gerekmektedir. Yardımseverlik paylaşmayı ve duyarlı olmayı gerektirir ve zorunlu bir değerdir. Öğrencilerin bir kısmı yardımseverliğin karşılıklı olduğunu ve olması gerektiğini belirtirken bir kısmı da bu düşünceye zıt olarak yardımseverliğin karşılıksız olması yönüne vurgu yapmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %5,46’sının içinde yaşanan dönemde yardımseverliğin kalmadığı, çıkar ve beklenti sonucu göstermelik olarak yapıldığı şeklinde olumsuz algıları tespit edilmiştir. Öğrencilerin bireyler arası ilişkileri önemli ölçüde etkileyen, toplumlarda olumlu bir iklim oluşturmayı sağlayan bir değer olan yardımseverliğe ilişkin algılarının olumlu hale getirilmesi için iş birliğine dayalı grup etkinlikleri planlanabilir, öğrencilere bu değeri benimseyip içselleştirmeleri için çeşitli somut yaşantılar sunulabilir. Bu olumsuz algıların dışında araştırma verileri genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin yardımseverlik değerini benimseyip önemsedikleri yorumu yapılabilmektedir. Sönmez ve Akıncan (2013) da araştırmalarında öğrencilerin gelişimsel düzeylerine uygun olarak metafor geliştirdikleri ve yardımseverlik değerini önemsedikleri değerlendirmesini yapmaktadır.

Yardımseverlik değerine ilişkin en sık tekrarlanan metaforların “paylaşmak (14), merhamet (9)” olduğu görülmekle birlikte “paylaşmak” metaforu bu çalışmada sorumluluk değeri için en fazla tekrarlanan metafor olmuştur. Yaşaroğlu ve Biçer (2020)

yardımseverlik değerine ilişkin öğrencilerin üretmiş olduğu metaforların analizi sonucunda öğrencilerin yardımseverliği en çok paylaşmak davranışı ile ilişkilendirdiği bulgusuna ulaşmıştır. Berber (2019) yardımseverliğe ilişkin öğrenci algılarının iyilik, cömert davranmak, dayanışma, sosyal sorumluluk şeklinde olduğunu belirtmektedir. Söz konusu çalışmalarla bu araştırmada yardımseverlik değeri için ulaşılan sonuçlar benzerlik göstermektedir.

5.2. Öneriler

Bu başlıkta araştırmanın sonuçları doğrultusunda birtakım öneriler sunulmuştur. Ayrıca bu araştırmadan hareketle ele alınan konuda başka araştırmacılara fikir vermesi için de birtakım öneriler getirilmiştir.

5.2.1. Araştırmaya Yönelik Öneriler

- Öğrencilere soyut kavramların ve değerlerin öğretiminde hikâyeleştirme, drama gibi somut yaşantıların sunulduğu etkinlikler yapılabilir. Değerler eğitimi sınıf içi, okul içi ve okul dışı etkinliklerle desteklenebilir.
- Öz denetim değerine ilişkin eksik öğrenmeleri ve kavram yanlışlarını gidermek, bu değer öğrenciler tarafından benimsenip davranış haline getirilmesini sağlamak için öğretmen ve veliler çeşitli yöntemler kullanarak etkinlikler planlayabilir, uygulayabilir.
- Aile faktörü değerlerin kazanılmasında etkili olan unsurlardan biridir. Bu yüzden öğrenci velilerine kök değerler ve bu değerlerin çocuklara hangi yollardan kazandırılacağı ile ilgili bilgilendirmeler yapılabilir.
- Adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, yardımseverlik değerlerine ilişkin olumsuz algıların nedenleri araştırılıp öğrencilerde değerlere ilişkin olumlu algılar oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Bu araştırma ortaokul öğrencilerinin kök değerler hakkındaki algılarını tespit etmeye yöneliktir. Cinsiyet, sınıf seviyesi gibi değişkenler bakımından öğrencilerin kök değerler hakkındaki algıları ele alınabilir ve karşılaştırma yapılabilir.

- Bu araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış anket formları kullanılmıştır. Öğrencilerin bilişsel yapısını ve zihinlerindeki kavramlar arasındaki bağları ortaya koymak amacıyla kelime ilişkilendirme testleri, açık uçlu soruların yer aldığı görüşme formları kullanılarak veri toplama araçları zenginleştirilebilir. Araştırma sonuçları genişletilip desteklenebilir.

KAYNAKÇA

- Aamondt, S. ve Wang,S. (2018). *Çocuğunuzun beynine hoşgeldiniz- doğum öncesi dönemden üniversite çağına kadar beyin gelişimi*. (Çev. C. Duran). İstanbul: İndigo Yayınevi. (Eserin orijinali 2011’de yayımlandı).
- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Aile ve Toplum*, 1 (1)., Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21106/227302>
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim 2. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2006, 14-16 Nisan). *Yeni ilköğretim programlarının değer eğitimi boyutunun incelenmesi*. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi’nde sunuldu, Ankara.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde “yardımseverlik” değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altın, F. T. (2010). *Mevlana’nın eserlerinde dostluk ve samimiyet değerlerinin işleniş ve eğitim açısından tahlili*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Arslan, M. M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 35 (171), 100-108.
- Arslan, S. ve Aybek, B. (2019). *Uygulama örnekleriyle çokkültürlü eğitim ve değerler eğitimi*. (1. basım). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aydın, M. (2019). *Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik görüşleri (Isparta ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Bağcı Çeliksoy, R. (2019). *Öğretmen adaylarının “değerler” ve “değerler eğitimi” algılarının metafor yoluyla analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Bartev, M. (2017). *Ortaokul öğrencilerinin insani değerler açısından durumlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

- Berber, S. (2019). *4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde değer öğretimine ilişkin öğrencilerin oluşturduğu metaforların incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Berg, L. B. and Lune, Howard. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Çev. H. Aydın). Konya: Eğitim Yayınevi. (Eserin orijinali 2011’de yayımlandı).
- Beşkardeş Günay, S. (2007). *Üstün zekalı ve özel yetenekli öğrencilerin yabancı dil (İngilizce) öğretiminde metafor sisteminin uygulanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Bilginer, R. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin vatanseverlik değerine yönelik algılarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cebeci, O. (2013). *Metafor ve şiir dilinin yapısal özellikleri*. (1. basım). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cevizci, A. (1999). *Paradigma felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Çakmak, M. M. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin adalet, dürüstlük, saygı, sorumluluk ve barış değerleri hakkındaki algıları (Diyarbakır ili örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Çeçen, A. (1975). Hukukta norm ve adalet. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 32(1), 71-115.
- Çelik, G. (2008). *Dostluk ve eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Çelikkaya, H. (1998). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi*. (2. basım). İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Çelikkaya, T. ve Seyhan, O. (2017). Ortaokul öğrencilerinin evrensel değerlere ilişkin algıları: metafor analizi. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 5 (4), 958-977.
- Çiçek, S. (2019). *Türkçe öğretmen adaylarının atasözleriyle değerler eğitimi arasındaki ilişkiyi algılama düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Dilmaç, B. ve Arıcak, O. T. (2012, 16-18 Kasım). *Dilmaç&Arıcak değerler ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması*. 2. Uluslararası Değerler Eğitimi Sempozyumunda sunuldu, İstanbul.
- Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102.
- Doğan, H. (1997). *Eğitimde program ve öğretim tasarımı*. Ankara: Önder Matbaacılık.

- Doğan, O. (2020). *Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin hukuk ve adalet kavramlarına ilişkin algılarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Duran, E. ve Bitir, T. (2021). İlkokul öğretmenleri, öğrencileri ve velilerin değer algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36 (2), 252-269.
- Ekinci Çelikpazu, E. ve Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6 (2), 413-424.
- Ekiz Alpaslan, S. (2019). *Sınıf öğretmeni adaylarının değerler eğitimi ile ilgili yeterlilikleri ve sahip oldukları metaforlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2016). *Uygulama Örnekleriyle Değerler Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Elban, M. (2015). Tarih eğitimi ve vatanseverlik üzerine bazı düşünceler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4 (3), 1302-1319.
- Eliüşük, A. (2014). *Sabır eğiliminin öz belirleme, öz anlayış ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Erbaş, A. A. (2020). *Hayat bilgisi dersi kapsamında değerler eğitimi üzerine bir araştırma: beklentiler, uygulamalar ve öneriler*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Eraslan, L. (2011). Sosyolojik metaforlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-22.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite kültüründe önemli bir unsur: değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 55-72.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji nedir?* (Çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık. (Eserin orijinali 1990'da yayımlandı).
- Girmen, P. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Goldstein, L. B. (2005). Becoming a teacher as a hero's journey, using metaphor in preservice teacher education. *Teacher Education Quarterly*, 32(1), 7-24.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. (2. basım). Ankara: Seçkin Yayınları.

- Gündüz, D. D., Gündüz, M., Mertol, H. ve Çelikkol, Ö. (2019). Tarih öğretmenlerinin ortaöğretim öğrencilerine vatanseverlik değerini öğretirken kullandıkları değer yaklaşımlarının tespit edilmesi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 591-606.
- Gündüz, M. (2016). *Ahlak sosyolojisi*. (3. Basım) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güney, S. (2017). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sorumluluk değerine yönelik geliştirdikleri metaforların incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Güngör, E. (2018). *Doktora, doçentlik, profesörlük tezleri*. Ankara: Yer-Su Yayınları.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. (1.basım). Konya: Palet Yayınları.
- Güven, B. ve Soydaş, S. (2012, 12-14 Eylül). *Öğrencilerin adalet ve hak kavramına ilişkin oluşturdukları metaforların hermeneutik yaklaşımla incelenmesi*. XXI. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresinde sunuldu, İstanbul.
- Halstead, J. M. and Kahle, L. R. (1996). *Values in education and education in values*. Bristol, PA: Palmer Press.
- Hayta Önal, Ş. (2005). *Bir sorumluluk eğitim programının lise dokuzuncu sınıf öğrencilerinin sorumluluk düzeyine etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Hökelekli, H. (2011). *Değerler psikolojisi ve eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Işık, H. (2010). Öğretmen adaylarının dürüst olmayan davranışlarla ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik nitel bir araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8 (20), 81-97.
- İnel, Y., Urhan, E. ve Ünal, A. İ. (2018). Ortaokul öğrencilerinin adalet kavramına ilişkin metaforik algıları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8 (2), 379-402.
- Kantar, Ş. (2014). *İlköğretim 4 ve 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde 100 temel eser yoluyla değerler eğitimi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kara, B. (2017). *İlkokul ve ortaokullarda değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Kara, E. (2020). *Birleştirilmiş ve müstakil sınıflarda öğrenim gören ilkokul öğrencilerinin kök değerlere yönelik algılarının karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.

- Karagöz, B. (2009). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi (Muğla ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Kasa, B. (2015). İlkokul döneminde değerlerin kapsamı., S. Yağan Güder. (Editör). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi*. Birinci Baskı. Ankara. Eğiten Kitap, ss. 109-120.
- Kayadibi, F. (2012). Sevgi faktörünün eğitim verimliliği üzerine etkisi. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, 0(5), 33-50. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuilah/issue/969/10930>
- Kaygana, M., Yapıcı, Ş. ve Aytan, T. (2013). Türkçe ders kitaplarında değer eğitimi. *International Journal OF Social Science*, 6 (7), 657-669.
- Keskin, Y (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kılcan, B. (2019). Eğitim bilimlerinde metaforların veri toplama aracı olarak kullanılması, örnek bir uygulama., B. Kılcan. (Editör). *Metafor ve eğitimde metaforik çalışmalar için bir uygulama rehberi*. Üçüncü Baskı. Ankara: Pegem A yayıncılık, ss.89-108.
- Kılıç, A. (2019). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sevgi değerine yönelik algıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Kılınç, F. E. (2015). Okul öncesi dönemde değerlerin kapsamı., S. Yağan Güder. (Editör). *Okul öncesi ve ilkokul döneminde değerler eğitimi*. Birinci Baskı. Ankara. Eğiten Kitap, ss. 21-35.
- Kıral, E. (2018). Kayıp giden bir değer saygı. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*. 5 (1), 4-10.
- Koç, S. (2014). Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen ve öğretmenlik mesleği kavramlarına ilişkin metaforik algıları. *İnönü üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-72.
- Kuşdil, E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000) Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Küçük, O. (2016). *Çağdaş metafor teorisi: George Lakoff ve Mark Johnson*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Lakoff, G. And Johnson, M. (2015). *Metaforlar hayat, anlam ve dil*. (Çev. G. Y. Demir). İstanbul: İthaki Yayınları. (Eserin orijinali 1980’de yayımlandı).

- Lickona. T. (1993). The return of character education. *Educational Leadership*, 51(3), 6-11.
- MEB (1973). *Milli eğitim temel kanunu*, “1739 sayılı kanun”. Resmi Gazete, 14574, 24 Haziran, 1973.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6,7,8.Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2010). *18. milli eğitim şûrası*. Ankara: TTKB.
- MEB. (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2017a). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2017b). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5,6,7 ve 8. sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Mindivanlı, E., Küçük, B. ve Aktaş, E.(2012). Sosyal bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 93-101.
- Nesterova, S. (2011). *Mevlana'nın “Mesnevi” isimli eserinde metaforik anlatımın metafizik boyutu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Okçu, D. ve Pilatin, U. (2018). Ortaokul öğrencilerinin sabır değeri ile ilgili algılarının resim yoluyla değerlendirilmesi. *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi*, 2 (1), 102-113.
- Önal, R. (2008). Kur'an'da imani ve ahlaki bir tavır olarak sabır. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 439-466.
- Özel, A. (2015). *İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki değerler ile ilgili algılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Özen, Y. (2015). *Çocuklarda dostluk eğitimi*. (1. Basım). Ankara: Yason Yayıncılık.
- Özensel. E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.

- Öztürk, N. (2015). Saygı değerine ilişkin öğrenci görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Usos 2015-Özel Sayı*, 298-305.
- Ricoeur, P. (2019). *Yorum teorisi, söylem ve artı anlam*. (Çev. G. Y. Demir). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (Eserin orijinali 1973'te yayımlandı).
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin geliştirdikleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131,155.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Sapsağlam, Ö. (2020). *Erken çocuklukta karakter ve değer eğitimi teoriden uygulamaya*. (2. basım). E. Ömeroğlu. (Editör). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Selanik Ay, T. (2019). Okulda değerler eğitimi., R. Turan ve K. Ulusoy. (Editörler). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. Üçüncü Baskı. Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık, ss. 17-40.
- Seyhan, O. (2019). Metaforların türleri, özellikleri ve işlevleri., B. Kılcan. (Editör). *Metafor ve eğitimde metaforik çalışmalar için bir uygulama rehberi*. Üçüncü Baskı. Ankara. Pegem Akademi Yayınları, ss. 35-48.
- Sönmez, Ö. F. ve Akıncan, N. (2013). Ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değeri ile ilgili metafor algıları. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 7, 105-120.
- Şahan, E. (2011). *İlköğretim 5. ve 8. Sınıf ders programlarındaki sorumluluk eğitime dönük kazanımların gerçekleşme düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Şahin, Ş. ve Kılıç, A. (2021). Öğrencilerin sevgi algılarına ilişkin kavram ağları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 53 (53), 287-308.
- Tepebaşılı, F. (2013). *Metafor yazıları*. (1. Basım). Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Torun, F. (2019). *Hüseyin Nihâl Atsız'ın edebî eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük*. (11. basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ulaş, A. A., Epçaçan, C., Sökmen, Y. ve Yasul, A. F. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının öz denetim beceri düzeyleri ile üst biliş farkındalık düzeyleri arasındaki ilişki. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 0, 134-148.

- Uluslar Arası Yaz Dilbilim Enstitüsü. (2020). Dil terimleri sözlüğü (Glossories of linguistic terms). Web: <https://glossary.sil.org/adresinden> 5 Ocak 2021'de alınmıştır.
- Ulusoy, K. ve Aslan, A. (2019). Değerli bir kavram olarak “değer ve değerler eğitimi”, R. Turan ve K. Ulusoy. (Editörler). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. Üçüncü Baskı. Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık, ss. 1-16.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2018). *Değerler eğitimi*. (3. basım). Ankara: Pegem A Yayınevi.
- Uyanık Balat, G. ve Balaban Dağal, A. (2009). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikleri*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Ülken, H. Z. (2016). *Bilgi ve değer*. (3. basım). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Ünüvar, F. (2019). Birlikte yaşama kültürü ve demokrasi için karakter ve değerler eğitimi., F. Ersoy ve P. Ünüvar. (Editörler). *Karakter ve Değerler Eğitimi*. Birinci Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık, ss. 279-305.
- Varol, A. (2020). *Değerler eğitimi dersinin ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin değer algılarına etkisinin kelime ilişkilendirme testi ve resim çizimleri aracılığıyla incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak.
- Yakut, S. (2019). Üniversite öğrencilerinde öz denetim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (65), 1409-1418.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi, eğitimde yeni ufuklar*. (2. basım). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, H., Taflan, S. ve Çolak, S. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7 (18), 107-120.
- Yaşaroğlu, C. ve Biçer, R. (2020). İlkokul öğrencilerinin kök değerlere ilişkin metaforik algılarının incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7 (52), 996-1005.
- Yaşartürk, İ. (2019). *İlkokul öğrencilerinin adalet, dürüst olma, sorumluluk ve yardımseverlik değerlerine yönelik yargılarının Kohlberg'in ahlak gelişim kuramına göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Yavuzer, H. (1990). *Yaygın ana-baba tutumları, ana baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yetim, B. N. (2015). *Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde yardımseverlik ve dayanışma değerlerinin öğretiminde kullanılan örnek olay ve drama yöntemlerinin etkililiğinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. basım). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım S. (2006). *TSK Vatandaşlık bilinci ve vatan sevgisi eğitiminin analizi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Yıldırım, Y. (2019). *Okul dışı etkinlik temelli değerler eğitimi programının öğrencilerin etkin vatandaşlık değerlerine etkisi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Yunusoğlu, M. K. (2016). *Budist Türk çevresi eserlerinde metaforlar*. (1.basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Zencirkıran, M. (2017). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayınevi.
- Zimmerman, B.J. (2000). Attainment of self-regulation: a social cognitive perspective. In M Boekaerts, P.R. Pintrich , & M. Zeidner (Eds), *Handbook of self-regulation* (pp. 13-39). San Diego, CA: Academic Press.

EKLER

EK 1. Uygulama İzni

Evrak Tarih ve Savısı: 25/02/2020-

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61316475-44-E.3986477
Konu : Anket Uygulama İzin Onayı
(Şeyma ÇELİK)

24.02.2020

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi: a) 03/01/2020 tarih ve 221 sayılı yazınız
b) Valilik Makamının 21.02.2020 tarih ve 3895148 sayılı onayı.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Şeyma ÇELİK'in Dr. Öğr. Üyesi Bahar DOĞAN KAHTALI danışmanlığında yürütmekte olduğu "Ortaokul Öğrencilerinin Kök Değerler Hakkındaki Metaforik Algıları" konulu anket çalışmasına ait ilgi (a) yazılarınıza istinaden alınan ilgi (b) onay ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve anket sonucunun müdürlüğümüze bildirilmesini arz ederim.

Ali TATLI
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek : 1- İlgi (b) onay

Adres: Şht.Hamit Fendoğlu Cad. 44300 Merkez/MALATYA
Elektronik Ağ: malatya.meb.gov.tr
e-posta: ortaogretim44@meb.gov.tr

Bilgi için: Ortaöğretimşubesi Dahili4506-07-08
Tel: 0 (422) 280 44 00
Faks: 0 (422) 280 45 49

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 9002-b476-32b4-a3e5-9bf3 kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
MALATYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61316475-44-E.3895148
Konu : Anket Uygulama İzin Onayı
(Şeyma ÇELİK)

21.02.2020

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : MEB. Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 Genelgesi.

İnönü Üniversitesi Rektörlüğünün 03/01/2020 tarih ve 221 sayılı yazılarında, Üniversitenin Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Şeyma ÇELİK'in Dr. Öğr. Üyesi Bahar DOĞAN KAHTALI danışmanlığında yürütmekte olduğu "Ortaokul Öğrencilerinin Kök Değerler Hakkındaki Metaforik Algıları" konulu araştırmasına istinaden Müdürlüğümüze bağlı Yeşilyurt ilçesindeki yazı ekinde belirtilen okullarda öğrencilere anket uygulamayı talep etmekte olup, Anket-Tez Araştırma ve Değerlendirme Komisyonumuz,18/02/2020 tarihinde yapılan toplantıda; ilgili yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimleri ilgili okul müdürlüğü tarafından gerçekleştirilmek üzere, veli muvafakat namesi alınması, derslerin aksatılmaması kaydıyla gönüllülük esasına göre **araştırmacının araştırmasının bitiminden itibaren 30 gün içerisinde araştırma sonuçlarını** Müdürlüğümüze bildirmesi şartı ile anket uygulaması uygun görülmüş olup, Müdürlüğümüzce de uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde Olur'larınıza arz ederim.

Erhan PELİTOĞLU
İl Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

OLUR
21.02.2020

Ali TATLI
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

Adres: Şht.Hamit Fendoğlu Cad. 44300 Merkez/MALATYA
Elektronik Ağ: malatya.meb.gov.tr
e-posta: ortaogretim44@meb.gov.tr

Bilgi için: Ortaöğretimşubesi Dahili4506-07-08
Tel: 0 (422) 280 44 00
Faks: 0 (422) 280 45 49

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden ff77-555f-3986-a69e-51a0 kodu ile teyit edilebilir.

EK 2. Kök Değerlere İlişkin Öğrenci Metaforları Yapılandırılmış Formu

KÖK DEĞERLERE İLİŞKİN ÖĞRENCİ METAFORLARI YAPILANDIRILMIŞ FORMU

Sevgili öğrenciler,

Bu form sizin kök değerlere ilişkin algılarınızı metaforlar (mecazlar) yoluyla belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda sizden istenen “adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” kavramlarından her birine yönelik algılarınızı metafor olarak ifade edecek şekilde ilgili boşluğa yazmanız ve devamında böyle düşünmenizin gerekçesini belirtmenizdir. Ayrıca cevaplamanız gereken bazı kişisel bilgiler de istenmektedir. Sizler için iki kavrama ait olumlu ve olumsuz metafor örnekleri sunulmuştur. Düşünceleriniz bilimsel bir araştırmaya veri olacaktır. Çalışmaya olan katkılarınızdan ötürü şimdiden teşekkür ederim.

Şeyma ÇELİK

BİRİNCİ BÖLÜM-KİŞİSEL VERİLER

Ad Soyad:

Okulunuzun Adı:

Sınıf: 5() 6() 7() 8()

Cinsiyet: Kız() Erkek()

Annenizin Eğitim Düzeyi: Okur yazar değil() İlkokul() Ortaokul() Lise() Üniversite()

Babanızın Eğitim Düzeyi: Okur yazar değil() İlkokul() Ortaokul() Lise() Üniversite()

Evde kaç kişi yaşıyorsunuz? ()

İKİNCİ BÖLÜM-KÖK DEĞERLERE İLİŞKİN METAFORLAR

METAFOR ÖRNEKLERİ

Merhamet anne kalbi gibidir. **Çünkü** ne yaparsan yap her zaman affeder.

Merhamet para gibidir/benzer. **Çünkü** fazlasını verirken seni fakirleştirir.

Özgürlük trafik kuralları gibidir. **Çünkü** kurallara uymazsan sen de ölebilirsin.

Özgürlük güvercine benzer. **Çünkü** güvercin içinden geldiği gibi yaşayabilir.

“Adalet”.....gibidir.

Çünkü.....
.....
.....

“Dostluk”.....gibidir.

Çünkü.....
.....
.....

“Dürüstlük”.....gibidir.
 Çünkü.....

“Öz denetim(kendi kendine yetebilme)”.....gibidir.
 Çünkü.....

“Sabır”.....gibidir.
 Çünkü.....

“Saygı”.....gibidir.
 Çünkü.....

“Sevgi”.....gibidir.
 Çünkü.....

“Sorumluluk”.....gibidir.
 Çünkü.....

“Vatanseverlik”.....gibidir.
 Çünkü.....

“Yardımseverlik”.....gibidir.
 Çünkü.....

EK 3. Etik Kurul Kararı

Evrak Tarih ve Sayısı: 28/04/2020-E.28794

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu		
Oturum Tarihi: 27.04.2020	Oturum Sayısı: 8	Karar Sayısı: 2020/8-7
Etik Açından Uygun Yukarıda adı ve araştırmacıları belirtilen ve kısaca özetlenen çalışma başvurusu, tarafımda incelenmiş olup çalışmanın amaç, yöntem, uygulama ve hedeflerinin; etik açıdan uygun olduğu kanaatindeyim. 1. Bilgilendirilmiş gönüllü olur formu yok 2. Anket formları mutlaka anket çalışmaları için hazırlanmış bilgilendirilmiş gönüllü olur formları ile birlikte dağıtılacağı belirtilmiyor.		
Çalışma Adı	ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN KÖK DEĞERLER HAKKINDAKİ METAFORİK ALGILARI	
Araştırmacılar	Yükseklisans Öğrencisi ŞEYMA ÇELİK (Yürütücü) Dr.Öğretim Üyesi BAHAR DOĞAN KAHTALI (Danışman)	
Başkan Kurul Üyesi Prof. Dr. Hüseyin Suphi ERDEM Başkan Yardımcısı Kurul Üyesi Prof. Dr. Mustafa ARSLAN Kurul Üyesi Prof. Dr. Süleyman ÇALDAK Kurul Üyesi Prof. Dr. Mehmet GÜNGÖR Kurul Üyesi Prof. Dr. Lütüye ÖZDEMİR Kurul Üyesi Prof. Dr. Nesrin SİS Kurul Üyesi Prof. Dr. Mehmet ÜSTÜNER Sekreter Hatice CİHAN		

E-İmzalıdır.
 Etik Kurul Başkanı
 Hüseyin Suphi ERDEM

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununa göre Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.
 Evrak sorgulaması: https://ehvs.inonu.edu.tr/en/Vision/Validate_Doc.aspx?V=BF61.5A9A7 adresinden yapılabilir. (PIN:535)